ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – 14

Ποικίλα λαογραφικά εκ των χωρίων Ορεστιάδος

Συλλογή δημοδιδασκάλων 1958-1959

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΧΟΡΗΓΙΑ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

ΑΘΗΝΑ 2020

Ποικίλα λαογραφικά εκ των χωρίων Ορεστιάδος

Συλλογή δημοδιδασκάλων 1958-1959

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Ευάγγελος Θ. Καραμανές

Επιστημονική επιμέλεια και εισαγωγή:
Ανδρομάχη Ι. Οικονόμου

Δαπάνη εκτυπώσεως:
Δήμος Ορεστιάδας

Φωτογραφία εξωφύλλου:
Πέρασμα του ποταμού. Αρχείο χωριού Κλεισσώ

Παραγωγή:
Γραφικές Τέχνες «Γ. Αργυρόπουλος ΕΠΕ»

© Copyright 2020
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
Ηπίτου 3 – 105 57 Αθήνα, τηλ. 210-3664751-2
www.academyofathens.gr
www.kentrolaografias.gr

ISBN 978-960-404-371-2

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – 14

Ποικίλα λαογραφικά εκ των χωρίων Ορεστιάδος

Συλλογή δημοδιδασκάλων 1958-1959

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Χορηγία Δήμου Ορεστιάδας

ΑΘΗΝΑ 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Πρόλογος Ευαγγέλου Καραμανέ IX

Χαιρετισμός του Δημάρχου Ορεστιάδας
Βασιλείου Μαυρίδη XIII

Χαιρετισμός του προέδρου του Μορφωτικού Συλλόγου
Πασχάλη Μαυρίδη XV

Εισαγωγή Ανδρομάχης Ι. Οικονόμου XIX

Χάρτης Δήμου Ορεστιάδας XXX

Μερος Πρωτον

Σύμμεικτα Λαογραφικά της περιφερείας Ορεστιάδος 3

Παράρτημα πρώτου μέρους

Συμπληρωματικά για χωριά και κοινότητες
σημερινού Δήμου Ορεστιάδας 101

Φωτογραφίες των χωρίων του Δήμου Ορεστιάδας 159

Μερος Δευτερον

Δημώδης ιατρική εις τα χωρία Ορεστιάδος 207

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η δημιουργία της εκδοτικής σειράς «Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού» από την Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (1994-2013), με σκοπό την παρουσίαση και επιστημονική έκδοση αδημοσίευτου λαογραφικού υλικού, που φυλάσσεται στα αρχεία και τις συλλογές του, σε συνεργασία με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του πολιτισμού, προσέλκυσε, από την εποχή που ανακοινώθηκε, πριν είκοσι έτη, πολλές και αξιόλογες προτάσεις και σχετικές εκδόσεις. Από το 2002, έτος έκδοσης του πρώτου βιβλίου της σειράς, των «Λαογραφικών Συμμείκτων της νήσου Παξών» του αειμνήστου καθηγ. Δημ. Σ. Λουκάτου, μέχρι σήμερα έχουν κυκλοφορηθεί, πάντοτε με δαπάνες των ενδιαφερομένων φορέων, δεκατέσσερεις τίτλοι σε 16 τόμους. Έξη από τους εν λόγω τίτλους συνοδεύονται από δίσκους πυκνής εγγραφής (συνολικά 31 CD, DVD) που περιλαμβάνουν ηχητικό και οπτικό υλικό[1]. Ευρίσκονται σε στάδιο προετοιμασίας

---

1. **1**. Δημ. Σ. Λουκάτος, *Λαογραφικά Σύμμεικτα της νήσου Παξών (Καταγραφή 1957)*, επιμ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, Αθήνα 2002, σελ. 247. **2**. Βασ. Π. Σαρλής, *Λαογραφικά Σύμμεικτα του Δήμου Φενεού Κορινθίας (Καταγραφή 1962-2000)*, επιμ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, τόμοι Α΄ και Β΄, Αθήνα 2003, τ. Α΄, σελ. μς΄ + 575, τ. Β΄, σελ. 673. **3**. *Λαογραφικές καταγραφές στο Βαλτεσινίκο Γορτυνίας, (Μύθοι ζώων, παραμύθια και τραγούδια*), επιμ. Ευάγγ. Καραμανές, Αθήνα 2009, σελ. 256. **4.** Σωτ. Τσιάνης, *Δημοτικά τραγούδια από το Βαλτέτσι Αρκαδίας / Folksongs from Valtetsi, Arcadia. Μουσική συλλογή (1956, 1959) - μελέτη - μεταγραφή*, πρόλογος - επιστ. ευθύνη - επιμ. ύλης Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, Αθήνα 2010, τ. Α΄, σελ. 445. Ιωάν. Καϊμάκης – Στ. Κοκκάλας, *Δημοτικά τραγούδια από το Βαλτέτσι Αρκαδίας / Folksongs from Valtetsi, Arcadia,* επιστ. ευθύνη - επιμ. ύλης Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, τ. Β΄, σελ. 543 [+ 12 CD, 1 DVD]. **5**. *Τραγούδια και χοροί της Λευκάδας / Traditional Songs and Dances from Lefkada* (Συλλογή: Σπυρ. Δ. Περιστέρης 1963, 1966, επιμ. Ιωάννης Πλεμμένος), Αθήνα 2010, σελ. 128 + 2 CD. **6**. *Λαογραφικά Σύμμεικτα της Κορώνης Μεσσηνίας από τις συλλογές (1938-1939) της Γεωργίας Ταρσούλη* (επιστ. ευθύνη – επιμ. έκδοσης Αικ. Πολύμερου-Καμηλάκη, επιμ. ύλης Ιωάννης Πλεμμένος), Αθήνα 2011, σελ. 308. **7**. Δημ. Σ. Λουκάτος, *Λαογραφική αποστολή στα Διαπόντια νησιά (Ερείκουσα, Μαθράκι, Οθωνοί*), επιστ. ευθύνη – επιμ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, επιμ. ύλης Κυρ. Χρυσού-Καρατζά, Αθήνα 2012, σελ. 452 + 1 CD. **8**. Σωτ. Ι. Τσιάνης, *Δημοτικά τραγούδια από τη Βυτίνα Αρκαδίας / Folk Songs from Vytina, Arcadia (Μουσική συλλογή 1959, μελέτη-μεταγραφή)*, επιστ. επιμ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, επιμ. έκδοσης Βασιλική Ι. Χρυσανθοπούλου, Αθήνα 2013, σελ. 286 [+ 2 CD]. **9**. Στέφ. Δ. Ἤμελλος, Margaret Kenna, *Ἀνάφη. Ἀπὸ λαογραφική,*

τουλάχιστον έξη νέοι πολυσέλιδοι τόμοι[2] ενώ σχεδιάζονται και άλλοι, σύμφωνα με τα αιτήματα που έχουν υποβληθεί στο Κέντρο Λαογραφίας και τον προγραμματισμό των εργασιών του. Αφορμή για τη δημιουργία και καθιέρωση της εκδοτικής σειράς «Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού» ήταν τα πολλά αιτήματα λαογραφικών και πολιτιστικών συλλόγων και φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για χρήση και δημοσίευση ανέκδοτης λαογραφικής ύλης του Αρχείου του Κέντρου Λαογραφίας για συγκεκριμένους τόπους. Μετά από ενδελεχή μελέτη των ποικίλων αιτημάτων και διερεύνηση των δυνατοτήτων χρηματοδότησης από τους ενδιαφερόμενους φορείς για την έκδοση του υλικού, η Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη επρότεινε προς την Εφορευτική Επιτροπή του Κέντρου Λαογραφίας την δημιουργία νέας εκδοτικής σειράς υπό τον τίτλο «Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού». Σύμφωνα με την εισήγησή της, η οποία εγκρίθηκε από την Εφορευτική Επιτροπή και την Ακαδημία Αθηνών, τα βιβλία-δημοσιεύματα της σειράς περιλαμβάνουν ανέκδοτο πρωτογενές υλικό του Αρχείου του Κέντρου Λαογραφίας, συγκεντρωμένο κυρίως από ερευνητές (παλαιότερα συντάκτες) του Κέντρου με επιτόπιες έρευνες σε εντεταλμένες ερευνητικές αποστολές. Την επιστημονική επιμέλεια του κάθε έργου έχουν ερευνητές του Κέντρου υπό την εποπτεία του διευθυντή. Βασικό κριτήριο για την ένταξη στη σειρά είναι η επιστημονική αξία του προς έκδοσιν υλικού, ικανού να καλύψει τις ερευνητικές ανάγκες του συγκεκριμένου τόπου. Οι ενδιαφερόμενοι φορείς αναλαμβάνουν την εξ ολοκλήρου χρηματοδότηση της αντιγραφής σε ηλεκτρονική μορφή του

διαλεκτολογικὴ καὶ κοινωνικοανθρωπολογικὴ ἄποψη, Ἀθήνα 2015, σελ. 288. **10**. Γ. Κ. Σπυριδάκης, *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τῆς Κιμώλου. Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Κίμωλον (14-29 Αὐγούστου 1963)*, εἰσαγωγή – ἐπιστ. καὶ ἐκδοτ. ἐπιμέλεια, γλωσσάριο, Παν. Ἰω. Καμηλάκης, ἐπιστ. ὑπεύθυνοι, Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, Εὐάγγ. Θ. Καραμανές, Ἀθήνα 2015, σελ. 400 +1 CD. **11.** Αλίκη Λάμπρου, *Ο αργαλειός στη Σκύρο. Καταγραφές μαρτυριών παλαιών υφαντριών*, επιστ. και εκδοτ. επιμέλεια, Παρ. Ποτηρόπουλος, επιστ. υπεύθυνος, Ευάγγ. Καραμανές, Αθήνα 2017, σελ. 148. **12.** *Γαμήλια ἔθιμα τῶν Βλαχοχωρίων τῆς Πίνδου. Πρώϊμες λαογραφικὲς καταγραφὲς φοιτητῶν τοῦ Ν.Γ. Πολίτη*, εἰσαγωγή – ἐπιμ., Εὐάγγ. Θ. Καραμανές, Ἀθήνα 2017, σελ. 110. **13.** *Δημοτικά τραγούδια Ευρυτανίας. Συλλογή Σπύρ. Δ. Περιστέρη 1959, 1962*, επιστ. και εκδοτ. επιμέλεια, Αναστάσιος Δ. Ηλιόπουλος, επιμ. – ηλεκτρονική επεξεργασία της μουσικής ύλης, Ζωή Αναγνωστοπούλου, επιστ. υπεύθυνη, πρόλογος, Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, υπεύθ. εκδοτ. σειράς, Ευάγγ. Θ. Καραμανές, Αθήνα 2018, σελ. LXXII + 542 (+ 11 CD + 1 DVD). **14.** *Ποικίλα λαογραφικά εκ των χωρίων Ορεστιάδος*, εισαγωγή - επιμ. Ανδρομάχη Ι. Οικονόμου, υπεύθ. εκδοτ. σειράς, Ευάγγ. Θ. Καραμανές Αθήνα 2020, σελ. 292.

2. *Σπάτα: λαϊκός πολιτισμός και μουσικοχορευτική παράδοση* (+3 δίσκοι πυκνής εγγραφής: 2 CD και 1 DVD), επιμ. Ζωή Μάργαρη, σε συνεργασία με το Λύκειο Ελληνίδων Σπάτων. Σωτ. Ι. Τσιάνης, *Δημοτικά τραγούδια από το Δάρα Αρκαδίας*, επιμ. Μαρία Ανδρουλάκη. Χρῆστος Κορύλλος, *Παροιμίες περιοχῆς Πατρῶν*, ἐπιμ. Παν. Ἰ. Καμηλάκης, Ἀνδρέας Ζαχίλας, Μαρία Λιουδάκη, *Λαογραφικά Κρητικά Σύμμεικτα*, επιμ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δημ. Β. Οικονομίδης, *Λαογραφική αποστολή στην περιοχή Πωγωνίου Ιωαννίνων,* Σπυρ. Περιστέρης, *Δημοτικά τραγούδια Βόνιτσας και Μοναστηρακίου Ακαρνανίας*.

χειρογράφου υλικού και της εκτύπωσής του. Η Ακαδημία Αθηνών διατηρεί τα δικαιώματα της έκδοσης και της κοστολόγησής της.

Η παρούσα έκδοση του λαογραφικού υλικού των χειρογράφων που συνέταξαν εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε σχολεία χωριών της επαρχίας Ορεστιάδας κατά τα έτη 1958-1960 και κατατέθηκαν στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών από τον επιθεωρητή Κωνσταντίνο Ξαρλή, είναι αποτέλεσμα επιμόνου αιτήματος του κ. Πασχάλη Μαυρίδη, προέδρου του Μορφωτικού Συλλόγου «Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας» να ευρεθεί τρόπος να κοινοποιηθεί και να μελετηθεί το εν λόγω υλικό. Σημειωτέον ότι το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας το οποίο ανήκει στον Σύλλογο ιδρύθηκε το 1974 και λειτουργεί με επιτυχία επιτελώντας αξιόλογο πολιτιστικό έργο. Το αίτημα για την έκδοση του υλικού στην σειρά των «Πηγών του Λαϊκού Πολιτισμού» έγινε δεκτό από την Εφορευτική Επιτροπή του Κέντρου Λαογραφίας (Συνεδρία αρ. 95 της 7ης Ιουνίου 2017) και η επιμέλεια ανατέθηκε στην διευθύντρια ερευνών Ανδρομάχη Οικονόμου δεδομένης της επιστημονικής της ενασχόλησης με την περιοχή του Έβρου. Για την καλύτερη τεκμηρίωση του υλικού της έκδοσης η κυρία Οικονόμου πραγματοποίησε δύο λαογραφικές αποστολές στην περιοχή Ορεστιάδας, το 2017 και το 2019, με εντολή και χρηματοδότηση της Ακαδημίας Αθηνών. Κατά τη διάρκεια των εν λόγω αποστολών τεκμηριώθηκε καλύτερα το πρωτογενές υλικό των καταγραφών χάρη και στην πρόθυμη συνεργασία των κ.κ. Πασχάλη Μαυρίδη, Γιάννη Σιωπίδη αντιπροέδρου του Μουσείου, Μανώλη Μαυρίδη και Δημήτρη Σπανού (βλ. την «Εισαγωγή» της κ. Οικονόμου στην παρούσα έκδοση, σελ. XXV) τους οποίους ευχαριστώ θερμώς. Ευχαριστώ την συνάδελφο κ. Ανδρομάχη Οικονόμου για την συνέπεια και την επιμονή της σε όλες τις φάσεις παραγωγής του έργου. Ευχαριστούμε την Αθανασία Σπέη η οποία κατά την διάρκεια της πρακτικής της άσκησης στο Κέντρο Λαογραφίας το 2017, ως φοιτήτρια του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, μετέγραψε τα χειρόγραφα σε ηλεκτρονική μορφή προκείμενου να καταστεί δυνατή η εκδοτική επεξεργασία του υλικού. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τις ερευνήτριες της Ακαδημίας Αθηνών, κ.κ. Γεωργία Κατσούδα, Μαρία Ανδρουλάκη και Ελένη Ψυχογιού όπως και την αναπλ. καθηγήτρια της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Μαριάνθη Καπλάνογλου οι οποίες συνέβαλαν στην επιστημονική τεκμηρίωση και ταξινόμηση επιμέρους στοιχείων του λαογραφικού υλικού (βλ. αναλυτικά στην «Εισαγωγή» ό.π.).

Την δαπάνη παραγωγής του βιβλίου προθυμοποιήθηκε να αναλάβει ο Δήμος Ορεστιάδας κατόπιν σχετικού αιτήματος του Μουσείου και συνηγορίας του Κέντρου Λαογραφίας ως προς την χρησιμότητα της έκδοσης και της θετικής συμβολής της στην επιστημονική έρευνα και την πολιτιστική προβολή της περιοχής. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Δήμαρχο Ορεστιάδας

κ. Βασίλειο Μαυρίδη, τον Αντιδήμαρχο κ. Δημήτριο Πάλλα όπως και την κ. Άννα Μπογιατζή, προϊσταμένη του Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού για την συνεργασία τους σε όλα τα στάδια της διαδικασίας παραγωγής του έργου.

Ο τόμος της Επαρχίας Ορεστιάδας έλαβε τον αρ. 14 στη σειρά των «Πηγών Λαϊκού Πολιτισμού» και παραδίδεται στους κατοίκους του Έβρου και στους φίλους της Λαογραφίας. Με δεδομένο ότι ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένας ζωντανός οργανισμός, που εξελίσσεται και αλλάζει, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, η δημοσίευση στοιχείων για την μορφή του σε μεταβατικές περιόδους, όπως είναι οι δεκαετίες του 1950 και 1960 –από τη δεκαετία του 1970 οι αλλαγές στον αγροτικό χώρο είναι σαρωτικές– είναι ιδιαίτερα σημαντική για την διαχρονική μελέτη της τοπικής κοινωνίας. Η περιοχή της Ορεστιάδας αποτέλεσε για αιώνες ένα εύφορο πεδίο για την ανάπτυξη πολιτισμού. Στις σελίδες των καταγραφών του πρωτογενούς αυτού υλικού, που έγινε από τους δασκάλους υπό συνθήκες δύσκολες, κατά την πρώτη μετεμφυλιακή δεκαετία, με τις δυνατότητες της τότε εποχής, αποτυπώνεται η εργατικότητα και η φιλοτιμία τους. Θυμίζω ότι οι εργασίες αυτές συνεχίζουν μια μακρά παράδοση συλλογής λαογραφικού υλικού από εκπαιδευτικούς, που εγκαινιάστηκε από τον ιδρυτή της Ελληνικής Λαογραφίας Νικόλαο Πολίτη και αποδίδει καρπούς έως και σήμερα. Με το βιβλίο αυτό δίδεται η δυνατότητα στους παλαιότερους να θυμηθούν –και να στοχασθούν– στοιχεία του τοπικού πολιτισμού τους που εν πολλοίς ίσως χάθηκαν, και στους νεότερους να τα γνωρίσουν, να τα αποδεχθούν και, πιστεύω, να τα αξιοποιήσουν. Η δημοσίευση πρωτογενούς λαογραφικού υλικού αποτελεί, σε κάθε περίπτωση, πολύτιμη πηγή και αφορμή για νέες έρευνες.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΕΣ

Διευθυντής Ερευνών, Διευθύνων το Κέντρον Ερεύνης
της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

Με μεγάλη χαρά χαιρετίζω την έκδοση του εξαιρετικά φροντισμένου αυτού πονήματος, ενός βιβλίου διαποτισμένου από το μεράκι και την αφοσίωση όσων εργάστηκαν για τη επιμέλεια και έκδοσή του.

Η πρωτοβουλία του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών για την κυκλοφορία του έχει ξεχωριστή σημασία για τον τόπο μας, καθώς εμπλουτίζει με επάρκεια την υφιστάμενη βιβλιογραφία που αφορά στην ακριτική μας περιοχή.

Η ανάδειξη του πολιτισμού, η προαγωγή και η διατήρηση των ηθών και των εθίμων μας, η γνώση της ιστορίας του τόπου μας αποτελούν ιδανικά που πρέπει να παραμείνουν άσβεστα στο χρόνο. Κοινός στόχος όλων μας να τα μεταλαμπαδεύσουμε στις επόμενες γενιές.

Το παρόν βιβλίο καταφέρνει με αριστοτεχνικό τρόπο να ενώσει το χθες με το σήμερα, να ζωντανέψει μνήμες και να φωτίσει στοιχεία του παρελθόντος. Αδιαμφισβήτητα, αποτελεί μία σημαντική και πολύτιμη πηγή γνώσης για τους νεότερους.

Κλείνοντας, συγχαίρω για ακόμη μία φορά τους συντελεστές της εξαιρετικής αυτής πρωτοβουλίας που εργάστηκαν για ένα άρτιο αποτέλεσμα.

Ο Δήμος Ορεστιάδας είναι και θα συνεχίσει να είναι αρωγός και συμπαραστάτης σε κάθε πρωτοβουλία που στοχεύει στην ανάπτυξη του τόπου μας και προάγει τον πολιτισμό, τα ιδανικά και τις αξίες μας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Δήμαρχος Ορεστιάδας

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Αφορμή των προσπαθειών για την έκδοση αυτού του βιβλίου, ήταν η πληροφορία, πως ο τότε επιθεωρητής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Γραφείου Ορεστιάδας, Κωνσταντίνος Ξαρλής, το έτος 1959, έδωσε εντολή στους δασκάλους των Δημοτικών Σχολείων της Περιφέρειας Ορεστιάδας να γράψουν την ιστορία, τη λαογραφία, τα παραδοσιακά τραγούδια των χωριών που υπηρετούσαν, με σκοπό οι νέοι να γνωρίσουν τις ρίζες τους και την τοπική πολιτιστική κληρονομιά, στοιχεία τα οποία μας συγκρατούν από τη λήθη, λόγω του εκσυγχρονισμού και του νεωτερισμού. Γνωρίζω καλά πως η ιστορία και η λαογραφία χωρίς μνήμη, είναι κάστρο χωρίς τείχη. Ο όρος της προσφυγιάς εδώ στην περιοχή μας έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού οι πατρογονικές εστίες είναι σε κοντινή απόσταση, αλλά και τόσο μακριά, σε μια άλλη χώρα.

Είχα την παραπάνω πληροφορία από το έτος 1959, που διορίστηκα δάσκαλος στο Δημοτικό Σχολείο της Στέρνας Ορεστιάδας. Έκτοτε με βασάνιζε αυτή η πληροφορία και σφοδρή επιθυμία μου ήταν να βρεθούν τα κείμενα των δασκάλων, που ανέρχονταν σε 392 χειρόγραφες σελίδες και τα είχαν υποβάλλει τότε οι δάσκαλοι στο Γραφείο Επιθεώρησης της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ορεστιάδας.

Όλοι οι δάσκαλοι αναρωτιόμασταν, αφού είχε φύγει ο τότε επιθεωρητής, Κωνσταντίνος Ξαρλής, που βρίσκονταν τα χειρόγραφα κείμενα, με την ιστορία, τη λαογραφία και τα παραδοσιακά τραγούδια των χωριών μας.

Εκείνο βέβαια που έχει μεγάλη σημασία σε αυτήν την περίπτωση είναι το έμψυχο υλικό των χωριών, οι κάτοικοι των 44 χωριών της Περιφέρειας Ορεστιάδας, που είναι φιλόξενοι, ευγενικοί, εργατικοί, προοδευτικοί, πρόθυμοι να εξυπηρετήσουν κάθε ντόπιο και ξένο, σαν γνήσιοι Θρακιώτες. Θεωρούσα μεγάλη υποχρέωσή μου να φροντίσω για την εξεύρεση αυτών των χειρογράφων για να εκδοθούν σε βιβλίο.

Εντονότερη έγινε βέβαια αυτή η επιθυμία μου, όταν ιδρύσαμε το έτος 1974, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, επιφάνειας 500 τ.μ., που λειτουργεί σήμερα με τις πλέον σύγχρονες τεχνολογίες της μουσειολογίας και των ψηφιακών μέσων, οπότε και ασχολήθηκα με τη λαογραφία της περιοχής μας.

Ως Προϊστάμενος στο Γραφείο της Επιθεώρησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ορεστιάδας έψαχνα στα αρχεία, αλλά δεν έβρισκα τίποτε. Ρώτησα τους παλαιότερους δασκάλους της περιοχής, αλλά κανείς δεν γνώριζε που βρίσκονται αυτά τα κείμενα.

Πίστευα πως αυτά τα χειρόγραφα των δασκάλων έχουν πληροφορίες για την ιστορία, την πνευματική ζωή των κατοίκων της υπαίθρου, πως ανοίγουν παράθυρα στις θρησκευτικές και ανθρωπολογικές πεποιθήσεις των κατοίκων που τα παρήγαγαν.

Τα χρόνια περνούσαν, αλλά ποτέ δεν σταμάτησα να ψάχνω για τα χειρόγραφα. Φτάσαμε στο έτος 2015, διαβάζοντας ένα ιστορικό βιβλίο της περιοχής μας «Κυπρίνος, στο σταυροδρόμι της ιστορίας», εκεί υπήρχε η πληροφορία πως τα χειρόγραφα που ζητούσα βρίσκονταν στο Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, όπου τα είχε στείλει ο Επιθεωρητής Κωνσταντίνος Ξαρλής.

Επικοινώνησα εγγράφως με το Κέντρο και με πληροφόρησαν πως τα χειρόγραφα υπήρχαν στο Αρχείο του Κέντρου και πως για να τα αξιοποιήσουμε έπρεπε να βρεθεί κάποιος φορέας που θα χρηματοδοτούσε την έκδοσή τους σε βιβλίο.

Απευθύνθηκα στο Δήμο Ορεστιάδας, ο οποίος αποφάσισε να χρηματοδοτήσει την έκδοση αυτού του βιβλίου.

Επιθυμία μου ήταν να πάρω αυτά τα χειρόγραφα και να εκδώσουμε ένα βιβλίο, ως Μορφωτικός Σύλλογος του Μουσείου, αυτό όμως στάθηκε αδύνατο και αποφασίστηκε το Κέντρο να εκδώσει αυτό το βιβλίο.

Επισκέφθηκα το Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, εκεί γνώρισα την κ. Ανδρομάχη Οικονόμου, βασικό στέλεχος της Ακαδημίας, η οποία με καλή διάθεση προσφέρθηκε να έρθει στην Ορεστιάδα, να επισκεφθεί τα χωριά της Περιφέρειας με τη βοήθειά μας και να πραγματοποιήσει ως ειδικός την σχετική έρευνα.

Δυστυχώς, όταν είδα τα χειρόγραφα διαπίστωσα πως δεν ανταποκρίθηκαν στην εντολή του Επιθεωρητή οι δάσκαλοι όλων των χωριών.

Σκέφθηκα πως στο υπό έκδοση βιβλίο έπρεπε να γραφεί η ιστορία και των υπόλοιπων χωριών. Απευθυνθήκαμε με την κ. Ανδρομάχη στους πολιτιστικούς συλλόγους των χωριών, για τα οποία δεν είχαμε στη διάθεσή μας τα απαιτούμενα ιστορικά στοιχεία. Οι σύλλογοι ανταποκρίθηκαν στο αίτημά μας.

Ύστερα από περίπου εξήντα χρόνια έχουμε στα χέρια μας το βιβλίο με την ιστορία και τα πολιτιστικά στοιχεία όλων των χωριών της Περιφέρειας Ορεστιάδας και πέντε χωριών της Περιφέρειας Διδυμοτείχου, που υπάγονταν εκείνη την εποχή στο Γραφείο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ορεστιάδας.

Το βιβλίο αυτό εκτυπώθηκε με την φροντίδα του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, στο οποίο εκφράζουμε τις άπειρες ευχαριστίες μας.

Αυτό το βιβλίο αποτελεί μια προσπάθεια διάσωσης και προβολής της ιστο-

ρίας, της λαογραφίας και γενικά της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς των χωριών του Βόρειου Έβρου.

Συμβάλλει ιστορικά και πολιτιστικά στην θωράκιση του Βόρειου Έβρου.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Πρόεδρος του Μορφωτικού Συλλόγου «Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας», ιδρυτικό στέλεχος του Συλλόγου, συνταξιούχος δάσκαλος και Προϊστάμενος της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του 4ου Γραφείου Νομού Έβρου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στους Βορειοεβρίτες

που μοιράστηκαν μαζί μας
βιώματα και μνήμες
για τον τόπο τους

Ο ανά χείρας τόμος στηρίζεται στην έκδοση χειρογράφου που έχει κατατεθεί και φυλάσσεται στο Αρχείο Χειρογράφων του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών με αριθμό εισαγωγής 2374 και ημερομηνία 16.1.1961. Αφορά τη συλλογή λαογραφικού και ιστορικού υλικού από την περιοχή της Ορεστιάδας και τα χωριά του Βόρειου Έβρου, και έγινε από δημοδιδασκάλους που υπηρετούσαν στα σχολεία της περιοχής το έτος 1958/59. Το χειρόγραφο απαρτίζεται από δύο μέρη: τα «Σύμμεικτα λαογραφικά της περιφέρειας Ορεστιάδος» που αποτελείται από 11 χειρόγραφα, και τη «Δημώδη ιατρική εις τα χωρία της Ορεστιάδος» που αποτελείται από 19 χειρόγραφα. Συνολικά περιλαμβάνονται 30 χειρόγραφα σε πολυτονική γραφή με διαφορετική έκταση το καθένα σε σύνολο 391 αριθμημένων σελίδων. Η γλώσσα σε άλλα χειρόγραφα είναι η καθαρεύουσα και σε άλλα η δημοτική, εμπλουτισμένες με λέξεις του βόρειου γλωσσικού ιδιώματος, στο οποίο ανήκει και το θρακικό ιδίωμα. Το χειρόγραφο δεν συνοδεύεται από φωτογραφικό ή άλλου είδους εικονογραφικό υλικό (π.χ. σκίτσα, σχέδια) του περιεχομένου του. «Άπασα η λαογραφική ύλη» του χειρογράφου έχει αποδελτιωθεί από τους ερευνητές του Κέντρου Λαογραφίας κατά τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1963.

Η ενέργεια αυτή για τη συλλογή λαογραφικού και ιστορικού υλικού με «πρωτογενή επιτόπια έρευνα» από τους κατά τόπους υπηρετούντες εκπαιδευτικούς, ιδιαίτερα δημοδιδασκάλους, εδράζεται στην από 11 Δεκεμβρίου 1887 εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας και φέρει την υπογραφή του Νικολάου Γ. Πολίτη, ο οποίος υπηρετούσε τότε ως τμηματάρχης. Στην εγκύκλιο αυτή προτρέπονται οι κατά τόπους επιθεωρητές να συγκεντρώσουν πρωτογενές λαογραφικό-ιστορικό υλικό μέσω των δασκάλων και να το αποστείλουν στον Νικόλαο Πολίτη, το οποίο στη συνέχεια θα κατατίθετο στο Λαογραφικό Αρχείο από το έτος ιδρύσεώς του το 1918. Είχε προηγηθεί η από 22 Μαρτίου 1857 εγκύκλιος του Υπουρ-

γείου Εκκλησιαστικών προς τους δημοδιδασκάλους της επικράτειας προκειμένου να συγκεντρωθεί πρωτογενές λαογραφικό, ιστορικό, γλωσσολογικό κ.ά. υλικό. Ο τρόπος αυτός συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού έχει δεχθεί κριτική για την έλλειψη μεθόδου από την πλευρά των δασκάλων, αλλά και στη συνέχεια από νεότερους μελετητές για τη συγκρότηση της «λαογραφικής ύλης» και την εγκυρότητα και την αξιοπιστία για την αξιοποίησή της. Παρόλα αυτά, με τον τρόπο αυτό έχει συγκεντρωθεί σημαντικό λαογραφικό υλικό πολλαπλά αξιοποιήσιμο με τη δέουσα προσοχή, που φυλάσσεται, στο μεγαλύτερό του τμήμα, στο Αρχείο Χειρογράφων του ΚΕΕΛ της Ακαδημίας Αθηνών.

Οι εκπαιδευτικοί θα σταθούν τροφοδότες και αρωγοί της λαογραφίας μέχρι σήμερα, εφοδιάζοντας με λαογραφικό, ιστορικό και γλωσσολογικό υλικό αντίστοιχα αρχεία (Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Κέντρο Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων – ΙΛΝΕ της Ακαδημίας Αθηνών, Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία κ.ά.). Ενισχύουν έτσι αυτό που ονομάζεται «ερασιτεχνική» και «δημόσια» λαογραφία μέσα από αυτοτελείς εκδόσεις, διαδικτυακές παρουσιάσεις, αλλά και μέσα από τη δράση τοπικών πολιτιστικών συλλόγων.

Περιεχόμενο και ζητήματα έκδοσης του χειρογράφου

Η έκδοση του παρόντος χειρογράφου έγινε με την επίμονη προτροπή του συνταξιούχου δασκάλου και προέδρου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας, Πασχάλη Μαυρίδη, καθώς ήταν γνωστό ότι έχει συγκεντρωθεί λαογραφικό και ιστορικό υλικό από τα χωριά της περιοχής Ορεστιάδας. Το συγκεκριμένο χειρόγραφο παρουσίαζε, όπως τα περισσότερα άλλωστε χειρόγραφα λαογραφικής ύλης, αρετές και προτερήματα, ελαττώματα και προβλήματα, τα οποία κληθήκαμε να αξιολογήσουμε και να επιλύσουμε στο μέτρο του δυνατού. Πρόκειται για μια συλλογή επιμέρους χειρογράφων, στα οποία περιλαμβάνεται, εν πολλοίς, ανέκδοτο ιστορικό και λαογραφικό υλικό. Αφορά τη συλλογή «ποικίλης λαογραφικής ύλης», η οποία αποτελείται στο πρώτο μέρος από ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία που περιλαμβάνουν έθιμα του κύκλου της ζωής (γέννηση, γάμος, θάνατος), έθιμα του κύκλου του χρόνου (εορτές και πανηγύρεις), λαϊκά δρώμενα, παραδοσιακά τραγούδια, παραδόσεις, παραμύθια κ.ά., και στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τρόπους θεραπείας και συνταγές φαρμάκων από την πρακτική λαϊκή ιατρική.

Ιδιαίτερη σημασία για την αξιολόγηση της ύλης της συλλογής χειρογράφων έχει το ιστορικό πλαίσιο και οι συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή κατά την μεταπολεμική περίοδο και δέκα μόλις χρόνια μετά τη λήξη του Εμφυλίου πολέμου, ο οποίος υπήρξε ιδιαίτερα σφοδρός στην ευαίσθητη διασυνοριακή περιοχή του Έβρου. Το ιστορικό υλικό αποτελείται από «αφηγήσεις» ιστορικών

γεγονότων που στηρίζονται σε πληροφορίες από έμμεσες, δημοσιευμένες πηγές, γνωστές στους συλλογείς, εμπλουτισμένο με λαϊκές παραδόσεις, τραγούδια, παραμύθια κ.ά. Στα τμήματα εκείνα όπου εκφράζονται προσωπικές απόψεις των συλλογέων διακρίνεται έντονη ιδεολογική φόρτιση με εθνικές και εμφυλιακές τοποθετήσεις που αποτυπώνουν το έντονα πολιτικοποιημένο και μετεμφυλιακό κλίμα της περιόδου.

Στη χειρόγραφη αυτή συλλογή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού από την πλευρά των εκπαιδευτικών που συνδυάζει τη βιωματική σχέση, καθώς πολλοί δάσκαλοι-συλλογείς έχουν εντοπιότητα από την περιοχή, αλλά και την διαμεσολαβημένη εγγράμματη προσέγγιση των τοπικών κοινωνιών και του πολιτισμού τους λόγω της ιδιότητάς τους. Ο συνδυασμός αυτός καταγραφής και παρουσίασης του ιστορικολαογραφικού υλικού και η προσέγγισή του από «εγγράμματους-λόγιους» ανάγεται στον πολιτισμικό δυϊσμό και απαιτεί προσεκτική και συνδυαστική ανάγνωση και χρήση των δεδομένων προκειμένου να αποφευχθούν παρανοήσεις, στερεοτυπικές αντιλήψεις και παρερμηνείες.

Στην καταγραφή και απόδοση των τραγουδιών δεν αποφεύχθηκαν λάθη κατάταξης. Για το λόγο αυτό επιχειρήθηκε η ταξινόμησή τους με βάση όσα ακολουθούνται στο αρχείο τραγουδιών του Κέντρου Λαογραφίας. Έγινε επίσης και η αντίστοιχη κατάταξη των παραμυθιών σύμφωνα με τον ελληνικό (κατά τον Γ. Μέγα) και τον διεθνή κατάλογο Aarne-Thompson-Uther (ATU).

Βασική αρχή της έκδοσης της χειρόγραφης αυτής συλλογής είναι να παραμείνει το κείμενο «ως έχει», επιφέροντας τις, κατ' ελάχιστο, αναγκαίες επεμβάσεις. Αυτές αφορούν στην εν μέρει αποκατάσταση ορθογραφικών λαθών, αλλά όχι γραμματικών τύπων που ήσαν εν ισχεί ως επίσημη γραμματική την εποχή σύνταξης των κειμένων. Για λόγους καθαρά τεχνικούς εφαρμόστηκε το μονοτονικό σύστημα γραφής. Σε υποσημειώσεις δόθηκαν οι απαραίτητες ερμηνείες και ετυμολογίες λέξεων, κυρίως τουρκικής προέλευσης, που έχουν ενταχθεί στο θρακικό ιδίωμα. Καθώς γίνεται αναφορά σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα και συνθήκες που καθόρισαν την περαιτέρω ιστορική πορεία της περιοχής, δόθηκαν ανάλογες συμπληρωματικές πληροφορίες.

Η συλλογή των χειρογράφων περιλαμβάνει, όπως αναφέρθηκε, υλικό (ιστορικό-λαογραφικό-ιατρικό) από συγκεκριμένα χωριά, τα οποία δεν καλύπτουν το σύνολο των δημοτικών διαμερισμάτων που απαρτίζουν τον σημερινό καλλικρατικό Δήμο της Νέας Ορεστιάδας. Από αυτά πέντε χωριά (Δόξα, Βρύση, Χιονάδες, Σιτοχώρι και Ποιμενικό) ανήκουν σήμερα στο Δήμο Διδυμοτείχου. Έτσι θεωρήθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθεί στον ανά χείρας τόμο, ως παράρτημα, υλικό από όλα τα χωριά του Δήμου Ορεστιάδος, συνοδευόμενο με το αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό όπου ήταν δυνατόν.

Ιστορική και πολιτισμική προσέγγιση του Βόρειου Έβρου. Ανίχνευση ορισμένων ζητημάτων

Η Θράκη και πιο συγκεκριμένα ο Νομός Έβρου, αν και αποτελούν γεωγραφικά και διοικητικά το βόρειο ακριτικό τμήμα της σημερινής Ελλάδας, εντούτοις βρίσκονται στο χερσαίο σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, στο επίκεντρο που αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό γεωστρατηγικό και πολιτισμικό πεδίο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται έντονα στην ιστορική διαδρομή των περιοχών αυτών όσο και στον πολιτισμό τους. Η διέλευση, καθώς και η προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση διαφορετικών εθνοπολιτισμικών και θρησκευτικών ομάδων δημιούργησε το πολυπολιτισμικό μωσαϊκό που είναι μέχρι σήμερα ζωντανό και αναγνωρίσιμο στην περιοχή.

Το συνεχές αυτό διάβα και οι συναλλαγές μεταξύ των διαφόρων και διαφορετικών ομάδων προσδιόρισε την «ιστορική Θράκη» ως ευρύτερο ζωτικό χώρο με βαθιές πολιτισμικές καταβολές πριν τη δημιουργία των σύγχρονων εθνών-κρατών κατά τον 19ο αιώνα και την υποχρεωτική, βάσει των Διεθνών Συνθηκών του 20ού αιώνα, ανταλλαγή των πληθυσμών. Στη νεότερη και σύγχρονη εποχή αποτέλεσε πεδίο σφοδρών πολεμικών συρράξεων από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου. Ωστόσο δεν έπαψαν να υπάρχουν και να διατηρούνται σχέσεις και συναλλαγές με τους εθνοτικά ομογενείς, ανεξάρτητα αν αυτοί ανήκουν σε διαφορετικά εθνικά κράτη (Τουρκία, Βουλγαρία).

Οι μνήμες και τα βιώματα που μεταφέρονται στις νεότερες γενιές ακόμα και σήμερα, ως αφήγηση και επιτέλεση (μουσικοχορευτικά δρώμενα), αλλά και ως καθημερινές πρακτικές (διατροφή, γλώσσα, συνήθειες, νοοτροπίες κ.ά.), δεν έπαψαν να τροφοδοτούν τον πολυπολιτισμικό παλμό της Θράκης και να τονίζουν την ιδιαιτερότητά της. Η αναφορά σε ένα κοινό εθνικοθρησκευτικό υπόβαθρο τροφοδοτείται από την αναφορά σε ένα κοινό εθνοπολιτισμικό στοιχείο.

Ο Νομός Έβρου έχει έκταση 4.246 τετρ. χμ., πληθυσμό 147.947 κατοίκους (απογραφή 2011) και περιλαμβάνει ένα μεγάλο τμήμα ηπειρωτικού εδάφους και ένα παράλιο μέτωπο προς το Αιγαίο. Το γήινο σώμα του διασχίζεται από δύο μεγάλους ποταμούς, τον Έβρο (Μαρίτσα) και τον Άρδα, παραπόταμο του Έβρου, και πολλούς μικρότερους παραπόταμους καθιστώντας αυτό ιδιαίτερα γόνιμο και καρποφόρο. Οι σημαντικότερες πρωτογενείς δραστηριότητες είναι οι αγροτικές καλλιέργειες κατά τη νεότερη περίοδο, όπως τα σιτηρά, το βαμβάκι, ο αραβόσιτος, τα τεύτλα, ο ηλίανθος, οι μουριές για τη σηροτροφία, τα σκόρδα (περίφημα της Νέας Βύσσας που αποτελούν προϊόν με Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης), τα κηπευτικά (σπαράγγια κ.ά.) και η κτηνοτροφία.

Το βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου αποτυπώνει μέσα από τις αφηγήσεις και τις πολιτισμικές πρακτικές του σήμερα την μακραίωνη ιστορική πορεία και τη

συνύπαρξη, άλλοτε ήρεμη άλλοτε ταραχώδη, διαφορετικών εθνοπολιτισμικών ομάδων. Οι διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες που συμβιώνουν εγγράφονται και στο χώρο με τη δημιουργία των μικρών κοινοτήτων και χωριών, και τις διπλές ονομασίες, την παλαιότερη που τείνει να ξεχασθεί και τη νεότερη με την οποία είναι σήμερα γνωστά. Αυτά άλλοτε αποτελούν συστάδες, «ομάδες» πολιτισμικά ομοιογενείς, άλλοτε μικτές πολιτισμικές κοινότητες. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να δώσουμε την πολιτισμική γεωγραφία της περιοχής του σημερινού Δήμου Ορεστιάδας έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται στις σημερινές κοινότητες και τους οικισμούς.

Μπορούμε να διακρίνουμε συμβατικά δύο μεγάλες κατηγορίες: τους γηγενείς-ντόπιους και τους πρόσφυγες που ήρθαν κυρίως μετά το 1922. Οι ονομασίες και οι προσδιορισμοί που θα αναφερθούν στη συνέχεια αποτελούν αυτο- και ετερο- προσδιορισμούς των ίδιων των κατοίκων καθώς και των μελετητών.

Οι γηγενείς-ντόπιοι στην περιοχή του Τριγώνου είναι γνωστοί ως «ομάδα Πετρωτών» και κατοικούν στα χωριά Πετρωτά, Πεντάλοφος, Θεραπειό, Μηλιά, Γυαλιά και Μπάρα. Οι δύο τελευταίοι οικισμοί είναι πλέον εγκαταλειμμένοι και μέρος των κτημάτων τους, μετά τη χάραξη των συνόρων το 1920, βρέθηκε στη βουλγαρική εδαφική επικράτεια, με αποτέλεσμα οι κάτοικοί τους να μετοικήσουν σε πεδινούς οικισμούς της περιοχής και συγκεκριμένα στα χωριά Ελιά, Πλάτη, Σπήλαιο, Στέρνα και Λεπτή, άλλοτε δημιουργώντας νέες εστίες σε προϋπάρχοντες οικισμούς και άλλοτε ενισχύοντας πληθυσμιακά άλλες κοινότητες στην περιοχή.

Οι γηγενείς που κατοικούν στα χωριά Κυπρίνος, Ζώνη και Κόμαρα έχουν αναφορά στο Ορτάκιοϊ, ενώ γηγενείς πληθυσμοί που κατοικούν στα χωριά Ρίζια, Καστανιές και Μαράσια έχουν επιρροές από την Αδριανούπολη. Η πολιτισμική «ομάδα των Μεταξάδων» εντοπίζεται στα χωριά Χανδράς, Μεγάλη Δοξιπάρα και Μικρή Δοξιπάρα. Τέλος, η πολιτισμική ομάδα των Μάρηδων εντοπίζεται στα χωριά Στέρνα, Νεοχώρι, Παταγή και Αμπελάκια.

Η αναφορά σε πολιτισμικές ομάδες των γηγενών-ντόπιων γίνεται καθώς έχουν εντοπισθεί διαφοροποιήσεις μεταξύ τους όσον αφορά την ενδυμασία, τα έθιμα, τις συνήθειες κ.ά. Τα χωριά που αναφέρθηκαν και κατοικούνται στην πλειοψηφία τους από γηγενείς-ντόπιους περιλαμβάνουν σήμερα και προσφυγικούς πληθυσμούς.

Όσον αφορά τον προσφυγικό πληθυσμό που εγκαταστάθηκε στο Βόρειο Έβρο, αυτός προέρχεται γεωγραφικά και πολιτισμικά από τη Βόρεια και την Ανατολική Θράκη. Σημαντικός αριθμός προσφυγικών πληθυσμών από τη Βόρεια Θράκη, εντοπίζονται στα παρακάτω χωριά. Στα Δίκαια έχουν έρθει από το Καβακλί και το Δημητρίκιοϊ. Στα χωριά Ορμένιο, Πτελέα, Πύργος και Φυλάκιο εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από τα χωριά Ουρούμκιοϊ και Κόζλουτζια. Μια μικρή ομάδα προσφυγικού πληθυσμού από το Μεγάλο Μπογιαλίκι εγκαθίστα-

νται στο χωριό Κέραμος, καθώς επίσης και ορισμένες οικογένειες από το Μιχαλίτσι έχουν εγκατασταθεί στα χωριά Μαράσια και Πάλλη. Προσφυγικοί πληθυσμοί με κοινές καταβολές από το Ορτάκιοϊ και την περιοχή του εντοπίζονται στα χωριά Κυπρίνος, Ζώνη και Κόμαρα, καθώς και στα χωριά Φυλάκιο και Μικρή Δοξιπάρα.

Αρβανίτες έρχονται ως πρόσφυγες από το Μεγάλο Ζαλούφι και το Αμπαλάρ ή Ζαλουφόπουλο της Ανατολικής Θράκης στα χωριά Νέο Χειμώνιο, Κλεισσώ, Δίκαια και Καβύλη, ενώ στον οικισμό του Σάκκου είχαν εγκατασταθεί Αρβανίτες από το Μεγάλο Ζαλούφι, προγενέστερα από την προσφυγιά του 1922. Στις κοινότητες αυτές διατηρείται μέχρι σήμερα η γνώση της αρβανίτικης γλώσσας.

Οι Γκαγκαβούζηδες, πλυθυσμός που μιλάει την τούρκικη γλώσσα αλλά είναι χριστιανοί στο θρήσκευμα, ήρθαν κυρίως από τη Χάφσα και την ευρύτερη περιοχή της Αδριανούπολης, και εγκαταστάθηκαν στα χωριά Δίλοφος, Καναδάς, Άρζος, Σπήλαιο, Αμμόβουνο, Φυλάκιο, Κέραμος, Βάλτος, Λεπτή, Πύργος, Άνω και Κάτω Οινόη, Κλεισσώ, Άνω και Κάτω Σαγήνη και Θούριο. Τα πλέον συμπαγή πληθυσμιακά είναι τα χωριά που βρίσκονται πλησιέστερα στην Ορεστιάδα και εντάσσονται σήμερα στον πολεοδομικό ιστό της, όπως η Οινόη, η Σαγήνη, η Κλεισσώ.

Προσφυγικοί πληθυσμοί από την Αδριανούπολη, το Καραγάτς και άλλους γειτονικούς οικισμούς της Ανατολικής Θράκης εντοπίζονται κυρίως στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας (από το Καραγάτς και την Αδριανούπολη), στη Νέα Βύσσα από τη Μπόσνα, στην Καβύλη από το Ντεμερντές, στον Άρζο από την Αδριανούπολη, καθώς και μικρότερες πληθυσμιακά ομάδες που εγκαθίστανται στα Μαράσια, στα Ρίζια και στις Καστανιές.

Από την ανθρωπογεωγραφία της περιοχής του Βόρειου Έβρου δεν θα πρέπει να απουσιάσει αναφορά στη δημιουργία της νέας πόλης της Ορεστιάδας που δημιουργήθηκε το 1923, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, κυρίως από τους πρόσφυγες του Καραγάτς, προάστιο σήμερα της Αδριανούπολης. Ο σημερινός καλλικρατικός Δήμος Ορεστιάδας περιλαμβάνει διοικητικά και γεωγραφικά όλη την περιοχή του Βόρειου Έβρου που αποτελείται με περισσότερες από 40 κοινότητες και οικισμούς μετά την ενσωμάτωση των τέως Δήμων Βύσσας, Κυπρίνου και Τριγώνου που δικαίως αποκαλείται η «Μεσοποταμία του Έβρου».

Στο νότιο τμήμα του Νομού Έβρου, όπου ο προσφυγικός πληθυσμός είναι κυρίως από την Ανατολική Θράκη και από τη Βόρεια Θράκη, είναι εγκατεστημένοι Αρβανίτες, Σαρακατσάνοι, καθώς και Εβραίοι, μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και Αρμένιοι κυρίως στα αστικά κέντρα (Αλεξανδρούπολη, Διδυμότειχο, Ορεστιάδα), ενώ Πόντιοι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν κυρίως μετά το 1990.

Η παρούσα συλλογή χειρογράφων, εκτός από τα γενικότερα ιστορικά-λαογραφικά, διασώζει άγνωστα τραγούδια που δημιουργήθηκαν με την ευκαιρία τοπικών γεγονότων ως «γεγονότα-τραγούδια», όπως εύστοχα έχει διατυπω-

θεί, πληροφορίες για το γνωστό αποκριάτικο έθιμο του Kebek-bei ή του Μπέη, όπως είναι ευρύτερα γνωστό, παραδόσεις για την πρώτη ονομασία και τη μετονομασία των χωριών και των οικισμών, αναφορές σε γενέθλιους και μνημονικούς τόπους των σημερινών κατοίκων του Βόρειου Έβρου.

Συντελεστές της έκδοσης και ευχαριστίες

Η έκδοση της συλλογής χειρογράφων από την περιοχή της Ορεστιάδας δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τις επίμονες προσπάθειες και την αμέριστη βοήθεια του ακάματου πρωτεργάτη και προέδρου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας Πασχάλη Μαυρίδη, τον οποίο και ευχαριστώ ιδιαίτερα. Ο Γιάννης Σιωπίδης, αντιπρόεδρος, και ο Μανώλης Μαυρίδης, υπεύθυνος του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας, συνέβαλαν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ολοκλήρωση της παρούσας έκδοσης. Ο Πασχάλης Μαυρίδης και ο Γιάννης Σιωπίδης μου γνώρισαν πρόθυμα τον τόπο και τους ανθρώπους του κατά τη διάρκεια της πρώτης πενθήμερης λαογρφικής μου έρευνας το 2017.

Η αποδοχή χρηματοδότησης της έκδοσης από το Δήμο Ορεστιάδας υποστηρίχθηκε έμπρακτα και ένθερμα από τον αντιδήμαρχο Δημήτριο Πάλλα και υλοποιήθηκε με την βοήθεια της Άννας Μπογιατζή, προϊσταμένης του Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού.

Η επιστημονική επεξήγηση και ετυμολόγηση ξένων, κυρίως τούρκικων, λέξεων έγινε από τη γλωσσολόγο-διαλεκτολόγο Γεωργία Κατσούδα, διευθύντρια ερευνών στο Κέντρο Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων – ΙΛΝΕ της Ακαδημίας Αθηνών. Η κατάταξη των τραγουδιών έγινε από τις συναδέλφους στο Κέντρο Λαογραφίας Ελένη Ψυχογιού, τ. κύρια ερευνήτρια, και Μαρία Ανδρουλάκη, διευθύντρια ερευνών. Η ταξινόμηση των παραμυθιών έγινε από τη Μαριάνθη Καπλάνογλου, αναπλ. καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τις ευχαριστώ όλες από καρδιάς.

Ο Δημήτρης Σπανός, μουσικολόγος, ήταν συνοδοιπόρος μου στην επιτόπια έρευνα το 2019 στα χωριά του Βόρειου Έβρου και συνέβαλε με τις γνώσεις του στην κατανόηση και στη σωστή απόδοση του πολυπολιτισμικού μωσαϊκού της περιοχής. Τον ευχαριστώ θερμά.

Τη μεταγραφή του χειρογράφου στον υπολογιστή έκανε η φοιτήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου Αθανασία Σπέη το 2017, κατά την πραγματοποίηση της πρακτικής της άσκησης στο Κέντρο Λαογραφίας.

Την επιμέλεια του χειρογράφου ανέλαβα εξαρχής με ιδιαίτερη χαρά, καθώς με συνδέουν ισχυροί μακροχρόνιοι δεσμοί με την περιοχή του Έβρου που ξεκίνησαν με την πολύμηνη επιτόπια έρευνα που πραγματοποίησα για την καταγραφή της σηροτροφίας-μεταξουργίας το 1986 και τη δημιουργία του Μουσείου Με-

τάξης στο Σουφλί το 1990 από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ (σήμερα Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς). Έκτοτε επισκέπτομαι την περιοχή με κάθε ευκαιρία (επιστημονικές ημερίδες, συνέδρια, φιλικές και συναδελφικές σχέσεις) και πρόσφατα πραγματοποίησα δύο πενθήμερες λαογραφικές αποστολές (2017, 2019) σε όλη την περιοχή του Βόρειου Έβρου.Τη χρονιά που ολοκληρώνεται η έκδοση αυτή η Θράκη γιορτάζει τα 100 χρόνια από την ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα το 1920.

Ο τόμος αυτός αφιερώνεται στους Θρακιώτες και τους Εβρίτες που διατηρούν ζωντανό μέχρι σήμερα τον πολυπολιτισμικό ελληνισμό τους.

Ερυθρές Αττικής
Μάης 2020

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διευθύντρια Ερευνών
Κέντρο Λαογραφίας,
Ακαδημία Αθηνών

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ασπρογέρακας Ιωάννης, *Νεοχώρι. Το κεφαλοχώρι των Μάρηδων. Από της ιδρύσεως μέχρι το έτος 2002*, εκδόσεις Πολιτιστικού Συλλόγου Γυναικών Νεοχωρίου, 2010.

Αυδίκος Ευάγγελος, *Από τη Μαρίτσα στον Έβρο. Πολιτισμικές συγκλήσεις και αποκλίσεις σε μια παρέβρια περιοχή*, Πολύκεντρο Δήμου Τυχερού, Αλεξανδρούπολη 1998.

Αυδίκος Ευάγγελος, *Η Θράκη και οι άλλοι. Ιχνηλατώντας τα πολιτισμικά όρια και την ιστορική μνήμη*, Οδυσσέας, Αθήνα 2007.

Γκαγκούλιας Γιώργος, *Η αθέατη πλευρά του Εμφυλίου. Τα τραγικά γεγονότα της 7ης Μεραρχίας του ΔΣΕ*, Alter Ego ΜΜΕ Α.Ε. Αθήνα [2]2010.

Δαλάτσης Δημήτρης Χρ., *Οι Αρβανίτες της Ανατολικής Θράκης, Μεγάλο Ζαλούφι, Ιμπρίκ Τεπέ, Μανδρίτσα, Σουλτάνκιοϊ, Αμπαλάρ, Παζάς Δερέ, Γιλανλή, Αλτίν Τας, Καράσκαλη, Καρατζά Χαλήλ*, τ. Α΄ *Ιστορικά στοιχεία για τους Αρβανίτες της Θράκης*, τ. Β΄ *Η εθνικότητα των Αρβανιτών*, Νοών, Αθήνα 2012.

Ευσταθίου Σπυρίδων, *«Λόγοι» για τις μετοικεσίες Ηπειρωτών στην περιοχή του Βόρειου Έβρου. Μια διεπιστημονική προσέγγιση*, Focus, Θεσσαλονίκη [2]2018.

Κιηγμάς Δημήτριος – Ρυζιώτης Γεώργιος, *Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: μια πόλη*, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης – Περιφερειακή Ενότητα Έβρου, Νέα Ορεστιάδα 2018.

Κοζαρίδης Χρήστος, *Εμείς οι Γκαγκαβούζηδες. Ταυτότητες – Ιστορικές πηγές και η πορεία μας μέσα στο χρόνο*, Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2009.

Κουφός Νικόλαος, *Ιστορικά και λαογραφικά της Στέρνας Έβρου*, Κοινότητα Στέρνας, Αλεξανδρούπολη 1997.

Κυρκούδης Θεόδωρος, *Η περιοχή Κυπρίνου στο σταυροδρόμι της ιστορίας*, Δήμος Κυπρίνου, χ.τ.ε. 2002.

Κυρκούδης Θεόδωρος, *Τρίγωνο, η μεσοποταμία του Έβρου*, Δήμος Τριγώνου, Δίκαια 2004.

Λεξικό αρβανίτικων όρων από το Ν. Χειμώνιο Έβρου, Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Χειμωνίου «Τα Ζαλουφιώτικα», 2016.

Μαλκίδης Θεοφάνης, *Αρβανίτες. Από την Ήπειρο στη Θράκη*, Γόρδιος, Αθήνα 2014.

Μαυρίδης Πασχάλης, *Η Νέα Ορεστιάδα στη ροή του χρόνου*, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, Νέα Ορεστιάδα 2016.

Μουσικές της Θράκης. Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος, Σύλλογος Οι φίλοι της μουσικής, Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999.

Ρουσσόπουλος Χρήστος, *Μεγάλο Ζαλούφι (Αν. Θράκης)*, Θεσσαλονίκη [2]1977.

Ρυζιώτης Γεώργιος – Κιηγμάς Δημήτριος, *Καραγάτς Αδριανουπόλεως (Ορεστιάδα)*, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Νέα Ορεστιάδα 2017.

Σπανός Δημήτρης, *Μουσικά Δίκτυα στο Βόρειο Έβρο*, Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες», Ν. Ορεστιάδα 2013.

Τερζοπούλου Μιράντα, «Ιστορία, μνήμη και "Γεγονότα τραγούδια"», στο *Μουσικές της Θράκης. Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι φίλοι της μουσικής, Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σ. 121-155.

Τοπαλίδης Γιώργος, *Φορεσιές της Θράκης*, τ. 1 και 2, έκδοση του ίδιου, 2017.

Χτούρης Σωτήρης, «Μια σύνθετη πολιτισμική γεωγραφία» στο *Μουσικές της Θράκης. Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι φίλοι της μουσικής, Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σ. 39-119.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Ο Ρ Ε Σ Τ Ι Α Δ Ο Σ
Αριθμ. Πρωτ. 107

Εν Ορεστιάδι τη 16-1-1961
ΠΡΟΣ
Την Ακαδημίαν
Αρμόδιον Γραφείον
Εις Αθήνας

Λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω Υμίν ευσεβάστως :

Α΄. Λαογραφικόν υλικόν, συγκεντρωθέν υπό των κάτωθι δημοδιδασκάλων της υπ' εμέ Περιφέρειας και αναφερόμενον εις την ζωήν ταύτης :

1.	Αναγνωστοπούλου Δημητρίου	Μηλιά
2.	Μαυριώτου Αυγερινού	Μικρή Δοξιπάρα
3.	Τσεσμετζή Ευστρατίου	Πάλλη
4.	Μαυρίδου Αναστασίας	Καστανίαι
5.	Παπαχρήστου Κλειούς	Μεγάλη Δοξιπάρα
6.	Μπατατζίδου Φανούλας	Ορμενίου
7.	Σβήνου Μαριάνθης	Βάλτος
8.	Κεφαλίδου Ελένης	Ζώνη
9.	Παχαλίδου Ελευθερίας	Σαγήνη
10.	Ζαφειροπούλου Αθανασίου και	Βρύσες
11.	Σχοινά Μαρίας	Χιονάδες

Β΄. Υλικόν αναφερόμενον εις την πρακτικήν ιατρικήν του λαού της ίδιας περιφέρειας συγκεντρωθέντος και τούτου υπό των δημ/λων των σχολείων :

1. Δοξιπάρας Μεγ.
2. Μαρασίων
3. Πετρωτών
4. Σιτοχωρίου
5. Βάλτου
6. Χιονάδων
7. Ρυζίων
8. Πάλλης
9. Κυπρινού
10. Δόξης
11. Γ΄ Ν. Βύσσης
12. Σπηλαίου
13. Χανδρά
14. Ποιμενικού
15. Καστανεών
16. Καβύλης
17. Στέρνας
18. Κομάρων
19. Φυλακίου

Ο Επιθεωρητής
ΚΩΝ. ΞΑΡΛΗΣ

Τα χωριά του σημερινού Δήμου Ορεστιάδας

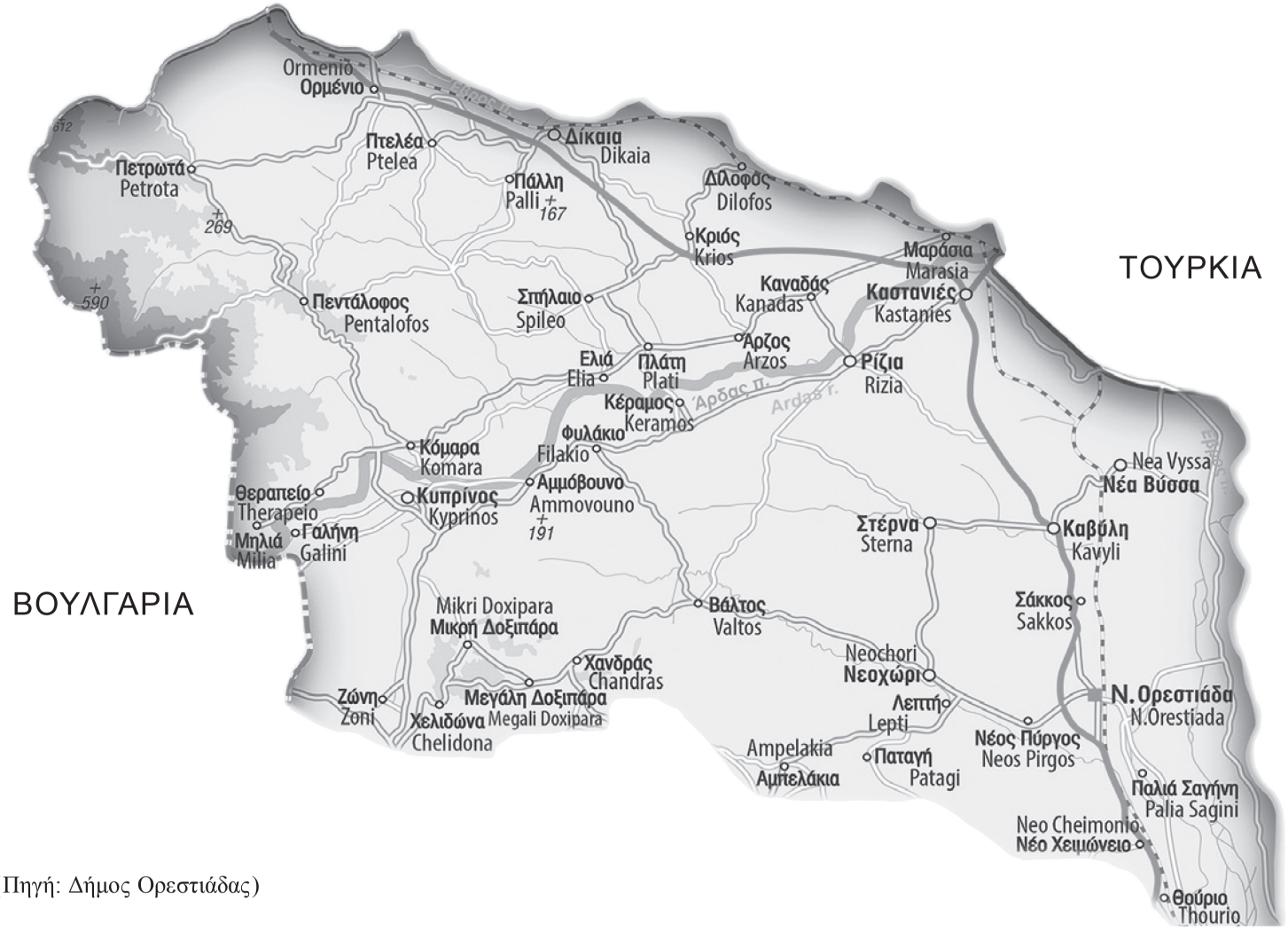

(Πηγή: Δήμος Ορεστιάδας)

Μερος Πρωτον

Σύμμεικτα Λαογραφικά
της περιφερείας Ορεστιάδος

Συλλογή

Δημ. Αναγνωστοπούλου, δημοδιδασκάλου
(Μηλιά 1959)

Η ΜΗΛΙΑ – Ν. ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ

Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Αφορμή για τη μελέτη τούτη στάθηκε, μια εγκύκλιος του κ. Επιθεωρητού μου, όπου κάνει έκκληση σ' όλους τους διδασκάλους της περιφερείας του να καταγράψουν ό,τι ιστορικό και λαογραφικό υλικό υπάρχει στον τόπο που υπηρετούν.

Σε κάθε χωριό, σε κάθε τόπο, συνέβηκαν ωρισμένα ιστορικά γεγονότα, μεγάλης ή μικρής ιστορικής σημασίας κι όλα μαζί τούτα απαρτίζουν, τη μεγάλη κι ένδοξη Ελληνική Ιστορία στις διάφορες ιστορικές εποχές.

Η ελληνική γη είναι σπαρμένη πέρα ως πέρα με λογής ιστορικά μνημεία. Ένα μάρμαρο μια παλιοκκλησιά ένας μαυρισμένος τοίχος με πελώριες πέτρες, στέκει ασάλευτος στη θέση του, σημαδεύοντας το πέρασμα κάποιας φοβερής καταστροφής. Στο στόμα πάλι του λαού μας βρίσκεται αμόλευτο το τραγούδι, το παραμύθι, η παράδοση κι είναι σαν το κρούσταλλο που λαμποκοπούν μέσα του περασμένες δόξες, τωρινά και μελλούμενα.

Ειδικά το χωριό Μηλιά που έγινε θέμα τούτης της μελέτης, γνώρισε ξεχωριστή τύχη και ιστορικές περιπέτειες μέσα στ' άλλα του Έβρου χωριά.

Τους κατοίκους του χωριού τους κατακλύζει σήμερα εθνική συγκίνηση και περηφάνεια γιατί έκαναν το παν να διατηρηθεί το χωριό τους αμόλευτο, πέρα ως πέρα ελληνικό κι είναι ν' απορεί κανένας πώς κρατήθηκαν τούτοι οι άνθρωποι σε τούτο 'δω το μέρος, στρείδια στα βράχια τους πάνω, μέσα στις τόσες συμφορές που γνώρισαν απ' τους πολέμους. Κι αν ένας μόνο τίτλος «Ακρίτες» ήταν να δοθεί στ' απόμερα τούτα βράχια του Νομού μας ανήκει χωρίς άλλο λόγο στους Μηλιώτες. Γιατί, αλήθεια, μόνον οι Μηλιώτες είναι πραγματικοί Ακρίτες μεσ' τους Ακρίτες.

Ευχαριστώ τον αιδεσιμώτατο του χωριού πατέρα Βασίλειο καθώς και τους χωρικούς κ.κ. Σιδέρη Πολυμενίδη, Παναγιώτη Καλφόπουλο, Γιάννη Τσερμελή, Αγγελάκη Καλκανίδη, Γεώργιο Τσακίρη και τους αγαπημένους μου μαθητάς που με βοήθησαν να γραφεί τούτη η μελέτη του χωριού των.

ΜΗΛΙΑ
18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1959

ΔΗΜ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ι. Η Μηλιά κ' οι παλιές ονομασίες της

Στο Νομό Έβρο και στην κάτω δυτική γωνιά της περιοχής Τριγώνου-Ορεστιάδας βρίσκεται το χωριό Μηλιά· χωριό ονομαστό για τη φιλοξενία του, τον πατριωτισμό του και προπάντων για τα «μαντζανούδια»[1] μία ράτσα απήδια ζουμερά και γλυκά, που φτάναν τα παλιά χρόνια ως τις αγορές της Αδριανούπολης, της Μακραγέφυρας, του Διδυμότειχου και του Ορτάκιοϊ.

Τη στολίζουν βορειοδυτικά η Τσιούκα που στην κορφή της είναι το 42 ελληνικό φυλάκιο, θαμμένο στον ασβέστη, με μία ελληνική σημαία σ'ένα ψηλό κοντάρι που πλαταγίζει αγέροχα, στέλνοντας αντίκρα στους Βουλγάρους αλλεπάλληλα «παρών» και ακόμα θυμίζοντάς τους το χρυσό τους όνειρο «Τη Μεγάλη Βουλγαρία» που έμεινε γραμμένο κι ανεκπλήρωτο στα μεγάλα χαρτιά του Αγίου Στεφάνου. Συνέχεια απ' το βορειά έρχονται τα Μεϊντάνια ο Αηλιάς με το ομώνυμο ξωκκλήσι στην κορφή και οι Κόπετρες. Απ' το Νότο και προς την Ανατολή ένα υγρό βραχιόνι τυλίγει το χωριό που χειμώνα καλοκαίρι το κρατάει απομονωμένο με τ' άλλα χωριά πέρα. Είναι το μεγάλο παραποτάμι του Έβρου, ο Άρδας. Μαζί με το χωριό τυλίγει απ' το Νότο τους Τσαγλέδες τα Ισιώματα και τα Παλιοχώρια. Στη Δύση είναι τα Καβάκια.

Το ιστορικό ξετύλιγμα μάς έχει παραδομένες και μάς ιστορεί για το χωριό πολλές διαφορότροπες ονομασίες όπως: Μπεχτέδες, Βεχτέδες, Μπεχτέσηδες, Μπέκτασλι, Πέκτασλι. Συνηθέστερες όμως ήταν οι ονομασίες Μπεχτέσηδες και Μπεκτασλί, οι άλλες είναι κατά συμφυρμό.[2]

---

1. «Μαντζανούδια: μικρές μελιτζάνες (από την τούρκικη λέξη μαντζάνα) (Αρχείο ΙΛΝΕ – Ακαδημία Αθηνών). Ευχαριστώ και από τη θέση αυτή την συνάδελφο Γεωργία Κατσούδα, Διευθύντρια Ερευνών στο ΚΕΝΔΙ-ΙΛΝΕ της Ακαδημίας Αθηνών για την πολύτιμη συμβολή της στην ερμηνεία των τουρκικών λέξεων.

2. Το τάγμα των Μπεκτασήδων επικράτησε στον ευρύτερο θρακικό χώρο και συνδυάζει στο τελετουργικό του στοιχεία από τη μουσουλμανική και τη χριστιανική θρησκεία. Ιδρυτής του θεωρείται ο Χατζή Μπεκτάς Αλή που έζησε 13ο αιώνα μ.Χ. Περισσότερα για τον Μπεκτασισμό, την

Οι παραπάνω ονομασίες του χωριού είναι όλες τούρκικες, όπως άλλωστε κι όλες οι παλιές ονομασίες των γύρω χωριών που είχαν δοθεί την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Παλιότερη ονομασία του χωριού απ'τις τούρκικες δυστυχώς δεν αναφέρεται. Οι αιώνες σκλαβιάς που κύλισαν πάνω σε τούτο το μαρτυρικό τόπο, αφάνισαν κάθε παλιά ελληνική ονομασία. Έτσι θα προσπαθήσωμε να ερμηνεύσωμε τις δύο συνιθέστερες τούρκικες ονομασίες του χωριού.

Η ονομασία Μπεχτέσηδες ίσως προήλθε απ' την τούρκικη λέξη Μπεκτασής (πληθ. Μπεκτασήδες) που είναι μια παλιά θρησκευτική τούρκικη αίρεση και ζουν ξεχωριστά απ' τις άλλες τούρκικες φυλές, με δικά τους ήθη κι έθιμα, όπως οι σημερινοί Νταγλήδες[3] στην περιοχή Δερείου, Τούρκοι νομάδες χωρικοί που ζουν περισσότερο με την κτηνοτροφία, απομονωμένοι από τους άλλους Τούρκους.

Όπως μας είναι γνωστό από την ιστορία, η πολιτική της Τουρκίας στη Θράκη και στη Μακεδονία γενικά, κατά τους τουρκεμένους καιρούς, απόβλεπε στη γλωσσική και στη θρησκευτική αφομοίωση των πληθυσμών που κατοικούσαν κάτω απ' το Δούναβη, γιατί τον θεωρούσε σα φυσική γραμμή αμύνης. Έτσι, εγκατάστησε στη Θράκη συμπαγή τούρκικο πληθυσμό απ' όλες τις φύτρες τ' άχαρου περιβολιού της φυλής της. Παράλληλα άλλαξε κι όλες τις τοπωνυμίες και τα ελληνικά ονόματα των χωριών με τούρκικες ονομασίες ώστε να μη θυμίζουν τίποτα απ' την παλιά ελληνικότητά τους. Τότε ίσως ήρθαν και τίποτα Μπεκτασήδες κι εγκαταστάθηκαν στο χωριό και μπορεί να του δόθηκε απ' αυτούς το καινούργιο του όνομα Μπεχτέσηδες.

Απ' ό,τι όμως είναι γνωστό Τούρκοι ποτέ δεν εγκαταστάθηκαν σ' αυτό το χωριό. Αυτοί πάντα τον αφαλό κοίταζαν να πιάσουν, δηλαδή όπου υπήρχαν πολλά και γόνιμα χωράφια· και τέτοια χωριά εδώ γύρω είναι η Νέα Γαλήνη (το παλιό Τσιγγέλι), τα Κόμαρα, το Αμμόβουνο κ.ά. που σε μερικά και σήμερα ακόμα υπάρχουν μερικές τούρκικες οικογένειες. Ο τόπος της Μηλιάς δεν προσφερόταν στους Τούρκους πλούσια και ποτέ δεν φαίνεται να εγκαταστάθηκαν εδώ. Τέτοια χωριά τ' άφιναν στους ραγιάδες κι ένας γιακάς ολόκληρος από 'δω και πάνω έμειναν καθαρά ελληνικά χωριά. Αυτά είναι ο Πεντάλοφος, τα Πετρωτά, τα Υαλιά και η Μπάρα. Για τα δύο τελευταία θα μιλήσωμε στους πολέμους.

Η δεύτερη εκδοχή της ονομασίας του χωριού απ' την τούρκικη λέξη Μπέ-

---

ίδρυση του Τάγματος των Μπεκτασήδων, τις βασικές αρχές και τις πρακτικές οργάνωσής του βλ. Ευστράτιος Χ. Ζεγκίνης *Ο Μπεκτασισμός στη Δ. Θράκη. Συμβολή στην ιστορία της διαδόσεως του μουσουλμανισμού στον ελλαδικό χώρο*, Θεσσαλονίκη 1988, εκδ. ΙΜΧΑ.

3. Νταγλής = ορεσίβιος (από την τούρκικη λέξη dağli) (Tuncay, F. και Λ. Καρατζάς 2000, *Turkce Yunanca sozluk. Τουρκοελληνικό Λεξικό*. Αθήνα. Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού, Αρχείο ΙΛΝΕ – Ακαδημία Αθηνών)

κτασλι φαίνεται πιστικότερη όπως θα αναλύσωμε παρακάτω. *Πεκ* στην τουρκική σημαίνει «αρκετά» και *Τας'* σημαίνει «πέτρα». Άρα Πεκ-τασλί σημαίνει χωριό μ' αρκετές πέτρες[4]. Πράγματι, όπως παρατηρούμε και σήμερα γύρω στο χωριό υπάρχουν πολλές πέτρες, στον Αηλιά, στις Κόπετρες, κάτω στα Μεϊντάνια, άκρα-άκρα στις όχθες του Άρδα. Είναι μια πέτρα χρώματος καφέ προς το μαύρο αρκετά σκληρή και κατάλληλη για οικοδομές. Όλα τα σπίτια του χωριού είναι χτισμένα πέτρινα και διόροφα, γιατί δεν στοιχίζει παρά μόνο το βγάλσιμο και το κουβάλημά της.

Έτσι το παλιό όνομα του χωριού Μπεκτασλί ταιριάζει περισσότερο προς την πραγματικότητα· γιατί κι αν οι Μπεκτασήδες δεν βρέθηκαν ούτε φάνηκαν πουθενά, έμειναν εδώ οι σκληρές πέτρες, με τα σκούρα χρώματα, να μαρτυρούν τη σωστή ονομασία του χωριού.

Το όνομα Μηλιά στο χωριό δόθηκε μετά την απελευθέρωση της Θράκης από τους Τούρκους στα 1920. Φαίνεται πως ο τελευταίος νουνός της, δεν πολυσκοτίσθηκε να της δώσει αυτό το όνομα που δεν της πάει καθόλου. Ούτε και οι χωριανοί έμειναν ευχαριστημένοι από τη νέα ονομασία του χωριού τους. Γιατί ούτε μηλιές έχει κι ύστερα ακόμα απ' τις προσπάθειες που έγιναν να φυτευθούν μερικές, (όσο για να ταιριάζει και με τ' όνομα του χωριού), τελικά δεν ευδοκίμησαν σχεδόν καθόλου.

Αντίθετα, αν λεγόταν Μυγδαλιά ή Απηδοχώρι θα ταίριαζε περισσότερο με τα πολλά αμύγδαλα που βγάζει κάθε χρόνο, αν δε χαλαστούν στο άνθος τους και τα πρώϊμα απήδια, τα περίφημα «μαντζανούδια» όπως τα λένε οι χωριανοί, γιατί έχουν το σχήμα και το μέγεθος μικρής μελιτζάνας.

Μα τα τραγικά λάθη που έγιναν στη μετονομασία των χωριών συνεχίστηκαν πολύ πιο χειρότερα σ' άλλα χωριά της περιοχής. Έτσι είπαν Πεντάλοφο, ένα χωριό, ερμηνεύοντας κατά γράμμα την παλιά τούρκικη ονομασία του «Μπέστεπε», το «Αμπτουλά» το κάναν Αβδέλλα, το «Καραντζάχαλι» Ελαφοχώρι, το «Βουλγκάρκιοϊ» Ελληνοχώρι, ως που σηκώθηκε μια μέρα μια βουλγάρικη επιτροπή στην κατοχή του 1942 και ήρθε επί τόπου στο Ελληνοχώρι, να ξετάσει, αν πράγματι το ελληνικώτατο τούτο χωριό το οποίο είναι οχτώ μόλις χιλιόμετρα έξω απ' το Διδυμότειχο κατοικείται από Βουλγάρους. Κι αυτό σαν τάχα να μην υπήρχαν να δώσουμε ελληνικές ονομασίες στα χωριά μας που στο κάτω-κάτω μπορούσαμε να δώσουμε στο χωριό τ' όνομα του Άγιου της εκκλησίας που έχει.

Θα πρέπει ίσως κάποτε να γίνει μια αναθεώρηση της ονομασίας των χωριών

---

4. Για τις λέξεις *πεκ* < *τουρκ. Pek = πολύ, σκληρός και τασ'* < τουρκ. Tas = δοχείο, γαβάθα ή taş = πέτρα, λιθάρι, μπηχτή. (Tuncay, F. και Λ. Καρατζάς 2000, *Turkce Yunanca sozluk. Τουρκοελληνικό Λεξικό*. Αθήνα. Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού Αρχείο ΙΛΝΕ – Ακαδημία Αθηνών).

της Θράκης, για να ξεκαθαριστούν μια και καλά οι παλιές ξενόηχες ονομασίες και να αντικατασταθούν με καθάριες ελληνικές, για να μη κάθε τόσο οι γειτόνοι μας στρέφονται μ' αχόρταγο μάτι στα ελληνικά μας εδάφη και τα διεκδικούν.

Επίσης πρέπει ν' αλλάξουν και οι διάφορες τούρκικες τοπωνυμίες οι οποίες –αλλοίμονο!– φέρονται ακόμα έτσι γραμμένες στους χάρτες των μηχανικών μας και να γίνει και κατάλληλη διαφώτιση των χωρικών. Στο εξής ν' αναφέρωνται μόνο με τα ελληνικά τους ονόματα.

Υπάρχουν μέσα-μέσα και μερικές ονομασίες χωριών των οποίων τα ονόματα είναι πέρα ως πέρα ελληνικά. Έτσι τα δυό «Ντουγαντζιά» τα είπαν το ένα Μικρή Δοξιπάρα και τ' άλλο Μεγάλη Δοξιπάρα απ' τις λέξεις Δόξα και πάρα (*πάρα* λ. θρακική = πόρος, μέρος στενό) που σημαίνει στενοποριά απ' όπου διάβηκεν η Δόξα. Μα τέτοιες ονομασίες εδώ γύρω είναι τόσο λίγες!

Ο κ. Παναγιώτης Μυρμιλιάγγος μας πληροφορεί μια άγνωστη άποψη του ιστορικού της ονομασίας του χωριού που έγινε μετά την απελευθέρωση.

Θυμάται, ένα πρωί στα 1920, παίζοντας μ' άλλα παιδιά του χωριού στο δρόμο, δυο έλληνες αξιωματικοί και τρεις πολίτες ξένοι, κάρφωναν στη μυγδαλιά που βρίσκεται πάνω στο δρόμο στο έμπα του χωριού, πίσω απ' το σπίτι του Κίρκου Γιάτσου, ένα χαρτί όπου με μελανί μολύβι και κεφαλαία ήταν γραμμένη μια λέξη: ΜΗΛΙΑ. Η περιέργεια των μικρών κινήθηκε και πλησίασαν στη μυγδαλιά κι άρχισαν να συλλαβίζουν το χαρτί. Τότε ένας αξιωματικός τα χάιδεψε και τα είπε: –Το χωριό σας το είπαμε ΜΗΛΙΑ– και σας το λέω να το ξέρτε· γιατί είναι το μόνο χωριό μέσα στην περιφέρεια που έμεινε απάτητο απ' τους βουλγάρους κομιτατζήδες[5], σαν μιά μηλιά φορτωμένη με μήλα κι απείραχτη!

Ίσως η συμβολική τούτη ονομασία του χωριού που δόθηκε, όπως την εξήγησε ο αξιωματικός νά 'ναι παρμένη από ένα δημοτικό μας τραγουδάκι που τόσο πολύ τραγουδιόταν εκείνα τα χρόνια…

Μηλίτσα πούσουν στο γκρεμό
με μήλα φορτωμένη,
τα μήλα σου λιμπίστηκα
μα το γκρεμό φοβάμαι![6]

5. Κομιτατζής = ένοπλο μέλος του βουλγαρικού κομιτάτου που έδρασε εναντίον των Ελλήνων από τα τέλη του 19ου έως τις αρχές του 20ού αι. στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία (από την τούρκικη λέξη komitac), *Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας*, Ακαδημία Αθηνών, 2014.

6. Πρόκειται για πανελληνίως γνωστό και διαδεδομένο τραγούδι.

ΙΙ. Οι κάτοικοι

Μέσ' απ' το βαθύ σκοτάδι και το μυστήριο που τυλίγει τα παλιοχώρια σε χρόνια πολύ μακρινά, μόλις αρχίζει να χαράζει ένα φως για τους πρώτους κατοίκους που ζήσαν στη Μηλιά.

Μαρτυρίες έχουμε μόνο μια βρύση, στη νοτιοδυτική μεριά του χωριού με χρονολογία 1846 κτίσιμο κάποιου «Γεώργιου» απ' τη Λίτζια, χωριό άλλοτε ελληνικό και που τώρα έμεινε στη Βουλγαρία. Ακόμα μια άλλη μαρτυριά έχουμε την εκκλησία του χωριού παρμένη απ' τη μαρμάρινη πλάκα του νάρθηκα όπου υπάρχουν χαραγμένα τα εξής: ΝΑΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΠΕΧΤΕΔΕΣ ΤΩ 1858 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 20.

Ό,τι θυμούνται οι γεροντότεροι απ' τους παππούδες των, αρχή-αρχή ήρθαν και κατοίκησαν στο σημερινό χωριό Μηλιά εφτά οικογένειες. Ήρθαν απ' το Τσιγγέλι τη σημερινή Νέα Γαλήνη όπου ζούσαν ως πρόσφυγες ύστερα φαίνεται απ' την καταστροφή που έπαθαν τα Παλιοχώρια.

Κατά πάσα πιθανότητα οι εφτά αυτές οικογένειες μεσ' το χωριό κάθε μια της πιάνει κι από έναν ολόκληρο συνοικισμό, ήρθαν γύρω στα 1820. Οι οικογένειες αυτές, οι πατριαρχικές –ας τις πούμε έτσι– του χωριού που διατηρούν και σήμερα ακόμα τα παλιά τους επίθετα είναι οι Αποστολακάδες, οι Πολυμενάδες, οι Γιατσάδες, οι Τσερμελήδες, οι Μπιλιάληδες κι άλλες δύο που χάσαν με τον καιρό τα παλιά τους επίθετα και που σήμερα φαίνονται μ' άλλα.

Όταν χτιζόταν η καινούρια εκκλησία του χωριού στα 1858, το χωριό αριθμούσε περί τις δεκαεφτά οικογένειες. Κατάπληξη προξενεί σήμερα σ' όποιον την επισκεφτεί μαθαίνοντας τούτα, πώς κατώρθωσαν να την κτίσουν οι δεκαεφτά αυτές οικογένειες κείνα τα δύσκολα χρόνια, τέλεια από κάθε άποψη κι αρκετά μεγάλη για το ψυχομέτρι κείνου του καιρού. Λίγο αργότερα στην ίδια αυλή της εκκλησιάς χτίστηκε και σχολείο και δωμάτια ξέχωρα για τους δασκάλους. Το παλιό σχολείο κατεδαφίστηκε πια ως ακατάλληλο όταν στη νοτιοανατολική πλευρά του χωριού χτίστηκε το καινούριο στα 1939. Οι δάσκαλοι που δίδαξαν στο παλιό σχολείο του χωριού είναι αυτοί όσους μπόρεσε να κρατήσει η μνήμη των χωρικών: Ιερέας Κωνσταντίνος από τη Πλαβού της Βουλγαρίας, χωριό άλλοτε ελληνικό και που έμεινε στη Βουλγαρία μετά απ' το 1913. Δημοσθένης από το Ορτάκιοϊ, Δημήτριος Μαραγκόζης επίσης από το Ορτάκιοϊ, Παναγιώτης αγνώστου καταγωγής, Παναγιώτης Μαλλάς, Γρηγόρης Μαλλάς και Μόσχος όλοι απ' την Πλαβού, Δημήτριος και Θεόδωρος Καρόγλου απ' τη Μαντρίτσα της Βουλγαρίας, χωριό ελληνικό κι αρκετά προοδευμένο που είχε όμως την τύχη της Πλαβούς, Βασίλειος απ' τους Μεταξάδες, Μαριάνθη απ' την Αδριανούπολη, δίδαξε δώδεκα χρόνια, Χαράλαμπος Μακατσώρας από την Ήπειρο, Σωκράτης Τσιβίδης απ' την Αδριανούπολη, Ιωάννης Ευραιμίδης απ'

τον Πόντο της Μικράς Ασίας, Σιούτης Δημοσθένης από την Ήπειρο και Παναγιώτης Οικονόμου από το Άργος Πελοποννήσου.

Όλοι οι παραπάνω δάσκαλοι που ο καθένας δίδαξε αρκετά χρόνια στο σχολείο του χωριού και γι' αυτό τους θυμούνται οι χωρικοί, πρόσφεραν τα φώτα τους στη μεγάλη προσπάθεια τους πνευματικής ανθίσεως του χωριού, στα χρόνια της σκλαβιάς κι αργότερα ως στα 1939.

Εύκολα συμπεραίνεται πως οι Μηλιώτες ήταν άνθρωποι δημιουργικοί με πίστη εις τα ιερά και όσια της φυλής, γνώστες της πνευματικής παραδόσεως του Έθνους και ζούσαν πάντα με το γαλάζιο όραμα να δουν το χωριό τους ελεύθερο, ελληνικό.

Σήμερα το χωριό, ως την ώρα που γράφονται τούτα, αριθμεί εκατόν δέκα γερές οικογένειες –χώρια τις χήρες και τους χήρους– κι όλο το ψυχομέτρι του είναι τετρακόσοι εβδομήντα τρεις.

ΙΙΙ. Τα Παλιοχώρια

Στα νότεια του χωριού και σε κοντινή απόσταση βρίσκονται τα Παλιοχώρια.

Λένε πως, όταν κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο στα 1878 περάσαν οι Ρώσοι από δω τραβώντας για την Πόλη, έβρισκαν το χωριό στους χάρτες των με τετρακόσια πενήντα σπίτια κι εφτά εκκλησιές. Το χωριό βέβαια την εποχή εκείνη δεν αριθμούσε πάνω από πενήντα οικογένειες. Στο μέρος όπως Παλιοχώρια φαινόταν ακόμα τότε θεμέλια και χαλάσματα από τείχος και σπίτια. Πολλά απ' τα υλικά εκείνα χρησιμοποιήθηκαν απ' τους χωριανούς για το χτίσιμο του καινούργιου χωριού των.

Πότε καταστράφηκαν τα Παλιοχώρια κι από ποια αιτία; Ένα πέπλο σιωπής κι αγνοίας τυλίγει το κεφάλαιο τούτο.

Άλλοι λένε πως έπεσε θανατικό κι αυτό το συμπεραίνουν απ' τις πολλές ανεπίγραφες ταφόπετρες που βρίσκονται στ' ανατολικό μέρος των νεκροταφείων. Άλλοι πως τα κάψαν οι Τούρκοι όταν πάρθηκαν τούτα τα μέρη από δαύτους. Άλλοι πως μόνα τους έπιασαν φωτιά και κάηκαν. Περισσότεροι πιστεύουν πως καταστράφηκαν από πυρκαγιά, άγνωστο όμως πότε κι από ποια αιτία. Το τελευταίο το συμπεραίνουν απ' τα διάφορα ευρήματα που βρήκαν κατά καιρούς, τις μαρμαρόπλακες και τα πλιθιά που ήταν τα περισσότερα μαυρισμένα από φωτιά.

Μια παράδοση του χωριού λέει πως εδώ και πολλά χρόνια ήρθαν τρεις Φράγκοι με τ' άλογα –τότε Φράγκους έλεγαν και καθέναν που φορούσε φράγκικα ρούχα «στενά» όπως ταλέγαν αλλού– και ζήτησαν ν' αγοράσουν το χωράφι του Ντουρμπαλή πέρα στα Παλιοχώρια. Ο νοικοκύρης δεν τόδωσε. Αυτοί όμως επέμειναν κι έπεσαν στα παρακάλια να τους επιτρέψει να βοσκήσουν τουλάχιστο τ' άλογά τους το κριθάρι που τόχε σπαρμένο όσες μέρες θα καθίζαν εδώ κι

όσα γρόσια ζητήσει θα του τα δώσουν διπλά. Έτσι κι έγινε. Οι φράγκοι στήσαν και τα τσαντήρια τους μεσ' το χωράφι και κάθισαν μερικές μέρες εκεί. Ύστερα έφυγαν βράδυ χωρίς να τους πάρει κανένας είδηση και μήτε ξαναφάνηκαν…

Η παράδοση τούτη έκανε τους χωριανούς ώστε πολλά χρόνια αργότερα να σκάψουν σ' αυτό το χωράφι μήπως και βρουν λεφτά. Έτσι σκάφτηκε όλο το χωράφι ως δύο μέτρα βάθος, μα ούτε λεφτά βρήκε κανένας ούτε άλλο σημαντικό εύρημα. Μόνο σε πολύ βάθος βρήκαν μια πέτρινη μεγάλη γαβάθα (γουδί), χρειαζούμενο οικιακό σκεύος παλαιότερα για το στούμπισμα του σταριού. Ακόμα βρήκαν μαρμάρινα σκαλοπάτια, τούβλα μαυρισμένα που μερικά είχαν χνάρια από ομπλές σκυλιών κι άλλων ζώων που θάγιναν πρωτού φαίνεται τα κάψουν στο καμίνι. Βρέθηκε κι ένα τούβλινο μεγάλο καρούλι φαγωμένο στη μέση προφανώς από το σχοινί που τυλιγόταν γύρω του όταν δούλευε. Τίποτ' άλλο.

Αν κρίνωμε απ' την πιθανή χρονολογία του χτισίματος του νέου χωριού γύρω στα 1820, τα Παλιοχώρια θα πρέπει να καταστράφηκαν γύρω στα 1800. Γιατί λέγεται πως οι πρώτοι κάτοικοι του νέου χωριού είχαν έρθει δίπλα απ' τη Νέα Γαλήνη όπου είχαν καταφύγει ύστερ' απ' την καταστροφή. Την άποψη τούτη έρχεται να τη βεβαιώσει και μια ταφόπετρα που βρέθηκε με καλογραμμένα βυζαντινά ψηφία στη βοριοδυτική μεριά των νεκροταφείων. Η πέτρα γράφει: ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΔΟΥΛΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΑ. ΕΤΟΣ 1796 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 20. Το όνομα Ζουμπουλιά ποτέ δεν το θυμήθηκαν οι χωριανοί ούτε και σήμερα υπάρχει καμμιά γυναίκα μ' αυτό τόνομα στο χωριό. Οι χρονολογίες επίσης απ' το 1796 χάνονται απ' τις ταφόπετρες κι αρχίζουμε να τις συναντούμε μόνο απ' το 1840 και μετά. Το συμπέρασμα είναι πως η καταστροφή στα Παλιοχώρια δεν είναι παλαιότερη από ενάμιση αιώνα, εκεί γύρω στα 1800.

Απ' τις εφτά εκκλησιές του χωριού μόνο μία σώζεται στα νεκροταφεία, αφιερωμένη στον Άηθανάση. Είναι κι αυτή σχεδόν ετοιμόροπη κι όχι ακέρια. Σήμερα διατηρείται μόνο το ιερό της σφαλιστό μ' έναν πέτρινο τοίχο για τέμπλο και μια ξύλινη σαρακοφαγωμένη βημόθυρα. Τ' άλλο μέρος της εκκλησιάς έχει καταστραφεί από χρόνια και μόνο θεμέλια υπάρχουν. Οι βάτοι και η τσουκνίδα θαρσεύουν στα χαλάσματά της και τη θάβουν ως τα κεραμμύδια. Υπάρχουν μέσα κάτι μισά σκευρωμένα σανίδια που άλλα δείχνουν μαυρισμένα πρόσωπα αγίων κι άλλα πόδια· είναι οι εικόνες της, ποιος ξέρει από πόσα χρόνια… Προτού γίνει η καινούργια εκκλησία του χωριού, ως τα 1858, οι χωριανοί λειτουργούνταν εδώ και σ' αυτήν γινόταν όλες οι ιεροτελεστίες, γάμοι, βαφτίσια, κηδείες, μνημόσυνα…

Απ' τις άλλες εκκλησιές του χωριού δεν σώζεται τίποτα παρά μονάχα θεμέλια και σε μερικές ούτε κι αυτά. Μαζί με την εκκλησιά τ' Αηθανασιού στα νεκροταφεία οι άλλες ήταν: Μιά στου Καράμπαλη τ' αλώνι, άλλη μιά στο Μπάσντερμέν', μιά στα Καβάκια στη βρύση, μιά στ' αμπέλια –το παλιοκλήσι όπως το λένε οι χωριανοί–, άλλη μιά στα Παλιοχώρια στο χωράφι του Ρώμου και η

τελευταία πάνω στον Αηλιά. Ας σημειωθεί πως το σημερινό ξωκκλήσι τ' Αηλιά χτίστηκε πρόπερσι απ' τον κ. Παναγιώτη Καλφόπουλο.

Οι χωριανοί σ' όσων τα χωράφια έτυχε να 'ναι καμμιά απ' τις εκκλησιές δεν πειράζουν ούτε λιθαράκι και τόσο τρέφουν σεβασμό στα ιερά τούτα συντρίμμια, σαν τύχει και δουλεύουν στα χωράφια τους αυτά, ούτε το νερό τους κάνουν εκεί κοντά, ούτε και τα ζώα τους τ' αφίνουν να πλησιάσουν.

Σήμερα τα Παλιοχώρια έγιναν όλα χωράφια και καλλιεργούνται. Τίποτα δε μαρτυράει πως κάποτε ήταν εδώ το παλιό χωριό Μπεχτέδες που οι Ρώσοι τόβλεπαν στα χαρτιά τους με τετρακόσια σπίτια κι εφτά εκκλησιές…

IV. Τουρκοκρατία*

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης της βασιλίδος των πόλεων απ' τον πορθητή το Μωάμεθ τον Β΄ κατά τη μοιραία αποφράδα ημέρα της 29ης Μαΐου στη χρονιά του 1453 αποτελεί ένα γεγονός το πιο σημαντικό στην ιστορία του Ελληνικού Έθνους, γιατί επέφερε το οριστικό τέλος του Βυζαντινοελληνικού κράτους και την αρχή μιας νέας περιόδου της καλούμενης Τουρκοκρατούμενης Ελλάδος, με την απώλεια της πολιτικής της ελευθερίας κάτω από μια σκληρή και ανείπωτη σκλαβιά.

Ωστόσο κάτι καλό λένε πως βγήκε απ' τη μεγάλη τούτη συμφορά. Μες από το πλήθος το φανταχτερό τ' ανατολίτικο και τ' αποβράσματα του Δούναβη ξεχώρησεν ο ελληνισμός και συμμαζεύτικε στην κοίτη του κι έτσι μπόρεσε να βγάλει πέρα τη συμφορά παλληκαρίσια.

Η Θράκη πρώτη ήταν π' άκουσε και τραγούδησε το θληβερό τραγούδι της Πόλης:

«Σημαίνει ο θεός σημαίνει η γη σημαίνου τα επουράνια» κι αυτή κρυφόλεγε το θρύλο του μαρμαρωμένου βασιλιά. Σκλαβώθηκε στα 1361 εκατό κοντά χρόνια πριν από το πέσιμο της Πόλης κι ελευθερώθηκε στα 1920 εκατό κοντά χρόνια ύστερ' απ' την απελευθέρωση της υπόλοιπης Ελλάδος. Δυό ακόμα χρόνια σκλαβιά δεν βαστιούνται αν στήριγμά της δεν είχε την πίστη και την υπομονή.

Κατά τους τουρκεμένους τούτους καιρούς οι μπέηδες και οι αγάδες ήταν οι απόλυτοι κύριοι κάθε πόλεως και κάθε χωριού, εξουσιάζοντας τη ζωή και την περιουσία των Χριστιανών. Αβάσταχτες φορολογίες και πικρές αγκαρείες κάναν τη ζωή αφόρετη. Μα το χειρότερο απ' όλα ήταν η στρατολογία των μικρών ελληνόπαιδων, (πολλά ήταν από τούτα τα χώματα) για να πυκνώνουν τα τάγματα των γενιτσάρων. Ακόμα οι αγάδες είχαν εκατοντάδες ραγιάδες στα χτήματά τους, μαζεμένους απ' τα γύρω χωριά. Έτσι λένε το κοντινό χωριό Θεραπειό

* Μπαίνοντας στο κεφάλαιο τούτο έχουμε ως πηγή το βιβλίο του καθηγητού κ. Γρ. Ευθυμίου «Η Θράκη στον Ιερό Αγώνα του '21».

ήταν τσιφλίκι κάποιου αγά και οι σημερινοί κάτοικοί του πολλοί απ' τους Χριστιανούς που είχε στη δούλεψή του.

Η Μηλιά δεν φαίνεται να έχει Τούρκους σε καμμιά εποχή. Τ' απόμερα χωριά σαν και τούτο, ήταν κάτω από την προστασία μπέηδων οι οποίοι και διόριζαν σ' αυτά έναν φύλακα Τούρκο οπλισμένο από φόβο μη τους τα πάρουν άλλοι Τούρκοι. Έτσι εδώ διατηρήθηκε ακέριος ο εθνισμός διότι η επιτήρηση των Τούρκων ήταν χαλαρή, αρκούμενοι σ' ό,τι τους έδινε το χωριό, μέλι, βούτυρο, απήδια, αμύγδαλα και μετάξι. Τ' απήδια οι Τούρκοι τάχαν μεγάλη αδυναμία γιατί απ' αυτά, αφού τα ξεραίναν πρώτα στον ήλιο κάναν τα διάφορα «χουσαφλίκια» τη σημερινή δηλαδή λεγόμενη «κομπόστα».

Τη Μηλιά τουρκοκρατούμενη μπορούμε να την παρακολουθήσωμε μόνο στα τελευταία εκατό χρόνια, από τότε που άρχισε δηλαδή να δημιουργήται το σημερινό χωριό. Όταν αρχίζει η ιστορία του χωριού η επανάσταση κάτω στην Πελοπόννησο έχει κηρυχτεί. Οι ραγιάδες εδώ με κρυφή περηφάνεια παρακολουθούν την εξέλιξή της. Ας μη ξεχνιέται όμως πως η εθνεγερσία του 21 δεν προετοιμάστηκε μόνο απ' τους ηρωϊσμούς των κλεφτών ούτε απ' των Φιλικών τη δράση ούτε απ' το εγερτήριο σάλπισμα του Ρήγα. Η ψυχική προετοιμασία του ραγιά αρχίζει από τότε που έπεσεν η Πόλη. Έτσι γεννιέται η Μεγάλη Ιδέα. Η καθολικότητα αυτής της Μεγάλης Ιδέας είναι το βαθύτερο νόημα που μας κάνει να καταλάβωμε δυό πράμματα: πώς οι ρίζες του Εθνικού ξεσηκωμού του '21 βρίσκονται στα χρόνια που πάρθηκεν η Πόλη κι ακόμα πώς ήταν καθολικό κι ορισμένο το αίτημα του Ελληνισμού που εκδηλώθηκε απ' τα βουνά της Στράντζας ως τον Ψηλορείτη.

Η Φιλική Εταιρία άπλωσε τα πλοκάμια της και στ' ακρινότερο ελληνικό χωριό. Οι χωριανοί εδώ όλοι είχαν όπλα και τα φύλαγαν σαν τα μάτια τους περιμένοντας πότε θα δοθεί κι εδώ το σύνθημα του ξεσηκωμού. Αν όμως δεν ευδοκίμησε εδώ κίνημα στρατιωτικό χρωστιέται στους παρακάτω λόγους. Πρώτα-πρώτα στα λάθη της διευθύνουσας αρχής της επαναστάσεως αλλά και στη φύση του εδάφους που δεν πρόσφερνε τόσον ευνοϊκούς όρους για την ανάπτυξη και τη διάδοση του κλεφτοπόλεμου. Άλλος σπουδαίος λόγος είναι το ότι η Πύλη διατηρούσε μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις στα κυριώτερα κέντρα της Θράκης. Επίσης η εγκατάσταση εδώ συμπαγούς τουρκικού πληθυσμού από την αρχή ακόμα της καταλήψεως της Θράκης παρακολουθούσε πάντα με καχυποψία τις κινήσεις των Ελλήνων και η παραμικρή εκδήλωση πνιγόταν στο αίμα. Έτσι σα μαθεύτηκε πως κάτω στην Πελοπόννησο κηρύχτηκε η επανάσταση, η Πύλη έβγαλε «φιρμάνι» που επέτρεπε τον αποκεφαλισμό χωρίς δίκη προκρίτων αρχιερέων και ιερέων κι όσους υποψιαζόταν πως είναι ανακατεμένοι στη Μεγάλη Ιδέα. Από το Πάσχα του πρώτου χρόνου της επαναστάσεως η Θράκη ολόκληρη ζη τις πιο ζοβερές μέρες της υπάρξεώς της. Το κρέμασμα του Πατριάρχη του Γρηγορίου του Ε΄ ήταν το σύνθημα της γενικής εξοντώσεως του ελληνικού

πληθυσμού της Θράκης. Σφαγές κι ερημώσεις ακολουθούν παντού στην Αδριανούπολη και τα χωριά της, στην Αγχίαλο, στη Βάρνα, στο Διδυμότειχο, στη Μεσημβρία, στις Σαραντακκλησιές στη Σωζούπολη, στη Φιλοππούπολη, στη Ραιδεστό, στην Καλλίπολη και σ' όλες τις άλλες πόλεις και τα χωριά…

Λίγοι ραγιάδες σε τούτα δω τα βράχια παλεύουν να ξαναφτιάξουν το χωριό τους. Κάτω μαθαίνουν πως ιδρύθηκε το ελληνικό κράτος, πως φέρανε βασιλιά πως έχουμε στρατό δικό μας πια εξοπλισμένο σαν και της Ευρώπης… Ένα χαμόγελο λευθεριάς ανθίζει στα 1878, μα ήταν τόσο ύπουλο που κάλλιο η πρωτινή σκλαβιά παρά αδελφοσύνη με τους ρωσοβουλγάρους.

Έτσι πέρασαν άλλα σαρανταδυό χρόνια σκλαβιάς ως που στα 1920, φτεροκόπησε περήφανος ο Δικέφαλος. Μα τούτος εδώ ο τόπος έμελλε κι άλλα να πάθει. Όλα όμως τούτα με τη σειρά θα τα ιστορήσωμε στους πολέμους.

V. Οι πόλεμοι

Πολύπαθος και πολυπικραμένος τόπος τούτος εδώ. Φοβερές έζησε στιγμές μα βάσταξε γερά. Πολλές φορές η λευθεριά φτεροκόπησε πάνω του όμως ήταν το φάσμα της, όχι εκείνη. Εκείνη άργησε πολύ ναρθή…

Κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο στα 1829 οι Ρώσοι αφού κατέλαβαν όλες τις παραδουνάβιες ηγεμονίες κι ολόκληρη τη Βουλγαρία κυρίευσαν την Αδριανούπολη κι έφτασαν ως τη Ραιδεστό. Ο Σουλτάνος τότε αναγκάστηκε να κλείσει ειρήνη. Στη Συνθήκη που έγινε τότε (15 του Σεπτέμβρη στα 1829) στην Αδριανούπολη[7] στο παλιό σουλτανικό σεράϊ κοντά στις όχθες του ποταμού Τούντζια αναγνωριζόταν και η αυτονομία της Ελλάδος. Ήταν μια δίκαια αναγνώριση τούτη για την Ελλάδα ύστερ' απ' το άφθονο αίμα που χύθηκε.

Σε λίγο και στους άλλους ελληνικούς πληθυσμούς που παρέμειναν υπόδουλοι μέσα στα όρια της τουρκικής αυτοκρατορίας αναγνωρίστηκε και η ισότητα των ραγιάδων με τον κυρίαρχο τουρκικό λαό, με το περίφημο «χάτι σερίφ του Γκουλχανέ»[8] δηλαδή αυτοκρατορικό διάταγμα του σουλτάνου Αβδούλ Μεζίτ με την ευκαιρία της αναρρήσεώς του στο θρόνο, στα 1839.

---

7. Η Συνθήκη της Αδριανούπολης υπεγράφη στις 14 Σεπτεμβρίου 1829 μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας και σύμφωνα με το άρθρο 10 της Συνθήκης η Υψηλή Πύλη αποδεχόταν όσα είχαν ορισθεί με τη Συνθήκη του Λονδίνου (24 Ιουνίου/6 Ιουλίου 1827) μεταξύ της Ρωσίας, της Μεγ. Βρετανίας και της Γαλλίας. Οσον αφορά την Ελλάδα «με το άρθρο αυτό εξασφαλιζόταν οριστικά η συμπερίληψη της Στερεάς Ελλάδας και της Εύβοιας στο έδαφος του ελληνικού κράτους» (*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΒ΄, Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 535-536).

8. Το «χάτι σερίφ του Γκουλχανέ» εκδόθηκε στις 3 Νοεμβρίου 1839 και θεωρείται η αφετηρία των μεταρρυθμίσεων που προσέφεραν εγγυήσεις για βασικά δικαιώματα των οθωμανών υπηκόων ανεξάρτητα από το θρήσκευμά τους. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές ισχυροποιήθηκαν στη συνέχεια από το Χάτι Χουμαγιούν (18 Φεβρουαρίου 1856) (*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 169).

Ύστερ' απ' όλα τούτα σ' όλα τα χωριά εδώ ανεμπόδιστα σχεδόν οι μυστικές ελληνικές οργανώσεις δούλευαν ν' αποτινάξουν πια ολοκληρωτικά τον τουρκικό ζυγό. Δυστυχώς όμως δεν κατορθώθηκε τίποτα και τους λόγους τους αναφέραμε στο κεφάλαιο της Τουρκοκρατίας.

Περνούν έτσι άλλα πενήντα χρόνια ως που στα 1878 ξανάρχονται οι Ρώσοι. Τότε στο χωριό εδώ κάθισαν δεκαοχτώ μήνες. Με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου[9] που ακολούθησε διαλυόταν όλα τα όνειρα του ελληνισμού για την κατάκτηση της Πόλης. «Ουδέ σπιθαμή γης στην Ελλάδα!» Γιατί άραγε η νικήτρια Δύναμις που μοίραζε σαν αφέντης χώρες και χώρες ολόκληρες στ' άλλα κρατίδια της Βαλκανικής στάθηκε τόσο φειδωλή για την Ελλάδα; ενώ παλαιότερα έκανε πως ενίσχυε φανερά τον αγώνα της ανεξαρτησίας της (Ορλώφ, Λάμπρος Κατσώνης, Υψηλάντης, Φιλική Εταιρία). Τελικά όμως η συνθήκη αυτή δεν αναγνωρίστηκε απ' τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις και στο συνέδριο του Βερολίνου που ακολούθησε αναθεωρήθηκαν πολλοί όροι της συνθήκης, όχι τόσο προς όφελος της διαλυόμενης τότε Τουρκικής Αυτοκρατορίας, αλλά οι ίδιες ν' αποχτήσουν περισσότερα οφέλη απ' τον «μεγάλο ασθενή του Βοσπόρου».

Κείνη ακριβώς την εποχή θυμούνται οι γεροντότεροι ήρθαν κάτι παπάδες στο χωριό και ζητούσαν απ' τους χωριανούς να υπογράψουν κάτι χαρτιά «για δικό μας καλό» όπως έλεγαν. Τα χαρτιά αυτά δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά υπεύθυνες δηλώσεις ότι προτιμούν να ζήσουν κάτω απ' την κυριαρχία του Σουλτάνου παρά ν' αφομοιωθούν με τα σλαβόφωνα αποβράσματα του Δούναβη. Η σωτήρια αυτή ενέργεια του Πατριαρχείου μας έσωσεν ακόμα μια φορά τον ελληνισμό της Θράκης απ' το σλάβικο αγκάλιασμα ελπίζοντας πως «πάλι με χρόνους με καιρούς πάλι δικά μας θα 'ναι».

Οι Βούλγαροι δεν μπορούσαν να ξεχάσουν τα μεγάλα χαρτιά του Αγίου Στεφάνου εύκολα και πάντα καιροφυλαχτούσαν με τι τρόπο να τα βγάλουν πάλι στη φόρα.

Έτσι άρχισαν να εξαπολύουν τους κομιτατζήδες των στη Θράκη και στη Μακεδονία με σκοπό τον εξεσλαυϊσμό των Ελλήνων. Περισσότερο όμως η Μακεδονία μας υπέφερε πολλά απ' τους κομιτατζήδες χωρίς τελικά να κατορθώσουν τίποτα. Τότε γράφηκαν οι ένδοξες σελίδες του Παύλου Μελά του Άγρα και τόσων άλλων παλληκαριών που πολέμησαν με φανατισμό τους Βουλγάρους. Εδώ άρχισαν να δρουν οι κομιτατζήδες μετά το 1915 ως το 1919. Δυο φορές προσπάθησαν να μπουν στο χωριό μα δεν κατόρθωσαν, γιατί οι Μηλιώτες ήταν οπλισμένοι και το φύλαγαν. Τ' άλλα γύρω χωριά τα πάτησαν.

---

9. Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου υπεγράφη στις 19 Φεβρουαρίου 1878 ανάμεσα στη Ρωσία και την Τουρκία και έθεσε τέρμα στον ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 ενισχύοντας την επιρροή της Ρωσίας στο χώρο της Εγγύς Ανατολής με συνέπειες εις βάρος του ελληνισμού της ευρύτερης περιοχής.

Στο μεταξύ το χωριό όλο και προόδευε. Μια βρύση στην ανατολική πλευρά του χωριού με δυό μεγάλες μαρμάρινες ποτίστρες είναι έργο κάποιου καλονοικοκύρη και που σήμερα με συγκίνηση διαβάζουμε στην πλάκα: ΑΥΤΗ Η ΒΡΙΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΓΙΑΤΣΟΥ ΕΝ ΕΤΟΣ 1892 ΧΩΡΙΟΝ ΜΠΕΧΤΕΣΙΔΕΣ ΓΙΑΤΣΟΥ ΑΝΔΡ. Η ορθογραφία της εποχής.

Στους Βαλκανικούς πολέμους οι Μηλιώτες θυμούνται ακόμα τους Βουλγάρους που πέρασαν από δω. Ολόκληρη η 2^{α} βουλγάρικη στρατιά με το στρατηγό Ιβάνοφ καθώς και μια Σέρβικη με το στρατηγό Στεπάνοβιτς πολιορκούσαν από κοινού την Αδριανούπολη που την υπεράσπιζε ο Σιουκρή πασάς. Τέλος την 21 Φεβρουαρίου 1913 ύστερα από στενή πολιορκία συνθηκολόγησαν.

Στο μεταξύ κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Αδριανούπολης μεγάλες καταστροφές έπαθε ο τουρκικός πληθυσμός της περιοχής. Ένα βράδυ του Οκτώβρη του 1912 ένας λόχος Βούλγαροι στρατιώτες ξεκίνησαν απ' το Θεραπειό κι ήρθαν και περικύκλωσαν το χωριό Νέα Γαλήνη (Τσιγγέλι). Μόλις δόθηκε το σύνθημα κατά τα μεσάνυχτα άρχισαν πυρά και συγχρόνως βάζαν και φωτιά στα σπίτια. Οι Τούρκοι κάτοικοι του χωριού έπαθαν μεγάλη καταστροφή. Λίγοι κατόρθωσαν να γλυτώσουν και να φύγουν. Όσοι πιάστηκαν χαλάστηκαν και τα πτώματά τους τα πέταξαν στα πηγάδια. Οι μικρές χανούμισες πάλι, έσβησαν τον κτηνώδη κορεσμό των βουλγάρων στρατιωτών. Σαν ξημέρωσε σ' όλο το χωριό κάπνιζαν ερείπια απ' άκρη σ' άκρη. Πολλοί Μηλιώτες τρέξαν με τ' αμάξια να γλυτώσουν τίποτα απ' τη φωτιά. Έτσι καθ' ένας έφερε πάνω στο χωριό γεννήματα, ρούχα, πουλιαρικά, μαγειρικά σκεύη κ.ά. Τα ίδια συνεχίστηκαν και στ' άλλα γειτονικά τουρκοχώρια. Στο Αμμόβουνο, στο Φυλάκιο, στην Ελιά γέμισαν όλα τα πηγάδια από Τούρκους.

Στις 17 του Μάη του 1913 έγινε Ειρήνη ανάμεσα στα βαλκανικά σύμμαχα κράτη και στην Τουρκία. Η νικημένη Τουρκία παραχωρούσε όλα τα εδάφη που βρίσκονται δυτικά της γραμμής του Αίνου-Μήδειας. Εδώ τελειώνει ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος για ν' αρχίσει σε λίγο κι ο Β΄ όπου η Βουλγαρία βρέθηκε αντιμέτωπη ανάμεσα στην Ελλάδα και στη Σερβία γιατί στη διανομή των εδαφών ανασκάλεψε πάλι τα χαρτιά του Αγίου Στεφάνου. Οι κυβερνήσεις όμως Ελλάδος και Σερβίας δεν ήταν δυνατόν να δεχτούν τις άδικες απαιτήσεις των Βουλγάρων κι έτσι άρχισε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος.

Στον πόλεμο τούτο χωρίς καμμιά συνενόηση με την Ελλάδα και τη Σερβία πήραν μέρος η Ρουμανία και η Τουρκία. Οι Βούλγαροι κάμφθηκαν αμέσως. Οι Ρουμάνοι φθάσαν 30 χιλιόμετρα έξω απ' τη Σόφια οι δε Τούρκοι με πέντε σώματα στρατού και μια ταξιαρχία ιππικού κατέλαβαν την Αδριανούπολη χωρίς μάχη.

Ένα τάγμα αράπηδες απ' τον τουρκικό στρατό βάδιζε για το Ορτάκιοϊ. Περαστικά απ' τη Μηλιά περικύκλωσαν το χωριό. Ήταν αλώνια καιρός και έκανε ζέστα ανυπόφορη. Τέλος δυο αξιωματικοί με μερικούς αράπηδες στρατιώτες

μπήκαν μέσα στο χωριό και χτύπησαν την καμπάνα να μαζευτεί ο κόσμος. Όταν όλο το ψυχομέτρι του χωριού μαζεύτηκε στην πλατεία, διέταξαν αμέσως τους άντρες να φέρουν όσα όπλα και φυσίγγια είχαν. Οι πρόκριτοι του χωριού προαισθάνθηκαν τις απαιτήσεις των αράπηδων, γιατί από μέρες είχε προδοθεί το χωριό πως έχει όπλα και με τρόπο ακούμπησαν πέντε «μαρτίνια»[10] στο καμπαναριό λέγοντας στους αράπηδες πως μόνο αυτά έχει το χωριό να τους δώσει. Στην πραγματικότητα όμως το χωριό είχε τριάντα «μαρτίνια» κι αρκετά πολεμοφόδια. Οι αράπηδες επέμειναν να τους φέρουν κι άλλα φοβερίζοντας με τα μαχαίρια τους τούς χωρικούς. Τίποτα όμως. Οι χωρικοί είπαν ότι κι αν τους κάνουν άλλα δεν έχουν να τους παραδώσουν κι έτσι έφυγαν.

Την άλλη μέρα ξανάρθαν πάλι οι αράπηδες και διέταξαν τους χωρικούς μόλις σκοτεινιάσει όσα πράμματα πήραν κι έσωσαν απ' ταποκαΐδια του Τσιγγελιού κατά το μοιραίο κείνο βράδυ του περασμένου Οκτώβρη, να τα φορτώσουν στ' αμάξια τους και να πάνε στο τζαμί, χωρίς ν'άχουν να φοβηθούν τίποτα. Έτσι κι έγινε. Στο μεταξύ όσοι Τούρκοι γλύτωσαν το μαχαίρι κείνο το βράδυ άρχισαν να ξανάρχονται στο χωριό τους. Οι Μηλιώτες τους βοήθησαν τότε πολύ και δίνοντάς τους τρόφιμα για να περάσουν το χειμώνα και σιτόσπορο να σπείρουν τα χωράφια τους. Η ψυχική ανωτερότητα του Έλληνα φανερώνεται κάθε στιγμή. Η χειρονομία αυτή των Μηλιωτών είναι αλήθεια συγκινητική… Και να πώς ανταπέδωσαν οι Τούρκοι στρατιώτες το καλό:

Ένα βράδυ λίγοι στρατιώτες άνοιξαν την εκκλησία του χωριού κι έκλεψαν τ' ασημένιο δισκοπότηρο, το αρτοφόρι, ξεκόλλησαν τ' ασημένιο στέμμα της Παναγίας του τέμπλου και τ' Αηθανασιού κι ό,τι άλλο ασημικό βρήκαν στις εικόνες χεράκια, πόδια κ.λπ. Απ' τα δυό Ευαγγέλια της εκκλησιάς πήραν τις ασημένιες γωνιές με τις ιερές παραστάσεις που ήταν ντυμένα!

Μα σα σούρθει ένα κακό μέτρα άλλα εφτά λέγει μια ντόπια παροιμία. Και δεν άργησε ν' αρθεί και δεύτερο. Με τη συνθήκη της ειρήνης του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913)[11] που ήταν το τέλος του Β΄ Βαλκανικού πολέμου, οι Έλληνες έφτασαν ως το Νέστο και οι Τούρκοι πήραν την Αδριανούπολη, ένα μεγάλο τμήμα απ' την ανατολική Θράκη καθώς και τις δύο σημερινές ελληνικές επαρχίες Ορεστιάδος και Διδυμοτείχου απ' τη Δυτική. Σαν ήρθε η ώρα να βαλ-

---

10. Μαρτίνια = οικόσιτα πρόβατα ή γίδια.

11. Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου που υπογράφτηκε στις 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913 μετά το τέλος των Α΄ Βαλκανικών Πολέμων καθορίστηκαν τα σύνορα της Βουλγαρίας με την Ελλάδα, τη Σερβία και τη Ρουμανία. «Η Ελλάδα [έλαβε] τη Θεσσαλονίκη, τη Χαλκιδική, το λιμάνι της Καβάλας με ολόκληρη σχεδόν την ενδοχώρα και τη νότια Ήπειρο με τα Ιωάννινα. Στη Βουλγαρία αφήνεται μια έξοδος στο Αιγαίο ανάμεσα Πόρτο-Λάγο και Δεδέαγατς και στην Τουρκία η Ανατολική Θράκη με την Αδριανούπολη.» (Ν. Σβορώνος, *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, μτφρ. Αικατερίνη Ασδραχά, βιβλιογρ. οδηγός Σπ. Ασδραχάς, Θεμέλιο, 1981 2η έκδοση, σ. 118). Βλ. επίσης, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ΄, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 352-355.

θούν τα σύνορα ανάμεσα στη Βουλγαρία και στην Τουρκία, η Μηλιά καθώς τα Υαλιά και η Μπάρα έμεναν στην Τουρκία. Η επιτροπή τότε που θα χάραζε τα σύνορα ζήτησε απ' τα τρία χωριά πενήντα χρυσές λίρες, για να χτυπήσουν τα σύνορα πιο μέσα στη Βουλγαρία και να κερδίσουν τα χτήματά τους. Οι πρόκριτοι και των τριών χωριών ήρθαν σε συνενόηση κι αποφάσισαν να μη δώσουν στην επιτροπή μήτε γρόσι. Πρώτο. Άμα δουν οι Τούρκοι πως οι χωρικοί έχουν λεφτά μπορεί να πατήσουν τα σπίτια και να τα λεηλατήσουν. Δεύτερο. Είτε δώσουν τις πενήντα λίρες είτε όχι κείνο που ήθελε να το κάνει η επιτροπή θα τόκανε πάλι. Σ' αυτό πάνω η επιτροπή χτύπησε τα σύνορα για πείσμα σύρριζα στα χωριά, έτσι που τα χωριά να μείνουν στην Τουρκία και τα χτήματα στη Βουλγαρία. Μείναν λοιπόν τα χωριά χωρίς βοσκότοπους χωρίς χωράφια χωρίς αμπέλια. Τα ίδια σύνορα εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα. Οι γέροι με δακρυσμένα μάτια και τρεμάμενα χέρια σηκώνουν σήμερα τα ραβδιά τους και δείχνουν σε κάθε ξένο και περαστικό πέρ' αντίκρα στη Βουλγαρία, ως που έπιαναν πρώτα τα χωράφια του χωριού, που ήταν οι βοσκότοποι, τα περιβόλια, τ' αμπέλια…

Στα 1915 ξανάρχονται οι Βούλγαροι στη Μηλιά κι όλο τούτο το τμήμα της Δυτικής Θράκης από τον Έβρο ως το Νέστο παραχωρήθηκε στη Βουλγαρία με την επέμβαση του Γερμανού Αυτοκράτορα, ως αντάλλαγμα για την έξοδό της στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Στα 1919 καταλαμβάνεται το χωριό από συμμαχικά Γαλλικά στρατεύματα και στις 27 Δεκεμβρίου με τη Συνθήκη του Νεϊγύ εκχωρήθηκε μαζί μ' όλη τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα. Η κατάληψή του απ' τον ελληνικό στρατό έγινε το Μάη του 1920. Τα σύνορα όμως του χωριού με τη Βουλγαρία όπως και της Μπάρας και των Υαλιών παρέμειναν τα ίδια όπως κανονίστηκαν στα 1913.[12]

Οι Μπαριώτες και οι Υαλιώτες δεν μπόρεσαν να ζήσουν στον τόπο τους ύστερ' απ' τον εδαφικό τούτο ακρωτηριασμό. Ως τα 1920 που πάτησε και σε τούτα τα μαρτυρικά χώματα ελληνικός στρατός ζούσαν με την ελπίδα πως θα ξαναπάρουν πίσω τα χτήματά τους και καθόταν και περίμεναν. Δεν έγινε όμως τίποτα. Τότε και μόνο τότε με πόνο στην καρδιά και δάκρυα στα μάτια εγκατέλειψαν τα χωριά τους και πήγαν να κατοικήσουν άλλοι στην Πλάτη, άλλοι στην Ελιά κι άλλοι στη Στέρνα, στη Λεπτή κι αλλού.

Εκείνοι που δεν κουνήθηκαν καθόλου απ' το χωριό τους ήταν οι Μηλιώτες. Ούτε ένας δεν ξεπόρτισε να φύγει σ' άλλο χωριό. Ο τότε στρατιωτικός έλλην Διοικητής της περιοχής ταγματάρχης Μάρκος βλέποντας την ανεπάρκεια του

12. Η Συνθήκη του Νεϊγύ υπεγράφη στις 27 Νοεμβρίου 1919 ανάμεσα στις Δυνάμεις της Συνεννοήσεως (Αυστρία, Γερμανία, Γαλλία κ.ά) και την Βουλγαρία και καθόριζε τα σύνορα αναμέσα στη Βουλγαρία και τις όμορες χώρες (Ελλάδα, Ρουμανία, π. Γιουγκοσλαβία). Γενικότερα για το ζήτημα της Θράκης και την διευθέτηση της εδαφικής της κυριότητας σε Ελλάδα, Τουρκία και Βουλγαρία βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ΄, Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 263-265.

χωριού από χτήματα, ανάλογα με τις οικογένειες που αριθμούσε, στέλνει έναν χωρικό στην Αδριανούπολη με συστατικό γράμμα να παρουσιασθή στο Νομάρχη και να του εκθέσει τη δύσκολη θέση των κατοίκων που αντιμετωπίζουν με την έλλειψη καλλιεργήσιμης εκτάσεως. Ο Νομάρχης πρότεινε να κατοικήσουν στο χωριό Άρζος, χωριό με πλούσια πεδινά χώματα. Την τελευταία όμως στιγμή πάλι μετάνοιωσαν οι χωρικοί και δεν έφυγε κανένας. Έτσι παρέμειναν ακρίτες δεμένοι σφιχτά με τη γη τους ακολουθώντας τα πεπρωμένα της Φυλής.

Από το 1920 ως το 1940 το χωριό κάτω απ' την ασφάλεια του Έλληνα στρατιώτη δουλεύει με όρεξη να ξαναφτιάξουν ό,τι χάλασαν οι πόλεμοι. Ένας αέρας αναδημιουργίας φυσά πέρα ως πέρα στο χωριό. Χτίζουν καινούριο σχολειό κάνουν κι άλλες βρύσες στρώνουν δρόμους. Το μετάξι τους μοσχοπουλιέται, τ' αμύγδαλα και τ' απήδια φέρνουν κάθε χρόνο ένα σταθερό εισόδημα. Γενικά η ευημερία των κατοίκων είναι φανερή παντού.

Ο πόλεμος όμως του 1940 ήρθε ν' ανακόψει την ειρηνική ζωή του χωριού. Ύστερα η κατοχή. Μαύρα και ματωμένα τα χρόνια της κατοχής στην πατρίδα μας. Γερμανοί, Ιταλοί, Βούλγαροι ήρθαν και θρονιάστηκαν στα χώματά μας με την απόλυτη κυριαρχία του αφέντη.

Το περισσότερο τμήμα του Νομού Έβρου ήταν κατοχή των Γερμανών. Οι Γερμανοί κάναν μια ευθυγράμμιση των δυτικών συνόρων του Νομού μας κι ορισμένα χωριά πέσαν στη Βουλγαρία. Έτσι με την ευθυγράμμιση η Μηλιά ο Πεντάλοφος τα Πετρωτά και το Ορμένιον έγιναν βουλγάρικη κατοχή. Το ότι δεν είχε όλος ο Νομός Έβρου την ίδια τύχη, τούτο χρωστιέται χάρη σε μια συμμαχία που είχε γίνει στα 1934 ανάμεσα στη Ρουμανία στη Σερβία στην Ελλάδα και στην Τουρκία για την αντιμετώπιση κάθε βουλγάρικης επιθέσεως. Έτσι η Τουρκία ζήτησε απ' τους Γερμανούς να μην επιτρέψουν τους Βουλγάρους να πλησιάσουν τα σύνορά της ορίζοντας μια απόσταση απ' αυτά.

Σαν τους δόθηκε στους Βουλγάρους τούτο δω το μέρος, χωρίς να χάσουν καιρό, προώθησαν και τα φυλάκιά τους μέσα στο ελληνικό έδαφος κάνοντάς το πια χτήμα δικό τους. Ένα φυλάκιο χτίσαν πάνω στις Κόπετρες όπου έμενε ολόκληρη διμοιρία. Ακόμα και σήμερα φαίνονται κάτω στο έδαφος οι τραπεζαρίες τους: δύο παράλληλα χαντάκια σε απόσταση ενός μέτρου όπου καθόταν με κρεμασμένα τα πόδια των ακουμπώντας τις καραβάνες ανάμεσα στην ξερή γης.

Στη Μηλιά υπήρχε ακόμα και τελωνείο με δύο Βουλγάρους υπαλλήλους, Βούλγαρος πρόεδρος όπου έμενε οικογενειακώς στο Δημοτικό Σχολείο του Χωριού, ένας αγροφύλακας κι ένας μπακάλης. Το τελωνείο παρακολουθούσε το λαθρεμπόριο που οργίαζε κείνη την εποχή καθώς και την επικοινωνία των κατοίκων του χωριού με τα γειτονικά γερμανοκρατούμενα χωριά. Το ευτύχημα ήταν πως πολλοί απ' τους Βουλγάρους υπαλλήλους ήταν Έλληνες, αλλά είχαν αποχτήσει πια τη βουλγάρικη υπηκοότητα απ' το 1913, τότε που έγινε ο χωρισμός των τουρκοβουλγαρικών συνόρων και μερικά ελληνικά χωρία μείναν στη

Βουλγαρία όπως τ' Ορτάκιοϊ η Λίτζα η Χούχλα κ.ά. Ανάμεσα στους Βουλγάρους που προστάτεψαν το ελληνικό στοιχείο κείνα τα χρόνια είναι κι Μπαχάρωφ Έλληνας στην καταγωγή και με μεγάλη περιουσία τότε στο Ορτάκιοϊ τον οποίον όμως μετά οι κομμουνισταί σκότωσαν ως προδότη της πατρίδος του.

Ωστόσο οι Βούλγαροι δεν χοράτευαν. Οι Μηλιώτες έζησαν τις πιο ζοφερές μέρες κατά το διάστημα της βουλγάρικης κατοχής. Όλη η σοδιά τους ήταν των Βουλγάρων. Τίποτα περιουσιακό δεν ανήκε στους χωρικούς. Το σχολειό έμεινε κλειστό. Κάθε μέρα εξήντα-εβδομήντα χωρικοί δούλευαν αγκαρείες στους Βουλγάρους. Μέχρι το Ορτάκιοϊ φτάναν και δούλευαν στα χτήματα των Βουλγάρων. Τις περισσότερες φορές οι ίδιοι οι χωρικοί χρησιμοποιούνταν ως υποζύγια για το όργωμα των χωραφιών. Ο βούρδουλας έπεφτε αλύπητα στις γυμνές ράχες των χωρικών ανοίγοντας αυλάκια που τρέχαν αίμα. Εξαίρεση δεν αποτελούσαν ούτε οι γέροι ούτε τα παιδιά. Όλοι δεχόταν στα ίδια μέτρα τα ματωμένα αυλάκια του βούρδουλα. Πολλοί πεθάναν απ' το αλύπητο ξύλο κι άλλοι έχασαν τα συλλοϊκά τους.

Η κατοχή κράτησε ως τα 1944. Ωστόσο κάτι καλό βγήκε απ' τα μαρτυρικά τούτα χρόνια. Η αυστηρή απαγόρευση των κατοίκων μ' άλλους των γερμανοκρατούμενων χωριών συνέβαλε ώστε δω να μη φτάσει η προπαγάνδα των κομμουνιστών. Κι όταν μετά την ήττα του Άξονα οι Βούλγαροι τραβήχτηκαν στα παλιά τους σύνορα κι ελευθερώθηκε το χωριό, πάλι η μεγάλη προσπάθεια των πρακτόρων του κομμουνισμού απέτυχε ολοκληρωτικά. Οι Μηλιώτες και τ' άλλα χωριά που δοκίμασαν τη βουλγάρικη κατοχή[13] σ' όλες τις ματωμένες αποχρώσεις της δεν ήταν βολετό να δεχτούν μία ιδέα προερχόμενη απ' αυτούς. Ούτε ένας κομμουνιστής Μηλιώτης υπάρχει ούτε ένας φυγάς στο παραπέτασμα. Έμειναν και μένουν «καθάριοι Έλληνες» όπως περήφανα ομολογούν, αγέρωχοι Ακρίτες που η μοίρα τους έταξε να παίξουν το πιο γαλάζιο ρόλο πάνω στα σκούρα τούτα βράχια του χωριού των.

Κατά το διάστημα του συμμοριτοπόλεμου[14] δεν ήταν δυνατό το χωριό να βρη ασφάλεια στη θέση που βρίσκεται. Σα μια οικογένεια, που λες και θέρμαινε η ίδια επιθυμία όλους τους κατοίκους του χωριού αποφάσισαν μόλις είδαν πως άρχισαν οι βάρβαρες εκδηλώσεις των κομμουνιστών, ν' αδιάσουν όλοι τ' αγαπημένο τους χωριό την άνοιξη του 1947.

Ένα πρωϊνό ζέψαν τ' αμάξια αδιάσανε τα σπίτια τους φορτώθηκαν τα παιδιά

---

13. Για την βουλγαρική κατοχή της Θράκης και τη διευθέτηση των διεκδικήσεων βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ΄, Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 263-265 (Το ζήτημα της Θράκης).

14. Ο όρος συμμορίτης/συμμορίτισσα αποδόθηκε από την κυβερνητική δεξιά παράταξη στους/στις αντάρτες/αντάρτισσες που συμμετείχαν στον Εμφύλιο. Χρησιμοποιήθηκε και ο όρος κουμμονιστοσυμμορίτης. Κατά συνέπεια απεκλήθη συμμοριτοπόλεμος και ο Εμφύλιος (1946-1949).

στους ώμους και ξεκίνησαν. Ένα ατέλειωτο καραβάνι απ' αμάξια κι ανθρώπους περπατούσε στο σκονισμένο χωματόδρομο. Ξηρές και ψημένες οι Κόπετρες λούφαξαν καταφρονεμένες για την εγκατάλειψη. Μονάχα οι λεύκες στον κάμπο αργοκονούσαν τις κορφές των στέλνοντας τον ύστερο χαιρετισμό σ' αμάξια κι ανθρώπους π' όλο και ξεμάκραιναν...

Στον Κυπρίνο κάθισαν οι Μηλιώτες ως πρόσφυγες τρία χρόνια. Όλοι οι άνδρες όσοι μπορούσαν να φέρουν όπλα σχημάτισαν μια διμοιρία από Μηλιώτες, η οποία πολλές φορές αγωνίστηκε ηρωικά ενάντια στους συμμορίτες. Στη μάχη για των Μεταξάδων τον Οκτώβριο του 1948[15] τρέξανε πρώτοι να βοηθήσουν στους ηρωικούς υπερασπιστάς του λόφου.

Ο καιρός περνούσε μουγκά και μια θανατερή αβεβαιότητα για το αν θα ξημερώσουν ζωντανοί αύριο πλάκωνε τα στήθια των ανθρώπων. Τα παιδιά γεννιώταν και μεγάλωναν στο ξένο χωριό και μάθαιναν για το γαλάζιο χωριό τους που αχνά ξεχώριζε μακριά κατά τη Δύση.

Έδωσε όμως ο Θεός τέλος στη σκληρή τούτη δοκιμασία της πατρίδος μας και οι συμμορίτες διώχθηκαν χάρη στη γενναιότητα του ελληνικού στρατού πέρ' απ' τα σύνορά μας. Έτσι ένα πρωΐ οι Μηλιώτες πήραν πάλι το δρόμο της επιστροφής.

Το χωριό καρτερούσε άδειο, σωστό ρημάδι. Όπου άλλοτε φάνταζαν βρεσκοβαμμένα παράθυρα με γλάστρες βασιλικά τώρα χάσκουν άδειες τρύπες σαν από σαρακωμένο καύκαλο. Οι ασβέστες πεσμένοι κάτω έτσι που οι πέτρες των τοίχων ξεγυμνώθηκαν. Οι μαντρότοιχοι ξέσκεποι και λυωμένοι απ' τη βροχή, έμοιαζαν σα μικρό ανάχωμα που είχαν σηκώσει γύρω από κοιμητήρι. Οι κληματαριές που ίσκιωναν τις αυλές και τις δρόσιζαν με τα πυκνά τους φύλλα βρισκόταν πεσμένες και τσαλαπατημένες στη λάσπη. Τ' αγριοχόρταρα σκέπαζαν τα παράθυρα ως τα μισά.

Ένα στρατιωτικό συνεργείο του μηχανικού μπήκε πρώτα στο χωριό να ερευνήσει τα σπίτια μη τυχόν οι συμμορίτες στο φευγιό τους άφισαν τίποτα νάρκες, παγίδες κι ό,τι άλλο φαρμάκι.

Από την άλλη μέρα το πρωΐ ένα ανθρώπινο μελισσολόϊ με σφυριά, φτιάρια κι αξίνες, άλλοι σκαρφαλωμένοι στις στέγες, άλλοι στις αυλές μέσα, κάρφωναν παράθυρα μαστόρευαν σκαλωσιές, κόβαν χορτάρια, κλάδευαν δέντρα…

Μια καινούργια ζωή άρχιζε κάτω απ' τον ανοιξιάτικο ήλιο που μόλις είχε προβάλει λοξά απ' τις Κόπετρες κι άστραφτε χαρούμενος πάνω στο χωριό.

---

15. Η μάχη των Μεταξάδων έγινε τον Οκτώβριο του 1948 ανάμεσα σε δυνάμεις των ανταρτών και του εθνικού στρατού και είχε πολλά θύματα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

VI. Ένα δραματικό επεισόδιο

Δυτικά του χωριού λίγες εκατοντάδες μέτρα, σ' ένα μικρό φαράγγι βρίσκεται μια ωραία τοποθεσία, η ωραιότερη ίσως του χωριού, τα Καβάκια.

Κάτω από τις άγριες και τις ήμερες λεύκες, φυτεμένες από χρόνια, που απλώνουν μια πλούσια σκιά, ξαποστασμένος θαυμάζεις την ομορφιά του τοπίου και ξεδιψάς απ' τη γραφική βρυσούλα πίνοντας τ' αργυρό γαϊτάνι της που τρέχει αδιάκοπα μέσα σε μια μαρμάρινη γούρνα. Σε τούτο το μαγευτικό τοπίο το φθινόπωρο του 1920 συνέβηκε ένα δραματικό επεισόδιο και το αναφέρουμε χρονογραφικώς.

Ένα φθινοπωρινό πρωί -το πρώτο φθινόπωρο που λευθερώθηκε ο τόπος εδώ- ο στρατιώτης Δημήτρης Κατσάρος κατέβαινε απ' το φυλάκιο της Τσιούκας να πλύνει στη βρύση. Οι Βούλγαροι παραμόνευαν και αφού είδαν πως γύρω ήταν ερημιά και δε βρισκόταν κανένας άλλος μήτε χωρικός μήτε στρατιώτης, πετάγονται από κάτι βάτα και πιάνουν το στρατιώτη. Θέλησαν να τον απαγάγουν ζωντανό αλλά ο Κατσάρος φαίνεται αντιστάθηκε και αφού τον πυροβόλησαν και τον πλήγωσαν τον πέρασαν σέρνοντας μέσα στη Βουλγαρία.

Οι χωρικοί άκουσαν τον πυροβολισμό και έτρεξαν να δουν τι έγινε… Βρήκαν μόνο αίματα στη βρύση, ένα μαντήλι και λίγα μέτρα πιο πέρα το πιστόλι του στρατιώτη άκαο μέσα στη θήκη. Οι Βούλγαροι φαίνεται στη βιασύνη τους ούτε και πρόσεξαν αυτά τα πράμματα. Στ' αντίκρυσμα της θλιβερής τούτης σκηνής μια βουβαμάρα πλάκωσε τους χωρικούς με τον ανεξήγητο κι αδόκητο σκοτωμό του παλληκαριού.

Την άλλη μέρα ήρθε στρατός κι αξιωματικοί απ' τον Πεντάλοφο και ζήτησαν συνάντηση με τους Βουλγάρους. Κανένας όμως Βούλγαρος δεν παρουσιάστηκε. Τη δεύτερη μέρα πάλι ξαναζήτησαν, τα ίδια όμως πάλι. Τότε ο υπολοχαγός Ανδρέας Μπερντέσης ζήτησε την άδεια του διοικητή του να τον επιτρέψει να σεβεί στο βουλγάρικο έδαφος και να ζητήσει το σώμα του στρατιώτη. Ο διοικητής αρνήθηκε. Αυθαίρετα τότε ο γενναίος αξιωματικός αρπάζει έναν στρατιώτη και τρέχει κατά το ποτάμι. Κει κοντά κάποιος χωρικός όργωνε, παίρνουν τ' αμάξι του ανεβαίνει ο στρατιώτης πάνω να τ' οδηγεί και πλησιάζουν στο ποτάμι. Το αμάξι με το στρατιώτη σταμάτησε δώθε απ' το ποτάμι στην ελληνική όχθη. Ο υπολοχαγός πηδά μέσα στο νερό και σαν έφτασε στην μέση του ποταμού, που είναι φυσικό σύνορο ανάμεσα στα δυο κράτη, οι Βούλγαροι απ' αντίκρα του φώναξαν «Άλτ». Ο υπολοχαγός Μπερντέσης με τα χέρια μέσα στις τσέπες κρατώντας δυο χειροβομβίδες χωρίς να σταματήση τους λέγει πως έρχεται για συνάντηση και να φωνάξουν τον αξιωματικό τους. Απ' το βουλγάρικο φυλάκιο φάνηκαν κείνη την ώρα δυο Βούλγαροι αξιωματικοί κι ο διερμηνέας Μπαχάρωφ. Ο

ατρόμητος υπολοχαγός μ' ανοιχτά τα πόδια και πάντα έχοντας τα χέρια του μέσα στις τσέπες καρτερούσε τους Βουλγάρους αξιωματικούς. Σαν έφτασαν χωρίς άλλη κουβέντα ζήτησε το στρατιώτη. Αυτοί έκαναν τάχα πως δεν ήξεραν. Σαν τους φοβέρισεν όμως πως θα πετάξει τις χειροβομβίδες να τους κάψει οι Βούλγαροι τα χρειάστηκαν. Κοιτάχτηκαν, κάτι είπαν μεταξύ τους και του είπαν να περιμένει λίγο. Πράγματι ύστερ' από λίγο φέρνουν το σώμα τ' άμοιρου στρατιώτη ακέφαλο. Ο υπολοχαγός Μπερντέσης ζήτησε να του φέρουν και το κεφάλι. Τότε στέλνουν ένα στρατιώτη στο φυλάκιο και φέρνει το κεφάλι μόνο καύκαλο, όλα τα κρέατα πεσμένα και το είχαν κόψει με πριόνι.

Όπως μαθεύτηκε αργότερα όταν έφεραν τον στρατιώτη τραυματισμένο στο φυλάκιό τους, τον έδεσαν με το κεφάλι προς τα κάτω σ' ένα δέντρο και χώναν το κεφάλι τ' άμοιρου παλληκαριού μέσα σ' ένα τενεκέ ζεματιστό νερό ποιος ξέρει γιατί. Αφού τον τελείωσαν πια έτσι, μετά κόψαν το κεφάλι του και το σώμα του το θαψαν στην άμμο…

Ο υπολοχαγός Μπερντέσης τους είπε πολλά και τους σκυλόβρισε όλους αξιωματικούς και στρατιώτες. Ύστερα φορτώνει το σώμα στ' αμάξι και το φερε στο χωριό. Τ' απόγευμα έγινε η κηδεία του φτωχού Κατσάρου στα νεκροταφεία του χωριού με συμμετοχή τιμήματος στρατού και όλων των κατοίκων του χωριού που όλοι τους το κλάψαν από καρδιά το παλληκάρι.

Η λαϊκή μούσα δεν μπορούσε να μείνη ασυγκίνητη στο δραματικό τούτο επεισόδιο και τραγούδησε τον άμοιρο στρατιώτη με το παρακάτω λυπητερό τραγούδι.

Στα καβάκια τουν Τσισμέ έπλενα το μαντηλάκι μ'.
Δυό Βούλγαροι κατέβαιναν που μέσ' από το ρυάκι.
Ένας φωνάζει τ' άλαγο και γιάλος με βαράει
Με πιάσαν και με πήρανε με κόψαν το κεφάλι
Το κεφαλάκι μ' έκοφτναν μεσ' του καζάνι τόβραζαν
Επήραν και το σώμα μου το σκέπασαν στουν άμμο
Πολλοί ξιματικοί μ' έβλεπαν κανένας δεν με παίρνει
Μον' ου Μπιρντέϊς ου λοχαγός ήρτε πήρε το σώμα μου
Και το φερε σ' Μπεχτέδες.

Λίγες μέρες αργότερα ο ατρόμητος υπολοχαγός σέβηκε[16] νύχτα στο βουλγγάρικο έδαφος κι έκαψε το φυλάκιο. Από τους Βουλγάρους στρατιώτες μόνο ο σκοπός γλύτωσε. Από τους άλλους, δυο τραυματίστηκαν ένας έκανε να φύγει και σκοτώθηκε κι υπόλοιποι κάηκαν ζωντανοί…

16. Σέβηκε (αόριστος του ρήματος σιβαίνου (εισβαίνω) σε διαλεκτική μορφή) = μπαίνω, εισέρχομαι.

Οι Βούλγαροι σαν να περίμεναν κάτι τέτοιο ούτε διαμαρτυρήθηκαν αλλά ούτε και κουνήθηκαν μετά πιά.

VII. Ο Στάϊκος

Μια αδρή φυσιογνωμία που έδρασε απ' την απελευθέρωση του 1920 ως τα 1927 που μεσολάβησεν ο θάνατός του είναι ο ληστής Στάϊκος από το Ορτάκιοϊ. Ο πατέρας του ήταν Βούλγαρος, καλά αποκαταστημένος και η μάνα του Ελληνίδα. Ποτέ όμως ο Στάϊκος αν και μεγάλωσε στη Βουλγαρία δεν αγάπησε τους Βουλγάρους κι όλο έτρεφεν έχθρα τρανή γι' αυτούς. Φαίνεται πως η μάνα του από την ώρα που ένοιωσε να σκιρτά μέσα στα σπλάχνα της και τον έτρεφε με το αίμα της ως την ώρα που έγινε παλληκάρι κι άντρας μετά, έπαιξε καλά το ρόλο της και κατόρθωσε να μάθει στο γιο της να μισά τους Βουλγάρους και να χάνεται για τους Έλληνες.

Γνωστός τότε στις ελληνικές αρχές ο Στάϊκος δούλευε ως κατάσκοπος για λογαριασμό των Ελλήνων αλλά παράλληλα δρούσε κι ως ληστής. Η ζημιά λοιπόν που έκανε στους Βουλγάρους ήταν διπλή: Απ' τόνα μέρος έφερνε πολύτιμες πληροφορίες στις ελληνικές αρχές, απ' τ' άλλο πάλι προκαλούσε μεγάλες καταστροφές στους Βουλγάρους με τις ληστείες που έκαμνε όχι μόνο σ' ατομικές των περιουσίες αλλά και στο ίδιο το Δημόσιο. Λέγαν πως αν ζούσεν ακόμα δυο τρία χρόνια θα την έσβηνε τη μισή τη Βουλγαρία. Τόσο είχε καταντήσει ο φόβος και ο τρόμος των Βουλγάρων που ακόμα και στα παιδιά τους σαν ατακτούσαν τα φοβέριζαν «Μόλτσι-μόλτσι, Στάϊκο ίντατ» που θα πει «Σώπα, σώπα ο Στάϊκος θ' άρθει!».

Τ' ανάστημά του μέτριο. Μελαχροινός στην όψη με μεγάλο μουστάκι και πυκνά φρύδια. Φορούσε γούνινο καλπάκι κι ωραία πολίτικα ρούχα με γαϊτάνια. Λίγο σκυφτός, αδύνατος στο κορμί, φθισικός στα τελευταία του χρόνια, κουβαλούσε μαζί με τη βαρειά αρματωσία του και γιατρικά.

Το χωριό τότε ταχτικό κονάκι και πλάγιαζε στα σπίτια του Γκογκαρδή και των Χαρισάδων. Συνεργαζόταν με πολλούς Έλληνες στη Βουλγαρία και είχε πόστα μέσα στην κυβέρνηση της Βουλγαρίας που τον βοηθούσαν πολύ. Αρκετές φορές έτυχε να τον πιάσουν αλλά πάντα αναβαλλόταν η δίκη του για αργότερα, ως που έβρισκε καιρό να δραπετεύσει. Την τελευταία φορά που τον έπιασαν τον γύριζαν μια φορά στο Ορτάκιοϊ και στα Χωριά του μ' αλυσίδες στα πόδια και στα χέρια. Τον δίκασαν σε θάνατο. Σαν ήρθε η ώρα να τον σκοτώσουν τον ακολουθούσαν τρία παϊτόνια[17] χωροφύλακες και τον πηγαίναν έξω κατά τ' αμπέλια του Ορτάκιοϊ. Η τσέτα του είχε στήσει καρτέρι και περίμενε. Μόλις ζύ-

17. παϊτόνι (< τουρκ. payton < γαλλ. phaéton < ελλ. Φαέθων, αντιδάνειο) = είδος άμαξας τετράτροχης με ένα άλογο.

γωσαν μια ομοβροντία αναπάντεχη έκανε τους χωροφύλακες να τα χάσουν πηδώντας μέσ' απ' τα παϊτόνια για να σωθούν. Προκάνει τότε η τσέτα του και τον γλυτώνει.

Από τότε άρχισε πιο έντονα να δρα ως ληστής. Δεκατρία μουλάρια φορτωμένα κλεμμένη πραμάτεια πέρασε ένα βράδι από δω. Ξεγύμνωσε Τράπεζες, σταμάτησε ταχυδρομικά αμάξια πού'χαν λεφτά, κοπάδια ολόκληρα γελάδια περνούσε δώθε. Αν πεις πάλι για χρυσό ούτε κι αυτός ήξερε πόσο είχε. Έκανε πολλούς «ανθρώπους» ο Στάϊκος γιατί τα χρήματα τα μοίραζε σ' όποιον ήθελε.

Οι Βούλγαροι ύστερ' απ' όλα τούτα τον αποκήρυξαν και ζήτησαν κι από την Ελληνική Κυβέρνηση να κάνει το ίδιο. Για διπλωματικούς λόγους η Κυβέρνησή μας τον αποκήρυξε χωρίς ποτέ να τον καταδιώξει. Οι καθημερινές όμως διαμαρτυρίες των Βουλγάρων ότι η Ελλάδα όχι μόνο δεν κυνηγά το Στάϊκο αλλά και του προσφέρει άσυλο στα χωριά και στις πόλεις του Έβρου, ανάγκασαν την Κυβέρνηση να τον ειδοποιήσει να φύγει πια από τούτα τα μέρη προς την κάτω Ελλάδα και οι Βούλγαροι λίγο να ησυχάσουν και κείνος να πάει να δει την υγεία του σε κανένα γιατρό γιατί η φθίση τον τελευταίο καιρό τον είχε ρίξει πολύ.

Ένα βράδυ βρισκόταν στο Διδυμότειχο στο σπίτι της αρραβωνιαστικιάς του Δέσποινας Πάλλα (σήμερα κ. Τσαφάκη). Ο υποδιοικητής χωροφυλακής Διδυμοτείχου Ηλίας Φραγκιαδάκης ο αστυνόμος Παπαϊωάννου ο ενωμοτάρχης Δημήτριος Τόνιος και τρεις χωροφύλακες έμαθαν πως ο Στάϊκος βρίσκεται στο Διδυμότειχο, πήγαν ίσια στο σπίτι του Πάλλα, χωρίς όμως να κάνουν έρευνες, αλλά με σκοπό να το ειδοποιήσουν να φύγει, ενώ πάλι από την άλλη μεριά θ' ακουγόταν πως κυνηγούν το Στάϊκο. Έτσι ήταν τα πράμματα όταν τον Οκτώβρη στα 1927 άφινε πια τούτα τα μέρη και τραβούσε για κάτω. Μαζί του είχε και δυο παλληκάρια του και με μια σούστα ξεκίνησαν. Περνώντας απ' το Σουφλί κάθισαν να πιουν καφέ σ' ένα καφενείο. Εκεί τον γνώρισε ένας εβραίος εργοστασιάρχης ονόματι Τζίβρε. Τρέχει τότες ο εβραίος στην υποδιοίκηση Σουφλίου και λέγει πως ο περιβόητος Στάϊκος βρίσκεται στο Σουφλί. Στο μεταξύ όμως ο Στάϊκος και η παρέα του με τη σούστα βάδιζαν προς την Αλεξανδρούπολη. Ο υποδιοικητής Σουφλίου έστειλεν ένα απόσπασμα από χωροφύλακες τάχα προς καταδίωξή των. Άγνωστο όμως πώς είχε μαθευτεί σ' όλα τα χωριά ανάμεσα στο Σουφλί και στην Αλεξανδρούπολη ότι περνάει ο Στάϊκος κι ένας έφεδρος ανθυπολοχαγός απ' τη Λύρα χωρίς όμως να ξέρει τίποτα για το Στάϊκο παρά μόνο πως ήταν αποκηρυγμένος απ' την Ελληνική Κυβέρνηση τον σκότωσε έξω απ' το χωριό Λύρα-Σουφλίου. Μαζί του σκοτώθηκαν και το πρωτοπαλλήκαρό του Πέτρος Πενίρας και τραυματίσθηκε τ' άλλο παλληκάρι του Νεοκλής Χαργιαμπολούς και οι δυο πρόσφυγες απ' την Ανατολική Θράκη και τότε κάτοικοι Διδυμοτείχου.

Ο τότε στρατηγός του τετάρτου Σώματος Στρατού που έδενε στην Καβάλα

Ευθύμιος Τσιμικάλης, είπε, πως ο Στάϊκος δούλεψε πολύ για την Ελλάδα και δεν έπρεπε να έχει τέτοια τύχη.

VIII. Παραδόσεις, έθιμα και γιορτές

Οι παραδόσεις, τα ήθη κι έθιμα και οι γιορτές είναι συνέχεια παλιών περασμένων εποχών που μας έχουν αφίσει μια ανώτερη πολυσέβαστη κληρονομιά μια πραγματική αρχοντικότητα. Αποτελούν τη σύνθεση της φυλής καθώς λέγει ο Λεμπόν και μας εξουσιάζουν μ' όλο το βάρος των.

– **Το κριάρι τ' Αηλιά.** Ψηλά στην κορφή τ' Αηλιά και δίπλα στο ομώνυμο ξωκκλήσι βρίσκεται μια μεγάλη πέτρα που από μακρυά φαίνεται σα νεροχελώνα και μυρίζεται τον αέρα και να κοιτάζει προς το χωριό. Λένε πως τα παλιά χρόνια γινόταν πανηγύρι εκεί ανήμερα τ' Αηλιά. Μόλις τελείωνε τη Λειτουργία ο παπάς –βρισκόταν κι εκκλησία παλιώτερα κει πάνω– έβγαινε όλος ο κόσμος να δει το κριάρι που ερχόταν τρεχάτο ίσα πάνω στην κορφή για να γείρει σε λίγο το κεφάλι του πάνω στη μεγάλη πέτρα περιμένοντας το σφάχτη. Οι σφάχτες ήταν πάντα απ' το ίδιο σπίτι, που χρόνια τόσα αναλάβαιναν το σφάξιμο του κριαριού, γενιά προς γενιά. Αφού σφαζόταν το κριάρι μαγειρευόταν και μοιραζόταν σ' όλους τους πανηγυριώτες.

Ένα χρόνο όμως το κριάρι άργησε ναρθεί. Η Λειτουργία από ώρα είχε τελειώσει κι ο σφάχτης με τον παπά κι όλο το πλήθος περίμεναν πότε θα φανεί. Που και που το κριάρι φάνηκε και μόλις ζύγωσε κοντά, χωρίς ούτε καλά-καλά να πάρει την ανάσα του το ζώο τ' αρπάζει ο σφάχτης το σφίγγει ανάμεσα στα πόδια του και το παίρνει το κεφάλι. Η βιασύνη τούτη του σφάχτη που δεν καρτέρησε λίγο να ξεκουραστεί το ζώο και μόνο του μετά να τραβήξει ίσια στην πέτρα και να γείρει το κεφάλι του όπως γινότανε τ' άλλα χρόνια, έγινε αιτία να μην ξαναρθεί άλλο χρόνο το κριάρι. Οι χωριανοί κατάλαβαν πως κάκιωσε ο Αηλιάς με τη συμπεριφορά του σφάχτη και συνέχιζαν να σφάζουν κει πάνω δικά τους όμως αρνιά, σε ανάμνηση του κριαριού πού στελνε ο άγιος ανήμερα τη χάρη του…

Στα 1935 γινόταν ο δρόμος ανάμεσα στη Μηλιά και στο Θεραπειό. Όλη η πέτρα για το στρώσιμο του δρόμου κουβαλιώταν απ' τις Κόπετρες και τον Αηλιά. Βάζαν φουρνέλα κι ανατίναζαν τα βράχια και κατόπι τα θρυμμάτιζαν με βαριά σιδερένια σφυριά. Επικεφαλής σ' αυτούς που ετοίμαζαν πέτρα για το δρόμο ήταν ένας αρμένος. Είδε στην κορφή τ' Αηλιά τη μεγάλη πέτρα κι αμέσως παραγγέλνει τους εργάτες του να πάνε να την ανατινάξουν. Ανέβηκαν πάνω οι εργάτες με τον αρμένο κι άρχισαν όπως συνήθως ν' ανοίγουν τρύπες με σιδερένιους λοστούς για να βάλουν τη δυναμίτιδα. Καθώς εργαζόταν αμέριμνοι μέρα μεσημέρι μέσα στο λιοπύρι, άκουσεν ο αρμένος καθαρά χτυπήματα καμπάνας. Λέει τότε στους εργάτες να σταματήσουν και ν' αφουγκραστούν και κείνοι. Οι

εργάτες όμως δεν άκουσαν τίποτα και συνέχισαν τη δουλειά τους. Στο μεταξύ η καμπάνα ακουγόταν όλο και πιο δυνατά. Δεν έμοιαζε νάναι ούτε του χωριού ούτε των άλλων χωριών γύρω. Κι άλλο, τι γύρευε μέρα μεσημέρι καμπάνα να χτυπά έτσι..; Αφουγκράζεται ο αρμένος καλλίτερα και κατάλαβε καθαρά τώρα πια πως η φωνή έβγαινε μέσ' από τη γης κάτω ακριβώς απ' το βράχο. Σταυροκοπήθηκε. Είπε στους εργάτες και φύγανε. Από τότε μένει η πέτρα στον τόπο της σα νεροχελώνα που μυρίζεται τον αέρα κοιτάζοντας πέρα στο χωριό!

– Τ' αυτοκίνητο τ' Αηθανασιού*. Στα νεκροταφεία του χωριού υπάρχει ένα παρακκλήσι –άλλοτε στον ίδιο τόπο με μεγάλη εκκλησιά– αφιερωμένη στον Αηθανάση. Πολλοί χωρικοί που έτυχε αργά τη νύχτα ν' άρχονται στο χωριό είδαν απ' το παρακκλήσι να ξεκινά ένα αυτοκίνητο με φώτα μπροστά και πίσω. Τα τρουχούλια του βγάζαν φωτιές και πετιώταν ψηλά, βούϊζε δε πολύ δυνατά. Κατέβαινε ολόταχο χωρίζοντας πέρα-πέρα τα μνήματα, χωρίς να σταματήσει περνούσε πάνω απ' τον Άρδα και χανόταν μέσα στα χωράφια του Τσιγγελιού. Όσοι τόδαν και το ρώτησαν τον παπά τους είπεν ότι είναι ο Αηθανάσης.

– Η σκέπη της νύφης. Στα παλιά καλά χρόνια οι νύφες τις σκέπες τις βάζαν μπροστά στα μάτια να μη δείχνει το πρόσωπό της κι όχι όπως σήμερα στο κεφάλι και να κρέμεται στους ώμους. Αυτό δείχνει πως τότε ήταν και ντροπή ενώ σήμερα δεν υπάρχει!

– Οι Τρεις Αρχόντοι. Κάθε χρόνο στις 30 Ιανουαρίου γιορτάζονται στο χωριό οι Τρεις Αρχόντοι ή όπως γράφει «ελληνικά» το καλεντάρι «των Τριών Ιεραρχών». Τότε γιορτάζουν εδώ κι έχουν «ευκησμό» στα σπίτια τους οι Αρχοντίδες –που σ' άλλα μέρη δεν έχουν άγιο– οι Αργυρές κι ακόμα σ' όσα σπίτια ζουν τρία αντρόγυνα (πατέρας με δυο παιδιά παντρεμένα κ.λ.π)

– Ο μπέης. Την πρώτη Κυριακή των Απόκρεω του Πάσχα γίνεται στο χωριό «ο μπέης». Μερικοί λένε πως είναι κατάλοιπο της ειδωλολατρικής εποχής και συγκεκριμένα κρατάει από την εποχή της λατρείας του Διονύσου στη Θράκη. Οι αιώνες που πέρασαν δεν έσβησαν τούτο το έθιμο ούτε κι αυτός ο Χριστιανισμός με την αυστηρή διδασκαλία κατά των ειδώλων και των αρχαίων ειδολολατρικών γιορτών.

Από το Σάββατον ακόμα κανονίζουν ποιοι θα υποδυθούν τη συνοδία του

---

* Όταν ο γέρος που μου διηγόταν μια μέρα «το αυτοκίνητο τ' Αηθανασιού» με ρώτησε μ' όλη την αθωότητα μικρού παιδιού «Είχε αυτοκίνητο δικό του δάσκαλε ο Αηθανάσης; Εσύ θα ξέρεις!...» και στήλωσε τ' αθώα μάτια του πάνω μου να τον εξηγήσω, θυμήθηκα αμέσως τον Κοραή που γράφει στον «Παπατρέχα» του τη μεγάλη λύπη που δοκίμασεν ο αφελής Παπατρέχας σαν έμαθε μια μέρα απ' τον Κοραή πως «ο κυρ Όμηρος ο τόσον καλός και σπουδαίος άνθρωπος δεν ήταν Χριστιανός!». Είπα κι εγώ στο γέρο συνομιλητή μου για να μην τον λυπήσω –και μια και τότε και ο παπάς– πως είχε και παραείχε αυτοκίνητο και μάλιστα δικό του! Κι ο γέρος χαμογέλασεν ευχαριστημένος.

μπέη. Άλλοι γίνονται «σουράτια» βάζουν δηλαδή μάσκες στα πρόσωπά τους και παραλλάζουν και τη φωνή τους, άλλος ντύνεται χωριάτισσα με παιδί στην αγκαλιά -μια μεγάλη πάνινη κούκλα- ρόκα αδράχτι κι ένα κρεμμύδι για σφοντήλι. Άλλος αρκουδιάρης κι άλλος αρκούδα, γιατροί απ' τα Παρίσια με ψηλά καπέλα, χαρτορίχτρες, χανούμισες και χωροφύλακες με κρεμμασμένα τ' αντιά απ' τους ώμους, τάχα για όπλα. Ο Μπέης με χρυσομένα κέρατα βοδιού στο κεφάλι με γένια μακρυά και μουστάκια θρονιασμένος πάνω σ' ένα αμάξι που το σέρνουν βόδια μοιράζει αφειδώλευτα ευκές για την υγεία για τη σοδιά για την αγάπη και την ομόνοια που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους ρίχνοντας κάθε τόσο κι από μια χούφτα βαμπακόσπορο να χιλιάσουν τ' αγαθά. Ανάμεσα στις ευκές ο Μπέης λέει και πολλά αστεία πειράγματα στους χωριανούς χωρίς παρεξήγηση όμως. Στόχος στα πειράγματα του Μπέη είναι οι χήροι και οι χήρες τα γεροντοπαλλήκαρα καθώς και οι νέες και τα παλληκάρια.

Σπίτι από σπίτι γυρίζουν όλο το χωριό και η κάθε νοικοκυρά έχει ετοιμάσει για το Μπέη λεφτά, μαντήλια, αλεύρι, στάρι, κουλούρες και ρακί. Αυτά στο τέλος όλα εκποιούνται κι ένα μέρος πηγαίνει για κεράσματα του χωριού (ρακί και λουκούμια) μερικά λεφτά δίνουν στους φτωχούς και τα υπόλοιπα στην εκκλησία.

Σαν τελειώσει το γύρισμα στα σπίτια μαζεύεται όλο το χωριό στο μεσοχώρι. Εκεί ο Μπέης θα σπύρει τα βαμπάκια και θα δώσει κι άλλες ευκές για υγεία και πλούτη. Μετά θα καθίσουν σ' απλωμένες χοντρές σανίδες απ' τ' αμάξια κάνοντας μια μεγάλη κοινή τραπεζαρία όπου θα φάνε «μπλίνες» δηλ. μελίνες καμωμένες με τυρί και γάλα τις οποίες προσφέρουν οι νοικοκυρές όσων οι άντρες ήταν στη συνοδία του Μπέη. Κατά τη διάρκεια του φαγητού θα γίνει κλήρωση ποιος θάναι για του χρόνου Μπέης. Βάζουν σ' ένα μαντήλι μερικά σπυριά καλαμπόκια κίτρινα μέσα στα οποία βρίσκεται κι ένα κόκκινο. Καθένας τότε με κλειστά τα μάτια χώνει τα δάχτυλά του στο μαντήλι και παίρνει ένα σπυρί. Σ' όποιον θα πέσει το κόκκινο σπυρί κείνος θα γίνει Μπέης του χρόνου.

Ύστερ' απ' την ανακήρυξη του νέου Μπέη ακολουθεί παλαίστρα. Τα όργανα βαρούν έναν αργό σκοπό σηγουρεύουν όταν ένας αντίπαλος βρεθεί σε δύσκολη θέση. Η πάλη σταματάει όταν η ράχη ενός των αντιπάλων «φάει χώμα». Ο νικητής μετά ξαναπαλεύει μ' άλλον και πάει συνέχεια. Όταν πια στον τελευταίο νικητή δεν φαίνεται να βγαίνει άλλος αντίπαλος μεσ' απ' το πλήθος, τα όργανα σταματούν τον αργό σκοπό της παλαίστρας κι αρχίζουν χορευτικούς. Ο χορός κρατάει ως την ώρα πούρχονται τα γελάδια το βράδυ…

– **Το πανηγύρι του χωριού.** Η εκκλησία του χωριού γιορτάζει στις 18 του Γενάρη αλλά πανηγυρίζει των 12 αποστόλων στις 30 Ιουνίου. Επικράτησε τούτο από χρόνια γιατί μέσα στο χειμώνα δεν μπορούσε να γίνει πανηγύρι. Στις 29 όμως Ιουνίου γινόταν τα παλιά χρόνια πανηγύρι σ' ένα μοναστήρι αφιερωμένο στους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο που έχει όμως μείνει απ' το '13 στη

Βουλγαρία και μετά το πανηγύρι του μοναστηριού την άλλη μέρα γινόταν στη Μηλιά. Έτσι όλος ο κόσμος απ' το μοναστήρι ερχόταν στο χωριό και η συρροή ήταν μεγάλη. Κείνη ακριβώς την εποχή φτάνουν και τα «μαντζανούδια» καθώς και πολλές άλλες ποικιλίες απηδιών του χωριού. Λένε πως κάθε χρόνο έχει μεγάλη επιτυχία…

IX. Παραμύθια

Από τα παραμύθια του χωριού καταγράφουμε μερικά για το λόγο ότι και η διήγησή τους θάπιανε πολύ χώρο και επειδή υστερούν κάπως στη γνώριμη ομορφάδα άλλων ελληνικών παραμυθιών[18].

– **Η Μάρω**[19]. Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα αντρόγυνο κι είχαν ένα κορίτσι που τόλεγαν Μάρω. Μια μέρα ο πατέρας της πήγε στο χωράφι. Κατόπι πήγε και η Μάρω. Η Μάρω δίψασε και λέει στον πατέρα της: Πού είναι το νερό; Να παιδί μου της λέει ο πατέρας θα γκουντλήσω (κατρακυλήσω) αυτό το κλικούδ'(κουλουράκι) κι όπ' θα πάει εκεί θα πας κι εσύ και θα βρεις νερό. Το κορίτσι πήγε βρήκε νερό μα σα γύρισε στο χωράφι βρήκε τον πατέρα του εκεί. Άρχισε να φωνάζει. Πατέρα πατέρα! αλλά κείνος είχε πάει στο χωριό. Κίνησε η Μάρω απ' το χωράφι μα έχασε το δρόμο και βγήκε σ' ένα μύλο. Το βράδυ ήρταν οι χαρχάνζελοι κι ήθελαν να την πάρουν. Κείνος τότε τους λέει: Ακόμα δεν μου φέρατε φλωριά. Πήγαν και την έφεραν φλωριά. Άϊντε τώρα Μάρω να σε πάρουμε τη λένε οι χαρχάνζελοι. Κείνη πάλι τους λέει: Ακόμα δεν με φέρατε φουστάνι. Πήγαν την πήραν και φουστάνι. Πάλι τη φοβέριζαν: Μάρω θα σε πάρουμε!.. Ακόμα δεν με φέρατε κουντούρια. Όταν τη φέραν και τα κουντούρια ξημέρωσε… Οι χαρχάνζελοι έγιναν καπνός! Τότε ξεκίνησε η Μάρω για το χωριό. Την ώρα που έμπαινε στο σπίτι της να κι ο πέτεινος φώναξε. Τον άκουσ' η μάνα της και λέει: Σκάσε πέτεινε και συ ξαίρ'ς που τη Μάρουμ' την έφαγαν τα μαύρα τα φείδια!.. Ζιάγκαρα - ξιούγκαρα να κι η Μάρω έρχεται με δυο σακιά φλωριά στον ώμο. Σαν τ' άνοιξαν και τα είδαν έτριβαν τα μάτια τους. Ήμαν και γω και κοίταζα…

---

18. Για τα παραμύθια δίνεται η κατάταξή τους στον Διεθνή κατάλογο ATU (Aarne-Thomson-Uther), στην τελευταία ανατύπωση του διεθνούς καταλόγου από τον Uther (2011). Η αναφορά Megas παραπέμπει στην αγγλική έκδοση του ελληνικού καταλόγου των μαγικών παραμυθιών και η αναφορά Μέγας στην έκδοση του πρώτου τόμου του Καταλόγου (Μύθοι ζώων) από τον ίδιο τον Μέγα από την Ακαδημία Αθηνών. Ευχαριστώ και από αυτή τη θέση την συνάδελφο Μαριάνθη Καπλάνογλου αναπλ. καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή ΕΚΠΑ για την πολύτιμη συμβολή της στην ταξινόμηση των παραμυθιών του χειρογράφου.

19. Megas 480B *The Good Girl and the Bad Girl at the Mill* (ATU 480D* *Tales of Kind and Unkind Girls*).

– **Η Χελιδόνα**[20]. Μια φορά κι έναν καιρό ένας πατέρας είχε τέσσερα κορίτσια και τον κάλεσαν να πάει στο στρατό. Αυτός τότες άρχεψε να κλαίει. Πηγαίνει το μεγαλύτερο κορίτσι και τον λέει: Τί κλαις πατέρα; Τί να μη κλάψω κόρη μου θα πάω στο στρατό! Θα πας πατέρα χρέος σου είναι. Πηγαίνει και η δεύτερη και η τρίτη πάλι τα ίδια τον είπαν. Πηγαίνει και η τετάρτη και τον λέει: Τί κλαις πατέρα; Να με καλνούν στο στρατό! Ά!... Μην κλαις πατέρα θα πάω εγώ. Μα πώς θα πας εσύ κορίτσι πράμμα. Εγώ θα πάω ξαναλέει η μικρότερη. Βάζει παντελόνια κόβει τα μαλλιά της και έφυγε και γράφτηκε Θόδωρης. Την έλεγαν Θοδώρα! Έκανε δυο χρόνια στο στρατό κανένας δεν την κατάλαβε που ήτανε κορίτσι. Όταν απολύθηκε ανέβηκε στ' άλογο και φώναξε η φοράδα: Θοδώρα πήγα Θόδωρος φεύγω! Τότε ένας στρατιώτης άρχισε να την κυνηγά για να την πάρει. Αυτή δεν ήθελεν όμως να τον πάρει για να μην προσβάλει τον πατέρα της. Μα αυτός μπόρεσε και την πήρε και την πήγε σπίτι του. Δώδεκα χρόνια την είχε μα αυτή δεν τον μιλούσε γιατί δεν την άφισε να πάει στον πατέρα της! Όλοι τότε είπαν πως είναι βουβιά. Τότες αυτός πήρε άλλη γυναίκα. Όταν παν στην εκκλησιά να στεφανωθούν έδουσαν σ' όλοι κεριά έδουσαν και στη βουβιά. Κάηκε το κερί της και η νύφη κάτω απ' τα στέφανα μίλησε: Το χέρι της θα καεί και η βουβιά το κερί της δεν το σβάει. Τότε η βουβιά είπε: Ου!... μαρή εγώ δώδεκα χρόνια βάσταξα και δε μίλησα κι αυτή μια ώρα δεν μπόρεσε να κάνει. Θεέ μου κάνε μου πουλί να πετώ και να τραγουδώ της νύφης το τραγούδι; είπε η βουβιά. Κι τότες έγινε πουλί. Κι ο άντρας της απ' τον καημό του έριξε το μαχαίρι και την έκοψε τη γούνα και τώρα είναι σαν ψαλίδι η ουρά της και τραγουδεί της νύφης το τραγούδι. Όποιος το κατάλαβε ας πει τι πουλί είναι…

– **Ο Τσουλάκ-Δήμος**[21]. Μια φορά κι έναν καιρό ο βασιλιάς της Τουρκίας είχε ένα γαμπρό πεχλεβάνη που πάλευε όλους τους Τούρκους. Ήταν κι ένας άλλος παλεστής 'πο δω 'πο την Ελλάδα και ζούσε τότε κει στην Τουρκία. Τον παλεστή αυτόν τον έλεγαν Τσουλάκ-Δήμο. Άμα τόμαθε αυτό ο βασιλιάς έστειλε εννιά άτομα να παν να τον φέρουν. Σαράντα μερόνυχτα όλο πήγαιναν. Μόλις έφτασαν στο χωριό ζήτησαν να βρουν το σπίτι του. Οι χωριανοί τους είπαν πως είναι έξω στ' αλώνια μια τσουμπάνικη καλύβα, εκεί είναι. Πήγαν τότες εκεί μα βρήκαν το Δήμο άρρωστο στο κρεββάτι. Τον είπαν πως είναι αυστηρή διαταγή από τον βασιλιά να τον παν εκεί. Τότε κείνος τους λέει: Δεν μπορώ ναρθώ ρε παιδιά μ' έχω σαράντα μέρες που πλαγιάζω άρρωστος. Τότες κείνοι τον φοβέρισαν και του είπαν: Ή συ θα έρθεις Δήμο ή το κεφάλι σου θα πάρωμε. Τότε ο Δήμος τους λέει: Φέρτε μου κρέας να φάω, φέρτε με και παλιό κρασί, δέκα χρονώ νά

20. Megas *884C *The Girl as Soldier* 245 (ATU 884, *The Forsaken Fiancee: Service as Menial*).

21. Δεν πρόκειται μάλλον για παραμύθι. Δανείζεται μοτίβα δημοτικών τραγουδιών και θρύλων σε πεζή διατύπωση.

’ναι και μια οκά λάδι ν’ αλοίψω το κισπέτι[22] μου ν’ αλοίψω και το κορμί μου. Έφαγε ο Δήμος κι ήπιε. Άντεστε τώρα παδιά μ’ να φεύγουμε. Σαράντα μερόνυχτα πάλι πήγαιναν. Όταν έφτασαν κει στα μαρμαρένια τ’ αλώνια άλλοι λέγαν πως θα νικήσει ο Δήμος κι άλλοι λέγαν πως θα νικήσει ο Γιακούπ -έτσι λέγαν το γαμπρό του βασιλιά. Τότε ο βασιλιάς έδωσε το Δήμο ένα καφέ για να ξεκουραστεί. Ύστερα βγήκαν στα μαρμαρένια τ’ αλώνια να παλέψουν. Γυρίζουν μια γυρίζουν δυο, την τρίτη φορά τον παίρνει στα χέρια ο Τσουλάκ-Δήμος και τον κρατούσε… σα μικρό παιδί! Τότες θύμωσε ο βασιλιάς και λέει: Πάντε και φέρτε του την αρκούδα πόχει σαράντα αλυσίδες στο λαιμό και δέκα στη μύτη. Στο δρόμο που τη φέρνανε άλλοι έλεγαν πως είναι αμάξι παλιούρια κι άλλοι πως είναι αρκούδα. Όταν την πήγαν στα μαρμαρένια τ’ αλώνια τον έλεγε ο κόσμος: Μη παλεύεις Δήμο μ’ αυτή την αρκούδα θα σε φάει. Κι ο Δήμος έλεγε: Ή αυτή μένα θα με φάει ή θα τη φάω εγώ. Άρχιψαν να παλέβαν. Γυρίζουν μια γυρίζουν δυο, σαλντάει (απλώνει) αρκούδα το ποδάρι που του Δήμου το ζερβί κιτσί (μηρός) και βγάζει μια φασκιά τσαρούχια. Τώρα θα σε μάθω ’γω πώς παλέβαν – λέει ο Δήμος. Σαλντάει κι ο Δήμος το χέρι του απ’ της αρκούδας το ζερβί κιτσί και βγάζει μια κόζια (προβιά) εννιά νομάτοι χωρούσαν απάνω και κάθουνταν. Στη γης τη βάρεσε πράσινα χορτάρια φύτρωσαν!...

– **Τα τρία τ’ αδέρφια**[23]. Μια φορά κι έναν καιρό ήταν τρία αδέρφια. Μια μέρα όπως κάθονταν βλέπει το μεγαλύτερο κάτι κάργες και λέγει: Θεέ μ’ και Παναγιά μ’ όσες κάργες τόσα βουβάλια να γίνουν. Τάδωσεν ο Θεός κι έγιναν. Ο άλλος βλέπει σπουργίτια πάνω σ’ ένα δέντρο και λέγει: Θεέ μ’ και Παναγιά μ’ όσα σπουργίτια είναι τόσα πρόβατα να γίνουν.Τάδωσε ο Θεός κι έγιναν. Ο τρίτος λέγει: Θεέ μ’ και Παναγιά μ’ δώσε μου μια καλή γυναίκα σαν εμένα και σαν τα δικά μου τα μυαλά. Τον έδωσε κι εκείνον ο Θεός ό,τι χάλεψε[24]. Μια μέρα βάνει ο Θεός παρτάλκα (κουρέλλια) ρούχα και πηγαίνει να τους δοκιμάσει. Άρχισε να φωνάζει. Παιδή μ’ παιδή μ’ πού είστε; Βγαίνει έξω η γυναίκα κείνου που είχε τα βουβάλια και ρωτάει: Τι είναι, τι φωνάζεις έτσι; Λέγει ο Θεός: Δώσ’ με μια χλιαριά (κουταλιά) γάλα και μια μπούκα ψωμί!.. Μισήσκετε[25] να χαλέβετε πια κι εσείς αφτουχοί (φτωχοί) άντε πάενε ’πο ’δω. Ο Θεός τότες λέγει: Κάργες ήταν κάργες να γένουν· και τα βουβάλια έγιναν κάργες κι έφυγαν απ’ τ’ αχούρια. Ύστερα πηγαίνει στον άλλον που ’χε τα πρόβατα. Άρχισε να φωνάζει: Παιδή μ’ παιδή μ’ πού είστε; Βγαίνει ο άντρας και λέει: Τι χαλέβεις πάππου; Είπε

---

22. Κισπέτι (< τουρκ. Kispet) δερμάτινη στενή βράκα των πεχλιβάνηδων, των παλαιστών (Tuncay, F. και Λ. Καρατζάς 2000, *Turkce Yunanca sozluk. Τουρκοελληνικό Λεξικό*, Αθήνα. Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού Αρχείο ΙΛΝΕ – Ακαδημία Αθηνών).

23. ATU 750D God (St Peter) and the Three Brothers.

24. Χαλεύω = γυρεύω, ψάχνω.

25. Μισήσκετε (μισήσκω) = μισώ.

τότε ο Θεός: δώσε με ένα κουμματάκι τυρί κι ένα κουμματάκι ψωμί!.. Μισήσκεται πια κι σεις αφτουχοί, δεν έχουμε κι έκλεισε την πόρτα. Τότε ο Θεός είπε: Σπουργίτια ήταν σπουργίτια να γένουν!. Κι έγιναν πάλι τα πρόβατα σπουργίτια κι απόμκαν έρμα τα μαντριά. Πηγαίνει τώρα και στον άλλον κι άρχισε πάλι να φωνάζει: Παιδή μ' παιδή μ'… Το λόγο δεν απόσωσε βγαίνει η γυναίκα του και λέει: Έλα πάππου μέσα. Πήγε ο Θεός μέσα τον έπλυνε τον έδωσεν έφαγε και τον έβαλε να πλαγιάσει στα μαλακά τα ρούχα. Από κάμποσο ήρθε κι ο άντρας της απ' το χωράφι τον καλοσώρισε και ρώτησε τη γυναίκα του: Τον έδωσες να φάει τον έβαλες κι έπεσε στα μαλακά τα ρούχα; Μ' έδωσε και με παραέδωσε είπε ο Θεός. Ύστερα τους λέγει: Θα σας πω κάτι θα το κάντε; Και κείνοι είπαν θα το κάνωμε. Αυτό το παιδί θα το κόψετε και θα το γιομίστε ρύζι και θα το μαγειρέψτε. Το κόψανε το παιδί το βάλαν και ρύζι το βάλαν και στο ταψί, κόρωσαν το φούρνο και το βάλαν μέσα… Ύστερα 'πο κάμποσο ο Θεός λέει τη γυναίκα: Πάνε να βγάλεις το φαΐ; πείναξα. Πηγαίνει στο φούρνο να βγάλει το φαΐ και τί να δει. Το παιδούδ' κάθουνταν μέσ' το ταψί και διάβαζεν ένα φλαδούδ' (βιβλίο) κι όσο ρύζι ήταν μέσα έγινε λίρες και φλωριά. Το πήρε όπως ήταν και χαρούμενη το πήγαινε στο Θεό. Ο Θεός δεν ήταν στον οντά (δωμάτιο), είχε φύγει. Ύστερα κατάλαβε…

Χ. Δημοτικά τραγούδια[26]

Και ρίμες και πιττάκια σας κι όλα σας τα γραμμένα
φύτρα κακή, σκολαστικοί, ξυλόσοφοι, λογάδες
δεν είναι τίποτα μπροστά στο καταφρονεμένο,
στ' άγραφο, στ' αποσπερινό τραγούδι, που αρχίζει
σαν κατεβαίνει απ' το χλωρό βουνόπλαγο ο τσομπάνος
και του τ' αρπάζει η θάλασσα και του τ' αποτελειώνει
στη μέρα που αργοσβήνοντας τακούει κι αναγαλιάζει!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ[27]

Κάθε χωριό έχει και τραγούδια του ζυμωμένα με τη δική του γλώσσα, μιλώντας για παλιές δόξες, για πάθη, για καημούς, για το θάνατο, τον ακατανίκητο νόμο της φθοράς, τον Άδη τον κρύο το σκοτεινό, τον αραχνιασμένο, τον αγέλαστο, μα και για την ομορφιά της φύσεως του Μάη τα λουλούδια τον έρωτα και για χίλια δυό. Ίσως στου κάθε τραγουδιού τη ρίζα να παραστέκει ένας τραγουδι-

26. Η κατάταξη των τραγουδιών ακολουθεί τον κατάλογο κατάταξης των δημοτικών τραγουδιών που έχει συνταχθεί από τον Ν.Γ. Πολίτη. Ευχαριστώ και από αυτή τη θέση τις συναδέλφους στο ΚΕΕΛ Ελένη Ψυχογιού και Μαρία Ανδρουλάκη για την πολύτιμη συμβολή τους στην κατάταξη των τραγουδιών του χειρογράφου.

27. Από το ποιήμα του Κωστή Παλαμά «Η φλογέρα του βασιλιά», Λόγος Δέκατος.

στής, ο ποιητάρης όπως τον λένε αλλού. Είναι όμως άγνωστος, αγράμματος, δε νομίζει ότι πρέπει να μαθευτεί τ' όνομά του. Είναι αυθόρμητος· ό,τι λέει αντιπροσωπεύει το κοινό αίσθημα. Καθένας θεωρεί δικό του το τραγούδι. Αν χρειαστεί θα προσθέσει το λόγο του. Θα το διαδόσει. Κι έτσι από στόμα σε στόμα, από χωριό σε χωριό θα φέρει γύρα όλο το Έθνος και με τις συμπληρώσεις, τις διασταυρώσεις και τις προσαρμογές θα πάρει την οριστική του φόρμα κι ο ανώνυμος ποιητάρης θα σβηστεί. Έτσι γεννιώνται τα Δημοτικά μας Τραγούδια που είναι το καύχημα της αειθαλούς πνευματικής μας ανοίξεως και το ποιητικό χτυποκάρδι του Έθνους. Μέσ' από 250 Μηλιώτικα τραγούδια κάνουμε μια επιλογή αυτά που νομίζουμε πως έχουν κάποιο διαφέρον μεγαλύτερο κι αξίζει να προσεχτούν περισσότερο.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας κι όταν άνοιξε κάτω στην Πελοπόννησο η Επανάσταση έδρασαν κι εδώ επαναστατικά σώματα κατά το πρότυπο της κλεφτουριάς της κάτω Ελλάδος. Τέτοιους αρματωλούς εδώ πάνω είχαμε, τον καπετάν Βαγγέλη, τον καπετάν Λάζο, τον καπετάν-Αναστάση, τον Παπάζογλου, Κωστήν Ιγνάτογλου και τον Παναγιώτη Παναγιώντογλου.

– Αχ καημένος Παναγιώτης Παναγιώτογλους[28]
Πέντε μέρες Πάσκα κάκει μες της Πόλης τα τσαρσιά[29].
Κανένας δεν τον ξέρει δεν τον απήκασε[30].
Του καϊμακάμ'[31] ο γυός τον ξέρει, κείνος τον απήκασε.
Δίνει χαμπέρ' στους ζαπτιέδες να δέσουν τα τσαρσιά.
Αχ τον πιάσαν τον καημένον τον παν αντίκρα στον πασά.
Πέντε μέρες τον ρωτούσαν κι άλλες τρείς τον ξέταζαν.
– Πόσοι πασάδες έχ' βαρμένους πόσοι καϊμακάμηδες;
– Εφτά πασάδες έχω βαρμένους δεκαχτώ καϊμακάμηδες
κι αν πείτε και για Τούρκους λογαριασμό δεν έχουν.

Το αίμα κύλισε άφθονο κατά τους τουρκεμένους χρόνους. Η ιστορία δεν μπόρεσε να διασώσει δυστυχώς παρά λίγα μόνο ονόματα προκρίτων και ιεραρχών που αφανίστηκαν άλλοι με μαχαίρι κι άλλοι με σχοινί. Μα πιότερη καταστροφή έπαθε ο ανώνυμος ραγιάς που κείνη την εποχή το κεφάλι του δεν άξιζε όσο ένα μερμήγκι. Μέσ' απ' τ' ανώνυμο πλήθος διατήρησε το δημοτικό μας τραγούδι κάποιο Γιαννάκο που κατανιός χαλάστηκε απ' τ' ανελέητο λεπίδι του Τούρκου.

---

28. Κλέφτικα 3,67 (ίσως).

29. Τσαρσί (< τουρκ. Çarşı) = αγορά, παζάρι.

30. Απήκασε (απηκάζω) = ακούω, συναντώ.

31. Καϊμακάμης (< τουρκ. Kaymakam) = Ανώτερος διοικητικός αξιωματούχος επαρχίας του Οθωμανικού Κράτους, τοποτηρητής.

Κάτω στην άσπρη πέτρα στο κρύο νερό[32]
σκοτώσαν το Γιαννάκο το μοναχογυό.
Τούρκοι τον λοϊρνούσαν[33] Ρωμιοί τον έκλαιγαν
δυο όμορφα κορίτσια τον παρηγορούν.
– Ν-έχεις Γιαννάκομ' μάννα, ν-έχεις κι αδελφή;
– Έχω μαρέ τζάναμ'[34] μάννα, έχω κι αδερφή,
έχω και καλή γυναίκα νάτια πόρχετε,
με δυο παιδιά στα χέρια το τρίτο στην κοιλιά!

Οι σφαγές στην Πόλη που άρχισαν, όταν μαθεύτηκε πως επαναστάτησεν ο Μωριάς, άρχισαν ν' απλώνονται και στις άλλες πόλεις και τα χωριά της Θράκης. Παντού αίματα φωτιά και καταστροφή. Η Πύλη ήθελε με κάθε τρόπο να προλάβει κάθε ενδεχόμενη επανάσταση στο κατώφλι της. Επιγραμματικά ο λαός τραγούδησε το μπουρίνι της καταστροφής.

Τρία συννέφια σ'κώθηκαν
που μεσ' από την Πόλη
Το ένα φέρνει τη βροχή
και τ' άλλο το χαλάζι.
Το τρίτο το φαρμακερό
φωτιά για να μας χάσει.

Οι βιοπραγίες άρχισαν την Κυριακή των Βαΐων και κράτησαν όλο το Μεγαλοβδόμαδο ως το Πάσχα. Πολλούς τους πίεζαν ν' αλλάξουν την πίστη τους, μα η Παναγιά συχνά έκανε το θαύμα της.

Ανήμερα την Πασχαλιά και στον καλό το λόγο
κατέβηκε Σαλήμπασας με τρεις χιλιάδες Τούρκοι
να πάρει την Αντώνενα να πάει να την τουρκέψει.
Την πήραν και την πήγαιναν και στο τζαμί την πάνε.
Οι Τούρκοι κάνουν το ναμάζ[35]· κι εκείνη το σταυρό της.
– Πού είσαι Αντώνη μου καλέ και πρώτε αξάδελφέ μου!
Το λόγο δεν απόσωσε το λόγο δεν 'ποσώνει
κι ο Αντώνης να 'που έρχεται με το σπαθί στο χέρι

32. Ακριτικά 1, 18 ή 28 (ίσως).
33. Λοϊρνώ (ελλην. λέξη ολογυρνώ) = περιτριγυρίζω, πλησιάζω.
34. Τζαναμ' (< τουρκ. canım = ψυχή μου) = παραλλαγή της λ. τζάνεμ = ως προσφώνηση αγαπητού προσώπου, ψυχή μου, καλέ μου.
35. Ναμαζ' (< τουρκ. namaz) = τουρκική προσευχή, προσκύνημα.

κόφνει κεφάλια τούρκικα κεφάλια αρβανίτικα
και παίρνει την καλούδα του στο σπίτι την πηγαίνει.[36]

Παραθέτουμε μερικές εκλεκτές «παραλογές»[37] του χωριού, τραγούδια δηλαδή διηγηματικά που διαφέρουν απ' τ' άλλα δημοτικά μας τραγούδια.

ΤΑ ΕΝΝΙΑ ΑΔΕΛΦΙΑ[38]

Τα τέσσερα τα πέντε τα εννιά τ' αδέλφια
τ' άλογα αρματώναν τρέμαν τα βουνά
στη μάννα τους πααίναν την παρακαλούν
– Δώσ' μας μάνα μ' την ευχή και την ορμηνιά σου
– Ώρα καλή παιδιά μου πάτε στο καλό,
Όλοι σας να πάτε παλληκάρια μ' κι όλοι νάρθετε
μόν' για μικρός ο Κωνσταντίνος να πάει και να μην έρτ'.
Κίνησαν και πηγαίνουν κι όλο πάαιναν.
Σαράντα μέρες κάναν μη χωρίς ψωμί
κι άλλες σαράντα μέρες μη χωρίς νερό.
Δίψασαν τα καημένα νεροκάηκαν.
Στη στράτα που πααίναν και που πάαιναν
βρήκαν ένα πηγάδι στοιχειοπήγαδο
Λοΰρ-λοΰρ το φέρναν ποιος θα βγάλ' νερό.
Ρίχναν λαχνό και λάχνιζαν ποιος θα σεβεί να βγάλ'
κι έπεσε στον Κωνσταντίνο πούλο το μικρόν
Ξαρματώθηκε Κωνσταντίνος σέμπκει στο πηγάδ'.
Τρία στοιχειά τον πιάναν και τον εκρατούν.
Τόνα τον πιάν' απ' την πιρτσιά[39] και τ' άλλο 'πο τα χέρια.
Το τρίτο το φαρμακερό τον πιάν' απ' την καρδιά.
– Τραβάτεμ' αδελφάκια μου να με βγάλετε
– Τραβούμε σε αδελφάκι μου μα συ δε φαίνεσαι
– Ζέψτε κι τ' αλογάκι μ' κείνο να με βγάλ'
– Τραβάει αδελφάκι μου μα συ βγαλμό δεν έχς.
– Ώρα σας καλή αδελφάκια μ' πάτε στο καλό,

36. Κλέφτικα 3,18.

37. Εδώ ο συλλογέας με τον όρο «παραλογές» ίσως εννοεί παραλλαγές δηλ. διαφορετικά τραγούδια που ομοιάζουν με αντίστοιχα σε άλλες περιοχές. Ο όρος «παραλογή» χρησιμοποιείται για συγκεκριμένο είδος δημοτικών τραγουδιών όπως είναι π.χ. Το τραγούδι του νεκρού αδελφού, του γεφυριού της Άρτας κ.ά.

38. Ακριτικά 4,3.

39. Πιρτσιά (<τουρκ. perçem) = η τούφα, η χαίτη, τα μαλλιά.

χαιρετήματα τη μάννα μ' και μη πήτε πως πνίθκα
να πήτε πως παντρεύτηκα.
Κάνω την πέτρα πεθερά τη μαύρη γης γυναίκα…

ΜΙΑ ΜΑΝΝΑ ΕΙΧ' ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ[40]

Μια μάννα είχ' ένα παιδί το λέγαν Κωνσταντίνο,
το καλαμάρι ξέχασε γυρίζει να το πάρει,
βρίσκει τη μάννα τ' πούπεφτε με Τούρκο αγκαλιασμένη.
– Εγώ μάννα μ' θα το πω και θα το μαρτυρήσω!
– Τί είδες βρε σκυλόπαιδο και θα το μαρτυρήσεις;
– Ό,τ' είδανε τα μάτια μου κείνο θα μαρτυρήσω.
– Σήκω ρε Τούρκε σφάξε το και βγάλε τα τζιγέρια του[41]…
Να κι ο μπαμπάς του πρόφτασε καβάλα στ' άλογό του.
– Πούναι γυναίκα το παιδί ο γυός μου Κωνσταντίνος;
– Τον έλουσα τον χτένισα και στο σκολειό τον έστειλα.
– Πούναι δάσκαλε το παιδί ο γυός μου ο Κωνσταντίνος;
– Έχω δυο μέρες να τον δω και τρείς να τον διαβάσω
– Πούναι γυναίκα το παιδί ο γυός μου Κωνσταντίνος;
– Τον έλουσα τον χτένισα και στη γιαγιάτ' τον έστειλα.
– Πούναι μητέρα το παιδί ο γυός μου Κωνσταντίνος;
– Έχω δυο μέρες να τον δω και τρεις να τον μιλήσω
κι ακόμα δυο αν δεν τον δω εγώ θα λυγοθμήσω.
– Πού 'ναι γυναίκα το παιδί ο γυός μου Κωνσταντίνος;
– Κάτσε να φας, κάτσε να πιεις, κάτσε να τραγουδήσεις.
Έκατσε κι άρχισε να τρώει και το τζιγέρ μιλάει
– Αν είσαι σκύλος φάε με αν είσαι λύκος χάψε
κι αν είσαι ο πατέρας μου σκύψε και φίλησέ με.

ΑΝΑΘΕΜΑ ΤΟΝ ΠΟΥ ΘΑ ΠΕΙ[42]

Ανάθεμά τον πού θα πει τ' αδέλφια δεν πονούνται.
Δυο αδέλφια είχαν μια αδελφή στον κόσμο ξακουσμένη
Τη φθόναγε η γειτονιά τη ζήλευεν η χώρα.
Τη ζήλεψε κι ο χάροντας και θέλει να την πάρει.
Στο σπίτι τρέχει και βροντά σα νάταν νοικοκύρης.
– Άνοιξε κόρη για να μπω 'τοιμάσου να σε πάρω,
εγώ είμαι γυός της μαύρης γης της 'ραχνιασμένης πέτρας.
– Άφ'σε με χάρο να χαρώ ακόμα τρείς ημέρες

40. Παραλογές 2, 8.
41. Τζιγέρι (< τουρκ. ciğer < περς. Ciger) = το ήπαρ, τα σπλάχνα.
42. Του Χάρου 1,3β. ή της Ξενιτειάς 2,13.

ταχιά Σαββάτο θα λουστώ την Κυριακή θ' αλλάξω
και τη Δευτέρα το πρωί έρχομαι μοναχή μου.
Πού τα μαλλιά την έπιασε κι η κόρη κλαίει και σκούζει.
Να και τ' αδέλφια πρόφτασαν ψηλά στο κορφοβούνι
Το χάροντα κυνήγησαν και γλύτωσαν την κόρη.

ΨΕΣ ΑΠΟΚΟΙΜΗΘΗΚΑ[43]

Ψες αποκοιμήθηκα το όνειρο να πού 'δια:
Τον άγγελό μου φίλευα και το Θεό κερνούσα
και τα κλειδιά μου γύρευα κλειδιά του Παραδείσου
ν' ανοίξω τον Παράδεισο να διώ αφτουχοί τι κάμαν.
Κι αφτουχοί εκάθονταν στουν ήλιου στου φιγγάρι
κι οι αρχόντοι κάθουνταν στην πίσσα στα σκουτείδια,
'πού τσ' αφτουχοί εγύρευαν λαμπάδες αναμμένες.
– Θυμάσαι συ που άρχουντας στον ψεύτικο τον κόσμο
που ήρτα και σε χάλευα μια οκά αλεύρι
και συ μού 'δονες στάχτη!

ΑΝΑΘΕΜΑ ΤΗΝ ΞΕΝΙΤΕΙΑ[44]

Ανάθεμα την ξενιτειά τα έρημα τα ξένα
που ξενιτεύουν τα παιδιά τα νιά τα παντρεμένα
ξενίτεψε και με το νιο, το νιο τον παντρεμένο.
Αφίνω την καλούδα μου τρειώ μερώ νυφούδα
και με τα τέλια[45] στην ποδιά και τη ζικνή[46] στα χέρια
με το γυαλί στα γόνατα. Τη μάννα του την έλεγε:
– Καλά μανά μ' τ' νυφούδα σου καλά και την καλούδα μ'
καλά να την κοιτάζεις. Λα(γ)ό να τη πρω' δίνεις
αρνίθι να τη μεσμεριάζεις, αρνί να τη βραδιάζεις.
Όταν δειπνούν οι αρχόντισσες καλούδα μ' να κοιμάται
Και κείνη σκύλα κι οβριά και κείν' παλιοβουλγράρα
'κει στο μπιλμπέρ'[47] την έστειλε και στο σκαμνί την έβαλε
και τα μαλλιά την έκουψε. Αντρίσια ρούχα την άλλαξε

---

43. Ερωτικά Β΄ 28.

44. Ακριτικά 4,3.

45. Τέλι (< τουρκ. Tel) = χορδή, επίχρυσος λεπτή κλωστή στην κεντητική, το κεντίδι.

46. Ζικνή (< τουρκ. kına (< αραβ. kinnā) = είδος βαφής νυχιών, που στέλνει ο γαμπρός στη νύφη, μαζί με καλάθι με δώρα, την προηγούμενη Κυριακή του γάμου. Απαντάται και ως *ικνά, κνά* κ.ά.

47. Μπιλπέρ' (< διαλεκτικό τουρκ. belber < τουρκ. Berber) = ο κουρέας και στη ν.ε. μπαρμπέρης.

και στο παζάρι την κατέβαζε. Άνδρα τσουμπάν' την έκανε
την παίρνει τρία πρόβατα και δυο καλά κατσίκια.
Και στο βουνό την έστειλνε. – Και συ μαρή νυφούδα μου
όσο δεν τα χιλιάσεις στον κάμπο δε θα τα κατεβάσεις.
Κείνα ο Θεός τα βλόγησε και γίναν εννιά χιλιάδες.
Στον κάμπο τα κατέβαζε κρύο νερό τα πότιζε.
– Καληνημέρα τσόμπανε – Ν-ω καλώς το παλληκάρι
– Τίνου είναι τα πρόβατα; τίνος τσουμπάνης είσαι συ;
– Του Κωσταντή τσουμπάνς είμαι, του Κωσταντή 'ν' τα πρόβατα
– Πού 'ναι μάνη μ' η νύφη σου πούνε και η καλούδα μ';
– Η νύφη μ' παιδί μου πέθανε κι η καλούδα μ' πέθανε.
– Πάμε μάννη μ' να δούμε το λιμόρ[48] που είναι η καλούδα μ'
κερί μαννη μ' να την κουρώσω[49] θυμυιάμα να τη θυμυιάσω.
– Το λιμόρ' παιδί μ' το χορτάριασε και γνωρισμό δεν έχει.
Από του χέρ' την έπιασε λιανά κομμάτια τ'ν έκανε
και στα τσαλιά[50] τη μέρασε…

Ο ΓΙΑΝΝΟΣ ΚΑΙ Η ΜΑΡΟΥΔΙΩ[51]

Ο Γιάννος και η Μαρουδιώ σ' ένα σχολειό διαβάζαν.
Γιάννος μαθαίνει γράμματα και Μαρουδιώ τραγούδια.
Κι αυτά τα δυο αγαπιέτανε κανένας δεν το ξέρει.
Μια μέρα μια καλή μέρα μια Κυριακίτσα μέρα
ο Γιάννος αξεστομάει στη μάννα του και λέγει:
– Μάννα μ' εγώ θ' αρβωνιαστώ τη Μαρουδιώ θα πάρω
– Τί λες εσύ κοψοήμερε και φειδοδαγκαμένε,
κάλλιο ν' ακούσω σάβανο για να σε σαβανώσω
παρά ν' ακούσω στέφανο για να σε στεφανώσω.
Η Μαρουδιώ είναι ξαδέλφη σου πρώτ' αξαδελφοπούλας…
Η Μαρουδιώ παντρεύεται κι ο Γιάννος ξεψυχάει.
Συμπεθεριό και λείψανο εσυναπαντηθήκαν.
Κανένας ουδέ ρώτησεν από τους συμπεθέρους.
Η Μαρουδιώ τσ' αντρόπιασε στέκεται και ρωτάει
– Τίνος είναι το λείψανο με τη χρυσή την κάσα;
– Του Γιάννου είναι το λείψανο με τη χρυσή την κάσα.

---

48. Λιμόρ' (< ελλην. *μνημούρι/ μνημόρι* το οποίο προήλθε από το λατ. memoria >) = τάφος.
49. Κουρώσω (< ελλην. κορώνω < κόρ(ος) = ανάβω, καίω.
50. Τσαλί (< τουρκ. Çalı) = αγκαθωτός θάμνος, βάτος.
51. Επύλια 4,20.

Βεργολυγάει η λυγερή και πεύτει στο κρεββάτι.
Ευτύς εγίνηκε σεισμός και ταραχή μεγάλη…
Αυτά τα δυο τα λιγοήμερα τα πήραν και τα θάψαν
στης εκκλησιάς την πόρτα.
Μαρού φυτρώνει κάλαμους κι Γιάννος κυπαρίσσι.
Βιργουλυγάει ου κάλαμους φιλάει το κυπαρίσσι.

ΤΕΛΟΣ

Συλλογή

Αυγερινού Μαυριώτου, δημ/λου
(χωρίον Μικρή Δοξιπάρα Ορεστιάδος, 1959)

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΜΙΚΡΑΣ ΔΟΞΙΠΑΡΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963

Ρίζες του χωριού

Ας υποθέσουμε πως σταματάμε για μια στιγμή το χρόνο, που κυλάει μέσα στο άπειρο, ανάμεσα στα θαμπά στίγματα της ώρας που συνθέτουν το τρισυπόστατο της χρονικής έννοιας. Κι ας υποθέσουμε ακόμα πως ανεβαίνουμε το χρόνο ακολουθώντας αντίθετη μ' αυτόνε πορεία. Και μ' οδηγό τη μνήμη την αποθεματική, περπατάμε σε στράτες ερημικές, ψάχνοντας ανάμεσα στις πτυχές του χρόνου, για κάποιες σπασμένες ημερομηνίες, για κάποια ξεχασμένα περιστατικά, για κάποιες λησμονημένες παρουσίες. Περπατάμε τρία ζουνάρια (γενιές) δρόμο. Ανάμεσα σε δυο μόρια χρόνου, βρίσκεται η ρίζα της μνήμης του χωριού. Υπάρχουνε και οι σταυροί στο κοιμητήρι. Λένε γι' ανθρώπους που έχουνε πλαγιάσει πριν από 180 χρόνια. Είναι και κάποιοι άλλοι που δε θυμούνται πια. Μα η μνήμη που ξέρει να τρυπάη κατάστηθα τις ώρες, περνώντας από κούτελο σε κούτελο, γίνεται ο μίτος της Αριάδνης που τον ξετυλίγουμε καθώς περιπλανιόμα-

στε στο λαβύρινθο του παρελθόντος, σκοντάφτοντας απάνω σε τυφλές ιστορίες.

– Γέρο! Θα πρέπη να ξέρης την ιστορία του χωριού σου.

– Και βέβαια την ξέρω παιδί μου.

Κι ο γέρος την είπε την ιστορία του τόπου του:

Ήτανε κάποιος Μπέης πούρθε και κούρνιασε στη λακούβα τούτη, πούναι το χωριό. Θάναι 200 χρόνια τώρα. Τόχε τσιφλίκι του. Χέρια Ραγιάδων χριστιανών τη δούλευαν την έκτασή του κι είχανε τα καλύβια τους δίπλα στου Μπέη το κονάκι. Οχτώ φαμίλιες γραίκικες και δυο τούρκικες ήταν οι πρώτοι του χωριού κάτοικοι. Η μια από τις οχτώ φαμίλιες ήτανε από το Μπαλτζί-Καρά, η άλλη από το Αρναούθιο, η τρίτη από το Μπρέ-Ουρέν και μια άλλη από το Φερύγγιο.[52]

Με το Ρουσσοτουρκικό πόλεμο, ήρθαν κι άλλες φαμίλιες από τη Βουλγαρία και την Α. Θράκη και το χωριό μεγάλωσε.

Στα 1914, ύστερ' απ' τους Βαλκανικούς πολέμους, φύγαν οι Τούρκοι κι απόμειναν οι Χριστιανοί μονάχοι να ορίζουν τον τόπο.

Μικρό Ντουαντζί ή Ντουαντζούδι[53] το πρώτο του τ' όνομα. Το σημερινό του Μικρή Δοξιπάρα. Και οι άνθρωποί του πάνω από τετρακόσιοι. Μιλούν μια καθαρή ελληνική γλώσσα κι έχουν ένα πολιτισμό δικό τους, ιδιότυπο και σκέφτονται, όπως όλοι εκείνοι που ζουν σε μικρά ή μεγάλα κοινωνικά συγκροτήματα.

Από τη σκέψη και τη ζωή της μικρής τούτης κοινωνίας, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά κομμάτια.

Τα Κάλαντα

Τα κάλλαντα είν' ένα είδος δημοτικών τραγουδιών που στρέφονται γύρω από τη γέννηση του θείου βρέφους και τα συναντάμε σ' ένα πλήθος παραλλαγές που ποικίλουν από τόπο σε τόπο. Αυτά μαζί με κείνα που ψάλλονται την Πρωτοχρονιά, του Λαζάρου και των Φώτων, από διάφορες συντροφιές νέων με μοναδικό σκοπό την είσπραξη ενός κάποιου φιλοδωρήματος, συνθέτουν ένα ιδιαίτερο κύκλο τραγουδιών, «Τα καλημερίσματα που αποτελούν την εθιμική προέκταση της ειρεσιώνης, του κορωνίσματος και του χελιδονίσματος».

Μέσα στα τραγούδια[54] τούτα, τραγούδια που τα χαρακτηρίζει μια ξεχωριστή αυτοτέλεια, επιτεύγματα ενός θαυμάσιου λυρικού οίστρου, αριστουργήματα της λαϊκής φαντασίας, θα δούμε ευχές και επαίνους που λέγονται από νέους (συνοδεία γκάϊντας) στα διάφορα μέλη της οικογένειας και θ' ακούσουμε πειράγματα που θυμίζουν Διόνυσο.

---

52. Τα χωριά αυτά δεν υπάρχουν σήμερα. Έχουν μείνει μόνο ως τοπωνύμια.

53. Ντουαντζί (τουρκ. λ.) = το αρπακτικό πουλί. Στην περιχή του Έβρου λέγεται και καρτάλι.

54. Τα τραγούδια που παρατίθενται εδώ είναι κάλαντα και ανήκουν στη γενικότερη κατηγορία των Λατρευτικών.

-1-

ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Πολλά ’παμε για το Χριστό, ας πούμ’ και στον Αφέντη.
Αφέντη μου στην τάβλα σου χρυσή καντήλα φέγγει.
Δίχως λάδι δίχως κερί, φέγγει την αφεντιά σου·
σα βάλης λάδι και κερί, θα φέξουν μαχαλάδες.
Φέγγει διαβάτη που διαβαίν’ στρατιώτη που περνάει,
φέγγει και τρείς αρχόντισες που πλέχουν το χρυσάφι.

-2-

ΣΤΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Πολλά είπαμ’ τον αφέντη μας, ας πούμ’ και της κυράς μας.
Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά καμαροφρίδα
Όταν σιαστής και λυγιστής και πας στην εκκλησιά σου,
Άσπρα λουλούδια πέφτουνε από την ομορφιά σου.

-3-

ΓΙΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ

Σ’ αυτό το σπίτι τ’ αψηλό, στ’ ανώγια στα κατώγια,
Εδώ κοιμάτ’ αντρόγυνο και νιοστεφανωμένο.
Στον ήλιο στεφανώνονταν και στο λαμπρό φεγγάρι.
Βάζει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρ’ αστήθι.

-4-

ΣΤΟΝ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟ

Γυιε μου πρασινοκάβαδε κι αργυροζουναράτε
Σύρε να πάρης το φιλί πρι βρέξη και χειμάσει
Πρωτού κατέβη το νερό και μάσει το γιοφύρι.
– Εγώ ’ταν βρέξη βρέχομαι κι όταν χειμάσ’ χειμούμαι.
Κι όταν λιανοψιχάλιζε ο νιος στην κόρ’ πηγαίνει
Στα γόνατά της έπερνε στα μάτια της κοιτούσε.
Τι έχουν κόρημ’ τα μάτια σου και είναι δακρυσμένα;

-5-

ΤΟΥ ΝΙΟΥ ΠΟΥ ΠΑΝΤΡΟΛΟΓΙΕΤΑΙ

Ένας ηνιός ηνιούτσικος παάιν’ ν’ αρραβωνιάση
με τετρακόσιους άρχοντες με χίλια παλληκάρια.
– Τί πήγες γυιέ μου χαίροντας και γύρσες πικραμένος;
Μήνα η κόρ’ σε σ’ άρεσε μαηδέ τα πεθερκά σου·
Μένα η κόρη μ’ άρεσε και τα πεθερικά μου·

Μόν' 'νας κοντός κοντούτσικος πάρα πολλά γυρεύει.
Γυρεύει μύλους δώδεκα μ' όλους τους μυλωνάδες,
γυρεύ' και 'να ζερβόμυλο π' αλέθουν το πιπέρι
να πιπερώσουν τα φαγιά να φαν' τα παλληκάρια.

-6-

ΣΤ' ΑΛΛΑ ΑΓΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Καλότυχη μανάκα του με τους υιούς απόχει.
Τόναν τον στέλνει θέριζε τον άλλον πρωτοράφτη
τον τρίτο τον μικρότερο μαθνίσκει την καβάλα.
Καβαλικεύ' και χαίρεται τριών χρονών πουλάρι
Και τόμαθε να πηλαλή[55] και τόμαθε να παίζη
Και τόμαθε να προσκυνά το μέγα τον Αφέντη.

-7-

ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ

Γραμματικός και δάσκαλος και ψάλτης κι αναγνώστης
σύντ' αναγνώσκει το χαρτί την κόρη βρίσκει μέσα.
Συντρόμαξαν τα χέρια του κι έχυσε το μελάνι
κι έβαψ' ο νιος τα ρούχα του τα λιανομεταξένια.
Τρείς λαλητάδες έβαλαν σε τρείς ουμαχαλάδες
ποιος έχ' αυλές μαρμαρωτές και βρύσες ασημένιες.
Εκείν' η κόρη π' σ΄αγαπά κι εκείνη που σε θέλει.
Κείν' έχ' αυλές μαρμαρωτές και βρύσες ασημένιες.
Βάζει το στήθος μάρμαρο το σάλιο της σαπούνι
και πλέν' ο νιος τα ρούχα του τα λιανομεταξένια.

-8-

ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΠΑΕΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Καλότυχη μανάκα του με τον υιόν απόχει.
Τον έλουζε τον χτένιζε και στο σχολειό τον στέλνει.
Κι ο δάσκαλος τον έδερνε με μια χρυσή βεργίτσα·
δασκάλα τόνε μύρωνε με τριά κλωνάρια μόσχο.
– Πούναι υιέ μ' τα γράμματα σ' πού είναι και ο νους σου;
– Τα γράμματα 'ναι στο χαρτί κι ο νους μου πέρα διάβει,
πέρα στις ρούσες σ' όμορφες στις καϊμαδοτρυγόνες.

55. Πηλαλή (<ρ. πιλαλάω) = τρέχω, χοροπηδάω.

-9-

ΣΤ' ΑΓΟΡΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΑΕΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Κι ο Κωνσταντίνος κι ο Κωνσταντής κι ο μικροκουσταντίνος
μικρόν τον έχ' η μάνα του, μικρόν και χαϊδεμένο.
Τρώτε παιδιά μ' και πίνετε Τούρκοι θα μας κουρσέψουν.
– Κι αν μας κουρσέψουν μάννα μου να βγούμε και να δούμε
– Σύρε Κώστα 'βγα στο βουνό κι αγνάντεψε στον κάμπο.
– Σαν είναι τρείς και τέσσερες, βάρ' τους και μοναχός σου
σαν είναι δέκα δώδεκα λαλιά να δώης και μας.
Τους μέτρησε, λογάριασε, λογαριασμό δεν έχουν.
Κοντί κρατεί το μαύρο του, στέκει και τον ρωτάει.
– Σαν μπρος να πάμε μαύρο μου μεγάλος φόβος είναι
και πίσω να γυρίσουμε πολύ ντροπή μας είναι·
Δίνεσαι μαύρε μ' δίνεσαι σαν μπρος οι δυο να πάμε.
– Δίνομ' αφέντη μ' δίνομαι στο αίμα για να πλέξω.
Και το σταυρό του έκαμε και το σπαθί τ' αρπάζει.
Ζερβά δεξά τους πολεμά, δεξά τους θυμωνιάζει,
σαν τα διμάτια στο χωράφ' σα θυμωνιές στ' αλώνι.

-10-

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ ΠΟΥ ΜΟΛΙΣ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ

Ένα μικρό μικρούτσικο Σαββάτο γεννημένο
Σαββάτον εγεννήθηκε την Κυριακή βαφτίστη
Και τη Δευτέρα το ταχιά σηκώθηκαν το παινέθκαν,
Πούναι πιλένα[56] τ' μάλαμα φασκιά του ασημένια.
Μαζών' δυο λίτρα μάλαμα και δυο λίτρες ασιούκι.[57]
Ασήμωσ' ο νιός τα όπλα του, ασήμωσ' τα δοξάρια,
να πα πατήσουν πεθερκά, την κόρη για να πάρουν.
Χίλιοι Τούρκοι τον κυνηγούν, τρακόσ' αρματωμένοι.
Κανείς και δεν τον ζύγωνε κανείς δεν τον ζυγώνει.
Μόν' 'νας κοντός κοντούτσικος, εκείνος τον ζυγώνει.
Μη μας ζυγώνσ' κοντούτσικε, μην παρασιμαζώνεσαι
σαν κάνω πισογυρισμό και πίσω θα γυρίσω,
θ' αφίσω μάννες χώρ'ς παιδιά πεθερές δίχως νύφες.

---

56. Πιλένα (< πελένα) = κομμάτι υφάσματος, φασκιά (ο τύπος πιλένα με στένωση του /e/ > [i]) < διαλεκτ. τουρκ. pelen «το φύλλο υφάσματος κάτω από τη γυναικεία ενδυμασία».

57. Ασιούκι (ίσως διαλεκτ. τουρκ. Aşık) = μάλλον γυναικεία κοσμήματα. Στο λήμμα *ασίκι* (που προέρχεται από τον παραπάνω ίδιο τουρκικό τύπο) μαρτυρούνται ν.ε. διαλεκτικοί τύποι *ασούκι*, χωρίς όμως να καταγράφεται η σημασία του «κοσμήματος», βλ. *Ιστορικόν Λεξικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας* – ΙΛΝΕ τόμος 3ος, τεύχος α΄).

-11-

ΣΤΟΝ ΤΣΟΜΠΑΝΟ

Εννιά χιλιάδες πρόβατα τρία αδέρφια τα βοσκούσαν.
Τόνα το στέλναν για ψωμί τ' άλλο για μαύρα μάτια
το Γιάνν' αφίν' στα πρόβατα, το Γιάνν' και στα κοπάδια.
Καλά Γιάννη μ' τα πρόβατα, καλά και τα κοπάδια
σ' αυτές τις ράχες σ' αψηλές ύπνο να μην κοιμάσαι
σ' αυτές τις βάθες σ' αβαθειές νερό να μη τα δίνης.
Κι ο Γιάννσ' δεν αφουγκράστηκε, στη γκέγκα τ'[58] ακουμπίζει.
Στη γκέγκατ' κι αν ακούμπησε να πάρη λίγον ύπνο
συντρόμαξε και ξύπνησε, κοπάδια, δεν τα βρίσκει.
Πέρνει τις στράτες μακρυνές, στράτες ξιαπαριασμένες,
το λύκο τον διασταύρωσε στέκει και τον ρωτάει.
– Μην είδες λύκε πρόβατα μην είδες και κοπάδια
– Τάδια Γιάννη μ' τα πρόβατα τάδια και τα κοπάδια
σ' αυτές τις ράχες σ' αψηλές σ' αυτά τα κοντολάκια[59].
Κάνω να πάρω έν' αρνί και πήρα προβατίνα
κι έλαχ' η σκύλα η κουντουλιά[60] η σκύλα η γκουτζίκου[61]·
σ' εννιά ράχες μ' απάντησε σε δέκα κοντολάκια
εννιά πλευρά με τσάκισε και τη δεξά την πλάτη.

-12-

ΓΙΑ Τ' ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Κόρη στα τρίτα τσ' κάγκελα στέκει ακουμπισμένη.
Ζυΐα βαστάει στα δάχτυλα, ζυΐα μαλαματένια.
Ζυγίζει δίνει το φιλί, ζυγίζει την αγάπη.
Τους πλούσιους δίνει το πολύ τους αφτωχούς το λίγο
κόμα τους αφτωχότερους, μερίδα δεν τους βγάζει.

-13-

ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΠΟΥ ΠΑΝΤΡΟΛΟΓΙΕΤΑΙ

Προξενιτάδες και γαμπροί που μέσ' τη Σαλονίκη
όλο ρωτούσαν ξέταζαν πού νάβρουν τέτοια κόρη
τέτοια ψηλή τέτοια λιγνή τέτοια καμαροφρύδα

---

58. Γκέγκα (< τουρκ. gege) = ποιμενική ράβδος (βλ. λήμμα «γκέγκα» *Ιστορικόν Λεξικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας* – ΙΛΝΕ τόμος 5ος).

59. Κοντολάκκια = ρυάκια.

60. Κουντουλιά = χτύπημα γίδας ή τράγου, μεταφορικά αυτή που κουτουλάει, που είναι επιθετική.

61. Γκουτζίκου = η ύπουλη.

πούναι το μάτι τσ' σαν ελιά το φρύδι σα γαϊτάνι
κόμα το χαμηλόφρυδο συρμαγαϊτανομένο.

-14-

ΓΙΑ Τ' ΑΛΛΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Κόρη μετάξι μάζωνε, συρματομασουρίζει.
Στον ουρανό το γίδιαζε[62] στον κάμπο το τυλίγει
και μεσ' στη μέσ' τη θάλασσα τον αργαλειό σκαριάζει.
Κι απ' τ' αργαλειού το τρόντισμα και σ' κόρης τα τραγούδια,
ξεσκανδιαλιάσκ' ο ήλιος σου κι αργάει να βασιλέψη.

-15-

ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΚΟΜΑ ΚΟΡΙΤΣΙ

Κόρη πιπέρι νέσπερνε να βρη το ριζικό της
Εμ τόσπερνε εμ τόλεγε να μη πυκνοφυτρώση.
Κι εκείνο πυκνοφύτρωσε και θερισμό δεν έχει.
Χίλιοι Τούρκοι το θέριζαν Ρωμιοί το κουβαλούσαν
κι ο βασιλιάς τ' αλώνιζε με μια χρυσή ντουκάνα.
κι όλοι οι νιοί το λίχνιζαν κόρη το σκυβαλιάζει.
– Φεύγα κόρημ' τον κουρνιαχτό, φεύγα κι από τον ήλιο.
– Εγώ τον ήλιον αγαπώ τον κουρνιαχτό τον θέλω
κι αυτόν τον πρώτο λιχνιστή άντρα μου θα τον κάνω.

-16-

ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Καλότυχη μανάκα του τη θυγατέρα πόχει,
Την έλουζε τη χτένιζε στα σύννεφα την κρύβει.
Φύσηξε νότος και βοριάς και γαλανός αέρας
και σκόρπησε τα σύννεφα και φάνηκεν η κόρη
και φάνηκαν σγουρά μαλλιά αρχοντικά πλεξούδια
τάδιαν παπάδες κι ανάθραξαν, τάδιαν και τα θαμάσκαν.

-17-

ΓΙΑ ΤΟ ΝΙΟΓΕΝΝΗΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Δεσποινοπούλα τρυφεργιά, κοιμάται με τις βάγιες.
Όσο να φέρουν τ' αργαλειά να φέρουν τα παιχνίδια,
δεσποινοπούλα ξύπνησε απ' τις πολλές τις βάγιες.

---

62. Γίδιαζε (ρήμα γιδιάζω ουσ. το γίδιασμα στη θρακική διάλεκτο) = τακτοποιώ το νήμα που θα αποτελέσει το στημόνι του υφαντού. (Π. Γκαγκούλια – Α. Λούβη – Μ. Οικονόμου – Σπ. Παπαδόπουλος – Μ. Ρηγίνος, *Η σηροτροφία στο Σουφλί*, ΠΤΙ. ΕΤΒΑ 1992, σ. 105).

-18-

ΓΙΑ ΝΑ ΕΥΧΗΘΟΥΝ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Κι εδώ μπροστά στην τράπεζα λιβάδια και πηγάδια
κι ένα δεντρί χρυσό δεντρί την τράπεζα 'παξιώνει.
Κάτω-κάτω στις ρίζες του νερό καϊνιακισμένο[63]
Ψηλά ψηλά σ' κορφίτσες του περδίκια κονεμένα.
Δεν είν' περδίκια μοναχά είναι και περιστέρια.
Δροσιά βαστούν στα νύχια τους και πάχνη στα φτερά τους.
Παχνίζουν τον αφέντη μας την τράπεζα π' αξιώνει.
Δροσίζν' και την κυράτσα μας στην κλίν' από κοιμάται.
– Ξύπνα κυρά μ' τις βάγιες σου ν' ανάψουν τις καντήλες
ν' ανάψουν πράσινες φωτιές, τις κόκκινες λαμπάδες
κι όσ' αργυρά στολίσματα σ' όλα τα μοναστήρια,
τόσα καλά να δώσ' Θεός εδώ που τραγουδάμε.
Να κοσκινίζουν τα φλουριά να ντριμονίζν'[64] τα γρόσια
κι από τα κοσκινίσματα κέρνα στα παλληκάρια.
Κέραστ' αφέντη μ' κέραστα κι αυτά τα βραχνιασμένα
να ζήστε χρόνια εκατό και χίλιες δυο βδομάδες.

-19-

ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ*

Σαράντα μέρες σαράντα νύχτες κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε
κοιλοπονούσε παρακαλούσε τους αρχαγγέλους μαμές να φέρουν
τους αρχαγγέλους μαμές να φέρουν τους Αποστόλους για μύρο στέλουν
τους αποστόλους για μύρο στέλουν κι όσα να πάνε κι όσα να 'ρθούνε
η Παναγιά μας ξελευθερώθκι μέσα στις δάφνες μέσα στις φάτνες.
Μέσα στις δάφνες μέσα στις φάτνες μέσα σε τούτα τα κυπαρίσσια
Μέσα σε τούτα τα κυπαρίσσια σαν ήλιος λάμπει σαν άστρο φέγγει.
Σαν ήλιος λάμπει σαν άστρο φέγγει, φέγγει κι αυτόνε το νοικοκύρη
Φέγγει κι αυτόνε το νοικοκύρη με τα παιδιά του τη φαμελιά του.
Με τα παιδιά του τη φαμελιά του με την καλή του νοικοκυρά του.

---

63. Καϊνιακισμένο (ίσως από τουρκ. *kaynak* = μικρή πηγή, ρυάκι) = πηγαίο νερό.

64. Ντιμονίζουν (ντριμονίζω ή δριμονίζω < δριμόνι, είδος μεγάλου κόσκινου παλαιότερα από δέρμα) = μετά το αλώνισμα περνούν το σιτάρι από το δριμόνι για να το καθαρίσουν.

* Το έμμετρο τούτο λογίδριο, λέγεται από τον αρχηγό της ομάδας προς το νοικοκύρη του σπιτιού, μετά την είσπραξη του φιλοδωρήματος. Το γύρισμα των Καλλάντων, αρχίζει από το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων και συνεχίζεται ως την άλλη μέρα το μεσημέρι. Μετά το τέλος του γυρίσματος, το ποσόν που συνάχθηκε ύστερα από την εκποίηση των εις είδος φιλοδωρημάτων, διατίθεται για μια γενναία οινοποσία των μελών του ομίλου.

Μερικά απ' αυτά που λέγονται έξω στο δρόμο.

1

Νέρ π' αρχόντκια σπίτια βγαίνουμε σ' αρχόντικα θα πάμε
Νέρ κι εκεί π' θα πάμε μεις κόρη μου, κοράσι δεν πηγαίνει.

2

Νέρ μαρή κυρά γειτόνισσα ήρθα στο μαχαλά σου
Νέρ και σαν κοιμάσαι ξύπνησε σαν κάθεσ' έβγα έξω,
Νέρ κι αν είσαι με τον κύρη σου πέσμ' απ' αυτού να λείψω.

3

Τριανταφυλλιά μου πράσινη με τα σαράντα φύλλα,
Σαράντα δύο σ' αγάπησαν και πάλι εγώ σε πήρα.

4

Νέρ στην άκρη τον πλουκό στης αστριχιάς τον ήσκιο
Νέρ αγάλια αγάλια περπατώ σέρνομαι σαν τόν φίδι
Νέρ να μην το νοιώσ' η αγάπη μου και σηκωθή και φύγει.

5

Τι είδες κόρη μ' και ξέχασες και άνοιξες το στόμα σου
Και άνοιξες το στόμα σου μια σπηθαμή, τα χείλιασ' σαν οψίδες.

6

Πάρτε απ' τον αφέντη μας
πέντε δέκα πιρπιρίκια[65]
κι ένα βαρύν γκανίσιο[66].
Θύμησ' ο Θεός και τό δωσε
Το ασήμι και το λογάρ'[67]
Πάντα να έχ' να δίν'
Να μη το πονεί η καρδιά τ'
Πέτε παιδιά μ' Αμήν!

65. Πιρπιρίκια (υπέρπυρα < περπυρίκια) = είδος νομίσματος.
66. Γκανίσκιο = κανίσκι δηλ. δίσκος με δώρα που πρόσφεραν στο γάμο.
67. Λογαρ' = κάθε τι πολύτιμο (χρυσάφι, μαργαριτάρια, πολύτιμοι λίθοι), θησαυρός.

Άλλα τραγούδια

ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΚΙ ΕΝΑ ΜΗΝΑ[68]

Πέντε χρόνια κι ένα μήνα στην αγάπη μου δεν πήγα
κι όταν πήγα δεν τη βρήκα, μούπαν πάει στο πανηγύρι
κι έκατσε στο παραθύρι και κεντάει χρυσό μαντήλι.
Μαστραπά με τα λουλούδια. Ποιόναν θα το δώσης Γιάννω;
– Θα το δώσω τον κασάπη να σφουγγάει το μαχαιράκι.

ΜΙΑ ΜΑΥΡΟΦΟΡΑ[69]

Εδώ στο ρεματάκι που τρέχει το νερό,
είναι μια μαυροφόρα που πά να τη χαρώ.
Για στάσου μαυροφόρα να νταγιαντήσουμε[70],
τα νιάτα μας οι δυο μας να τα γλεντήσουμε.
Αλλού μοιράζεις τ' άνθη, αλλού βασιλικό
και μένα τον καϋμένο μ' αφίνης μοναχό.

ΞΥΠΝΑ ΚΑΫΜΕΝ' ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ[71]

Το βλέπεις κείνο το βουνό πούναι ανταριασμένο;
Εκεί ναι πύργος γυάλινος με κρουσταλένια τζάμια.
Εκεί κοιμάται μια ξανθιά, μια χήρας θυγατέρα.
Και πώς να την ξυπνήσουμε και πώς να της το πούμε;
Παίρνω μια βέργα λυγερή και τη χτυπώ στο χέρι.
– Ξύπνα καϋμένη Αναστασιά!

ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΑ[72]

Στα Δίκαια βγαίν' ένα νερό, νερό και κρυονέρι,
Το πίνουν οι Δικιώτισσες καμμιά παιδί δεν κάνει.
Ας τόπινε κι οι μάννα μου πρωτού με κάν' εμένα.

ΑΓΑΠΗΣΑ

Αγάπησα μια Τούρκισα και μιαν Εβραιοπούλα,
Αγάπησα και μια ρωμιά, της χήρας θυγατέρα.
Η Τούρκισα ήταν ζάχαρι η Οβριά ήταν μέλι
και η Ρωμιά κρύο νερό που πίνουν οι αγγέλοι.

---

68. Ερωτικά ΙΑ΄ 5 ή 6.
69. Ερωτικά.
70. Νταγιαντήσουμε (< τουρκ. αόριστος dayandim του ρ. dayanmak, νταγιαντίζω) = αντέχω, υπομένω μια κατάσταση.
71. Ερωτικά ΙΒ΄ 50.
72. Ερωτικά Ε΄ 2.

ΡΟΥΣΑ

Μαρή ρούσα ρούσα Ελληνοφορούσα
Τι τον θέλεις ρούσα φτόν το σβαρνοκάλτσα,
που σπέρνει το χρόνο ’να μπινάκι[73] στάρι
κι εκείνο το σιτάρι από το δεύτερο.
Έκατσε και κλαίει ποιος θα το θερίση
Έκατσε και κλαίει ποιος θα το αλωνίσει.
Δώσε μένα την κοπέλα ’γω θα τα θερίσω
Δώσε μένα την κοπέλα ’γω θα τ’ αλωνίσω.
Δεν τη δίνω σένα, θα τη δώσω πέρα
πέρα στο Ντερβένι που φορούν τσαρούχια
πουντικίσια πέτσα
που φορούν ζουνούρια που καβάκι κόρα[74],
που φουρούν καλπάκια[75] που βαμπακοτσέφλια
που λαλούν ντιουντιούκα που παλιά μαντούκα[76].

ΓΑΛΑΝΑ ΜΑΤΑΚΙΑ[77]

Εψές είμαν στον ουρανό γαλανά ματάκια κι όμορφα,
Στ’ άστρα και στο φεγγάρι.
Τον άγγελό μου φίλευα και το Θεό κερνούσα.
Έλα να δώσης τα κλειδιά γαλανά ματάκια κι όμορφα,
ν’ ανοίξω περιβόλι.
Να κάνω βρύσες με νερά ’κκλησιές και μοναστήρια.

ΜΟΥ ΓΕΛΑΣΑΝ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ[78]

Μου γελάσαν τα πουλιά της άνοιξης τ’ αηδόνια,
μου γελάσανε και μούπαν πως δε θα πεθάνω.
Κάνω κι εγώ το σπίτι μου απ’ όλα πιο ψηλότερο,
κι’ εφτά κι οχτώ πατώματα, με ξήντα παραθύρια.
Στο παραθύρι κάθισα τους κάμπους αγναντεύω.
Βλέπω τους κάμπους πράσινους και τα βουνά γαλάζια,
βλέπω το χάρο νάρχεται καβάλα στ’ άλογό του.
Μαύρος ήταν μαύρα φορεί, μαύρο ’ταν τ’ άλογό του.

---

73. Μπινάκι (< πινάκι-ο) = δοχείο μέτρησης καρπών, δημητριακών, σιτηρών και κατ’ επέκταση μέτρο χωρητικότητας ή βάρους.
74. Καβάκι κόρα (λυγαριά < τουρκ. Kavak κόρα ίσως «κλαδί»). = από κλαδί λυγαριάς.
75. Καλπάκι (< τουρκ. kalpak) = είδος ανδρικού καπέλου.
76. Μαντούκα (τουρκ. διαλεκτ. Manduka) = μακρύ καλάμι.
77. Ερωτικά Ι΄ 26.
78. Μοιρολόγια Β΄ 4.2.

Στο παραθύρι στάθηκε και την ψυχή μου θέλει.
– Άσε μου Χάρε να χαρώ ακόμα τρία χρόνια.
Τόνα να φάω και να πιω και τάλλο να γλεντήσω,
στο τρίτο το φαρμακερό θα ρθω και μοναχή μου.

Ο ΧΑΡΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΡΗ[79]

Ανάθεμα κι όποιος το πη τα άδέρφια δεν πονιούνται.
Δυο αδέρφια είχαν μια ’δερφή στον κόσμο ξακουσμένη,
Τη ζήλευεν η γειτονιά τη ζήλευεν η χώρα
τη ζήλεψε κι ο Χάροντας και θέλει να την πάρη.
Στο σπίτι τρέχει και βροντά σα νάταν νοικοκύρης.
– Άνοιξε κόρη μου να μπω, τοιμάσου να σε πάρω.
– Άσε με Χάρε μ’ άσε με, σήμερα μη με πέρνεις.
Ταχιά Σαββάτο θα λουστώ την Κυριακή θ’ αλλάξω
και τη Δευτέρα το πρωί θα ρθω και μοναχή μου.
Να και τ’ αδέρφια τσ’ πρόφτασαν ψηλά π’ το κορφοβούνι·
το χάρο κυνηγήσανε και γλήτωσεν η κόρη.

ΕΞΗ ΚΑΡΑΒΙΑ[80]

Έξη καράβια είμασταν τα έξ αράδ-αράδα
μας έπιασε ψιλή βροχή και μια κακιά αντάρα
και σβύσαν τα φανάρια μας, σκορπίσαν τα καράβια.
Τα δυο πάνε στο Δούναβη, τα δυο στο Μπελιγράδι
και μεις με τον Τσομπάνο για της πόλης τα μπουγάζια.
Έκατσαν και λογάριαζαν του Γεμιτζή[81] τα πάθη
πως έχει κόρη για παντρά και κόρη γι’ αρρεβώνα
να μη τη δώση Γεμιτζή και την κακοπαντρέψει.

ΞΕΝΟΣ ΕΙΜΑΙ[82]

Ξένος είμαι τώρα ήρθα από μέσ’ απ’ τη Φραγκιά
έφερα καινούργια γρόσια και Βενέτικα φλωριά.
Όλα τα καράβια ήρθαν κι όλα αράξανε,
μόνο το καράβ’ του Γιώργου δεν εφάνηκε.
Φέρτε μου τη φορεσιά μου για να στολιστώ

---

79. Μοιρολόγια Χάρου 1,3β.
80. Ιστορικά 1,18.
81. Γεμιτζής = ειδικότητα ναυτικού πληρώματος στα ιστιοφόρα που ήταν υπεύθυνος για το γέμισμα των πανιών με αέρα για το ταξίδι (βλ. και λήμμα γεμιτζής *Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής* – ΙΛΝΕ, τ. 4ος).
82. Ερωτικά Ζ΄ 7Γ.

για να πάω να ρωτήσω κάτω στο γιαλό
– Σεις καράβια, σεις βαρκούλες, σεις ψαράκια του γιαλού
Μήπως ήδατε το Γιώργο μ' το μονάκριβο.
– Μεις τον είδαμε το Γιώργο το μονάκριβο
που τον έδερναν νταλκάδες[83] στ' αλμυρό νερό.

ΤΟ ΜΑΘΑΤΕ[84]

Το μάθατε τι γίνηκε στον πάνω μαχαλά.
Μια κόρ' αντριωμένη εντύθη αντρικά
Και πέρνει το μεράσι της και πάει στο καφενείο.
Τον καφετζή διατάζει καφέ και ναργιλέ.
Δυο φίλοι του Βαγγέλη την εγνωρίσανε
και πάνε στο Βαγγέλη το μαρτυρήσανε.
– Βαγγέλ' η αδελφή σου που παίζει τα χαρτιά.
Σηκώνετ' ο Βαγγέλης και πάει στο καφενειό.
Δε ντρέπεσ' αδερφή μου κρίμα στο μπόϊ σου
Εντρόπιασες εμένα κι όλο το σόϊ σου.
Απ' τα μαλλιά την πιάνει τη βγάζει στην αυλή
τρείς μαχαιριές τη δίνει στον άσπρο το λαιμό.
Την κλαίει ο κόσμος όλος την κλαίει κι η γειτονιά,
την κλαίει κι ο Βαγγέλης τι ήταν ομορφονιά.

ΦΕΤΟΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ[85]

Φέτος το καλοκαιράκι φύτεψα ένα δεντράκι.
Τη Δευτέρα το φυτεύω και την Τρίτη το κλαδεύω,
την Τετάρτη βγάζει φύλλα και την Πέμπτη βγάζει μήλα,
την Παρασκευή το βράδυ πάει να τα πάρ' ο κλέφτης.
Μη τα πέρνεις ορέ κλέφτη, τάχ' η μάνα μου γραμμένα
στο χαρτί και στο τεφτέρι[86] και στο παχουλό της χέρι.

ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ

Ήρθαν οι Βουλγάροι μπήκαν στο χωριό
πήραν τον Αγγελάκη το παπαδόπουλο
τον πήραν και τον πάνε στα πέρα ρέματα

---

83. Νταλκάδες (< τουρκ. dalga) = κύμα.
84. Επύλλια 1,23.
85. Ερωτικά Ι΄ 12.
86. Τεφτέρι (< διαλεκτ. τουρκ. tefter < τουρκ. defter < μεσαιων. δεφθέρι < αρχ. Διφθέρα) = τετράδιο στο οποίο σημειώνεται ή γράφεται κάτι, κατάστιχο (βλ. λήμμα (το) δεφτέρι *Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής* – ΙΛΝΕ, τ. 6ος).

στα κόκκινα τα χώματα στα κρύα τα νερά.
Κοπίσανε όλ' οι κλέφτες να φάνε το αρνί.
Δεν τρώει ο Αγγελάκης δεν τρώει το παιδί
Φάγε βρε Αγγελάκη και μη σκοτίζεσαι
Θα στείλ' παπάς σου λίρες θα στείλ' πεντόλιρα!

ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ[87]

Θεριόν εφανερώθηκε στο γυάλινο πηγάδι
τον κόσμον όλον έφαγε δεν ξέρω τι να κάνω.
Το δαχτυλίδι μ' έπεσε στο γυάλινο πηγάδι,
όποιος κατέβει και το βρει γυναίκα του να γίνω.
Νιός βγάζει τα τσαρούχια του και κάτω κατεβαίνει.
Ο αρραβώνας βρέθηκε στο γυάλινο πηγάδι.

ΔΥΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ο πικρός λόγος[88]

Μια φορά ήταν ένα μεγάλο δάσος. Στο δάσος αυτό φύτρωναν δέντρα ψηλά και πυκνόφυλλα. Τόσο που δεν άφιναν τον ήλιο να περάση ανάμεσά τους να φωτίση χαμηλά τη γης. Κι όλο είτανε σκιά, πυχτή σκιά κάτω στο δάσος, που έμοιαζε με νύχτα. Κι όταν ακόμα ο ήλιος έλαμπε καταμεσίς στον ουρανό, το δάσος είτανε βυθισμένο στο σκοτάδι.

Μέσα στο δάσος τούτο εκτός απ' τα πουλιά που γλιστρούσαν ανάλαφρα ανάμεσα στα κλαδιά του, ποτέ ανθρώπινο πόδι δεν πάτησε. Κι αυτό γιατί μέσα στο δάσος ζούσε μια ξακουσμένη για την αγριάδα της αρκούδα.

Χρόνια πολλά οι άνθρωποι ερχόταν ως κοντά στο δάσος μα πρωτού ακόμα πέση ο ήλιος γύριζαν βιαστικοί στα σπίτια τους από φόβο μη τους προφτάσει η αρκούδα.

Μια μέρα, κάποιος περαστικός ξυλοκόπος που δε γνώριζε την ιστορία του δάσους με την αρκούδα, τρύπωσε ως μέσα βαθιά κι άρχισε να χτυπάει με το τσεκούρι του ένα δέντρο. Χτυπούσε δυνατά το κορμί του δέντρου κι ο θόρυβος αντιχτυπούσε σ' ολόκληρο το δάσος που βούϊζε παράξενα.

Ήταν τον καιρό που σκυλιάζουν οι αρκούδες και ψάχνουν για το ταίρι τους. Λένε πως όταν η αρκούδα δε βρη το ταίρι της, μπορεί να πέση μ' οποιοδήποτε πράμα αρσενικό. Ακόμα και μ' άνθρωπο.

Η αρκούδα άκουσε το θόρυβο που έκανε το τσεκούρι κι έτρεξε κατά πάνω

87. Παραλογές 2,12.
88. Μέγας / ATU 159B: enmity of Lion and Man.

στον άνθρωπο που χτυπούσε. Και παράξενο αυτό, αντίς να τον ξεσκίση τον πήρε στην αγκαλιά της και τον έσυρε ανάλαφρα ως τη φωλιά της που είτανε στρωμένη με πούπουλα και βαμπακωτά στρωσίδια. Τον έβαλε και κάθισε κι αφού τον κοίταξε πολυώρα, τον είπε:

– Απόψε θα κοιμηθούμε αντάμα.

Εκείνος δεν είπε τίποτα τάχε χαμένα κι έτρεμε από το φόβο του.

Έπεσαν.

Τον πήρε κείνη τον τύλιξε με τη ζεστή και μαλακή γούνα της και καρτερούσε.

Πέρασε ώρα. Ξάφνου εκείνη, μίλησε.

– Πες μου, είπε, θέλω την αλήθεια. Πώς σου φαίνομαι;

Βρωμάς, είπ' εκείνος, χωρίς να το σκεφτή. Τότε πετιέται κείνη, αρπάζει το τσεκούρι και πάει κατά πάνω του. Το δίνει στον άνθρωπο, ξαπλώνεται καταγής και προστάζει:

– Χτύπα με!

Εκείνος διστάζει. Δε θέλει να χτυπήση. Μα εκείνη ξαναπροστάζει. Χτύπα με λέει.

Και τότες, εκείνος χτύπησε. Μα θέλεις πες απ' την τρομάρα του θέλεις από δισταγμό που του φέρθηκε με καλοσύνη εκείνη, δεν την πέτυχε. Μόνο της έκοψε το δεξί τ' αυτί. Σηκώθηκε τότε εκείνη κι αφού σφούγγισε το ματωμένο της, τον έδιωξε απ' το δάσος.

Ύστερα από πολλά χρόνια ξανασυναντήθηκαν ο άνθρωπος με την αρκούδα. Χαιρετίστηκαν σαν παλιοί φίλοι που ήταν και ο άνθρωπος πρώτος, ρώτησε για την πληγή της αρκούδας.

Α μα έχει περάσει πια, είναι καιρός τώρα, απάντησε η αρκούδα. Και πέρνοντας ένα ύφος λυπημένο, συνέχισε. Τ' αυτί το ξέχασα, η πληγή του έκλεισε. Όμως ο πικρός λόγος που μούπες δε λησμονήθηκε. Θα τον θυμάμαι μέχρι που να πεθάνω. Και ξαναχωρίστηκαν.

Του γιλικούδ'[89]

Ήταν ένα κουρτσούδ'. Πήγι να πιη νιρό σι μια αγιάσμα. Τούρθι ζέστα κι έβγαλι του γιλικούδ'[90] τ' κι τον κρέμασει στου καβακούδ'. Ως να πιη νιρό, τράνιψι[91] του καβακούδ'[92]. Του κουρτσούδ'[93] είπι.

---

89. Ανήκει στα λεγόμενα κλιμακωτά (cumulative) παραμύθια. Πρόκειται για κάποιο οικότυπο που μοιάζει με το διεθνές ATU 2030 The old woman and her pig.

90. Γιλικούδ(ι) (γελεκούδι) = κοντό εσωτερικό γυναικείο ένδυμα χωρίς μανίδια, Αρχείο ΙΛΝΕ.

91. Τράνιψι = μεγάλωσε, πήρε ανάστημα.

92. Καβακούδ(ι) = μικρή φτελιά.

93. Κουρτσούδ(ι) = μικρό κορίτσι.

– Δώσι μ’ καβακούδ’ του γιλικούδ’.
Κείνου είπι.
– Δε σι του δίνου.
Κι του κουρτσούδ’ είπι.
– Θα πά’ να πω του μπαλτά να σι κόψ’.
Κι κείνου είπι.
– Πάνι[94].
– Μπαλτά, πάνι κόψι του καβακούδ’ να πάρου του γιλικούδ’.
– Ιδώ τι καλά κόφτου τσακνούδια[95].
– Θα πα να πω την πέτρα να έρ’ να σι τρυπάν’ μα.
– Πέτιαν.
– Πέτρα, πάνι να τρυπάνσ’ του μπαλτά.
– Ιδώ τι καλά γκουντλώ[96].
– Θα πα να πω τ’ στιά μα να έρ’ να σι σκάσ’[97].
– Πάνι πέτιαν[98].
– Στιά πάνι να να σκαϊσ’ την πέτρα.
– Ιδώ τι καλά καίου ένα κουρί[99].
– Θα πα να πω τ’ βρουχή να έρ’ να σι σβύσ’ μα.
– Πάνι.
– Βρουχή, πάνι νά σβύησ’ τ’ στιά.
– Γώ τί καλά βρέχου ιδώ.
– Θά πάνα πώ τουν παλιοβουϊδού νά έρ νά σί πιή μά.
– Πάνι.
– Παλιόβουϊδου, πάνι να πιής τ’ βρουχή.
– Γω τι καλά τρώου.
– Θα πα να πω τα πουντίκια να σ βούν μές στά φτιά σ’.
– Πάνι πέτα.
– Ποντίκια, πάντι μεσ’ τ’ παλιόβουϊδου τα φτιά.
– Τι καλά μεις τρώμι ψουμί.
– Θα πα να πω σ’ γάτις να έρουν να σας φαν μα.
– Πάνι.
– Γάτις πάντι να φάτι τα πουντίκια.

---

94. Πάνι = πήγαινε.
95. Τσακνούδι(α) = φρύγανα για προσάναμμα.
96. Γκουντλώ = κατρακυλώ, τσουλάω.
97. Στιά = εστία, τζάκι, φωτιά. «Θα πα να πω τ’ στιά μα να έρ’ να σι σκάσ’. = Θα πάω να πω στη φωτιά να έρθει να σε σκάσει».
98. Πάνι πέτιαν = πήγαινε πες της.
99. Κουρί = κλαδί.

– Τί καλά μεις τρώμι ’δου πέρα τυρί.
– Θα πα να πω τα σκλιά να έρουν να σας φαν.
– Πάνι.
– Σκλιά ελάτι να φάτι σ’ γάτις.

Τα σκλιά σ’ γάτις, γάτις τα πουντίκια, τα ποντίκια μέσ’ τ’ παλιόβουϊδου τα φτιά, παλιόβουϊδους τ’ βρουχή, βρουχή τ’ στιά, στιά την πέτρα, πέτρα του μπαλτά, μπαλτάς του καβακούδ’, του κουρτσούδ’ πήρι του γιλικούδ’.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Του θανάτου

1. Όταν πεθάνη κανείς και την ημέρα που γίνεται η κηδεία του, οι άλλοι δεν πρέπει να γυαλίζωνται. Γιατί σαν γυαλιστούν το βράδυ θα βλέπουν στον ύπνο τους το πεθαμένο. Γι’ αυτό σ’ όλα τα σπίτια γυρίζουν τον καθρέφτη ανάποδα.
2. Δεν πρέπει να διακόψουμε μια κηδεία που περνάει στο δρόμο, γιατί τη νύχτα θα δούμε τον πεθαμένο στον ύπνο μας.
3. Όταν περάση κανείς πάνω από πεθαμένο, κόβουν το δάχτυλο του πεθαμένου.
4. Όταν πεθάνη κάποιος δεν πρέπει να τραγουδάνε οι άλλοι.
5. Όταν πεθάνη κάποιος και τον θάψουν, μετά που επιστρέφουν από τα μνήματα, χύνουν το νερό απ’ τις στάμνες και πέρνουν άλλο.
6. Όταν πεθάνη κανείς, οι άλλοι δεν πρέπει να κάνουν δουλειά ούτε να χορεύουν. Γιατί αν δουλέψουν τη νύχτα έρχονται οι πεθαμένοι και τους ρωτούν τί δουλειά κάνουν οι ζωντανοί.
7. Άμα περάση γάτα πάνω από πεθαμένον, τον κόβουν το δάχτυλο για να μη βρικολακιάση.
8. Την ημέρα που υπάρχει πεθαμένος στο σπίτι, δεν κάνει να σκοπίζουν.
9. Όταν περάση μπροστά από κηδεία γάτα, βρυκολακιάζει ο πεθαμένος.
10. Όταν σηκώνουν τον πεθαμένο να τον θάψουν, σπάνε ένα πιάτο και βαρούν ένα καρφί στη γης.

Της γκαστρωμένης

1. Η έγκυα, δεν πρέπει να περνάει πάνω από τριχιά, γιατί μπλέχεται το παιδί μέσα της και δε γίνεται.
2. Η έγκυα δεν πρέπει να πηδάει φράχτη.
3. Η έγκυα δεν πρέπει να περάσει πάνω από πάνα, γιατί το παιδί της όταν πέ-

φτει και χτυπάει θα μαυρίζει (δε θα μπορεί να βρη εύκολα τις αισθήσεις του).

4. Η έγκυα πρέπει να προσέχη να μη κλέψη, γιατί το πράμα που θα κλέψη θα μείνη σα σφραγίδα στη σάρκα του παιδιού της που θα φέρη στον κόσμο.
5. Τον Άγιο Συμεόνη δεν κάνει να κόψη η έγκυα τίποτα, γιατί κόβει το παιδί της. Όταν γεννηθή το παιδί της, θάναι σμαδιακό.

Της λεχώνας

1. Τη λεχώνα δεν πρέπει να την αφίνουν μόνη της μες το δωμάτιο. Αν την αφίσουν μόνη της πρέπει να βρίσκεται στο δωμάτιό της η φροκάλη.
2. Η λεχώνα δεν πρέπει τις πρώτες μέρες να βγαίνη έξω, γιατί την κλώθουν τ' αερικά.
3. Όταν γεννήση μια γυναίκα κρεμάνε σ' αυτήν και στο παιδί της από ένα γαλάζιο χάντρο, μια κόκκινη κλωστή κι ένα σκόρδο να μη βασκένωνται.

Διάφορες άλλες προλήψεις

1. Το βράδυ δεν κάνει να γυαλίζεσαι. Μαζεύονται οι διάβολοι.
2. Όταν δης παπά στον ύπνο σου ή γύφτο είναι αρρώστια.
3. Όταν ουρλιάζει το σκυλί, φέρνει κακό μέσα στο σπίτι.
3. Όταν φωνάζη καμμιά κόττα, σαν τον πετεινό φέρνει κακουτιά μέσα στο σπίτι.
4. Όταν ο πετεινός ανεβή απάνω στο κατώφλι του σπιτιού και φωνάξει, λένε ότι θάρθη φίλος.
5. Όταν βγάζουν τα ψωμιά από το φούρνο κι αναποδογυρίσει κανένα ψωμί θάρθη φίλος.
6. Τον Άγιο Σπυρίδωνα δεν τρώνε σπυριά. Γιατί αν φας βγάζεις σπυριά στο σώμα σου.
7. Αν φυτέψης από καρύδι καρυδιά, λένε, πως άμα γίνη χοντρή ίσα με το λαιμό σου θα πεθάνης.
8. Άμα την ώρα που τρως, πέση η μπουκιά σου κάτω, θάρθη φίλος.
9. Όταν ξεσέρνεται από πάνω σου αράχνη, θάρθη φίλος.
10. Στους γάμους συνηθίζουν να ρίχνουν απάνω στα κεραμύδια του σπιτιού ένα άδειο πανέρι. Αν το πανέρι πέφτοντας σταθή ανάσκελα (με τ' ανοιχτό μέρος προς τα πάνω), η νύφη θα κάμη κορίτσι. Αν πάλι πέφτοντας σταθή τα μπρούμητα θα κάμη αγόρι.
11. Όταν μας έρθη κανείς την ώρα που τρώμε ψωμί τον λέμε: σ' αγαπάει η πεθερά σου.
12. Όταν την ώρα που τρώμε πέση η μπουκιά μας και τύχει νάχουμε άνθρωπο στην ξενητειά λέμε: είναι νηστικός ο ξενητεμένος μας.

13. Το βράδυ άμα κάτω από το στρώμα μας πέσουν ψίλες ονειρευόμαστε φίδια.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ

Το μάζεμα της ακρίδας

Είναι παράξενο σαν τ' ακούς για πρώτη φορά. Μα ο κατακτητής (κι όταν μάλιστα αυτός είναι Τούρκος) σκαρφίζεται τα πιο παράξενα μέσα για να τυραγνήση τους υποδούλους του. Ο τούρκος σαν είναι Αφέντης, έχει ένα μυαλό που γεννάει φίδια αντίς για ιδέες.

Με τρόμο θυμούνται οι κάτοικοι των γύρω περιοχών το μάζεμα της ακρίδας. Είτανε στα 1913. Φαίνεται πως την εποχή εκείνη είχε πέσει σύννεφο ακρίδας στην περιφέρεια και τα σπαρτά στα χωράφια κινδύνευαν σοβαρά. Οπότε ο Μιντιούρης (Τούρκος Έπαρχος) που είχε την έδρα του στο Μικρό Ντουαντζί, θέλοντας να σώση τη σοδιά του, βγάζη τη διαταγή τούτη:

Υποχρεώνω στα χωριά οπού είναι στο χέρι μου, να φέρη το καθένα κι από 60 οκάδες ακρίδα. Και κάθε κεφάλι, να βρη τρόπο να συνάξη και τρείς οκάδες για δικό του λογαριασμό. Το πράμα θα μπαίνη σε τσουβάλια, θα ζυγιάζεται και θα παραδίνεται στην Επαρχία. Όποιος δε συμμορφωθή με τη διαταγή και δε φέρει τα γυρευαμένα, θα του κόβεται πρόστιμο.

Η διαταγή εκτελέστηκε κατά γράμμα. Κι απ' την άλλη μέρα κιόλας κατά εκατοντάδες οι χωρικοί ξεχύθηκαν στις γύρω περιοχές κρατώντας ανά τέσσερες κι από ένα κάτασπρο σεντόνι τεντωμένο που καθώς το φούσκωνε τ' αέρι που φυσούσε από πέρα, μοιάζανε μ' άσπρα μικρά τρεχαντήρια, πούχαν ανοίξει το πανί τους κι αρμένιζαν σ' ένα πέλαγος δυστυχίας.

Η δουλειά άρχισε το Μάη και κράτησε ως τον Ιούλη. Όση ακρίδα έπεφτε πάνω στ' άσπρα σεντόνια, περιμαζεύονταν κι έμπαινε σε τσουβάλια. Από κει τη φέρνανε στην Επαρχία τη ζύγιζαν, άνοιγαν μεγάλους λάκους, κι εκεί μέσα τις άδειαζαν. Ύστερα τραβούσαν απάνω τους χώμα και τις σκεπάζανε.

Με τον τρόπο τούτο καταπολεμήθηκε η ακρίδα; Σίγουρα όχι. Γιατί κανείς δε θυμάται να συνέβη κάτι τέτοιο. Ωστόσο ικανοποιήθηκε ο σαδισμός ενός Μπέη.

Παπάζ Μεζερί

Εκείνη τη χρονιά η πασχαλιά ήρθε χωρίς κανένα απρόοπτο. Η μέρα είτανε όμορφη, γεμάτη καλοσύνη. Απ' το πρωΐ, βγήκ' ένας ήλιος ζεστός, που μαλάκωσε τα κορμιά των Χριστιανών και τάκαμε να τανίσουν σα λεύτερα. Αποξεχάστηκε ο λαός του μικρού χωριού κι απολείτουργα σαν απόφαγε το ψημένο τ' αρνί, πήρε τα βιολιά και βγήκε στο πλατύ τ' αλώνι να γλεντήση την είδηση τη

χαρμόσυνη της Ανάστασης, να χτυπήση με πείσμα το ποδάρι του στη γης και να το φωνάξη που αψηφά και Τούρκο και θάνατο.

Βαρούνε τα βιολιά σκοπούς εύθυμους κι ο χορός διπλώνεται κι αξαίνει και πλαταίνει κι όλο αυγατεύουνε οι γύροι του κι ατέλειωτη η χαρά κερνάει με ξέχειλο ποτήρι το κέφι και τα παλληκάρια ζουρλαίνονται απ' τη μέθη του γλεντιού. Τινάζονται κάθε τόσο κατά πάνω, καθώς που το θέλει ο νηχός και λυώνει κάτ' απ' την πρόκα της σόλας το στουρνάρι και γίνεται αλεύρι. Σφυράνε. Αντισφυράνε οι αναπλαγιές και βούϊσμα τρελλό και δυνατό γλύφει τα μέσα των αυτιώνε. Κι από μέσα απ' του χορού τις δίπλες, κάποιες ματιές σαϊτιές, πάνε ολόϊσα και τα στήθια σημαδεύουνε των χορευτάδων, για να βρουν να πληγώσουνε καρδιές που δονούνται από μύριους παλμούς την ώρα ούτη. Και κείνοι που πάνω στο χορό τους δε λησμονάνε την αγάπη, βρίσκουν καιρό να μετρήσουν τις σαϊτιές και να ρίξουν τις δικές τους.

Ψηλή, λιγνή, με τα χρυσά ζουνάρια της στη δαχτυλιδένια τη μέση της, στητή σαν ώριο κυπαρίσσι, μπλέκεται στο χορό η παπαδοπούλα. Και σειέται και λυγίζεται στου τραγουδιού τις σκάλες, κει που τις ανεβαίνουν τα βιολιά και γύρω της σκορπάει ερωτικές ανατριχίλες και οι νιοί πλαντάζουν και τα παλληκάρια του χωριού, τι άλλη ομορφότερη δε βρίσκεται απ' αυτήν εδώ την κόρη.

Εσύ 'σαι απ' όλες πιο καλή και πιο 'μορφη 'σαι απ' όλες.
Τις τραγουδάνε τα βιολιά κι ένα δοξάρι
έτσι βαράει που λες τώρα θα σπάσει.
Χαράστονε που θα βρεθή σημά της κάποια μέρα
και θα τους δέση τις καρδιές μιαν ασημένια βέρα.

Πίσω απ' το φράχτη του περιβολιού τρείς άνθρωποι κουβεντιάζουνε σιγά κι ολοένα πιότερο βιγλίζει το μυτερό τους το σκουφί. Κάτι μυστικό μαγειρεύεται. Νάναι τάχα μια συνομοσία που υφαίνεται πίσω απ' το διάφανο φράχτη του περιβολιού;

Καϋμένη χαρά, πόσο γρήγορα τελειώνει η βασιλεία σου πάνω στις ανθρώπινες καρδιές! Μπαμ μπαμ τρεις κουμπουριές πέφτουνε στον αγέρα και σύγκαιρα τρείς γενίτσαροι πηδάνε το φράχτη και χυμάνε στην καρδιά του χορού. Πέφτουνε σαν τα γεράκια που ώρα σημαδεύουνε το θύμα τους, απάνω στην όμορφη παπαδοπούλα την αρπάνε και χάνονται στο γύρισμα του δρόμου. Κι όλα γρήγορα σαν αστραπή γινήκανε και μήτε που ο χορός πρόφτασε να χαλάση.

– Ω δυστυχία που μας βρήκε! Φωνάζει μια γυναίκα· που πρώτη απ' όλους σκέφτηκε το μέγα το κακόν οπούχε γίνει. Είτανε της μοίρας η φωνή.

– Τρέξτε μηνύστε του παπά που την ώρα τούτη αμέριμνος διαβάζει τα Βαγγέλια. Με μιας και πάνε του παπά τα θλιβερά μαντάτα. Κι εκείνος που την ώρα αυτή διαβάζει τα Βαγγέλια, τα παρατάει ολάνοιχτα και τ' άρματά του ζώνεται και πέρνει στο κοντό τους γενίτσαρους και τους προφταίνει κάτω προς το λά-

κομα κι απάνω τους χυμάει με λύσσα και τον αφανισμό στον πρώτο φέρνει απ' αυτούς. Μα είτανε κείνοι τρείς και τόνε ρίξανε. Όμως παλληκαρίσια πήγε προς το θάνατο ο παπάς πέρνοντας μαζί του και την όμορφη κόρη. Γιατί απάνω στη συμπλοκή βαρέθηκε και η παπαδοπούλα και να μολέψουνε τ' αγνό της το κορμί τούρκικα χέρια δεν προφτάσανε.*

ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΑ

Η καινούργια φωτιά

Όταν καμμιά φορά παρουσιάζονταν στ' αγελάδια η αρρώστεια που λέγεται Καρά Γιανίκ, οι άνθρωποι του παλιού καιρού, την αντιμετώπιζαν μ' ένα πολύ παράξενο τρόπο (λένε και αποτελεσματικό). Σήμερα φυσικά ο τρόπος της καταπολέμησης της περίεργης αυτής αρρώστειας έχει τεθή στο περιθώριον, γιατί η επιστήμη διαθέτει μέσα πολύ πιο αποτελεσματικά για τη θεραπεία της. Ωστόσο αξίζει να περιγραφή εδώ από λαογραφική πλευρά.

Σαν παρουσιάζονταν κανένα κρούσμα της φοβερής αυτής αρρώστειας, το χωριό γινόταν άνω κάτω. Αμέσως δε, από την ίδια κιόλας μέρα άρχιζαν τα προκαταρτικά για την καταπολέμησή της. Απ' το πρωΐ έσβυναν όλες οι φωτιές στο χωριό κι έψαχναν γι' δυο ανθρώπους, που να έχουν ονόματα που να μην υπάρχουν σαν κι αυτά άλλα, σ' ολόκληρο το χωριό. Ακόμα έπρεπε να είναι και αριστερόχειρες. Δεύτερη δουλειά ήταν να πάνε στην περιοχή του διπλανού χωριού και να βρούνε ένα μέρος, που να είναι κάπως ψηλότερο από τ' άλλα. Εκεί σκάβανε με τους κασμάδες από κάτω κι έφτιαχναν μια γαλαρία. Οι δυο εκλεκτοί πέρναν μια αλυσίδα, πελεκούσαν ένα κέδρο, τύληγαν γύρω την αλυσίδα κι άρχιζαν να τα τρίβουν, έως που άναβε το κέδρο και άρχιζε να πετάη σπίθες. Με τις σπίθες αυτές άναβαν φωτιά (την καινούργια φωτιά όπως την έλεγαν).

Τότε όλα τα γελάδια μικρά και μεγάλα οδηγούνταν στο μέρος που είπαμε και περνούσαν κάτω από την τρύπα. Κάθε ζώο που περνούσε την τρύπα κι έφτανε στην άκρα, μαυρίζονταν από τους δυο ανθρώπους που κρατούσαν με τ' αριστερό τους χέρι δαυλιά από την καινούργια φωτιά.

Όταν όλα τα γελάδια περνούσαν, οι χωριανοί πέρναν αναμμένα δαυλιά ή σβονιές αναμμένες και τις έφερναν στο χωριό να ξανανάψουν τις σβυσμένες παραστιές με την καινούργια φωτιά. Έτσι η αρρώστεια σταματούσε.

---

* Η ιστορία που διηγηθήκαμε, γίνηκε πριν από 400 χρόνια στο Φρέμι ή Φυρίγγιο. Στο μέρος που έπεσε ο παπάς και θάφτηκε, δώθηκε τ' όνομα «Παπάζ Μεζερί» που πάει να πει παπαδήσιο μνήμα. Για το χωριό υπάρχει ετούτη η πληροφορία. Μαζί με τον παπά του πέθανε και το χωριό. Στη θέση του σήμερα θα βρης κομμάτια από τούβλα σπασμένα και ριγμένα δώθε κείθε. Είν' ένας θλιβερός μάρτυρας μιας διαλυμένης παρουσίας.

Το σίδερο απ' τις εννιά πολιτείες

Όταν τα βουβάλια προσβάλονταν από γκιρλίτσα, τα γιάτρευαν με τον εξής περίεργο τρόπο. Έπερναν ένα σίδερο μαζεμένο από 9 πολιτείες και μ' αυτό το σίδερο καίγανε τ' αρρωστημένο βουβάλι κάτω από το λαιμό κι εκείνο, θεραπεύονταν.

Ας δούμε όμως με ποιο τρόπο μαζεύονταν το σίδερο απ' τις 9 πολιτείες και πώς κατέληγε σε ένα.

Ένας άνθρωπος γύριζε μια-μια εννιά πολιτείες. Μόλις έφτανε στην πρώτη, έπερνε το πρώτο σιδεράκι που εύρισκε στο δρόμο του (ένα καρφί, ένα πέταλο κ.λπ). Έπειτα πήγαινε στη δεύτερη πολιτεία. Και σ' αυτήν γινόταν το ίδιο πράμα. Έπερνε το πρώτο σίδερο που τύχαινε στο δρόμο του. Αυτό γινόταν και για τις άλλες πολιτείες, μέχρι που έφτανε στην εννάτη. Από κει έπερνε τα εννιά σιδερικά που είχε μαζέψει και τάφερνε στο χωριό. Τα παράδινε στο σιδερά. Ο σιδεράς μαζί με τη γυναίκα του, σηκωνότανε τη νύχτα, ολόγυμνοι, άναβαν τη φωτιά κι ένωναν τα εννιά σίδερα σε μια βέργα. Με τη βέργα τούτη, καίγανε στο λαιμό το αρρωστημένο ζώο και η αρρώστεια του περνούσε.

Μικρή Δοξιπάρα 20/10/1959 ΑΥΓΕΡ. ΜΑΥΡΙΩΤΗΣ

Συλλογή

Υπό Ευστρ. Τσεσμετζή, δημοδιδασκάλου
(εκ του χωρίου Πάλλης Ορεστιάδος, 1959)

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΧΩΡΙΟΥ ΠΑΛΛΗΣ

Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Α) Ιστορία

Ο Συνοικισμός Πάλλης ευρίσκεται εις το βορειότερον σημείον του Νομού Έβρου και εις περιοχήν την επιλεγομένην «Τρίγωνον». Κείται νότιο-νοτιδυτικώς της κωμοπόλεως Δίκαια και απέχει αυτής περί τα 3 χιλιόμετρα.

Έχει 124 οικογένειες, στεγαζόμενες σε 92 σπίτια και αριθμεί 502 άτομα. Η ιστορία του είναι μικρή και αριθμεί βίον 33 ετών ότε εγκαταστάθησαν οι πρώτοι κάτοικοί του.

Προ του 1926 ο χώρος αυτός ήταν βοσκότοπος των εις τον απέναντι χωριζόμενον από του μικροποτάμου «Μπαραμπρού» χώρον ευρισκομένον, Τούρκων εις χωρίον ονόματι «Boldurkio».

Εδώ εγκαταστάθησαν οι ακτήμονες του χωρίου «Πετρωτά» και μερικοί άλλοι ακτήμονες αποτελούντες μικράν μειοψηφίαν. Αι σχέσεις των μετά των Τούρκων ήσαν πολύ καλαί και δεν αναφέρεται ουδεμίαν προστριβή μεταξύ των.

Σιγά-σιγά, ο ένας κατόπιν του άλλου οι Τούρκοι έφευγον και το χωρίον εγκαταλείφθη. Ο τελευταίος Τούρκος έφυγε το 1940. Σήμερον ουδέ ίχνη του τουρκικού χωρίου φαίνονται.

Κατά την κατοχήν το χωρίον ΠΑΛΛΗ ήτο υπό την επιτήρησιν των εις Δίκαιων εδρευουσών Γερμανικών αρχών. Η δε περίοδος της κατοχής επέρασε άνευ επεισοδίων.

Από της κατοχής μέχρι του συμμοριτοπολέμου απόλυτοι κυρίαρχοι ήταν οι κομμουνισταί, οι οποίοι καταρχάς ενεφανίσθησαν υπό την προσωπίδα του Ε.Α.Μ. και ξεγέλασαν όλους τους κατοίκους, επέτυχον μάλιστα να πείσουν μερικούς να προσχωρήσουν εις το ανταρτικόν.

Όταν ξεσκεπάστηκε το παιγνίδι τους τούς αποστρεφόταν και παρ' όλο που δεν έκαναν καμμιά έμψυχο ή άψυχο ζημιά τούς εφοβόταν και τα βράδυα ηναγκάζοντο να κοιμώνται έξω διά περισσοτέραν ασφάλειαν, πολλοί δε εγκατεστήθησαν προσωρινώς εις τα Δίκαια, όπου υπήρχε μεγαλύτερη ασφάλεια. Ταραχώδης εποχή που παρήλθεν με την συντριβήν των κομμουνιστοσυμμοριτών.

Β) Ήθη και Έθιμα

α) Γενικότητες

Όπως εις πολλάς τουρκοκρατηθείσας περιοχάς η μορφή της οικογενείας είναι σαφώς πατριαρχική η δε υπεροχή του άρρενος επί των θηλέων είναι απόλυτος.

Όταν φιλοξενηθή κανείς στο σπίτι θα συμφάγη μετά του αρχηγού της οικογενείας τα δε μέλη αυτής υποχρεούνται να τους υπηρετούν και να φάγουν κατόπιν.

Συνηθισμένο φαινόμενο είναι άνδρας 30-40 ετών, πατήρ 3-4 τέκνων να μην έχη ιδικήν του γνώμην επί ουδενός ζητήματος παρά την υπακοήν του εις τον πατέρα αυτού. Αυτό γίνεται επειδή επικρατεί το πατριαρχικόν σύστημα και ακόμη επειδή συνηθίζουνε να παντρεύονται πολύ μικροί και δεν μπορούν να αναλάβουν ευθύνας.

β) Ενδυμασία

Μέχρι το 1950 οι άνδρες εφορούσαν «βράκες» και οι γυναίκες τοπική ενδυμα-

σία. Δηλαδή «Φούστα» μέχρι τον αστράγαλο, ποδιά κεντητή, «τσεμπέρι», χρυσά φλωριά. Από το 1950 (περίπου) άρχισε να παραχωρή την θέσιν της η τοπική ενδυμασία εις την ευρωπαϊκήν. Σήμερα μόνο 2-3 άνδρες γέροντες φορούν «βράκες» οι υπόλοιποι, άνδρες και γυναίκες, έχουν ενδυμασίαν ευρωπαϊκήν.

γ) Εορταί

Πλην των εορτών που συνηθίζονται εις όλην την Ελλάδαν, εδώ εορτάζονται και αι εορταί «του Τρύφωνος» και του «Kebek-bei».

Κατά την πρώτη οι κάτοικοι με συνοδεία οργάνων πηγαίνουν στα αμπέλια και χύνουν από το περσινό κρασί για να κάνη αυθονώτερο καρπό. Εν συνεχεία γίνεται γλέντι που συνεχίζεται και στο χωριό με την επιστροφή των από τα αμπέλια τη συνοδεία πάντοτε οργάνων. Η εορτή αυτή γίνεται του μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος την 1 Φεβρουαρίου.

Η δευτέρα έχει και κάποια ιστορική αξία. Δηλαδή, ο Βασιλιάς που έχει εκλεγεί από πέρυσι κάθεται επάνω σε κάρρο που το σύρουν άνθρωποι. Εμπρός του έχει ένα σακκί καλαμπόκι και ένα «καθαρό» (σιτάρι). Η πομπή με τα όργανα μπροστά θα περάση από όλα τα σπίτια με την σειρά και με απλοχεριά θα σκορπίση τον καρπό και τις ευχές. Ο οικοδεσπότης θα τον κεράση (και εν συνεχεία όλους τους άλλους) και θα δώση σιτάρι ανάλογα με την δύναμι του (και ό,τι άλλο έχει). Όταν τελειώσει στην πλατεία του χωριού θα γίνη πάλη και άλλα αγωνίσματα και θα μοιραστή πίττα, που έχει ένα νόμισμα. Όποιος το βρη θα γίνη βασιλιάς τον άλλο χρόνο.

Λένε ότι αυτό το έθιμο χάνεται μέσα στους αιώνες. Επί τουρκοκρατίας επειδή απηγορευόταν ο έρανος εμεταχειρίζοντο αυτό το έθιμο για να συγκεντρώσουν χρήματα (ό,τι συναχθή βγαίνει σε πλειστηριασμό) να αγοράσουν όπλα, να πληρώσουν δάσκαλο κ.λπ. Αυτό εορτάζεται την Δευτέρα της Απόκρεω.

25/4/59 ΕΥΣΤΡ. ΤΣΕΣΜΕΤΖΗΣ

Συλλογή

Αναστασίας Μαυρίδου, δημ/σης
(εκ του χωρίου Καστανέαι Έβρου, 1959)

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΛΑΒΟΝ ΧΩΡΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΣΤΑΝΕΩΝ ΑΠΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΣ 1912-1944.

Εν Καστανέαις τη 4 Απριλίου 1959

Σύντομος ιστορία του χωρίου Καστανέων η οποία αφορά την δημιουργίαν του

Το 1453, τότε που έπεσε η Κωνσταντινούπολις, το χωριό Καστανιές υπήρχε, με 800 περίπου σπίτια Ελληνικά, αλλά καταστράφηκε τότε εξ ολοκλήρου και δεν έμεινε τίποτε. Ήρθαν αργότερα τρείς μπέηδες δηλ. άρχοντες Τούρκοι και κατοίκησαν στο χωριό αυτό που είχε την ονομασία, Καστανιές, από τότε, και μοιράστηκαν το χωριό. Έτσι έγιναν τρία τσιφλίκια με τρείς τσιφλικάδες Τούρκους, τον Μπαργιαχτάρη, τον Μουλαλή και τον Χότζιαλη. Είχαν απέραντα κτήματα και επειδή ο κόσμος δυστυχούσε πολύ τότε, ερχόταν από διάφορα μέρη της Ελλάδος άνδρες και γυναίκες και γίνονταν εργάτες στα κτήματα αυτών των πλουσίων. Για πληρωμή τούς έδιναν οι τσιφλικάδες, αντί χρήματα, χωράφια, και έτσι παντρεύονταν οι εργάτες μεταξύ τους και κατοικούσαν στις Καστανιές. Έτσι επερίσεψαν τα σπίτια και έγιναν περίπου 200. Αλλά ήρθε μια αρρώστεια, η χολέρα, και άρχισαν να πεθαίνουν, και αυτοί που πέθαιναν λένε πως ήταν μόνον Τούρκοι. Επέθαναν λοιπόν τόσοι, που απ' τους κατοίκους των Καστανεών, έμειναν μόνον το ένα τέταρτο, που τουρκικά λέγεται Τσιϊρέκ (δηλ.¼) γι' αυτό και το χωριό ονομάστηκε, και (Τσιρέκιου), και μ' αυτήν την ονομασία το λένε οι γέροι.

Εκείνοι λοιπόν οι λίγοι που έμεναν στο χωριό δεν είχαν πολλά χωράφια δικά τους για να μπορέσουν να ζήσουν. Γι' αυτό έπαιρναν απ' την Τουρκία, τα δούλευαν και πλήρωναν στην Τουρκία φόρο που τον έλεγαν τουρκικά (ιμιλιάκια). Αυτό γίνονταν μέχρι το 1877. Μετά το 1877 δηλαδή όταν ήρθε η Ρωσία, κάθησε ρουσσικός στρατός στο χωριό και τα χωράφια που είχαν οι Έλληνες και τα δούλευαν, έμειναν δικά τους κτήματα γιατί τα χάρισε η Τουρκία. Οι Ρώσσοι κάθησαν ένα και μισό χρόνο, αλλά και όταν έφυγαν ζούσαν πάλι καλά οι Καστανιώτες με τους Τούρκους μέχρι που έγινε το σύνταγμα (Χωριέτ). Μετά απ' το χωριέτ άρχισαν οι Τούρκοι να μαζεύουν άνδρες Καστανιώτες και να τους

κατατάσσουν στον Τουρκικό στρατό, γιατί άρχιζε ο Βαλκανικός πόλεμος.

Απ' όσα έγραψα μέχρι τώρα, θα νομίση κανείς ότι το χωριό Καστανιές έχει μέσα πολλούς Τούρκους. Ενώ έτσι φαίνεται, εν τούτοις δεν έχει ούτε έναν Τούρκο κάτοικο, και καμιά Ελληνίδα κοπέλλα τότε, δεν πήρε Τούρκο άνδρα. Ούτε και η γλώσσα είναι τουρκική όπως σ' άλλα ελληνικά χωριά. Έχει βέβαια η γλώσσα, πολλές τουρκικές λέξεις και ακόμη και σήμερα μιλώντας οι γέροι χρησιμοποιούν τουρκικές λέξεις. Αλλά σιγά-σιγά οι νέοι μιλούν καθαρά, χωρίς ούτε μια τουρκική λέξι να βάζουν στα λόγια τους. Και έτσι το χωριό απ' την αρχή της δημιουργίας του είχε ελληνική ψυχή και παραμένει ελληνικότατο και ας βρίσκεται στην άκρη της Ελλάδας, στα σύνορα Ελλάδας και Τουρκίας. Οι Καστανιώτες ήταν και είναι γνήσιοι Έλληνες και πατριώτες.

Το 1912 έγινε ο Βαλκανικός πόλεμος. Συμμάχησαν η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Σερβία και το Μαυροβούνι (μέρος της Σερβίας) και κυνήγησαν την Τουρκία. (Η Τουρκία ήταν μεγάλη τότε). Ήρθαν τότε οι Τούρκοι και έδιωξαν τους κατοίκους απ' τις Καστανιές. Οι Καστανιώτες τότε με τ' αμάξια φορτωμένα με πράγματα που τους ήταν απαραίτητα και με όλα τα ζώα (βόδια και πρόβατα) ξεκινούσαν για τη Βουλγαρία.

Ήταν μήνας Οκτώβριος και τα σπίτια ήταν γεμάτα σοδιά. Οι Καστανιώτες με δάκρυα στα μάτια, αποχαιρετούσαν τα σπίτια τους και έφευγαν για την καινούργια τους κατοικία. Στη Βουλγαρία κάθησαν 6 μήνες, υπέφεραν πολύ, δυστυχούσαν και σχεδόν ζητιάνευαν, ή έκλεβαν από σπίτια τουρκικά, γιατί οι Τούρκοι που ήταν στη Βουλγαρία, έφευγαν για την Τουρκία αφήνοντας τα σπίτια τους και τη σοδιά τους. Τις Καστανιές οι Τούρκοι τις είχαν βάλει φωτιά, αφού πρώτα έκλεψαν ό,τι καλό βρήκαν, εκτός από 15 σπίτια τα οποία δεν έκαψαν γιατί ήταν εμφανίσιμα και ήθελαν να τα χρησιμοποιήσουν για κατοικίες του τουρκικού στρατού. Είχαν μείνει και λίγοι κάτοικοι είτε γέροι, ή άλλοι, αλλά υπέφεραν πολύ απ' τους Τούρκους και μερικοί πέθαναν απ' τη θλίψι τους. Μερικοί όμως έγιναν φίλοι με τους Τούρκους (που δεν υπάρχουν προδότες) έκλεψαν και έγιναν πλούσιοι. Μερικοί δεν επρόλαβαν να μπούνε στη Βουλγαρία και τους βρήκαν οι κομιτατζήδες Τούρκοι σ' ένα χωριό στο Τατάρι (Στέρνα). Εκείνους που φοβήθηκαν και έτρεξαν για να φύγουν τους εσκότωσαν. Όσοι έμειναν, τους έστειλαν στην Ανδριανούπολι, και απ' εκεί τους άφισαν πάλι ελεύθερους και ήρθαν στο χωριό οπότε και επλούτησαν διότι είχαν καιρό να κλέψουν απ' τα υπόλοιπα σπίτια.

Κατά το τέλος Μαρτίου της ίδιας χρονιάς, άρχισε ο κόσμος να επιστρέφει στο χωριό γιατί ενίκησαν οι Βούλγαροι και κυνήγησαν τους Τούρκους και έτσι το χωριό ήταν άδειο απ' αυτούς. Αλλά βρήκαν τα σπίτια τους στάχτη κι ερειπομένα, γι' αυτό άρχισαν να τα χτίζουν ξανά. Οι περισσότεροι όμως δεν μπορούσαν να χτίσουν σπίτια αλλά κάτι καλύβες και τρύπες μέσα στη γη τα λεγόμενα

(ιστικάμια). Επειδή όμως απ' τον πόλεμο έπεσαν πολλοί νεκροί αυτοί όλοι, καθώς και τα αίματα εμύρισαν και λένε πως ήρθε μια αρρώστεια η χολέρα και πέθαναν περίπου 100 άτομα. Έπειτα λένε έβρεξε πολλές φορές και ξεπλύθηκαν οι δρόμοι και καθαρίστηκε η ατμόσφαιρα και πέρασε η αρρώστεια.

Τον Ιούνιο του 1913 κυρήχτηκε ο Ελληνοβουλγαρικός πόλεμος. Χάλασε η συμμαχία. Προχώρησε ο τουρκικός στρατός, ήρθε στις Καστανιές και κυνηγούσε τους Βουλγάρους. Οι Βούλγαροι στο σταθμό, Κάραγατσ, είχαν τα τρόφιμά τους, αλεύρι, ρούχα και άλλα είδη τροφής. Οι κάτοικοι βλέποντας τους Βουλγάρους να φεύγουν, πήγαιναν και έπαιρναν πράγματα δηλ. τα έκλεβαν. Αλλά οι Βούλγαροι προτιμούσαν να τα κάψουν παρά ν' αφήσουν να τα παίρνουν οι Έλληνες ή οι Τούρκοι γι' αυτό, όσους έπιαναν τους φυλάκιζαν στη στρατώνα τους. Ήταν καμιά εβδομηνταριά και μέσα σ' αυτούς ήταν και 10 άτομα απ' τις Καστανιές. Τους έδεναν λοιπόν 5 μαζύ και τους έρριχναν μέσα στο ποτάμι τον Άρδα. Θα τους εξαφάνιζαν όλους αλλά κάποιος, ίσως ήταν και προπαγάνδα, φώναξε: έρχεται τουρκικός στρατός. Οι Βούλγαροι άφησαν τους κρατούμενους και άρχισαν να φεύγουν κατατρομαγμένοι. Οι υπόλοιποι κρατούμενοι βρήκαν ευκαιρία και έφυγαν άλλοι απ' τα παράθυρα και άλλοι αφού έσπασαν την πόρτα. Όταν εγύρισαν οι Βούλγαροι για να αποτελειώσουν το έργο τους, δεν βρήκαν κανέναν. Αλλά αυτή τη φορά πραγματικά είχαν φτάσει οι Τούρκοι και οι Βούλγαροι έφευγαν φοβισμένοι. Στο δρόμο τους όμως έκαμναν πολλές καταστροφές και σκότωναν όποιον έβρισκαν μπροστά τους. Ο κόσμος πάλι φοβισμένος άφινε το χωριό και πήγαιναν άλλοι στο Διδυμότειχο και άλλοι πιο πέρα. Ήρθε λοιπόν και κάθησε στο χωριό τουρκικός στρατός, και μάζεψε στρατό κι απ' το χωριό. Όσοι ήταν από 20 μέχρι 45 χρονών τους μάζευε και τους έκαμνε στρατιώτες και τους κατέτασσε στον τουρκικό στρατό. Αυτοί υπηρέτησαν 2 χρόνια στο στρατό, γιατί 2 χρόνια κάθησαν οι Τούρκοι. Αλλά τους κακομεταχειρίζονταν τους Έλληνες γι' αυτό και προσπαθούσαν να φύγουν. Όσοι δεν μπορούσαν να γυρίσουν στις Καστανιές αλλά και επειδή φοβόταν μη τους ξαναπιάσουν, επήγαιναν στο εξωτερικό. Άλλοι έρχονταν στις Καστανιές κρυφά τους έπιαναν όμως πάλι τους έδερναν και τους υποχρέωναν να υπηρετήσουν. Άλλοι πήγαιναν μέσα στην Ελλάδα προς τη Θεσσαλονίκη. Αυτοί που δεν έφυγαν και έμειναν τους πήραν στην Τουρκία και πλήρωσαν για όλα. Τους τυρρανούσαν και όσοι αντιστέκονταν τους σκότωναν, άλλοι δε πέθαναν απ' τη θλίψη τους και άλλοι τούρκεψαν (εδώ πρέπει να κάνω μια διευκρίνιση γιατί όταν λέγω άλλους εσκότωσαν, άλλοι έφυγαν κ.λπ εννοώ πως δεν ήταν μόνον άνδρες των Καστανεών, αλλά και απ' τα γύρω στις Καστανιές χωριά).

Μετά από 2 χρόνια δηλαδή το 1915 συμμάχησαν πάλι η Τουρκία και η Βουλγαρία και αυτά τα μέρη μαζύ και τις Καστανιές τις παραχώρησαν στη Βουλγαρία. Γι' αυτό τον Οκτώβριο ήρθε πάλι Βουλγαρικός στρατός και μάζεψε πάλι άνδρες από 20 χρονών μέχρι 45. Τα σχολεία 2 χρόνια ελειτουργούσαν αλλά με

βουλγαρικά γράμματα. Ήθελαν και στις εκκλησιές να φέρουν βουλγάρους παπάδες αλλά οι δικοί μας παπάδες τους παρακάλεσαν και δέχτηκαν να μη φέρουν αλλά το ευαγγέλιο και το Χριστός Ανέστη το έλεγαν στη βουλγαρική γλώσσα.

Η Βουλγαρία έμεινε μέχρι τον Οκτώβριο του 1916 μετά κυρήχτηκε πάλι ο Ευρωπαϊκός πόλεμος. Οι Βούλγαροι, οι Τούρκοι και οι Καστανιώτες ήταν όλοι μαζύ και πολεμούσαν έως ότου έσπασε το μέτωπο. Το 1918 άρχισαν να τους απολύουν και άλλους πάλι το 1919. Το χωριό λοιπόν ησύχασε για λίγο.

Το 1919 όμως ήρθε Γαλλικός στρατός με τους αξιωματικούς και τους μορφωμένους του φέρνοντας ακόμη μια ομάδα μαύρους σκλάβους τους οποίους θα χρησιμοποιούσαν για τις δουλιές τους. Εδώ ήταν ένας λόφος έξω απ' το χωριό ονομαζόμενος Τούμπα. Σ' αυτήν την τούμπα ήταν κρυμμένα φλουριά. Οι Γάλλοι ήρθαν με όλα τους τα σχέδια, χάρτες κ.λπ. Έβαλαν λοιπόν τους μαύρους και άρχισαν το σκάψιμο. Έσκαβαν 40 μέρες και 40 νύκτες και οι στρατιώτες δεν άφιναν να πλησιάση κανείς. Όταν τελείωσε το σκάψιμο εφάνηκε ένα τσουκάλι μεγάλο (Κιούπι). Συγχρόνως όμως φανερώθηκε ένα τεράστιο φίδι (θεμελιωμένο) που είχε μάτια προβάτου και είχε στο κεφάλι κέρατα. Οι Γάλλοι τρομοκρατήθηκαν απ' το μεγάλο φίδι και άρχισαν να τρέχουν. Μετά συνήλθαν και γύρισαν να το σκοτώσουν. Έρριξαν πολλές σφαίρες για να σκοτωθή και εκείνος που το σκότωσε με την τελευταία σφαίρα έγινε κίτρινος σαν το λεμόνι και μετά 40 μέρες λένε ότι πέθανε. Το φίδι λένε ότι είχε βάρος 15 οκάδες και ακόμη λένε πως το έψησαν και το έφαγαν. Άρχισαν πάλι το σκάψιμο με προσοχή και έβγαλαν το κιούπι που ήταν γεμάτο φλουριά. Τη νύχτα κρυφά χωρίς να τους πάρη κανείς είδηση έφυγαν απ' το χωριό. Η τούμπα αυτή υπάρχει και είναι σχισμένη λέγεται δε σχισμένη Τούμπα, και ευρίσκεται μισή ώρα περίπου έξω απ' το χωριό.

Το 1920 ήρθε Ελληνικός στρατός. Τον Ελληνικό στρατό, τον υποδέχτηκαν με όλες τις τιμές, τραγούδησαν, εχάρηκαν και εχόρεψαν ακόμη και οι γέροι.

Η Μικρασιατική περίοδος έως το 1922 εστοίχισε αρκετά παλληκάρια των Καστανεών. Από τότε η περίοδος 1922-1940 υπήρξε ειρηνική και οι κάτοικοι των Καστανεών αφοσιώθηκαν στις δουλιές τους ζώντας μια ήσυχη ζωή.

Το 1941 ήρθαν οι Γερμανοί. Εκάθησαν εις το Τελωνείον το οποίον τότε ήταν ερειπωμένο και σε κακή κατάσταση αφού προηγουμένως το διόρθωσαν. Το διατήρησαν καλά έως όταν έφυγαν το 1944. Τρία χρόνια που κάθησαν δεν έκαναν πολλές ζημιές. Αλλά είχαν βγάλει υπηρεσίες κοριτσιών. Επήγαιναν κάθε εβδομάδα δυο κορίτσια και τους υπηρετούσαν χωρίς όμως οι Γερμανοί να τα πειράζουν χωρίς καν ούτε ένα λόγο να τα απευθύνουν. Τα εφέρονταν πολύ τίμια και ευγενικά. Ταραχές δεν έκαναν πολλές ούτε και οι κάτοικοι υπέφεραν πολύ. Έναν κλέφτη όμως τον οποίο έπιασαν στην κλεψιά επάνω, για να τον τιμωρήσουν τον έρριξαν ανάμεσα στα λυκόσκυλά τους. Τότε διέταζαν τα λυκόσκυλα να ορμήσουν επάνω του και αυτά τον εδάγκωναν ελαφρά και τον έσερναν χωρίς να του προξενούν κακώσεις μεγάλες στο σώμα. Πάλι διέταζαν τα σκυλιά τους

να σταματήσουν και αυτοί διασκέδαζαν και γελούσαν ενώ εγέμιζαν τρόμο τον κλέφτη. Του επέβαλαν κι άλλες ελαφρές τιμωρίες και πράγματι ο κλέφτης δεν ξαναέκλεψε, ενώ πριν τον φοβόταν όλοι στο χωριό.

Άλλη φορά πάλι έπιασαν τρείς άνδρες με έγγραφα και τους εσκότωσαν χωρίς να τους δικάσουν. Τρείς άλλους άνδρες πάλι τους εσκότωσαν εις αντίποινα διότι είχαν σκοτώσει έναν γερμανό. Εν όλω εσκότωσαν 6 άνδρες στο χωριό. Πάντως οι Καστανιές δεν υπέφεραν και τόσο όσο υπέφεραν άλλα χωριά και πόλεις της Ελλάδας. Τα κορίτσια δε που τους υπηρετούσαν έμαθαν πολλά απ' αυτούς για το νοικοκυριό, την καθαριότητα και τους τρόπους της καλής συμπεριφοράς, τα οποία εφήρμοσαν αργότερα όσο μπορούσαν.

Μετά τους γερμανούς ήρθαν οι κομμουνιστές αντάρτες. Προτού όμως έρθουν στις Καστανιές αυτοί, ερχόταν μερικοί άνδρες και γυναίκες ονομαζόμενοι (στρούκτορες) και μιλούσαν με μεγάλη ευγλωττία στον κόσμο του χωριού αγανακτησμένος απ' τη σκλαβιά εθεώρησε αυτούς ως ελευθερωτές και πήγε με το μέρος τους και γίνονταν στελέχη του Ε.Α.Μ. και της Ε.Π.Ο.Ν. Και μια μέρα ειδοποιήθηκε το χωριό ότι θα κατέβαινε απ' τα βουνά Ελληνικός αντάρτικος στρατός. Όλο το χωριό στο πόδι. Τραγούδια, απαγγελίες, λουλούδια και άλλα πολλά είχαν ετοιμάσει για να υποδεχτούν το στρατό αυτό. Ήρθε κατά το απόγευμα και τους έγινε μεγάλη υποδοχή. Έφθασαν, έκαναν παρελάσεις, λαμπαδοφορίες, εμίλησαν και εξεμυάλισαν τον κόσμο. Όταν όμως ο κόσμος εξύπνησε απ' το λήθαργό του και είδε τι του γίνεται, άρχισε να αποκρύνεται, να μη πηγαίνη στις συγκεντρώσεις, και να αποφεύγη με κάθε τρόπο. Τότε άρχισαν και οι αντάρτες να έρχονται κρυφά γιατί τους εκυνηγούσε Ελληνικός Εθνικός στρατός, και να παίρνουν άνδρες και γυναίκες είτε με το θέλημά τους είτε με τη βία. Ψωμί, τρόφιμα, ρούχα, κουβέρτες και ο,τιδήποτε ζητούσαν, οι χωρικοί έντρομοι, τους έδιναν για να μη κάνουν κανένα κακό στο σπιτικό τους. Εάν έλεγε κανείς δεν έχω, έμπαιναν μέσα και άρπαζαν ό,τι ήθελαν, όχι όμως πάντοτε, μόνον όταν είχαν διαταγή. Πολλά κακά δεν έκαναν οι αντάρτες στις Καστανιές όπως σ' άλλα χωριά που μαθαίναμε ότι έκαιαν, σκότωναν κ.λπ. Εσκότωσαν τρείς άνδρες. Τους δυο τους εσκότωσαν χωρίς να το θέλουν. Ήταν νύχτα και αυτοί οι δυο ήταν μεθυσμένοι και εφώναζαν. Είδαν τους αντάρτες και ενόμισαν ότι είναι χωρικοί και αστειευόμενοι φώναξαν άλτ. Οι αντάρτες φοβήθηκαν μήπως είναι πολλοί και τους συλλάβουν, έρριξαν και τους εκτύπησαν. Ο ένας μάλιστα δεν είχε πεθάνει αμέσως και τον πήγαν μπροστά σ' ένα σπίτι και εφώναζαν να βγουν και να τον πάρουν και να τον πάνε στο γιατρό ίσως ζήση. Αλλά οι χωρικοί φοβόταν να βγουν έξω, νομίζοντας ότι είναι παγίδα. Τον τρίτο τον εσκότωσαν για να τον εκδικηθούν, διότι όταν ήταν οι γερμανοί επρόδωσε έναν αθώο. Απ' τον ερχομό τους δημιουργήθηκαν πολλές διχόνοιες. Εχωρίστηκαν σε Βασιλικούς και Κουκουέδες. Ήταν π.χ σε μια οικογένεια δυό αδέρφια, που ο ένας υπηρετούσε στον Ελληνικό Βασιλικό στρατό και ο άλλος στον αντάρτικο είτε

διότι τον πήραν διά της βίας και δεν μπορούσε να φύγη, είτε διότι αυτές ήταν οι ιδέες του και οι πεποιθήσεις του. Άλλοι πάλι επηρεασμένοι απ' τα γλυκά τους λόγια τους ακολούθησαν εθελοντές και άλλοι χωρίς τη θέλησί τους διοτί πήραν και με τη βία αρκετούς. Όλοι αυτοί ευρίσκονται ακόμη στο σιδηρούν παραπέτασμα και είναι περίπου 30. Και ίσως και οι ίδιοι να υποφέρουν, αλλά πιο πολύ υποφέρουν οι οικογένειές τους που έμειναν χωρίς προστάτη. Οι άλλοι που έμειναν εδώ κατάλαβαν τα απατηλά λόγια των ανταρτών και εστράφηκαν προς την Ελλάδα και τον Ελληνικό στρατό, άρπαξαν τα όπλα και όλοι ενωμένοι εκυνήγησαν τους αντάρτες διότι είχε αρχίσει ο λεγόμενος ανταρτοπόλεμος ο οποίος επέφερε τόση μεγάλη ζημιά εθνική και οικονομική στην Ελλάδα και κατά τον οποίον εχάθηκαν περί τα 10 παλληκάρια παιδιά των Καστανεών.

Και για να κλείσω γράφω ακόμη ότι το χωριό Καστανιές έχει μεγαλώσει, έχει περί τα 550 σπίτια και άνω των 2.500 κατοίκους.

Εν Καστανέαις τη 4-4-59

Δημοδιδασκάλισσα
Αναστασία Μαυρίδου

Συλλογή

Κλειούς Παπαχρήστου, δημοδιδασκαλίσσης
(εκ του χωρίου Μεγάλη Δοξιπάρα Ορεστιάδος 1959)

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΕΓ. ΔΟΞΙΠΑΡΑΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963

Ως προς την προέλευσιν των κατοίκων Μεγ. Δοξιπάρας έχουμε να πούμε κατά τας θετικάς πληροφορίας σημερινών ηλικιωμένων ανθρώπων του χωρίου (80-90) ετών, ότι: απ' ανέκαθεν εκατοικούσαν εις την σημερινήν τοποθεσία καθαρώς γνήσιοι Έλληνες. Λέγεται ότι η πρώτη ονομασία του χωρίου ήταν «Μεγάλη Δροσιπάρα» δεδομένου ότι είχε πολλά νερά, τα οποία κατά φυσικήν συνέπεια συντελούσαν εις την πλούσιαν βλάστησιν. Αργότερα πήρε το σημερινό της όνομα από τας περιφήμας μάχας που διεξήχθησαν εις των περιοχών του χωρίου εναντίον των τότε κατακτητών, που ήσαν Βούλγαροι και Τούρκοι. Η αρχική σύνθεσις του πληθυσμού του χωρίου ανήρχετο εις (40) τεσσαράκοντα εντό-

πιες οικογένειες. Κατά το 1870 από (40) οικογένειες ανήλθαν εις (80). Πάντως ο σημερινός πληθυσμός του χωρίου έχει φτάσει τας (130) πολυμελείς οικογένειας ήτοι άτομα περί τα 750.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κατοίκων είναι: Άνθρωποι μετρίου αναστήματος, καστανόχρωμοι, μελαχροινοί, πυρόξανθοι κ.λπ συνήθεις τύποι ανθρώπων. Η εξωτερική εμφάνισίς τους παρουσιάζει τους ανθρώπους αυτούς ως καχεκτικούς, αδύνατους, φιλάσθενους και πολύ σκληραγωγημένους. Φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι εργάζονται υπεράνθρωπα διά να εξασφαλίσουν τα προς το ζην αναγκαία, όπου το κύριο έργο τους είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Η εξωτερική τους περιβολή ως επίσης και η υπόδυσις αυτών είναι πενιχρά και αθλία. Συνήθως εις την κεφαλήν φέρουν τώρα καπέλα, ενώ προ λίγων ετών φορούσαν το σαρίκι, και αντί του συνηθισμένου παντελονιού φορούσαν ποτούρι λεγόμενο με σχετικό γελέκο. Σήμερον αυτά κάπως έχουν αντικατασταθεί. Είναι κατά τη γνώμη μας η πλειονότης του χωρίου φτωχοί.

Όσον αφορά για τις γυναίκες στην ενδυμασία εξακολουθούν να μένουν πολύ πίσω από τους άνδρας οι οποίοι κάπως συμμορφώθησαν. Οι γυναίκες φέρουν και αυτές εντελώς ιδιότυπη και ιδιόρρυθμο περιβολή. Εις την κεφαλήν τους φέρουν χειμώνα και καλοκαίρι έγχρωμο μαντήλα. Όσο δε για την ενδυμασία τους καθ' όλας τας εποχάς του χρόνου φορούνε χονδρά μάλλινα σαϊκένια υφάσματα. Κατά τας επισήμας εορτάς παρουσιάζουν αξιοθέατο θέαμα. Ήτοι οι μεν άνδρες μεταξύ των άλλων που φορούν, φέρουν και μπροστινέλλα (ποδιά). Κάπως τα έχουν καταργήσει τώρα αλλά υπάρχουν όμως και πολλοί που εξακολουθούν. Οι γυναίκες αναρτούν από τον λαιμό τους φλουριά μία ή και περισσότερες σειρές. Ως προς την ψυχοσύνθεσίν των έχομε να παρατηρήσουμεν ότι: είναι άνθρωποι μετρίας διανοητικής καταστάσεως και τούτο βέβαια οφείλεται εις την ελλειπή λειτουργία του σχολείου και εις την μη κανονικήν των φοίτησιν λόγω απασχολήσεως εις τας γεωργικάς και κτηνοτροφικάς των εργασίας. Παρά τούτο όμως δεν στερούνται και από τα χαρίσματα που τους δώρησεν η φύσις ήτοι είναι άνθρωποι όλοι σχεδόν φιλόξενοι, φιλότιμοι, θρήσκοι, καλοκάγαθοι και τους διέπει όλους γενικά το πνεύμα της αλληλεγγύης.

Χωρίον Μεγάλης Δοξιπάρας

Α) Γεωργικά στοιχεία: 1) υψόμετρον του χωρίου είναι 140 μέτρα. Πλησίον του χωρίου είναι Λόφος με υψόμετρον 226,29. 2) Στερείται ορέων. Ανατολικώς του χωρίου υπάρχουν δασώσεις εκτάσεις κατάφυτες από άγρια δένδρα δρυς κ.λπ. Εντός και πέριξ του χωρίου υπάρχουν οπωρόδενδρα κερασέαι απηδέαι αμυγδαλές. 3) Ομοίως στερείται μεγάλων ποταμών βρίσκονται χείμαροι και ξηροπόταμοι εις τας όχθας των οποίων φύονται πανύψηλα δένδρα. 4) Το κλίμα του χωρίου είναι καλό υγιεινό το χειμώνα υγρόν και ψυχρόν και την άνοιξιν και

θερμόν το καλοκαίρι. Λιμνάζοντα, και ελώδη μέρη δεν υπάρχωσι βλάστησις υπάρχει εις ορισμένα λειβάδια και χέρσους εκτάσεις χρησιμοποιούμεναι διά βοσκήν. Ομοίως εις τους κάμπους είναι σιτηρά. 5) Εις απόστασιν 200-300 μέτρα βρίσκονται μια φυσική καλλονή με πηγαίον ύδωρ με την ονομασίαν Φέρμα-Γεφερούδια και τινές άλλες πέριξ του χωρίου. 6) Φυσικών παραδόσεων στερείται. **Β)** Ιστορικά στοιχεία: ιστορικαί τοποθεσίαι και ιστορικά μνημεία από 1821 έως σήμερον στην περιοχή του χωρίου δεν υπάρχουσι. **Γ)** Τουριστικά στοιχεία: 1) Εις περίπτωσιν κάθ' ήν επισκέπται θα επισκεφθούν το χωριό προς παραθερισμόν υπάρχουσι περί τα 25 δωμάτια τα οποία εκπληρούν τους όρους υγιεινής. 2) Ζαχαροπλαστεία δεν υπάρχουν. Καφενεία με περιορισμένο το χώρο βρίσκονται 5 έξωθεν έχωσι μεγάλας πλατείας. Άλλα κέντρα ψυχαγωγικά δεν υπάρχουσι. 3) Η πώλησις των γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων γίνεται εις την πλησιεστέραν πόλιν Ορεστιάδα άπαξ της εβδομάδος Παρασκευή με Σάββατον το λεγόμενο παζάρι. Περιφέρονται και διάφοροι πλανώδιοι αγορασταί ή μεταπωληταί. 4) Επίσημαι θρησκευτικαί πανήγυρεις τελλείται μόνον εις τας δύο Μαΐου του αγίου Αθανασίου του Μεγάλου. Επισκέπται προσέρχονται από τα διάφορα γειτονικά χωριά καθώς τα Χανδρά Μικρά-Δοξιπάρα Μικ. Τράβα Χεληδόνα κ.λπ συνήθως οι συγγενείς και ξένοι πολλοί. Το χωριό έχει μια μεγάλη εκκλησία εορταζόμενη 2 Μαΐου του Αγίου Αθανασίου. Ένα μικρό εξωκκλήσι-(εικονοστάσιον) του Αγίου Αντωνίου κείμενον εντός του σχολικού κήπου. Ο εκκλησιασμός γίνεται τακτικά δεδομένου ότι το χωριό έχει εφημερία κατά τας Κυριακάς και εορτή. 6) Έχει τρείς κεντρικάς πλατείας μία είναι η μεγαλυτέρα ευρισκόμενη εις του χωριού έξωθι παλαιού σχολείου. Άλλη πλατεία βρίσκεται έξωθι της εκκλησίας και η τρίτη έξωθεν του νέου σχολείου οικοδομηθέν 1938-40 και χρησιμεύουσα και ως αυλή του σχολείου. Δενδροστοιχίες υπάρχουν εις ορισμένα μέρη εις ρεματιές εις κήπους δένδρα διασκορπισμένα πέριξ του χωρίου. Αθλητικά γήπεδα και παιδικοί σταθμοί δεν υπάρχουν. 7) Ούτε κολυμβούν εις ποτάμια εις Λίμνας διότι δεν υπάρχουν. Το χωριό έχει άφθονα και καθαρά νερά. Το πηγαίον ύδωρ είναι πλησίον του χωρίου εις απόστασιν 30 περίπου δένδρων. Εκτός όμως του πηγαίου ύδατος υπάρχωσι και άλλα πολλά φρέατα ύδατα. Χρησιμοποιούμενα αποκλειστικώς διά την πόσιν των ζώων και οικιακήν χρήσιν. Το χωριό στερείται αμμουδιάς. 8) Υπάρχουν περίπου 80 αργαλειοί υφαίνουν αποκλειστικώς δι' οικογενειακήν χρήσιν άνευ παραγγελιών. Τινές των κατοίκων καταγίνονται με πλεκτικήν ψάθας επί αργαλειού. Αι γυναίκες υφαίνουν διάφορα είδη ανδρικά γυναικεία μάλινα το πλείστον βαμβακερά. 9) Αγγειοπλάσται δεν υπάρχουν μονάχα έν κεραμοποιείον έξωθι του χωριού τινές των κατοίκων ασχολούνται και με την ξυλογλυπτικήν π.χ. κατασκευάζουν άροτρα ζυγούς πατώματα οροφές και διάφορες άλλες επισκευές. Το κεραμοποιείον ανήκει εις ιδιώτην κατασκευάζει πλίνθους και κεραμίδια τα οποία διατίθενται εις τους κατοίκους του χωριού και τα πέριξ. 10) Δεν υπάρχουν γήπεδα ούτε πο-

δοσφαιρικαί ομάδες. 11) Κυνηγοί υπάρχουν ολίγοι, θηράματα είναι λαγοί αλεπούδες πέρδικες άγρια περιστέρια και άλλα μικρά πτηνά κότσιφοι κ.λπ. 12) Δεν υπάρχουν αλιευτικά μέρη ουδόλως. 13) Διοργανωμένα σωματεία για ειδικούς σκοπούς δεν υπάρχουσι. 14) Τα ιδιαίτερα έθιμα του τόπου μας του χωριού μας είναι η φιλιξενεία χαρακτηριστικά των διασκεδάσεων κατά τας Κυριακάς και Μεγ. εορτάς (βάπτισις, γάμος κ.λπ). Προπαντός αι γυναίκες στολίζονται με παλαιάν αρχαιοτάτην ενδυμασίαν εγχωρίου παραγωγής με πολλά στολίδια ώστε να προκαλούν την ωραιότητα και τον θαυμασμόν. Έθιμο κατά την γέννησιν του παιδιού γίνεται ως εξής: καλούν τη Μαία να περιποιηθούν την λεχώ μετά 8-15 ημέρες γίνεται το μυστήριον του βαπτίσματος με ένα ανάδοχον και τη μαία. Μετά την βάπτισιν βαστώντας ο ανάδοχος το μικρό μεταβαίνουν εις την οικίαν επακολουθεί φαγοπότι και διασκέδασις. Κατά τον αρραβώνα πηγαίνουν οι προξενητάδες εις το σπίτι της κόρης και γίνεται συζήτησις αφορώσα σχετικά διά τον προορισμόν του αρραβώνος. Μετά την συζήτησιν και συμφωνίαν ο γαμβρός δίνει χρήματα ανάλογα το λεγόμενον "Μπαμπά χακί" μετά ρίχνουν πυροβολισμούς εις ένδειξιν του αρραβώνος επακολουθεί φαγοπότι και διασκέδασις. Εντός 10-11 ημερών παρουσιάζονται οι προξενητάδες φέροντας μαζί τα χαρίσματα της νύμφης, (χρυσουρικά) (δαχτυλίδια) τούμπλες (χρυσά αξίας 5-10 λιρών) φουστάνια μπαρμπούλες (τσεμπέρια) παπούτσια διάφορα μπηγλιπίδια κοσμήματα κ.λπ. Τα όργανα τα οποία χρησιμεύουν κατά της διασκεδάσεις είναι κλαρίνο βιολί γκάϊτα ασκομπάτουρο κ.α. Παίζοντας διάφορους σκοπούς. Έθιμα του γάμου: Οι ενδιαφερόμενοι γαμβρού και νύμφης προσκαλούσι όλους τους στενούς συγγενείς ίνα τιμήσωσι τους γάμους. Γίνεται διασκέδασις πρώτα στο σπίτι του γαμβρού. Ετοιμάζουν ένα πιάτο με τρία σπαρματσέτα αναμμένα και ο πρώτος που χορεύει τα κρατάει ψηλά στο χέρι του κάνοντας ένα έως δυο κύκλους στο χορό βάζουν χρήματα που μαζεύονται κάνουν την λεγόμενην "Γκίκνα" (βάψιμο των νυχιών της νύμφης κ.λπ) μετά την διασκέδασιν στο σπίτι του γαμβρού παίρνουν τον νονό (κουμπάρο) και πλήθος προσκαλεσμένων και μεταβαίνουν εις την νύμφην και εκεί διασκεδάζουν και μετά πηγαίνουν όλοι διά να γίνη η στέψις εις την εκκλησίαν συμφώνως με την καθιερωμένην διάταξιν της εκκλησίας. Κατόπιν εξέρχονται έξωθι του προαυλίου της εκκλησίας ψάλλοντας τα διατεταμένα τροπάρια. Η νύμφη με άσπρη σκέπη και με κλειστά τα μάτια προχωρεί βραδέως συνοδευόμενη υπό του γαμβρού και στενών συγγενών του υποδέχονται εις την οικίαν του γαμβρού γίνεται σχετικά δώρα και εκείνη φιλεί το χέρι καθ' ενός. Μετά παρέλευσιν χρονικού διαστήματος διαλύονται κανονικά· την προίκα της νύμφης παίρνουν εγκαίρως και την τοποθετούν έξωθι της οικίας του γαμβρού απλώνοντάς την επί σχοινίων και βάσεων διά την θέαν του κόσμου· τραγούδι χαράς (γάμου) αναφερόμενο για τη νύμφη.

Χαιρέτα νύμφη την μάννα της και τον πατέρα
θα κάμης άλλη μάννα άλλη παραμάνα κ.λπ.

Κατά την μεγάλην θρησκευτικήν εορτήν των Χριστουγέννων γίνεται ο συνήθης νυχτερινός εκκλησιασμός. Περί το μεσονύχτιον συγκεντρώνονται νέοι του χωριού τραγουδώντας τα χριστουγεννιάτικα τραγούδια πηγαίνοντας σε κάθε σπίτι τους υποδέχονται δίνοντάς τους κρέας κ.ά αι λεγόμενες μοίρες. Κατά την παραμονήν καθένας συνήθως κόβει το χοιρήδιον γδέρνοντας κάνοντας τον παστρουμά λουκάνικα κ.λπ. Κατά το νέον έτος οι άνθρωποι αγρυπνούν παίζοντας συνήθως στα καφενεία επί χρήματι χαρτοπαίγνιον ομοίως γίνεται και εις οικογενειακάς συγκεντρώσεις με διάφορα πράγματα καραμέλες κάστανα χρήματα κ.λπ. Όλοι οι γέροντες ξαγρυπνούν και εκείνοι και περιμένουν με αγωνία την ανατολήν του ηλίου του Νέου έτους τα σημεία του ορίζοντος για να βγάλουν διάφορα συμπεράσματα καλής ή κακής εσοδείας. Εις τα σπίτια αι γυναίκες προετοιμάζουν τη βασιλόπιτα βάζοντας μέσα το νόμισμα. Μετά την απόλυσιν της εκκλησίας όλοι οι άνθρωποι του σπιτιού μαζεύονται κόβοντας εις τεμάχια αναλόγως του αριθμού των ατόμων για να ιδούν εις ποιον θα πέση το νόμισμα (και μελετούν) εις ανθρώπους ζευγάρια χωράφια κ.λπ και επακολουθεί η συνήθης διασκέδασις. Εκείνο που παρατηρείται κατά τις διασκεδάσεις είναι το όμορφον της ενδυμασίας και των κοριτσιών. Επίσης συμμετάσχουν όλοι εις τον χορόν. Γέροντες γερόντισες και παιδιά μικρά και μεγάλα τραγουδώντας του πρώτου και επαναλαμβάνει ολόκληρος ο κύκλος. Τούτο γίνεται επιτρεπομένου του καιρού καθ' όλας τας Κυριακάς και μεγάλας εορτάς. Κατά την μεγάλη εορτή του Πάσχα πανηγυρίζουν μεγαλοπρεπώς. Αι γυναίκες ετοιμάζουν τα σαλόνια τους βάφουν αυγά ετοιμάζουν κουλούρες για παιδιά κ.λπ.

Κατά την εορτήν του Αγίου Ιωάννου του Κλεδώνου πηγαίνουν τα κορίτσια εις τα πηγάδια πρωΐ-πρωΐ τραβώντας νερό πλύνονται κ.λπ. χορός με διάφορα τραγούδια με ύψος πανότονο. Συνήθως τραγούδι είναι

για Γιαννάνου του σύνερου του Γιάννη το βοτάνη
τρία λουλούδια μάλωναν ποιο να προτανοίξη
ανοίγη και βασιλικός του ξένου που για μάση
ν' ανοίξη και ο Γιάννανος που βγαίνει απ' τα αγκάθια.

Κατά τον αρραβώνα εκ των ενδιαφερομένων και λαμβάνουν μέρος και μεσάσοντα πρόσωπα που έχουν συγγένεια με τα πρόσωπα που πρόκειται ν' αρραβωνιαστούν. Συνήθως όμως αμφότερα τα φύλα γίνεται εις μικράν ηλικίαν κατόπι δίδουν το λεγόμενο σημάδι και χρηματικόν ποσόν. Τραγούδι αρραβώνος.

Πού είσταιν εψές γερέντοι μου
π' ούσταιν και το άλλο βράδυ.
Εψές ήμουν στη μάνα μου προψές στην αδελφή μου
κι απόψε καραγόγια μου σε σένα θ' έλθω.
Ακούσα ψένεις στο λαγό περδίκια καβορδίζεις
έχω και το γλυκό κρασί να τρώω
και γεια σας γεια σας φίλοι μου.

15) Η παλαιά αρχαία ενδυμασία λέγεται ζωνάρι τα πουτούρια (είδος κιλότας) τσούκνα είδος σακάκι και το αψέμικα (υποκάμισσον). 16) Τρόφιμα παραγωγής είναι δημητριακά, σιτάρι, καλαμπόκι, σίκαλις, κριθή, πατάτες, κρεμύδια, όσπρια, κουκιά, ρεβύθια, κ.λπ. Ποτά οίνος, τσίπουρο. Οπωρώνες υπάρχουν πέριξ του χωριού 12 περίπου στρεμμάτων. Υπάρχουν φυτευμένα πολλών ειδών καρποφόρα δένδρα αχλαδιές, κερασιές, αμυγδαλιές, κ.λπ. Οι οπωρώνες καλύπτουν 60 περίπου στρεμμάτων γαίας. Εις αυτάς είναι φυτευμένα αμυγδαλιές κερασιές και καρυδιές. Ημπορούν να φυτευθούν και άλλα πολλά καλλιεργούμενα καρποφόρα δεδομένου ότι υπάρχουν απέραντοι κάμποι. 17) Τα όργανα του χωριού διά τους γάμους και τας άλλας διασκεδάσεις είναι νταούλι ζουρνά κλαρίνο γκάϊτα βιολιά και γραμμόφωνα. 18) Έξωθι του χωρίου εις απόστασιν 2.000 περίπου μέτρων εντός μιας ρεματιάς λέγεται ότι ήταν μια γέφυρα πέτρινη της οποίας ακόμα τα θεμέλια Β.Α. του χωριού εις απόστασιν 1000 περίπου μέτρα βρίσκονται μεταλλεία πετρουκάρβουνα τα οποία προ ολίγων ετών εργάσθησαν οι κάτοικοι του χωριού με τα συνεργεία ξένων. Λέγεται ότι εις τα ίδια μέρη ηργάσθησαν και ξένοι λαοί Βούλγαροι, Τούρκοι. Με βοϊδάμαξες μετέφερον το υλικό τούτο το οποίο εξωρρίσετο κατά και μεγάλους όγκους. Ανάμεσα των δύο χωριών Μεγάλης Δοξιπάρας και Χελιδόνας προς δυσμάς βρίσκονται ακόμη πιο μεγάλες πέτρες μαρμάρινες. Έναν κερήσιες λεγόμενες (από έναν καιρό) εις μεγαλυτέραν απόστασιν 3.000 μέτρων βρίσκονται τινά υψώματα τα οποία λέγονται "τούμπαι" ως λέγει η παράδοσις τα παλιά χρόνια έδιδον από την άλλη "τούμπα" στην άλλη τα συνθήματα για τους πολέμους που έκαναν διάφοροι λαοί. Ομοίως βρίσκεται και προς το βορρεινό μέρος και άλλη τούμπα ήτις εχρησιμοποιείτο για τον ίδιο σκοπόν. 19) Εντός του χωρίου βρίσκονται εις πολλά κεντρικά σημεία καθώς και εις τις αυλές των οικιών φρέατα με άφθονα νερά τον αριθμό εξήκοντα ακατάλληλα διά πόσιν χρησιμοποιουμένα αποκλειστικώς διά λάτραν και πότισμα των ζώων. Από το κέντρον του χωρίου εις απόστασιν 150 μέτρων κάτωθεν μιας μικρής ρεματιάς αναβλύζει άφθονον πηγαίον ύδωρ το οποίον χρησιμοποιείται προς πόσιν όλων των κατοίκων. Τα νερά των πηγών είναι κατακάθαρα και υγιεινά. Το τρεχούμενο αυτό νερό εισέρχεται μέσα εις πέτρινα δοχεία τα λεγόμενα "γιαλάκα" χρησιμεύοντα διά την πόσιν των ζώων. Φεύγοντας τα νερά της πηγής κατά χείμαρον σχηματίζεται μικρός ξηροπόταμος

εις τας όχθας του οποίου φύονται πανύψηλα δένδρα τα λεγόμενα “καβάκια”. Πιο κάτω ενώνονται και άλλοι χείμαροι και κινούν νερόμυλοι. **Δ)** Στατιστικά. 1) Ουδεμίαν τουριστικήν κίνησιν παρουσιάζει το χωρίον ει μη μόνον των κατοίκων των πέριξ περιχώρων. **Ε)** Οικονομικά και πολιτικά στοιχεία. 1) Τα πλείστα όσα επαγγέλματα των κατοίκων είναι γεωργικά και κτηνοτροφικά. Τινές ασχολούνται με το πλέξιμο ψάθας. 2) Η γεωργική παραγωγή είναι σιτάρι καλαμπόκι σουσάμι και διάφορα άλλα γεωργικά και κτηνοτροφικά. Ξηρούς καρπούς αμύγδαλα καρπούζια και άλλα διάφορα. 3) Το εμπόριον που διαξάγεται είναι εμπόριον ανταλλαγής· εσχάτως εγκατεστάθη μηχανή “μοτέρ” διά το σχίσμο ξυλείας. 4) Ουδεμία δημοσία αρχή εδρεύει ει μη μόνον εις πρόεδρος όστις εδρεύει εις άλλον χωρίον εις το οποίον και η Μεγ. Δοξιπάρα εις αγροφύλαξ ξένου χωρίου. Ομοίως και εις δημοδιδάσκαλος. 5) Εις το χωρίον μας λειτουργεί εν Διτάξιον Δημ. Σχολείον με 170 παιδιά άρρενες και θήλεις με προσωπικό εις δημοδιδάσκαλος. **ΣΤ)** Συγκοινωνία. 1) Από την πρωτεύουσαν της επαρχίας Ορεστιάδος έως το χωριό μας είναι 25 είκοσι πέντε χιλιόμετρα. 2) Οι δρόμοι κατά μεν το καλοκαίρι η διάβασις είναι [καλή] και η κατά δε το χειμώνα είναι αδύνατος λόγω ανωμαλιών λασπωδών ημερών. 3) Οι δρόμοι είναι κοινοτικοί καρόδρομοι γίνεται συνήθως η συγκοινωνία με βοδάμαξες. 4) Η απόστασις του χωρίου από τον Σιδηροδρομικόν Σταθμόν είναι 25 χιλιόμετρα. Η στάθμευσις της αμαξοστοιχίας γίνεται έως το χωρίον Βάλτος εντεύθεν γίνεται με βοϊδάμαξες.

Εν Μεγ. Δοξιπάρα τη 23-4-59

Η Διευθύντρια του Σχολείου
Παπαχρήστου Κλ.

Συλλογή

Φανούλας Μπατατζίδου, δημοδιδασκαλίσσης
(εκ του χωρίου Ορμενίου Ορεστιάδος, 1959)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΟΡΜΕΝΙΟΥ

Η λέξις Ορμένιον παρήχθη εκ του Τουρκικού Τσιρμέν ή Τσερμέν κατά την μετάφρασιν της ονομασίας των χωρίων της Αν. και Δυτ. Θράκης κατά το έτος 1920-22 παρά του αείμνηστου Γ. Παμπουσιάδου.

Η αρχική ονομασία της Κωμοπόλεως αυτής είναι Σερβική εκ του Τσερεντέν (μαύρη μέρα) λόγω της πανωλεθρίας την οποίαν υπέστη ο ηνωμένος Χριστιανικός στρατός των Σέρβων, Ούγγρων, Κροατών κ.λπ παρά την πολίχνην ταύτην (Σεπτέμβριος 1371) υπό του Τούρκου ηγεμόνος Μουράτ του Α΄ ο οποίος είχεν από δεκαετίας ακριβώς πρωτεύουσάν του την παρακειμένην Αδριανούπολιν.

Υπό των βυζαντινών χρονογράφων βρίσκεται ως Τζερνομιάνον ή Τζερνόμεν, εκ του οποίου όπως φαίνεται και η υπό των κατακτητών Τούρκων μετενωμασία της Κωμοπόλεως εις Τσερμέν, της θέσεως ταύτης προτιμηθείσης λόγω των υψωμάτων και γενικώς του οχυρού μέρους κειμένου επί της οδού Αδριανουπόλεως-Ανατολ. Ρωμυλίας παρά τον Έβρον.

Έκτοτε τίποτα το συγκεκριμένον δεν υπάρχει, φαίνεται όμως ότι η πολίχνη ήκμασε επί έξ περίπου αιώνας Τουρκικής κυριαρχίας και κατοχής κατά τους γηραιούς Τούρκους και ήτο έδρα Επαρχίας μεταφερθείσης κατά τα τελευταία έτη εις Μουσταφά Πασσά νυν Σβίλεγκρατ.

Διατηρούσε τρία τεμένη (τζαμιά) εκ των οποίων το μεγαλοπρεπέστερον, κείμενον επί του υψώματος (άνωθεν του Κοινοτικού Καταστήματος) και κατεδαφισθέν το 1923-24 παρά των προσφύγων έφερεν χρονολογίαν (1411-1412).

Άλλο τέμενος υπήρξεν εις την θέσιν που ευρίσκεται σήμερον η εκκλησία. Επίσης υπήρχεν μεγαλοπρεπής λουτρών εν χρήσει μέχρι της Ρωσσικής κατοχής (1877-78) εις την θέσιν που ευρίσκεται σήμερον το Κοινοτικόν Κατάστημα.

Μέχρι της καταλήψεως της Αδριανουπόλεως υπό των Βουλγάρων κατά το έτος 1912 αριθμούσε άνω των 700 οικογενειών και ελαχίστων Βουλγαρικών με ευρείαν γεωργικήν περιφέρειαν με ωραίας μονόροφους και διορόφους οικίας αι οποίαι εκάησαν υπό των Βουλγάρων κατά τη φυγήν των και πληθώραν λαχανοκήπων και μωρεοκήπων.

Κατά το έτος 1922 ήλθον και εκατεστάθηκαν πρόσφυγες από την Ανατολ. Θράκην οι δε Βούλγαροι κάτοικοί του κατέφυγον εις Βουλγαρίαν όταν έγινε

Ελληνική κατοχή το 1920. Κατά το έτος 1926 εγένετο νέα εγκατάστασις προσφύγων από Κόζλουτζια και Ουρούμ Κίοϊ (Βουλγαρίας) και κατά τα έτη 1930-31 συνεπληρώθησαν άπαντες εκ Βουλγαρίας περί τας 120 οικογενείας ομιλούντων καλώς την Ελληνικήν. Ήδη δε των 20-25 οικογενειών Τούρκων καταφυγόντων εις Τουρκίαν τα έτη 1941- 46 απέμεινεν μόνον το καθαρώς Ελληνικόν στοιχείον εκ 350 οικογενειών.

Την 20ην Οκτωβρίου 1947 ημέραν Δευτέρα και περί ώραν 9.50΄ μ.μ. συμμορία Σλαυοκομμουνιστών αποτελουμένη εξ 150 ανδρών προσέλαβεν το χωρίον Ορμένιον εκ διαφόρων σημείων και άρχισεν πυροβολούσα διά πολεμικών όπλων συνεχώς προς εκφοβισμόν των κατοίκων και των ελαχίστων ανδρών Μ.Α.Δ.[100] οι οποίοι ανέλαβον την περιφρούρησιν της τιμής και της περιουσίας των κατοίκων. Η συμμορία προήρχετο εκ Βουλγαρίας μεταφερθέντων των συμμοριτών δι' αυτοκινήτων εις απέναντι Βουλγαρικόν χωρίον ΠΑΣΣΙΑ ΚΙΟΙ και επέρασαν εκείθεν διά του ποταμού Έβρου εις Ελληνικόν έδαφος.

Η εκ 40 ανδρών δύναμις των Μ.Α.Δ. Ορμενίου αντέστη μέχρι των πρωϊνών ωρών χωρίς καμμιά απώλεια και με άφθαστον ηρωϊσμόν εξαναγκάσασα τους συμμορίτας να εγκαταλείψουν το χωρίον και να τραπούν εις φυγήν υπό τας ζητωκραυγάς των ανδρών Μ.Α.Δ.

Αποτέλεσμα της συμπλοκής υπήρξεν ο φόνος 4 ανταρτών μεταξύ των οποίων και ο αρχηγός της συμμορίας καθώς και ο φόνος μιας συμμοριτίσσης. Η συμμορία εις αντίποινα κατά την φυγήν της εφόνευσε δι' αυτομάτων όπλων τρείς γυναίκας των οποίων οι άνδρες υπηρετούν εις τας Μ.Α.Δ. 1) την Χ. σύζυγον Γ. Τ. 2) την Χ. σύζυγον Δ. Τ. και 3) την Κ. σύζυγον Σ. Θ.[101] Επίσης επυρπόλησεν το Κοινοτικόν Κατάστημα και περί τας 17 οικίας και αχυρώνας εις διάφορα σημεία του χωρίου.

Οι φιλήσυχοι όμως κάτοικοι του χωρίου κατώρθωσαν διά της εργατικότητός των ν' ανοικοδομήσουν τα πυρποληθέντα. Έκτοτε ζουν ειρηνικά ασχολούμενοι με τας γεωργικάς των εγρασίας.

Η Α.Μ. η βασίλισσά μας έκτισεν ωραία εκκλησία εις το κέντρον του χωρίου οι δε κάτοικοί του διά της προσωπικής των εργασίας και της οικονομικής βέβαια ενισχύσεως του Κράτους, έκτισαν γεφύρας, κατεσκεύασαν δρόμους και εδενδροφύτευσαν πολλούς από αυτούς.

Εν Ορμενίω τη 25-2-59

Η δημ/σα
Μπατατζίδου Φ.

---

100. Μ.Α.Δ. = Μονάδες Αποσπασμάτων Διώξεως.

101. Από τα ονόματα των φονευθέντων παρατίθενται μόνο τα αρχικά.

Συλλογή

Μαριάνθης Σβήνου, δημ/σης
(χωρίον Βάλτος Ν. Ορεστιάδος, 1959)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΒΑΛΤΟΥ Ν. ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Η κοινότης Βάλτου απαριθμεί σήμερον 765 κατοίκους οίτινες προέρχονται εξ Ανατολικής Θράκης. Ως ανεξάρτητος Κοινότης έγινε το έτος 1935 το δε κοινοτικόν συμβούλιον αποτελείται εκ πέντε μελών. Πριν του 1935 υπήγετο εις την Κοινότητα Ρυζίων.

Το εν λόγω χωρίον ιδρύθη υπό των Τούρκων άγνωστον πότε, και έφερεν το όνομα «Σαλντικλί» εξ ου προέρχεται και το σημερινόν του όνομα «Βάλτος». Το όνομα τούτο μαρτυρεί περιοχήν Βαλτώδη, αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν βάλτοι.

Η παλαιά τοποθεσία του, ευρίσκετο επί πλαγιάς λόφου αφίνει δε να νοηθή ότι η σημερινή πεδιάδα του χωρίου θα εσκεπάζετο υπό υδάτων, άτινα δεν εύρισκον διοχέτευσιν και παρέμεινον στάσιμα, με αποτέλεσμα να δημιουγούνται βάλτοι, δι' ο και έλαβεν το όνομα. Σήμερον όμως υπάρχουν οχετοί, δι' ων διοχετεύονται τα ύδατα και διά τούτο η πεδιάς δεν παρουσιάζει Βάλτους, και ως εκ τούτου το χωρίον σήμερον εκτείνεται προς την πεδιάδα κατά πλάτος.

Η Ανατολική, Δυτική και Νότια πλευρά του χωρίου περιβάλλεται υπό λόφων (γήλοφοι) επί των οποίων ευρίσκονται ολίγες Βαλανιδιές, προς τον Νότιον δε υπάρχουν και μικροί αμπελώνες.

Σήμερον εις το χωρίον κατοικούν μόνον Έλληνες προερχόμενοι εξ Ανατολικής Θράκης, εγκατεστάθησαν δε από του έτους 1922. Οι πρώην κάτοικοι Τούρκοι, απεχώρησαν κατά τα έτη 1925-1927 ανταλάξαντες τας περιουσίας των διά χρυσού. Επίσης υπάρχουν και πρόσφυγες εκ Βουλγαρίας τους οποίους οι κάτοικοι σήμερον (οι εξ Ανατολικής Θράκης) αποκαλούν «Γκαγκαβούζιδες» αλλά ουδείς γνωρίζει διατί τους εδώθη το όνομα τούτον.

Οι εν λόγω πρόσφυγες είχον αποδημήσει εκ Βουλγαρίας και είχον εγκατασταθεί εις Ανατολικήν Θράκην, όπου διετήρουν ιδικά των χωρία με ίδια ήθη και έθιμα. Με την ανταλλαγήν όμως των πληθυσμών εγκατεστάθησαν και αυτοί εις Βάλτον. Εδώ όμως επειδή ήσαν ολίγοι διά τούτο αφομοίωσαν την γλώσσαν, τα ήθη και έθιμα των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης και ούτω παρουσιάζονται σήμερον με την αυτήν γλώσσαν και τα αυτά ήθη και έθιμα.

Όταν εγκατεστάθησαν οι πρόσφυγες, αι οικογένειαι των Τούρκων ήσαν περίπου 40. Οι Τούρκοι εφοβούντο τους Έλληνας, διά πολλούς και διάφορους λόγους αλλά περισσότερον, διότι κατά τους πολέμους του 1912-1913 είχαν πάθει αρκετά από τους Βουλγάρους επειδή συνήφθησαν αρκεταί μάχαι εις το Χωρίον των.

Μάχαι

Ως προαναφέρθη τον χωρίον εκ τριών πλευρών περιβάλλεται υπό λόφων. Τους λόφους τούτους οι Βούλγαροι κατά τους πολέμους του 1912-1913 είχον οχυρώσει κατά το δυνατόν καλλίτερον διότι τους εχρησιμοποίουν ως ορμητήριον διά την κατάληψιν της Ανδριανουπόλεως. Ενήργουν δε κατά τοιούτον τρόπον, διότι τούτο περιελαμβάνετο εις το σχέδιο των συμμάχων. Ο εν λόγω Βουλγαρικός στρατός, εις την πεδιάδα Βάλτου συνήψεν αρκετάς μάχας μετά των Τούρκων, οίτινες υπεχώρουν κανονικώς διά να κλεισθώσιν εις το φρούριον της Ανδριανουπόλεως και εκείθεν ν' αντιτάξουν άμυναν κατά των Βουλγάρων και γενικώς των συμμάχων.

Ο Τουρκικός στρατός αποτελείτο από ένα σώμα στρατού υπό την διοίκησιν του Οσμάν-Πασσά. Επειδή όμως ούτος εφάνη ανίκανος να σταματήση την ορμήν του Βουλγαρικού στρατού, τον διεδέχθη ο Σουκρού-Πασσάς όστις επεχείρησεν πολλάκις να εκδιώξη τον Βουλγαρικόν στρατόν από τους λόφους.

Κατ' αρχάς ενήργησεν επίθεσιν αλλ' απέβη άκαρπος διότι οι Βούλγαροι ημύνθησαν σθεναρώς. Κατά την επίθεσιν ταύτην ο Σουκρού-Πασσάς έχασε αρκετόν στρατόν. Διά τον λόγον τούτον ήλλαξεν τακτικήν και ενώ επήγαινε μέχρι τους λόφους ετρέπετο δήθεν εις φυγήν και οι Βούλγαροι τον κατεδίωκον. Μόλις όμως έφθανεν εις το σημείον εκ των προτέρων καθορισμένον έδιδεν μάχην, και διά του τρόπου τούτου έφερεν μεγάλας απωλείας εις τους Βουλγάρους.

Οι τάφοι όπου οι Βούλγαροι έθαπτον τους νεκρούς των, υπάρχουν μέχρι σήμερον, και ευρίσκονται εις θέσιν «Καντί».

Κατά τα τέλη Φεβρουαρίου 1913 ο Βουλγαρικός στρατός ενισχύθη, και κατόρθωσαν οι βούλγαροι να εκδιώξουν τον Τουρκικόν στρατόν και να τον κλείσουν εις το φρούριον της Ανδριανουπόλεως, την οποίαν και περικύκλωσαν μέχρι της πτώσεώς της την 23η Μαρτίου του έτους 1913.

Τον Ιούλιον όμως του 1913 υπεχώρησαν κανονικά και έφθασαν εις το ορμητήριόν των, το οποίον και εγκατέλειψαν αμαχητί διότι έφυγαν προς την Μακεδονίαν ίνα ενισχύσουν τον Βουλγαρικόν στρατόν όστις εμάχετο διά την κατάκτησιν της Μακεδονίας.

Μετά την φυγήν των Βουλγάρων και με την λήξιν του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εγκατεστάθησαν το 1922 οι πρόσφυγες.

Ανασυγκρότησις

Οι πρόσφυγες οίτινες είχον βαθύ το θρησκευτικόν συναίσθημα επεσκεύασαν προχείρως το τζαμί των Τούρκων, το οποίον ήτο εις απλούς οικίσκος, και το ερησιμοποίουν ως εκκλησία. Μετά ταύτα και κατά το έτος 1936 ήρχισαν την ανέγερσιν νέου Ναού, όστις μέχρι σήμερον παραμένει μόνον θεμέλια.

Ως εκκλησία σήμερον χρησιμοποιούν έν νεόκτιστον οικίσκον, όστις εκτίσθη προχείρως και κατόπιν διενεργείας εράνου μεταξύ των κατοίκων του χωρίου και των κατοίκων της περιοχής.

Το σχολείον εκτίσθη το 1928-1929 και ελειτούργησεν ως 1/τάξιον, κατόπιν προήχθη εις 2/τάξιον εν συνεχεία εις 3/τάξιον και 4/τάξιον.

Λαογραφία

Η ιστορία του χωρίου αρχίζει από του έτους 1922, ότε διά πρώτην φοράν εγκατεστάθησαν Έλληνες, προερχόμενοι εξ Ανατολικής Θράκης ως πρόσφυγες. Το γεγονός τούτο μαρτυρά ότι η ιστορία του χωρίου είναι μικρά οι δε κάτοικοι διαφορετικής προελεύσεως και με διαφορετικά ήθη και έθιμα.

Όλους αυτούς όμως διέκρινεν βαθύ θρησκευτικόν συναίσθημα και τούτο συνάγεται εκ του ότι από την πρώτην στιγμήν της εγκαταστάσεώς των εφρόντισαν να αποκτήσωσιν ιερέα και εκκλησίαν. Ετήρουν μέχρι σχολαστικώτητος τους κανόνας και τας παραδόσεις της εκκλησίας και εις ουδέναν αιρετικόν επέτρεψαν ν' αποκτήση οπαδούς.

Τα ήθη και τα έθιμα όμως ως προελέχθη ήσαν διαφορετικά αλλά με την πάροδον του χρόνου εσυγχωνεύθησαν και μέχρι της κηρύξεως του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είχον ως εξής.

Αρραβών

Προκειμένου δύο νέοι να έλθουν εις γάμον κοινωνίας, έπρεπε εκ των προτέρων να γίνη προξενιά.

Κατ' αυτήν ο ενδιαφερόμενος νέος έπρεπε να στείλη κάποιον συγγενήν του εις τους γονείς της νέας διά να κάμη την πρότασιν. Αφού έπαιρνον την συγκατάθεσιν της νύμφης προέβαινον εις συμφωνίας και έθετον όρους.

Αφού κατέληγον εις συμφωνίαν ο γαμπρός έπρεπε να πάρη δώρα στην νύμφη τα κάτωθι:

1) Ασημένια ζώνη, ήτις αποτελείτο εξ υφάσματος και έφερεν ασημένια πόρπην.
2) Βραχιόλια ασημένια.
3) Σκουλαρίκια χρυσά.
4) Δακτυλίδι ασημένιο και πολλά φλουριά και ντούμπλες.

Επιπροσθέτως εδίδετο το μπαμπά-χακί (μετρητά διά να φτιάξη η νύμφη την προίκα της) μαλλί και άλλα νήματα.

Αφού κατέληγαν εις πλήρη συμφωνία ορίζετο η ημέρα κατά την οποίαν η μέλλουσα πεθερά έπαιρνε την νύμφην και κατέβαινεν εις την πόλιν όπου της έπαιρνε τα μέτρα διά το δακτυλίδι και αγόραζε και τα υπόλοιπα χρυσαφικά, ένδειξις ότι παραμένει συνεπής εις τας υποσχέσεις και επομένως μπορεί να γίνη επίσημος αρραβών. Εν συνεχεία ορίζετο η ημέρα των επισήμων αρραβώνων.

Κατ' αυτήν συγγενείς του γαμπρού μετέβαινον εις την οικίαν της νύμφης και ερώτουν εάν τους δέχονται. Αφού τους εδέχοντο επήγαινον έμπροσθεν του εικοναστασίου και ο αντιπρόσωπος της νύμφης με τον αντιπρόσωπο του γαμπρού εγονάτιζον και έδιδον διάφορους ευχάς αι οποίαι δεν ήσαν κοιναί δι' όλους.

Εν συνεχεία μετέβαινον εις την οικίαν του γαμπρού, όπου εδίδετο ο αρραβών και ηκολούθει γλέντι, άλλοτε μεν με μουσική, άλλοτε δε με τραγούδια.

Όταν η νύμφη έσερνε το χορό μερικές γριούλες έλεγαν τραγούδια και ευχές εις την Τουρκική με τα οποία υμνούσαν τα κάλλη και την τιμήν της νύμφης.

Μετά το γλέντι ορίζετο η ημέρα του γάμου. Αυτή εξηρτάτο από την νύμφη. Εάν είχεν έτοιμα τα προικιά της ο γάμος γινόταν γρήγορα, εάν όχι αποφάσιζαν αναλόγως.

Γάμος

Ο γάμος ήρχιζεν από της εσπέρας της Τετάρτης καθ' ήν μετέβαινεν, αντιπρόσωπος και γαμπρού εις την οικίαν της νύμφης ίνα αναγγείλη το γεγονός, προσφέροντας στους συμπεθέρους συκέρια (καραμέλες) και ούζο. Εδίδοντο ευχαί και παρακάθηντο εις γεύμα. Εν συνεχεία ο αντιπρόσωπος ανεχώρει αφού έπαιρνε και τον αντιπρόσωπο της νύμφης.

Την Πέμπτη το μεσημέρι εσυγκεντρώνοντο πολλαί γυναίκες στο σπίτι του γαμπρού και επήγαινον κουλούρες και διάφορα φαγητά στην νύμφη. Εκεί βάζανε με ένα μολύβι στην νύμφη φρύδια. Μετά παρακάθηντο εις γεύμα και ανεχώρουν.

Η στέψις εγίνετο την Κυριακή, όπου ο γαμπρός μετά μουσικής και πλήθος κόσμου μετέβαινεν εις την οικίαν της νύμφης. Εκεί παρακάθηντο εις γεύμα και μετά ανεχώρουν διά την εκκλησίαν.

Όταν δε οι συγγενείς του γαμπρού έπαιρναν την νύμφη κορόϊδευαν τους συμπεθέρους λέγοντας:

Πήραμε την νύμφη σας
άδειασε το σπίτι σας.

Την ώρα που γινότανε η στέψις οι καλεσμένοι χόρευαν έξω από την εκκλησία. Μετά την στέψιν ηκολούθει γλέντι εις την οικίαν του γαμπρού. Την δε Δευ-

τέρα εσυγκεντρώνοντο όλοι οι συγγενείς, αλλά μόνον όσοι ήσαν νυμφευμένοι, εις την οικίαν του γαμπρού όπου η νύμφη τους εδώριζεν.

Η Μπάμπου

Άξιον λόγου είναι το παρακάτω έθιμον.

Από της 12ης νυκτερινής του Αγίου Ιωάννου (7 Ιανουαρίου) όλαι αι μητέραι αι οποίαι έχουν παιδιά από 1-12 χρονών πηγαίνουν εις την μαμήν και κρατούν ένα ψωμί, ούζο, σαπούνι και διάφορα δώρα για την μαμήν. Εκεί αρχίζουν να τρώγουν και να πίνουν όλες μαζί, τραγουδούν και χορεύουν μέχρι το απόγευμα της επομένης. Κατά την διάρκειαν του χορού η μαμή κάθεται στολισμένη εις το κέντρον του κύκλου και μερικές γυναίκες την φυλάγουν, να μην πλησιάση άνδρας και πάρει τα άνθη από το κεφάλι της μαμής. Αν κανείς άνδρας τολμήση να πλησιάση τότε ρίχνονται όλες επάνω του και τον ξυλοφορτώνουν.

Ο καλόγηρος

Την Κυριακήν της Τυροφάγου ομάδες από παλληκάρια ντύνονται ως εύζωνοι, ως γυναίκες και γέροι κι έχουν ως αρχηγόν τον καλόγηρο ο οποίος λέγεται και «καντίνα».

Στα χέρια των κρατάνε ραβδιά, κουδούνια και άλλα, τα δε πρόσωπά των είναι μαυρισμένα και σκεπασμένα με μανδήλια.

Όλοι μαζί αυτοί γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι συνοδευόμενοι υπ' οργάνων. Σε κάθε σπίτι χορεύουν και αν κατορθώσουν να διαφύγουν την προσοχή της νοικοκυράς πηγαίνουν την φωλιά και κλέβουν όσα αυγά βρούνε. Αν στο σπίτι που θα πάνε υπάρχη μικρό παιδί το παίρνουν και αφού το βάλουν να καθίση μέσα στις κοπριές χορεύουν γύρω του. Νομίζουν ότι έτσι το παιδί γίνεται γερό και δυνατό.

Σε κάθε σπίτι που θα πάνε η νοικοκυρά τους προσφέρει αλεύρι και αυγό και αυτοί το ανταποδίδουν με ευχάς (καλά μπιρικέτια).

Όταν γυρίσουν όλο το χωριό κατά το βραδάκι μαζεύονται όλοι στην πλατεία του χωριού και χορεύουν. Όταν χορεύη η «καντίνα» οι εύζωνοι φυλάγουν μην πλησιάση κανείς και την ρίξη κάτω. Τότε με τα ξύλα τον κτυπούν όπου προλάβουν. Αν κατορθώση κανείς και ρίξη κάτω την (καντίνα) λένε ότι η χρονιά θα πάει καλά.

Μετά από το χορό η «καντίνα» με ένα αλέτρι οργώνει και σπέρνει ψεύτικα. Λέγουν δεν όποιος πάρη από τους σπόρους που ρίχνει και δώση στις κόττες γεννούνε πολύ. Αφού γίνουν όλα αυτά στο τέλος κόβουν μία πίττα στην οποίαν υπάρχει μία δραχμή σ' όποιον πέση αυτός γίνεται καλόγηρος τον άλλον χρόνο.

Εν Βάλτω τη 29-5-59

Η δημ/σσα
Μ. Σβήνου

Συλλογή

Ελένης Κεφαλίδου, δημ/σης
(χωρίον Ζώνη Ορεστιάδος, 1959)

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΤΟΥ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΥ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Όποιαν αγαπά το παλληκάρι στέλνουν προξενειό. Εάν συμφωνήσουν οι γονείς τότε ρωτούν και το κορίτσι, αφού δεχθή και εκείνο, αρχίζουν τον αρραβώνα.

Η νύφη δίνει σ' ένα από τους προξενητάδες μια φούντα βασιλικό με φλουρί και ένα μαντήλι και ο προξενητής τα πηγαίνει στο σπίτι του γαμπρού. Αυτά είναι τα σημάδια της νύφης. Τότε ετοιμάζουν και τα σημάδια του γαμπρού και τα πηγαίνουν στη νύφη.

Μαζεύονται όλοι οι συγγενείς του γαμπρού και η μάνα του βάζει μέσα σε μια πετσέτα κουφέτα και κάθε ένας από τους καλεσμένους ρίχνει μέσα στην πετσέτα ότι θέλει δακτυλίδι, φλουρί, ντούπλα.

Ένα φλουρί, λίρες και ένα δακτυλίδι, τα δένουν πάνω στη φούντα το βασιλικό με κόκκινο σχοινί, και ένα κόκκινο μαντήλι τα δίνουν στον προξενητή και μόνος του τα πηγαίνει στο σπίτι της νύφης.

Μόλις πάει στρώνουν επάνω ένα σινί με μία μεσάλα. Τοποθετούν πάνω στη μεσάλα ένα φελί ψωμί και απλώνουν επάνω το σημάδι της νύφης που έστειλε ο γαμπρός. Ανάβουν την καντήλα, για το καλό, όπως λένε.

Φθάνει ο γαμπρός με το συγγενολόϊ όλο στο σπίτι της νύφης όπου τους υποδέχονται με χαρά. Η νύφη χαιρετά όλους φιλώντας τους τα χέρια.

Κάθονται όλοι και αρχίζει το γλέντι με κέφι και χαρά. Δίνουν συνέχεια ευχές στη νύφη και στον γαμπρό. Αφού τελειώσει το γλέντι σηκώνονται να φύγουν. Στην πόρτα τους αποχαιρετά η νύφη και εκεί της δωρίζουν.

Μια εβδομάδα ακριβώς από την ημέρα του γάμου, γίνονται τα αρραβωνιάσματα, δηλ. το προμήνυμα του γάμου.

Ετοιμάζει ο γαμπρός τα δώρα για τη νύφη. Φούστα, παπούτσια, φέσι (τσελέγκι), κάλτσες, κορδέλλες και ένα κουτί σεκέρια (καραμέλλες). Όλα αυτά τα πηγαίνει ο γαμπρός με τους φίλους του στο σπίτι της νύφης.

Εκείνη του έχει ένα μαντήλι. Δίνει η νύφη το μαντήλι και εκείνος της δίνει ένα φλουρί και συγχρόνως της πατά το πόδι, εις ένδειξι υπακοής της νύφης στο γαμπρό. Γλεντούν και πάλι και φεύγουν.

Την Παρασκευή αρχίζει ο γάμος.

Στο σπίτι της νύφης, πολλές κοπέλλες τραγουδώντας, σκορπούν τη χαρά με το πλύσιμο τακτοποίημα της προίκας, διότι θα περάση όλο το χωριό να δη τα προικιά. Πολλές κοπέλλες μαζί θα ζυμώσουν ένα σκαφίδι ψωμί με βασιλικό και τραγούδια θα γίνη το γλυκό ψωμί που το λένε μιντινίτσα. Τα κορίτσια τραγουδούν:

Μια πέρδικα στη γειτονιά
κι γωνιέται να πετάξη
κι αληθώς Χριστός την καρτερεί
για να 'ρθη να την πάρη
κι η πέρδικα λαλεί βαρειά.

Το Σάββατο το βράδυ παίρνουν τα δώρα από το μέρος του γαμπρού με όργανα και τα πάνε στη νύφη. Αυτά λέγονται κόκκινα. Μέσα σ' ένα πιάτο βάζουν αλεύρι και επάνω ανάβουν τρία κεριά. Πιάνονται στο χορό με το πιάτο μπροστά τη γίκνα που την λένε. Όποιος πάρη γίκνα πληρώνει στα όργανα. Ο χορός συνεχίζεται μέχρις ότου σβύσουν τα κεριά.

Περδικίτσα μου γεννάται
ν' ανεβαίνη στο κλωνάρι
ν' αγναντεύη τον κόσμον όλον
ν' αγναντεύη και μια κοπέλα
που γυφαίνει και τραγουδάει.
Με τη μάννα της μαλώνει
Μάννα μου για πάντρεψέ με
μην μου δώσης χήρον άνδρα
δως μου νιό και παλληκάρι
με σπαθί, με λεοντάρι.

Την Κυριακή παίζουν τα όργανα και ξυρίζουν τον γαμπρό. Αφού τον ξυρίσουν βγαίνει έξω σκύβει και στην πλάτη του σπάζουν το γλυκό ψωμί μια κοπέλα και ένα παλληκάρι οι παράνυμφοι και φωνάζουν ίχου-ου ίχου-ου ίχου-ου. Μοιράζουν κατόπιν το γλυκό ψωμί σε όλους.

Το ίδιο γίνεται και με τη νύφη μετά το στόλισμα. Γίνεται η στέψις γλεντούν μέχρι το πρωί. Το πρωί της Δευτέρας η νύφη σκουπίζει την αυλή και ο γαμπρός σκορπά τα σκουπίδια. Παίζουν τα όργανα και η νύφη με την παράνυφη πάνε για νερό. Γυρίζουν δίνει πρώτα η νύφη στο γαμπρό να πιη, ύστερα όλοι μαζί με τα όργανα πάνε στον κουμπάρο νερό και πλύνεται. Αυτός τους κερνά ρακί και γυρίζουν πίσω.

Εν Ζώνη τη 15-10-59

Συλλογή

Ελευθερίας Πασχαλίδου, δημ/σης
(χωρίον Σαγήνη Ορεστιάδος, 1959)

ΟΙ ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΕΣ ΤΗΣ ΣΑΓΗΝΗΣ – ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ
(Ιστορικά - Καταγωγή - Ήθη - Έθιμα)

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Εισαγωγικά

Με την εργασία αυτή καταπιάστηκα α) εξ αιτίας σχετικής Διαταγής του Κ^{ου} Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων Ορεστιάδος, β) απ' την ανάγκη που μ' έσμπρωξε να γνωρίσω τους γονείς-κηδεμόνες των μαθητών μου καλλίτερα και γ) να αφήσω στο Αρχείο του Σχολείου τα στοιχεία που μάζεψα για να βοηθιούνται οι συνάδελφοι που έρχονται να υπηρετήσουν εδώ και να θέλουν ας καταβάλλουν προσπάθεια να συμπληρώσουν τελειότερα τα στοιχεία αυτά.

Ιστορικά

Οι Γκαγκαβούζηδες περίπου 15.000 στην αρχή του 20ού αιώνα κατοικούσαν γύρω στη Βάρνα της Βουλγαρίας. Αν και η μητρική τους γλώσσα ήταν η Τουρκική, εκτός από ελάχιστες ελληνικές λέξεις (καλημέρα, καλησπέρα, ώρα καλή), η Εθνική τους συνείδηση ήταν Ελληνική.

Φανατικοί Πατριαρχικοί, διατηρούσαν με δικά τους έξοδα Ελληνικά σχολεία και εκκλησίες. Δασκάλους και παπάδες ζητούσαν και έπερναν από την Ελληνική Εφοροδημογεροντία της Βάρνας. Στις εκκλησίες τους η ιεροτελεστία γινόταν στη Ελληνική και μόνον το Ευαγγέλιο ο παπάς το διάβαζε στην Τουρκική.

Πότε ήλθαν και από που ήλθαν στην Επαρχία της Βάρνας είναι άγνωστο. Ίσως κατά το 14ο με 15ο αιώνα να εγκαταστάθηκαν αυτού. Μόνο το γεγονός ότι η μητρική τους γλώσσα είναι η Τουρική αποδείχνει ότι ήλθαν από τα γύρω της Καπαδοκίας ή της Καισαρείας μέρη. Η συνείδησή τους ήταν Ελληνική, όχι όμως και τόσο σταθερή σε όλους. Γι' αυτό και όταν άρχισε η μετανάστευση των γύρω άλλων Ελληνικών χωριών από τη Βουλγαρία προς την Ελλάδα, οι περισσότεροι απ' αυτούς προτίμησαν να μείνουν στα χωριά τους, αν και ήταν βέβαιοι ότι τα παιδιά τους θα εκβουλγαρισθούν. Όπως και έγινε. Από δε τους υπολοίπους ένα μεγάλο μέρος ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Ανατολική Θράκη, γύρω από την Αδριανούπολη, σε αρκετά χωριά.

Καταγωγή

Ως εδώ έκανα μια ιστορική ανασκόπηση της καταγωγής των Γκαγκαβούζηδων γενικά και τώρα θα ασχοληθώ με τους Γκαγκαβούζηδες οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο Ασλάν (Λιοντάρι) της υποδιοικήσεως Μακράς Γεφύρας, της Επαρχίας και Διοικήσεως Αδριανουπόλεως, οι οποίοι στα 1922 αναγκάσθηκαν να εγκαταλείψουν το Ασλάν, μετά την εκκένωση της Ανατολικής Θράκης και να εγκαταστασταθούν στο χωριό Σαγήνη.

Για την Ιστορία-Ήθη-Έθιμα των Γκαγκαβούζηδων του Ασλάν και της Σαγήνης πηγές μόνες έχω 1) τον κ. Αναστάσιο Γεωργιάδη του Γεωργίου, ο οποίος σήμερα είναι 95 ετών. Ήταν παντοπώλης στο Ασλάν. Πατέρας 3 θυγατέρων και ενός γυιού, ο οποίος σκοτώθηκε στον Ελληνο-Τουρκικό πόλεμο το 1921. Σήμερα έχει 7 εγγόνια και 5 δισέγγονα και 2) την κ. Μορίδου, μαμή του χωριού περισσότερο από 40 χρόνια.

Και οι δύο πληροφοριοδόται μου μιλούν καθαρά τα Ελληνικά.

Ήθη - Έθιμα

Ερωτώ τον κ. Γεωργιάδη:

– Μπάρμπα Αναστάση σε παρακαλώ πες μου τίποτα για το παληό σας χωριό το Ασλάν. Και ο Μπάρμπα Αναστάσης διηγείται:

– Το παληό μας χωριό, το Ασλάν, λέγει χαμογελώντας, πέρα μακρυά στην Ανατολική Θράκη, κοντά στη Μακρά Γέφυρα, ήταν κτισμένο σε πεδιάδα και το πότιζε ένα ποταμάκι το Τσαΐρ Ντερεσί. Κατοικούσαν 280 οικογένειες. Είχαμε μια ωραία εκκλησία του Προφήτη Ηλία και κάθε χρόνο γινόταν μεγάλο πανηγύρι στις 20 Ιουλίου. Το πανηγύρι κρατούσε δυό μέρες. Έρχονταν ξένοι από τα γύρω χωριά. Από το Μεγάλο Ζαλούφι, το Σεραπλάρ και από άλλα. Ακόμα και από την Αδριανούπολη έρχονταν μικροπωληταί και πουλούσαν μεκίκια[102], σερμπέτια και πολλές άλλες λιχουδιές. Οι κάτοικοι του Ασλάν όλοι μαζύ (θέλει να πη ο γέρος με «κοινή εισφορά») έκοβαν ένα βόδι και το έκαναν κουρμπάνι[103]. Άμα έκοβαν το κουρμπάνι ο παπάς διάβαζε μια ευχή και έπειτα το έβραζαν και το εμοίραζαν σε όλες τις οικογένειες. Επακολουθούσε φαγοπότι και χοροί. Χόρευαν ντόπιους χορούς. Στην πλατεία του χωριού έκαναν ένα κύκλο περί τα 1.000 άτομα γέροι, γρηές, νέοι, νέες και χόρευαν με τη συνοδία νταουλιών και γκάϊντας.

---

102. Μεκίκι (< τουρκ. Mekik) = είδος γλυκού από ζύμη με φύλλο.

103. Κουρμπάνι (τουρκ. λ. kurban) = η θυσιαστική τελετή όσο και το θυσιασμένο ζώο στα πλαίσια τελετουργικού δρώμενου. Στο τέλος της τελετουργίας μοίραζαν το θυσιασμένο ζώο στους συμμετέχοντες (βλ. Αικατερινίδης Γ., *Νεοελληνικές αιματηρές θυσίες. Λειτουργία-Μορφολογία-Τυπολογία*, εκδ. Λαογραφία Παράρτημα, Αθήναι 1979, σ. 58-59, 178-179 και σποράδην).

Αξέχαστα χρόνια, δασκάλα μου, λέγει ο γέρος νοσταλγικά.

– Μήπως θυμάσαι μπάρμπα-Αναστάση τι παραγωγή έβγαζε το χωριό σας;

– Σιτάρι, σταφύλια και κρασιά. Κρασιά ωραία, μπόλικα.

Οι τσορμπατζήδες στον καιρό του τρύγου φόρτωναν παραπάνω από 40 αμάξια σταφύλια ο καθένας. Επειδή δεν είχαν πολλά χέρια να μάσουν τα σταφύλια έπερναν εργάτες από άλλα χωριά. Ένα μήνα βαστούσε ο τρύγος. Από τη νύχτα ως τη νύχτα μάζευαν. Κατόπι με μηχανές πατούσαν τα σταφύλια κι έκαναν το κρασί ωραίο, μπόλικο.

Το χωριό μας Ασλάν για την πολλή και καλή παραγωγή του το έλεγαν μικρό τσεκμετζέ της Κωνσταντινουπόλεως. Από τα τσίπουρα, αφού τα πίεζαν με μηχανές, έβραζαν το ζουμί και έκαμναν το "ύλ", το έπλεναν με 2-3 νερά και το έστελναν στην Ευρώπη.

Για πολλά χρόνια κάποιος Θεόδωρος από τη Σερβία ερχόταν κάθε χρόνο στο Ασλάν κι έπαιρνε κρασιά για τη Σερβία.

– Πες μου μπάρμπα-Αναστάση γιατί μιλούσατε Τουρκικά; Δεν είχατε σχολεία να μαθαίνετε Ελληνικά ή μήπως ζούσαν στο χωριό σας Τούρκοι και σας φοβέριζαν;

– Λοιπόν που λες Κυρία, Τούρκοι στο χωριό μας δε ζούσαν μα έρχονταν χωροφύλακες (Τούρκοι βέβαια) και μας ανάγκαζαν να μιλούμε Τούρκικα. Έμπαιναν στα σπίτια μας με το έτσι θέλω, έτρωγαν, έπιναν και φεύγοντας έλεγαν: "κουράστηκα να τρώγω και να πίνω. Τώρα πληρώστε για τον κόπο μου". Έπαιρναν χρήματα και έφευγαν.

Τώρα στα τελευταία χρόνια δεν μας απαγόρευαν την Ελληνική γλώσσα αλλά δεν την ξέραμε. Έτσι γεννηθήκαμε. Οι παπούδες μας, οι γιαγιάδες μας όλοι Τούρκικα μιλούσαν. 400 χρόνια σκλαβιάς. Εσύ αυτά τα ξέρεις.

Σχολειό είχαμε. Είχε μια αίθουσα και ένα δωμάτιο για το δάσκαλο, τον οποίο πλήρωνε το χωριό. Εφοιτούσαν 50 μαθηταί.

– Καλά οι δάσκαλοι τι σας μάθαιναν; Ελληνικά δε σας μιλούσαν;

– Διάβαζαν Ελληνικά μα δε τα καταλάβαιναν τα παιδιά. Μάθαιναν τον Ελληνικό Εθνικό Ύμνο και τον Τουρκικό για τους επίσημους επισκέπτες. Τα παιδιά δεν μπορούσαν να μάθουν να μιλούν Ελληνικά γιατί καθένας μας εκεί δε μιλούσε Ελληνικά ούτε στο σπίτι ούτε έξω.

– Βούλγαροι δεν ήλθαν στο χωριό σας;

– Πώς. Στα 1912 ήλθαν έκαναν γιάγμα (λεηλασία). Άρπαξαν ό,τι καλό βρήκαν. Κάθισαν 6 μήνες και μετά έφυγαν.

– Τι ρούχα φορούσατε;

– Οι άνδρες φορούσαν πουτούργια, ζωνάρια, τζαμαντάνια κεντημένα, ωραία και στο κεφάλι σαρίκια ή φέσια. Οι γυναίκες φαρδιές μακρυές φούστες.

Φύγαμε από το Ασλάν στα 1922 ξαφνικά. Αφήσαμε όλα τα πράγματά μας. Πήραμε ελάχιστα μαζύ μας. Ευτυχώς δεν είχαμε ανθρώπινα θύματα. Διασκορ-

πισθήκαμε στη Θράκη και τη Μακεδονία. Όταν ησύχασαν τα πράγματα σιγά-σιγά συγκεντρωθήκαμε στη Σαγήνη στα 1931-1932. Αυτού κατοικούσαν και 45 οικογένειες Τούρκων. Με τους Τούρκους ζούσαμε μονιασμένα και αγαπημένα.

Μερικές από τις συνήθειές μας είναι οι εξής:

Τα Χριστούγεννα

Την παραμονή τα παιδιά πρωί-πρωί φώναζαν κόλεντα και οι νοικοκυρές τα έδιναν από ένα κουλούρι με πετμέζι.

Του Αγίου Βασιλείου τα παιδιά και πάλι τραγουδούσαν γυρνώντας πρωί-πρωί στα σπίτια και φώναζαν "Σίβρο-σίβρο γειά χαρά, είμαστε μικρά παιδιά θέλουμε καρύδια".

Ανήμερα τα Χριστούγεννα έκαναν το "Καντουντζίκ". Ένας άνδρας ντυνόταν νύφη και με συνοδεία παλληκαριών που τραγουδούσαν και έπαιζαν γκάϊντες έμπαιναν μέσα σε κάθε σπίτι. Κοντά στη "νύφη", στεκόταν ένα παλληκάρι και κτυπούσε δυό ξύλα (για να διώξη τα δαιμόνια) ενώ όλοι οι άλλοι χόρευαν και τραγουδούσαν. Η νύφη φιλούσε το χέρι του νοικοκύρη, ο οποίος της έδινε χρήματα. Τους έδιναν κρέας, ψωμί, κρασί. Τέλος επακολουθούσε γλέντι κοινό για όλο το χωριό.

Τις απόκρηες του Πάσχα. "Κιοπέκ μπέης"

Ένα παλληκάρι του μουντζουρώναν το πρόσωπο, τούβαζαν ένα καλάθι στο κεφάλι, στο οποίο έμπηγαν πούπουλα και το ανέβαζαν επάνω στο αμάξι. Το συνώδευαν παλληκάρια με οργανοπαίκτες και τραγουδώντας γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι και μάζευαν χρήματα. Κατόπι αγόραζαν ψάρια (σκουμπριά) έτρωγαν και γλεντούσαν.

Ντόντολα

Όταν δεν έβρεχε έπαιρναν τα κορίτσια ένα φτωχό κορίτσι, το σκέπαζαν με χόρτα και όλα μαζύ γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι τραγουδώντας. Η κάθε νοικοκυρά έχυνε επάνω στο "ντόντολα", ένα μαστραπά νερό και έδινε και το μπαξίσι (φιλοδώρημα). Τα κορίτσια τραγουδούσαν: Ντόντολανταν νέ γκελίρ, μπίρ μαστραπά σου γκελίρ. Δηλ. από το Ντόντολα τι έρχεται; ένας μαστραπάς νερό έρχεται. Κατόπι επακολουθούσε γλέντι αφού πλήρωναν πρώτα το ντόντολα.

Το Πάσχα

Έκαναν κούνιες και κουνιούνταν όλοι. Χόρευαν όλοι μαζύ. Το πρώτο το κόκκινο αυγό το έβαζαν στο εικονοστάσι. Το περυσινό το έθαβαν στα χωράφια.

Του Αγίου Γεωργίου

Έκαναν τον "κλείδωνα". Το βράδυ της παραμονής πήγαιναν τα κορίτσια στο πηγάδι κι έβγαζαν αμίλητο νερό. Από τον τελευταίο κουβά έβαζαν νερό σε ένα τσουκάλι. Το κάθε κορίτσι έριχνε μέσα κάτι δικό του και κατόπι το τσουκάλι το έβαζαν κάτω από μια τριανταφυλλιά όπου έμενε όλη τη νύχτα. Την άλλη μέρα το πρωί μαζεύονταν τα κορίτσια και κάποιο απ' αυτά έβγαζε ένα-ένα τα πράγματα ενώ τα άλλα κορίτσια έλεγαν στιχάκια.

Γεννέσιον Ιωάννου Προδρόμου (29 Αυγούστου)

Ενήστευαν κι έτρωγαν μελιτζάνες ψητές. Δεν έκοβαν καρπούζι με μαχαίρι και δεν έτρωγαν σταφύλι μαύρο.

Του Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου)

Οι Τσιορμπατζήδες έκαναν συμφωνία με τους εργάτες τους για την πληρωμή τους για ένα χρόνο.

Του Αγίου Αθανασίου (18 Ιανουαρίου)

Έκοβαν ένα βόδι και έκαναν κουρμπάνι. Το διάβαζε ο παπάς και μετά το μοίραζαν σε όλο το χωριό.

Οι πρώτοι καρποί

Τα πρώτα σταφύλια τα πήγαιναν στην εκκλησία όπου τα ευλογούσε ο παπάς.

Ο θέρος

Στο θέρισμα ο αρχιεργάτης το πρώτο δεμάτι που θέριζε το έστηνε όρθιο και το αφεντικό τού έδινε μπαξίσι.

Πληροφορίες από την κ. Μορίδου

Η κυρία Μορίδου, η μαμή, η οποία είναι και γιάτρισα, είχε την καλοσύνη να μου πη πώς γίνονταν οι αρραβώνες, ο γάμος, η γέννηση. Πώς θεραπεύει διάφορες αρρώστιες των μικρών παιδιών. Πώς γίνεται η γιορτή της μαμής, καθώς και μερικά τραγούδια.

Αρραβώνας
Το παλληκάρι έστελνε δυό προξενητάδες στο σπίτι της νύφης. Ο πατέρας της

νύφης ζητούσε κι έπαιρνε το «μπαμπά-χακί»[104], δηλ. τρείς (3) λίρες, 20 οκάδες μαλλί και 10 οκάδες φελεμένι (νήμα βαμβακερό) για να κάνη η νύφη τα προικιά της. Η νύφη μ'αυτά θα ετοιμάση την προίκα κι όταν θα γίνη ο γάμος θα φορτώσουν την προίκα στο αμάξι και θα την πάνε στο σπίτι του γαμβρού.

Όταν τελείωνε η παραπάνω συμφωνία έπιναν κρασί και όλοι μαζύ πήγαιναν στο σπίτι του γαμβρού και γλεντούσαν. Εκεί μοίραζαν κουφέτα με τις χούφτες, μαστίχα και ματσάκια βασιλικό τυλιγμένα με κόκκινο βαράκι για να λάμπουν και δεμένα με κόκκινη κλωστή. Το χειμώνα μοίραζαν ξερό βασιλικό.

Οι αρραβώνες κρατούσαν 1-2 χρόνια ώσπου να κάνη η νύφη τα προικιά τα οποία ήταν: στρώματα, στολίδια, πετσέτες και 50 πουκάμισα. Τα πουκάμισα τα μοίραζαν στους συγγενείς όταν γινόταν ο γάμος.

Ο γαμβρός δεν πήγαινε φανερά στο σπίτι της νύφης. Δεν έπρεπε να τον δη ο πεθερός. Στα πανηγύρια όμως οι αρραβωνιασμένοι πήγαιναν πάντα μαζύ.

Ο γάμος

Οι συμπεθέροι σηκώνονταν τη Δευτέρα και πήγαιναν με βουβαλαμάξια στην Αδριανούπολη όπου έμεναν τρείς μέρες και ψώνιζαν τα ρούχα για τη νύφη: γούνες από αλεπούδες για γιακάδες (μόδα όπως τη λέγαμε), τσόχα παλτό από μέσα πετσί προβατίσιο με γιακά από πάνω με πετσί αλεπούς. Ψώνιζαν επίσης τα μπακίρια (τεντζερέδες, καζάνια, ταψιά και τηγάνια) της νύφης. Την Πέμπτη το πρωί, μετά το γυρισμό από την αγορά, κατέβαζαν από τ' αμάξι ένα μπαούλο με τα ρούχα, κλειδωμένο. Το βράδυ πήγαιναν στου γαμβρού. Την Παρασκευή πήγαιναν οι αλιαξήδες και βοηθούσαν στο κέρασμα και στα φαγητά. Τα κορίτσια τραγουδώντας τραβούσαν το χερόμυλο και ετοίμαζαν το πληγούρι. Ο γαμβρός συμφωνούσε τους οργανοπαίκτες, συνήθως γκαϊντατζήδες και σπανιώτερα νταουλτζήδες. Οι αλιαξήδες με τις γκάϊντες έπαιρναν τα ρούχα μέσα σε δίσκους και τα πήγαιναν στη νύφη. Η νύφη πάλι έστελνε τα σαλβάρια, τζαμαντάνια μεταξωτά, το αντερί (πουκάμισο), γελέκο και χαμπά στο γαμβρό. Ο γαμβρός επίσης έστελνε στη νύφη τα γκαλέτσια (ξυλοπάπουτσα) ψηλά, ομορφοφτιαγμένα με καρυδόξυλο και παπούτσια για όλους τους συγγενείς. Οι αλιαξήδες, το Σάββατο το βράδυ, έσπαναν την πίττα την γλυκιά της νύφης και τη μοίραζαν. Το ίδιο βράδυ τα κορίτσια χτένιζαν τη νύφη. Το Σάββατο το βράδυ οι συμπεθέροι καλούσαν τους συγγενείς, έτρωγαν και έστελναν φαγητά ο ένας στον άλλο και

---

104. μπαμπά-χακί (τούρκικη λέξη baba hakki, το δίκαιο/δικαίωμα του πατέρα) = όρος που χρησιμοποιείται κυρίως στη Θράκη (μαζί με τον όρο «αγαρλίκι» σε περιορισμένη χρήση) και αφορά το έθιμο της «εξαγοράς της νύφης». Επρόκειτο για μορφή γαμήλιας παροχής (πραγματικής ή συμβολικής) που πρόσφερε ο πατέρας του γαμπρού στην οικογένεια της νύφης. Περισσότερα για τις μορφές, το τελετουργικό, το περιεχόμενο, τη διάδοση και τις ονομασίες της γαμήλιας αυτής παροχής βλ. Ελευθέριος Π. Αλεξάκης, *Η εξαγορά της νύφης. Συμβολή στη μελέτη των γαμήλιων θεσμών στη νεότερη Ελλάδα*, έκδοση του ιδίου, Αθήνα 1984.

ακολουθούσε γλέντι ως το πρωί. Στο τέλος έβαζαν λίγο κινά στο νύχι και έφευγαν. Την Κυριακή οι αλιαξήδες καλούσαν με κρασί στο γάμο. Το πρωί ο κουμπάρος έπαιρνε το γαμβρό και τα όργανα και πήγαιναν στο σπίτι της νύφης, χορεύοντας στο δρόμο. Έφταναν στο σπίτι της νύφης, κάθονταν, έτρωγαν, έπιναν και χόρευαν. Έπειτα όλοι οι καλεσμένοι που έτρωγαν έδιναν στους αλιαξήδες μπαξίσι για να έχουν σειρά στο χορό. Ύστερα από γερό φαγοπότι έφευγαν με τη νύφη για την εκκλησία για να γίνουν τα στεφανώματα. Στο δρόμο τα παλληκάρια και οι κοπέλες χόρευαν. Μία δε από τις κοπέλες κρατούσε στα χέρια τον καθρέφτη. Ο γαμβρός πήγαινε τελευταίος έχοντας στο αυτί ένα μάτσο βασιλικό με ένα φλωρί. Άμα τελειώναν τα στεφανώματα η νύφη έδινε μπαξίσι στον κουμπάρο. Γυρνούσαν στο σπίτι του γαμβρού και άρχιζαν πάλι το φαγοπότι και το χορό. Στο χορό έβγαινε η νύφη και εδώριζε στους συγγενείς πουκάμισα και μαντήλια. Την Πέμπτη έβγαζαν τη νύφη στο πηγάδι με τη γκάϊντα. Η κουμπάρα άλοιφε ένα δάκτυλο με βούτυρο. Η νύφη το σκούπιζε. Η κουμπάρα έβγαζε τρείς κουβάδες νερό. Η νύφη το έχυνε. Ύστερα η νύφη με τα κορίτσια πήγαιναν στο σπίτι, έβλεπαν τη προίκα και έτρωγαν πιλάφι. Την άλλη Κυριακή ο κουμπάρος καλούσε το γαμβρό και τη νύφη και πήγαιναν στην εκκλησία. Όταν γύριζαν από την εκκλησία και έφταναν στο σπίτι του κουμπάρου η νύφη εδώριζε στον κουμπάρο ένα πουκάμισο. Έπειτα κάθονταν εκεί ετρωγόπιναν.

Έτσι ο γάμος κρατούσε 15 μέρες.

Γέννηση

Όταν στο σπίτι γεννηθή ένα παιδί κάνουν μία πίττα για την Παναγιά, τη μπουγανίκα, όπως τη λέν. Μαγειρεύουν σούπα με ρύζι, καρύδια και κανέλλα. Μαζεύονται γυναίκες συγγενείς και όλοι μαζύ τρώνε. Σ' ένα ποτήρι με κρασί ρίχνει κάθε γυναίκα όσες δραχμές θέλει για το μωρό. Η λεχώ, σε 40 μέρες αφού λουστή, με το μωρό και τη μαμή, θα πάη στην εκκλησία για να σαραντίση. Έπειτα πηγαίνουν σε συγγενικά σπίτια και οι συγγενείς προσφέρουν στο μωρό δώρα.

Αρμένιασμα

Η λεχώ δεν πρέπει να βγη έξω ούτε πριν την ανατολή του ήλιου ούτε μετά τη δύση. Και όταν βγαίνει έξω πρέπει να πιάση σίδηρο. Προπάντων πρέπει να προσέχη να μη συναντηθή με άλλες λεχώνες. Όταν αντικρυσθούν οι λεχώνες πρέπει να ανταλλάξουν κέρματα. Αλλά παρ' όλες τις προφυλάξεις τα παιδιά παθαίνουν "αρμένιασμα", δηλ. αρρωσταίνουν, κιτρινίζουν και αδυνατίζουν. Η κυρά μαμή τα γητεύει και θεραπεύονται αμέσως.

Βάζει μια κεραμίδα με λίγη φωτιά και δίπλα το σοφρά. Στο χέρι κρατά ένα σουγιά και ένα καλάμι. Η λεχώ περνά με το παιδί στην αγκαλιά πάνω από την κεραμίδα και γύρω στο σοφρά, ενώ η μαμή λέγει κάτι λόγια μυστικά και κόβει το καλάμι ανάμεσα στο σοφρά και στην κεραμίδα. Αυτό γίνεται τρεις φορές. Απίστευτο αλλά τα παιδιά γιατρεύονται (κατά την πεποίθηση της μαμής).

Μποντζούκ τ' άχαμνα
Το παιδί όταν πάθη την αρρώστεια αυτή βγάζει από το στόμα αφρό με αίμα. Η μαμή ξαπλώνει το παιδί. Βγάζει και πάλι το σουγιά και μουρμουρίζοντας λόγια που δεν θα τα καταλαβαίνει και η ίδια μα τα λέγει έτσι όπως της τα έμαθε η μάνα της, κόβει με το σουγιά τον αέρα μια στο κεφάλι, μια στα πόδια τρείς φορές και το παιδί γίνεται καλά.

Έτσι έσωσε λέγει πολλά παιδιά.

Η γιορτή της μαμής (Της Αγίας Δομνίκης) 8 Ιανουαρίου
Η μαμή εκείνη την ημέρα έχει έτοιμο το σπίτι. Μαγειρεύει πολλά ωραία φαγητά. Ντύνεται ωραία και δέχεται όλες τις νέες μητέρες που ξεγέννησε τα παιδιά τους. Οι γυναίκες έρχονται. Χύνουν πρώτα νερό στο χέρι της μαμής και της δίνουν ένα καλούπι σαπούνι. Η μαμή τις βρέχει κι εκείνη με τη σειρά της και τις εύχεται γεροσύνη. Έπειτα τρώνε και διασκεδάζουν. Την ημέρα αυτή οι γυναίκες που συμμετέχουν στη γιορτή μπορούν να μεθύσουν και να πειράζουν τον τυχόντα είτε άνδρας είναι είτε γυναίκα.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1.

Από πάνω από τη Βλαχιά[105]
κατεβαίνει ένας πασάς,
έχει στον κόρφο του χαρτιά
έκατσε κι ανέγνωσε:
Να παντρεύουν τις γρηές
να χωρίζουνε τις νές.
Οι γρηές σαν τάκουσαν
λούζονται χτενίζονται
στο γιαλί γιαλίζονται
στραβοφακιολίζονται.
Πεθερά τη ρώτησε:
Νύφη πούν τα δόντια σου
και τα δωδεκάρια σου;
Νύφη πάλι την έλεγε:
Τα δόντια μ' πάνε στη βοσκή.

105. Σατιρικά 1,11 (και Λατρευτικό).

2.

Σύντα[106] μια σύντα περάσει[107]
σύντα δής μένα κρυβιώσει.
Δεν κρυβιώμι από τη σένα,
που της χήρας τον ιγιόκα,
που περνάει και ρίχνει μήλο.
Έριξα κι γώ νεράντζι.
Κόψε αγόρι μ' το νεράντζι
για να δω την κόρη μέσα.
Πώς ανθεί πώς λουλουδίζει,
πώς κιτρινομαραγκιάζει.
Μάρανε όλον τον κόσμο
μάρανε κι εμέ τον ξένο
και χορτάριασε η αυλή μας.
Ποιος θα τη ξεχορταριάση;
Γω νανέβω να κατέβω
για να την ξεχορταριάσω.

Σαγήνη Ορεστιάδος 1959

Η Διδασκάλισσα
Ελευθερία Πασχαλίδου

106. Σύντα = όταν ή μαζί.
107. Λατρευτικό της μπάμπως και Ερωτικό (ίσως).

Συλλογή

Αθανασίου Ζαφειροπούλου, δημ/λου
(χωρίον Βρύσις Ορεστιάδος, 1959)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΥΛΙΚΟΝ ΒΡΥΣΕΩΣ

Προέλευσις των κατοίκων Βρύσεως

Οι κάτοικοι του χωρίου Βρύσεως έχουν την καταγωγήν των εκ της Ανατολικής Θράκης. Το χωρίον της γενέτηράς των ωνομάζετο Τσιαλί διά τούτο και σήμερον καλούνται Τσιαλιώτες. Ήλθαν και εγκαταστάθηκαν εις την Δυτικήν Θράκην κατά την ανταλλαγήν του πληθυσμού ότε το πρώτον έλαβεν χώρα αύτη το 1922. Κατ' αρχήν παρέμειναν εις το χωρίον Πραγγί, επί αρκετό χρονικό διάστημα και το 1923 εγκαταστάθηκαν οριστικώς εις την Βρύσιν.

Η ονομασία του χωριού

Το χωριό αυτό ήτο τουρκοχώρι και ωνομάζετο Μικρό Τζιαμπάζι. Εις την τουρκικήν γλώσσαν σημαίνει μικρόν ζωέμπορον, εν συσχετίσει με το Μεγάλο Τζιαμπάζι, νυν Δόξα, που είχεν μεγάλον ζωέμπορον. Εκ τούτου προκύπτει ότι υπήρχε ένας Τούρκος πλούσιος Μπέης, που έκανε εμπόριο ζώων. Αργότερον το χωριό ωνομάσθηκε Μικρή Τραύα. Η προέλευσις της ονομασίας του είναι εισέτι άγνωστος. Η ονομασία του αύτη διατηρήθηκε μέχρι του έτους 1956. Έκτοτε και μέχρι σήμερον ονομάζεται Βρύσις αφ' ενός μεν διότι οι ίδιοι οι κάτοικοι εζήτησαν την ονομασία αύτη, αφ' ετέρου δε διότι εις το κέντρον του χωρίου υπάρχει Βρύση με εξαιρετικήν πηγήν κειμένην άνωθεν του χωρίου και εις απόστασιν 1500 μέτρων.

Οι θρύλοι και αι παραδόσεις του

Η καταγωγή των κατοίκων Βρύσεως, ο τόπος όπου είδαν το πρώτον φως της ημέρας παραμένει αλησμόνητος. Ούτοι διατηρούν εισέτι άσβεστον τον πόθον της επανόδου εις την γενέτειράν των. Η Ανατολική Θράκη με τους θρύλους και τις παραδόσεις της, με την ιστορικήν και μαρτυρικήν πόλιν, την Κων/πολιν, ζη και βασιλεύει εις τας ψυχάς των γερόντων. Η φλόγα της επανόδου δεν είναι μόνον αισθητή εις τους γέροντας, αλλά μεταβιβάζεται από τον μεγαλύτερον εις τον μικρότερον από τον παππού εις τον εγγονόν και ούτω διαιωνίζεται από γενεάν σε γενεάν. Το όνειρό των είναι η επιστροφή εις τα πάτρια χώματά των

τα οποία κατέχουν και ποδοπατούν οι Τούρκοι. Διά τούτο καιροφυλακτούν να ιδούν το όνειρόν των να πραγματοποιήται.

Μπαχαρακάκης Άγγελος του Χριστοδούλου, ηλικία 80 ετών

Εν Βρύσει τη 5-4-59

Ο διευθυντής του σχ. Βρύσεως
Αθανάσιος Ζαφειρόπουλος

Συλλογή

Μαρίας Σχοινά, δημ/σης
(χωρίον Χιονάδες Ν.Ορεστιάδος, 1959)

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Κατ' αρχάς και προ της συγκροτήσεως του σημερινού χωρίου κατά πολύ παλαιά έτη ευρίσκετο εις την τοποθεσίαν της περιοχής του σημερινού χωρίου Ιξιφάκι ένα μεγάλο χωριό το οποίον διαλυθέν απετέλεσεν δύο οικισμούς. Ελάχιστη είναι η απόστασις της προαναφερθείσης τοποθεσίας αλλά ουδέν ίχνος μαρτυρεί την ύπαρξιν χωρίου ή μη μόνον κάτι παλαιά νεκροταφεία. Οι δύο προαναφερθέντες οικισμοί εχωρίζοντο μεταξύ των από ένα χείμαρρο. Η προς το Ανατολικόν σημείον του ποταμού περιοχή κατήχετο υπό των Τούρκων χωρικών, η δε προς το Δυτικόν υπό Ελλήνων τοιούτων. Επειδή δε λόγω του ότι τα δύο αυτά χωρία ευρίσκοντο πολύ πλησίον το ένα με το άλλο πολλάκις οι κάτοικοι και των δύο συνεπλέκοντο μεταξύ των για διάφορα πολλές φορές ασήμαντα ζητήματα. Του Ελληνικού (χωρίου) οικισμού, οι οποίοι σημειωτέον είχον πάντα "άδικον" ηναγκάσθησαν ολίγον κατ' ολίγον να κινούνται προς Δυσμάς κτίζοντες νέας κατοικίας όσον το δυνατόν μακρύτερον του Τουρκικού συνοικισμού. Έτσι συν τω χρόνω ο Ελληνοκατοικούμενος συνοικισμός συνεκροτήθη έτι δυτικώτερον του παλαιού όπου και η τοποθεσία εις την οποίαν ευρίσκεται σήμερον. Ως μας εγνώρισαν οι γεροντότεροι του χωρίου οι πρώτοι κάτοικοι τούτου ήσαν ελάχιστοι. Ο δε αριθμός των οικιών έφθανε εις 40. Οι κάτοικοι του Τουρκικού συνοικισμού κατά το 1900 περίπου εγκατέλειψαν το χωρίον και εγκατεστάθησαν

άγνωστον πού. Ούτω παρέμειναν εις την περιοχήν μόνον Έλληνες. Ολίγον κατ' ολίγον οι κάτοικοι του μικρού κατ' αρχήν χωρίου επλήθυναν. Εκτίσθησαν οικίαι και γενικά το χωριό εμεγάλωσε. Έτσι έχομε σήμερα συνολικά εις το χωρίον Χιονάδες εκατόν τριάκοντα οικίας (130) και πληθυσμόν περίπου επτακοσίους πεντήκοντα κατοίκους (750). Οι κάτοικοι του χωρίου είναι μετρίου αναστήματος με κανονικά χαρακτηριστικά και μάλλον ξανθοί. Είναι φιλήσυχοι και πράοι σπανίως δε έρχονται εις προστριβάς μεταξύ των. Αρκετά έξυπνοι και φιλομαθείς. Αγαπούν την Εκκλησίαν και σέβονται τα θεία, δεν είναι βλάσθημοι και τιμούν τους γέρους. Στα ήθη και έθιμά τους όπως γάμους, βαπτίσεις, κ.τ.λ έχει επιδράσει επ' αυτών το Τουρκικόν στοιχείον αλλά τούτο είναι σχεδόν χαρακτηριστικό των κατοίκων των περισσοτέρων χωρίων της περιοχής αυτής. Είναι πολύ απολίτιστοι μη γνωρίζοντας ούτε τα στοιχειώδη γνωρίσματα του πολιτισμού. Το χειμώνα περνούν τις ώρες που δεν έχουν εργασία στα καφενεία του χωριού ενώ οι γυναίκες γνέθουν. Μέτριοι στην καθαριότητα δεν ασχολούνται σχεδόν καθόλου μ' αυτήν και πολύ περισσότερον με τα παιδιά τους. Εκείνο που μπορεί να μας πείση ότι είναι πραγματικοί Έλληνες είναι το κουτσομπολιό που το αγαπούν υπερβολικά.

Κατά το έτος 1900 έφθασαν και εγκατεστάθησαν εις το χωρίον μερικές οικογένειες εξ Ανατολικής Θράκης. Έμεινον έκτοτε εις το χωρίον ως μόνιμοι κάτοικοι αυτού.

Αξιόλογα γεγονότα

Γεγονός αξέχαστον διά τας δυσαρέτους αναμνήσεις τας οποίας άφησεν εις τας ψυχάς των χωρικών του χωρίου είναι η λεηλασία του Σχολείου υπό των Βουλγάρων και η πυρπόλησις αυτού υπό των κομμουνιστοσυμμοριτών.

Οι αιώνιοι εχθροί μας Βούλγαροι κατά την εισβολήν των Γερμανοφασιστών εις την ένδομον χώραν μας εσυνθηκολόγησαν με τους εισβολείς. Οι προαιώνιοι αυτοί εχθροί μας εύρον πλέον την κατάλληλον ευκαιρίαν να καταστρέψουν ό,τι και όπως μπορούσαν. Τόση δε ήτο η μανία των ώστε εμφάνιζον κάθε τι που θύμιζε και ζωντάνευε την γλυκειά μας πατρίδα. Τοιουτοτρόπως προχωρούντες έφθασον εις το απομεμακρυσμένον και αρκετά πλησίον των συνόρων των κείμενον χωρίον Χιονάδες. Διά τον λόγον αυτόν το ως άνω χωρίον υπήρξεν έν' εκ των πρώτων θυμάτων της βουλγαρικής εισβολής.

Το πρώτον και κύριον μέλημα των κατακτητών και η όλη μανία και βαρβαρότης των εστράφη εις το Σχολείον.

Ασφαλώς εάν ήσαν εις θέσιν θα προέβαινον εις την πυρπόλησιν αυτού.

Αλλά μη δυνάμενοι να πράξουν τούτο άγνωστον διά ποιους λόγους ηρκέσθησαν μόνον εις την ολοκληρωτικήν λεηλασίαν αυτού. Τα χρήσιμα εις αυτούς και καινούργια έπιπλά του τα εφήρπασαν, τα δε άλλα σχολικά είδη ως θρα-

νία, μαυροπίνακες, έδρας, βιβλιοθήκας, χάρτας και άλλα είδη γραφείου συνεκέντρωσαν εις το μέσον της αυλής του Σχολείου και πανηγυρίζοντες το γεγονός έθεσαν εις πυρ. Παίρνοντες δε μαζί των εις 7 αμάξας τα ωραία έπιπλα μετέφερον αυτά εις Βουλγαρίαν αφήνοντες πίσω γυμνόν το διδακτήριον, καπνούς και στάκτην.

Οι χωρικοί επιστρέφοντες εκ της εργασίας των εύρον το Σχολείον κενόν και τεμάχια της γαλανολεύκου εις την αυλήν αυτού πεταμένες.

Εκείνο όμως το οποίον δεν έπραξον οι Βούλγαροι έπραξον οι κατ' όνομα, όχι όμως και κατά την ψυχήν Έλληνες. Ως γνωστόν η όλη οργή και μανία των Βαρβάρων κομμουνιστών εστράφη εναντίον των διδακτηρίων εις τα οποία και οι ίδιοι έμαθον τα πρώτα γράμματα. Ούτω μέρα χειμωνιάτικη βραδύς του 1947 το διδακτήριον επυρπολήτο υπό των ιδίων τροφίμων του. Ουδείς χωρικός λόγω των συνθηκών ήταν εις θέσιν να δώση έστω και το ελάχιστον. Όλοι με πόνο ψυχής παρηκολούθουν το Σχολείον καιόμενον και μόνον το χιόνι που διαρκώς έπιπτε εφαίνετο ότι ήθελεν να σταματήση την καταστροφήν.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΑΜΟΥ

(Το παρακάτω τραγούδι λέγεται όταν παίρνουν τη νύμφη από το σπίτι της μάνας της)

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη ημέρα[108]
σήμερα ξεχωρίζονται μάννα και θυγατέρα.
Η κόρ' αφήν' τη μάνα της τρία γιαλιά φαρμάκια
τόνα να πίνη του ταχιά, τ' άλλου του μεσημέρι
του τρίτου του φαρμακιρό αντά διψούν η κόσμους.

(Το παρακάτω λέγεται από τις κοπέλες και τις γυναίκες έξω από την εκκλησία χορεύοντας, ενώ μέσα στην εκκλησία γίνονται αι στέψεις)

Εκκλησία θέλω να κτίσω, θέλω να την ζουγραφίσω[109]
να λαλούν μέσα τ' αηδόνια κι τα πετροχελιδόνια.
Μα ένα χελιδόνι, ένα πετροχελιδόνι, μόνη λαλάει κι μόνη λέει,
τ' άσκημα τα παλλικάρια, πέρνουν τσ' έμορφες τσ' νυφούδες
τ' άμουρφα τα παλλικάρια, πέρνουν τσ' άσκημες τσ' νυφούδες.

108. Γαμήλια Ι΄ α.
109. Γαμήλια ΙΒ΄.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ

Δυό βασιλιάδεις πουλημούν για να συμπεθεριάσουν,[110]
πολέμησαν, πολέμησαν χρόνια κι πέντι μήνες
κι τώρα συμπεθέριασαν κάθουντι τρών κι πίνουν.
Χρυσά ήταν τα τραπέζια τσ', κι αργυρά τα πιάτα τσ'.
Βάζουν τη Βάϊα να τσι κερνάη να χαίρουντη ούλοι φίλοι.
Κι Βάγια τσ' πυκνουκέρασει κι μέθυσαν οι φίλοι.
Κι αφέντης τσ (πεθερός) τ'ν αγρουκοιτάξει με τα άγρουτου του βλέμμα
θα συ πουλήσου Βάγια μ' κι θα συ παζαρέψουν.
Μη μου πουλάς αφέντημ' κι ας μη με παζαρέψουν.
Θα γίνου γης να με πατάς, γεφύρι να διαβαίνης.

Φίλοι μ' καλουσουρίσατει, φίλοι μ' κι αγαπημένοι,[111]
αν ήρθατη για φάϊ για πίη να φάμη κι να πιούμη
δεν ήρθαμη για φάϊ για πίη να φάμη κι να πιούμη
κι μεις σας αγαπούσαμη κι ήρθαμη να σας δούμη.
Χρυσά ήταν τα τραπέζια τους κι όλ' άργυρα τ' αγκιά τους
Βάζουν τη Βάϊα να κερνά κι χαίρονται οι φίλοι
Κι η Βάϊα πυκτοκέραση κι μέθ'σαν ούλοι οι φίλοι.
Κι αφέντης τ'ν αγρουκοίταζει με το άγριου του βλέμμα
θα συ πουλήσου Βάγια μου κι θα συ παζαρέψου.
Μη με πουλάς αφέντη μου κι μη με παζαρεύης
θα γίνου γης να μη πατάς, γεφύρ' για να διαβαίνης
θα γίνου ένας κιλμπαχτσάς να συργιανίζης μέσα
θα γίνου μια κρυόβρυση να πίνουν του νερό μου.

Άνοιξτει χείλη μ' άνοιξτει τραγούδια να μας πήτε
για την καμένη την καρδιά την παραπονεμένη,
ώρες με βάν' κι γελώ, ώρες με βάν' κι κλαίγω.
Στου Τσιαμπαρί αρρώστησα στην Παναγία θα γιένου
στην Παναγιά σν' Αγία Σουφιά στουν Άγιου Κωνσταντίνου
Δεν εχ' κανέναν να τουν δγη, κύρη να τουν συντέκνη (να τον
θεωρήση παιδί του) μόν' έχ' τρείς γειτόνισσες κι οι τρείς χαροκαμένες.
Η μια τουν πάει κρύο νερό, κι γι άλλη αφράτου μήλου,
δε θέλω γω κρύο νερό, δε θέλω αφράτου μήλου
μόν' θέλω δω τη μάνα μου του γώνατσ' για να κάτσου
να μοι αραδιάσ' την πιρτσιά μ' (τα μαλλιά) να μ'
την κώψ' (ως) στο φρύδ.

110. Γαμήλια Α΄.
111. Γαμήλια ΚΑ΄ της τάβλας.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ[112]

Νέρκα του πουλάκιμ' λάλησμ' κάτω στην καλαμίτσα
χάνουμε πουλίμ' για σένα.
Νέρ βασιλοπούλα τ' άκουσε πόνα ψηλό σαράϊ
Κολότυχεις πουλάκι μ' κι τι λαλίτσα πούχεις, χάνουμι πουλί μ' για σένα
Νερ κι συ κοιμάσει στα ψηλά σι σανταλένια στρώση
Κι γω κοιμούμει χαμπηλά σ' ένα ξηρό κλαδάκι.
Νερ κι συ τρώεις γλυκό ψουμί κι γω βουσκώ χουρτάρι.
Χάνομε κόρη μ' για σένα.
Νερ κι συ πίνεις γλυκό κρασί κι συ πίνεις νεράκι
χάνομε πουλ' μ' για σένα.
(Το ανωτέρω λέγεται το Πάσχα στο χορό του χωριού)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ[113]

Τουν Αϊδημή-Δημήτρη μου, τουν Αϊδημήτρη τουν καιρό
τουν Αϊδημήτρη του μήνα, Δημήτρης αρραβωνιασμένος.
Μπαμπάς τ' εκεί τουν στοίχισει απάν' απού του κάστρου.
Δημήτρης αρραβωνιασμένους.
Λίγου-πουλύ κι αν εκάμη ως του Μαϊού του μήνα.
Θε παν εργάτες να κολυμπήσουν θε πάη κι Δημήτρης
Δημήτρης αρραβουνιασμένους.
Ξεντύθηκαν, μαρματώθκαν μέσα στου Δελή Άρτα ρίχκαν.
Δημήτρης αρραβωνιασμένους.
Ούλνοι έβγηναν κι ούλ' έπλεαν Δημήτρης κατάκατσει.
Δημήτρης αρραβουνιασμένους.
Δώστε χαμπέρ στη μάνα του, χαμπέρι στου μπαμπά του
θάν τάκουση ο μπαμπάς τ' θάν τάξη κι μάνα τ'
που καταής βαρέθκει. Θάν τ' άκουση καλούδα του
(πουκαταής) σαν του περδίκ μαδήθκει.
Δημήτρης αρραβουνιασμένους.
(Λέγεται του Αγίου Δημητρίου στο χορό)

112. Λατρευτικά 1,31.
113. Λατρευτικά 1,33 (ίσως).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Εισαγωγικό σημείωμα

Προκειμένου να υπάρξει μια όσο το δυνατόν ολοκληρωμένη αντιπροσώπευση του διευρυμένου καλλικρατικού Δήμου Ορεστιάδας και να συμπεριληφθούν στον ανά χείρας τόμο χωριά για τα οποία δεν υπάρχει αναφορά στο αρχικό χειρόγραφο ζητήθηκε από τοπικούς φορείς και ιδιώτες των κοινοτήτων, με την φροντίδα του προέδρου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας κ. Πασχάλη Μαυρίδη, να στείλουν σύντομο κείμενο με πληροφορίες (ιστορικές, λαογραφικές) καθώς και φωτογραφικό υλικό. Η παρουσίαση των κοινοτήτων που ανταποκρίθηκαν γίνεται με αλφαβητική σειρά.

ΑΜΜΟΒΟΥΝΟ

Η πλειοψηφία των κατοίκων είναι τουρκόφωνοι ελληνορθόδοξοι Γκαγκαβούζηδες πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη. Το χωριό έχει φιλοξενήσει πολλές φορές συγκροτήματα και συλλόγους Γκαγκαβούζηδων από την επαρχία Gagauzia της Μολδαβίας σε διάφορες εκδηλώσεις.

Ο πληθυσμός κατά την δεκαετία του 1950 έφτανε περίπου τους 600 μόνιμους κατοίκους, αλλά αργότερα άρχισε η συρρίκνωση του πληθυσμού και το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα. Πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, οι περισσότεροι στην Γερμανία, και άλλοι σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης όπως Αυστρία, Ολλανδία, Γαλλία, Ελβετία.

Στο Αμμόβουνο λειτουργούσε διθέσιο Δημοτικό Σχολείο έως το 1991. Το κτήριο έχει ανακαινιστεί και χρησιμοποιείται ως έδρα των πολιτιστικών Συλλόγων της περιοχής και ως εκλογικό τμήμα.

Οι κάτοικοι του Αμμόβουνου, που είναι αγρότες στην πλειοψηφία τους, καλλιεργούν καλαμπόκι, σιτάρι, ηλίανθο, σπαράγγια, παντζάρια, βαμβάκι, σουσάμι, ρεβίθια, φακές.

Στο χωριό υπήρχε παλιό βυζαντινό κάστρο. Μετά την άλωση του κάστρου από τους Οθωμανούς ο καδής της περιοχής (Οθωμανός θρησκευτικός δικαστής) παντρεύτηκε την κόρη του φρούραρχου, η οποία ήταν Χριστιανορθόδοξη, και απέκτησε μαζί της έναν γιο, τον Μπεντρεντίν. Τριακόσια άτομα από το σόι της μητέρας του άλλαξαν θρησκεία και γίνανε μουσουλμάνοι. Η εκκλησία που υπήρχε μέσα στον περίβολο του κάστρου μετατράπηκε σε τζαμί. Η θέση του κάστρου ήταν στον λόφο Χισάρ Τεπέ, όπου ακόμη υπάρχουν κεραμικοί σωλήνες αριστερά του δρόμου που προφανώς μετέφεραν πόσιμο νερό στον οικισμό, καθώς και μεγάλα κομμάτια μαρμάρου σε ορθογώνιο σχήμα.

Ο Σεϊχης Μπεντρεντίν, που έλαβε μεγάλη μόρφωση για την εποχή του, ηγήθηκε σε ένα πρώιμο επαναστατικό κίνημα πολιτικοκοινωνικού περιεχομένου εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Απαγχονίστηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1416 στην αγορά των Σερρών, ύστερα από την ήττα της επανάστασης.

Στις όχθες του ποταμού Άρδα κοντά στο χωριό έχουν βρεθεί δεκάδες ταφόπλακες τις περιόδου (1200-1400 μ.Χ.), στην οποία τοποθετείται και η άλωση της Αδριανούπολης. Αυτά τα ευρήματα μαρτυρούν ότι το Αμμόβουνο είναι ένα από τα παλαιότερα χωριά του Βορείου Έβρου.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Αμμόβουνου
– Σταμάτης Γεωργούλης, Διεθνολόγος

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Τα Αμπελάκια είναι από τα αρχαιότερα και μεγαλύτερα χωριά της φυλής των Μάρηδων. Βρίσκεται δεκαπέντε χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της πόλης της Νέας Ορεστιάδας, σε υψόμετρο 185 μέτρων.

Για την προέλευση των κατοίκων του χωριού, η παράδοση αναφέρει ότι ήταν Έλληνες χριστιανοί, οι οποίοι επί τουρκοκρατίας εκτοπισμένοι από τους Τούρκους από την Πελοπόννησο και την Θεσσαλία, έφτασαν ως έποικοι στην περιοχή.

Η πρώτη θέση του χωριού, γύρω στα 1650 μ.Χ., ήταν βορειοδυτικά της σημερινής θέσεως, στην τοποθεσία Παρμάκ – Ταρλασί, από όπου περνούσε η οδός Κομοτηνής – Αδριανούπολης. Στην θέση αυτή υπήρχαν βαλτότοποι και πολλά δάση, που ευνοούσαν την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας από τους κατοίκους του χωριού. Από εκεί αναγκάστηκαν να φύγουν εξαιτίας της απρεπούς συμπεριφοράς των Τούρκων προς τις γυναίκες των χριστιανών. Εξαιτίας αυτής της συμπε-

ριφοράς, κάτοικοι του χωριού σκότωσαν πέντε Τούρκους και φοβούμενοι την εκδίκηση έφυγαν και κρύφτηκαν στα δάση. Όταν επέστρεψαν, οι Τούρκοι τους κατέσφαξαν και δεν γλίτωσαν παρά μόνο πέντε οικογένειες.

Η δεύτερη τοποθεσία του χωριού, γύρω στο 1700 μ.Χ., ήταν στην τοποθεσία Καριά, βορειότερα κατά ένα χιλιόμετρο. Αλλά και εκεί η συμπεριφορά των Τούρκων ήταν κακή και οι χριστιανοί παραπονέθηκαν στον Μπέη, οπότε εκείνος τους πρότεινε να μετακομίσουν κοντά του, δηλαδή στη σημερινή θέση του χωριού.

Έτσι, το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, δημιουργήθηκε το καινούριο χωριό, που του δόθηκε η ονομασία Κουρού – Κουλακλί. Οι κάτοικοι του χωριού ανέρχονταν σε 10 – 20 πολυμελείς οικογένειες.

Την εποχή αυτή οι Τούρκοι της περιοχής αρρώστησαν από πανούκλα και αναγκάστηκαν να φύγουν. Το τσιφλίκι το αγόρασαν οι χριστιανοί κάτοικοι του χωριού. Λόγω όμως του μικρού πληθυσμού, αλλά και των επιδρομών των ληστών, οι κάτοικοι παρακαλούσαν τους περαστικούς να εγκατασταθούν εκεί.

Η πρώτη εκκλησία του χωριού, η Αγία Παρασκευή χτίστηκε το 1860, ενώ το 1960 χτίστηκε η σημερινή εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονος.

Κατά τον 19ο αιώνα ο τοπικός Μπέης παρουσιάζεται να κατέχει το μισό χωριό και να καταδυναστεύει τους χριστιανούς κατοίκους του χωριού.

Από γραπτές πηγές γνωρίζουμε ότι το χωριό το 1884 είχε 65 χριστιανικές οικογένειες, εκκλησία με ιερέα και σχολείο συλλαβισμού με δάσκαλο και δέκα μαθητές.

Το 1991 τα Αμπελάκια είχαν 675 μόνιμους κατοίκους. Πολλοί Αμπελακιώτες είναι μετανάστες στο εξωτερικό, κυρίως στην Γερμανία, αλλά και σε πόλεις της Ελλάδας, όπως στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη.

Οι κάτοικοι του χωριού σήμερα ασχολούνται με την γεωργία και κυρίως με την καλλιέργεια σιταριού, καλαμποκιού και ηλιόσπορου. Παλιότερα ήταν ανεπτυγμένη και η κτηνοτροφία, κυρίως αιγοπροβάτων.

Πηγές:

– «Μάρηδες, το γνήσιο Θρακικό φύλλο», Ιωάννης Ασπρογέρακας, Υποστράτηγος ε.α., Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2001
– Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Αμπελακίων

ΑΡΖΟΣ

Με το ίδιο όνομα ήταν γνωστός και ο Άρζος ποταμός, που διερχόταν από τις πόλεις Καρασούρα και Στάρα Ζαγόρα (Βερόη) και χυνόταν στον ποταμό Έβρο. Κατά τον Πτολεμαίο, χυνόταν στην Προποντίδα μεταξύ Περίνθου (Ηράκλειας) και Βισάνθης (Ραιδεστού).

Στον Άρζο, το σημερινό χωριό, εγκαταστάθηκαν πολλοί πρόσφυγες της περιοχής Αδριανουπόλεως και ιδιαίτερα από τα χωριά Όλπασια (Δίδυμον), Βάσγιας (Ούζγας – Δόξα) και Αρναούτκιοϊ (Καλονέρι – Αρβανιτοχώρι), καθώς και από το Καβακλί της Βόρειας Θράκης.

Οι Γκαγκαβούζηδες που εγκαταστάθηκαν εδώ έχουν συγγενείς στον Καναδά, το Φυλάκιο και το Αμμόβουνο, γιατί προήλθαν από τις ίδιες πατρογονικές εστίες. Η άγνοια της γλώσσας δεν τους εμπόδισε να υπερασπιστούν με πάθος τα ελληνικά ιδεώδη, να υποστούν τα πάνδεινα από τους Βούλγαρους και να εκδιωχθούν από την Τουρκική επικράτεια.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Άρζου
– Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος

Γ Α Λ Η Ν Η

Το χωριό Γαλήνη βρίσκεται στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα και είναι το πρώτο που περνάει ο ποταμός Άρδας όταν μπαίνει στην Ελλάδα.

Παλαιότερα λεγόταν Τσιγγέλη και ήταν Τούρκικος οικισμός, αλλά το 1935 κάτοικοι από το γειτονικό χωριό Μηλιά πήγαν να μείνουν εκεί, σε ένα μέρος εκπληκτικής ομορφιάς, ησυχίας, ηρεμίας και γαλήνης. Η μετοίκηση αυτή έγινε τότε γιατί όταν πλημμύριζε ο ποταμός Άρδας, οι γεωργοί δεν μπορούσαν να πάνε στα χωράφια τους. Αυτοί μετονομάσανε το χωριό σε Γαλήνη.

Στο κέντρο του οικισμού δεσπόζει ο ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, που χτίστηκε το 1962 στην θέση του παλιού τζαμιού.

Στο πέρασμα των δεκαετιών το χωριό ερήμωσε από ανθρώπους και τελικά σχεδόν εγκαταλείφθηκε, τόσο πολύ, ώστε πλέον δεν αναφέρεται καν στους περισσότερους χάρτες της περιοχής. Σήμερα ανήκει διοικητικά στην Τοπική Κοινότητα Κυπρίνου, η οποία εδώ και κάποια χρόνια φροντίζει να εορτάζεται με παρουσία πολλών πιστών στην εκκλησία του χωριού η εορτή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Πρόσφατα μάλιστα ένας παλιός κάτοικος του χωριού επισκεύασε το εγκαταλελειμένο σπίτι του και έτσι η Γαλήνη απέκτησε και πάλι έναν μόνιμο κάτοικο, ανοίγοντας τον δρόμο και σε άλλους παλιούς κατοίκους να γυρίσουν πίσω και να δώσουν ζωή στο χωριό.

Για τον φετινό εορτασμό των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στο υδραγωγείο (υδατόπυργο) της Γαλήνης, που έχει ύψος 25 μέτρα τοποθετήθηκε μια μεγάλη ελληνική σημαία, η οποία φαίνεται ως την γειτονική βουλγαρική πόλη του Ivailovgrad.

ΔΙΚΑΙΑ

Τα Δίκαια, το κεφαλοχώρι της περιοχής, ήταν η έδρα του καδή-ιεροδίκη των Οθωμανών, όπως φαίνεται από την ονομασία του ως Καδήκιοϊ.

Εδώ λοιπόν εγκαταστάθηκαν Καβακλιώτες, Δημητρικιώτες, Αρβανίτες, αλλά και μια οικογένεια Σαρακατσάνων. Όλους τους χωρούσε αυτός ο τόπος. Οι περισσότεροι ήρθαν από το Καβακλί, το σημερινό Τοπόλοβγκραντ της Βουλγαρίας. Καβακλιώτες εγκαταστάθηκαν και στον Αίγειρο Ροδόπης, που τον ονομάζουν και Νέο Καβακλί, στην Κομοτηνή (77 οικογένειες), στα Κουφάλια Θεσσαλονίκης, στο Αιγίνιο Κατερίνης, στην Ξυλαγανή, στους Προσκυνητές, στις Φέρες, στα Γιαννιτσά, στη Νέα Ιωνία του Βόλου, στο Κίτρος, στα Τρίκαλα Ημαθίας και στην Κοιλάδα Λάρισας.

Οι Δημητρικιώτες ήρθαν από το Δημητρίκιοϊ, ακριβώς απέναντι από τον Έβρο και έχτισαν τα σπίτια τους στην ανατολική πλευρά των Δικαίων, νότια του σιδηροδρομικού σταθμού, για να αντικρίζουν καθημερινά την πατρίδα τους από την οποία βίαια εκδιώχθηκαν.

Οι Αρβανιτόφωνοι προήλθαν από το Μεγάλο Ζαλούφι της Ανατολικής Θράκης. Ζαλουφιώτες εγκαταστάθηκαν και στην Καβύλη, το Νέο Χειμώνιο, τον Σάκκο, την Κλεισσώ, το Θούριο, το Σοφικό, το Ασημένιο, το Ρήγιο, το Πύθιο, τον Απαλό, στας Σέρρας και στα χωριά Παραλίμνι, Νέα Πέτρα, Θόλο, Κοίμηση και Καλοχώρι Θεσσαλονίκης.

Οι Σαρακατσαναίοι, προέρχονταν επίσης από την Ανατολική Θράκη και είχαν εγκατασταθεί σε άλλες περιοχές πριν εγκατασταθούν οριστικά στα Δίκαια.

Στα Δίκαια εγκαταστάθηκαν και αρκετοί κάτοικοι του Ορτακτσί, που αρχικά είχαν πάει στον Κριό. Τελευταία πληθυσμιακή ομάδα που έφτασε στα Δίκαια είναι οι Πόντιοι από την Ρωσία, στις αρχές της δεκαετίας του ’90.

Στα Δίκαια πρωτολειτούργησε το Γυμνάσιο-Λύκειο της περιοχής, η Αγροτική Τράπεζα και η Εθνική Τράπεζα, ο Σιδηροδρομικός Σταθμός και πολλές δημόσιες υπηρεσίες.

Πηγές:
– Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος
– Σύλλογος Γυναικών Δικαίων

ΔΙΛΟΦΟΣ

Λίγο πιο πέρα από τον Κριό, είναι ο Δίλοφος, στο σημείο ακριβώς απέναντι που λέγεται Τριεθνές και βρίσκονται τα τελωνεία Βουλγαρίας και Τουρκίας, ξεχωρίζουν οι μιναρέδες του τούρκικου χωριού Ντογατσά. Οι κάτοικοι του Διλόφου ήρθαν από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη.

Η παλιά του ονομασία Γιουργιούς (Yuruyus) σημαίνει βάδισμα, πεζοπορία, ενώ κατ' άλλους σημαίνει επίθεση (γιουρούσι).

Στο μέρος αυτό διεξήχθησαν σφοδρότατες συγκρούσεις κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων του 1912-13. Εδώ σώζεται ο τάφος του ήρωα των χριστιανών (Βουλγάρων, Σέρβων και Ελλήνων) Καπιτάν Αντρέεφ. Προς τιμήν του ονομάστηκε το απέναντι χωριό, εντός της Βουλγαρικής επικράτειας, Καπετάν Αντρέεβο. Σύμφωνα με πληροφορίες, ο Καπιτάν Αντρέεφ ήταν ο φόβος και ο τρόμος των Τούρκων, σε μια μάχη όμως άφησε και ο ίδιος την τελευταία του πνοή, κοντά στον δημόσιο δρόμο που οδηγεί στα Μαράσια.

Στο χωριό κατοικούσαν Γκαγκαβούζηδες και την δεκαετία του '50 εγκαταστάθηκαν Πετρωτιώτες, γιατί υπήρχε έλλειψη κλήρων στο χωριό τους και η γη δεν επαρκούσε για να τους θρέψει όλους. Έτσι, αποίκησαν ομαδικά τον Δίλοφο, όπως γινόταν στις ελληνικές πόλεις από τα πανάρχαια χρόνια.

Σύμφωνα με την ανάλυση της απογραφής του 1923, στο χωριό εγκαταστάθηκαν και 97 πρόσφυγες, ενώ σύμφωνα με τα πεπραγμένα της Πολιτικής Διοίκησης Θράκης, (τ.4), το 1922 εγκαταστάθηκαν στο Δίλοφο 39 οικογένειες από τον Καύκασο και τον Πόντο, αποτελούμενες από 117 άτομα. Προπολεμικά λειτουργούσε λιγνιτωρυχείο με 150 εργαζομένους και το σχολείο είχε 120 μαθητές, τρεις δασκάλους και νηπιαγωγό.

Στο Δίλοφο εγκαταστάθηκαν και μερικές οικογένειες από το Ορτάκιοϊ (Ιβαϊλοβγκράντ) της Βόρειας Θράκης. Δυστυχώς, σήμερα, ογδόντα χρόνια μετά ο πληθυσμός του χωριού είναι περίπου ογδόντα γέροντες. Ένα χωριό που τροφοδοτήθηκε επανειλημμένα με προσφυγικό πληθυσμό κατέληξε να στείλει τα παιδιά του μετανάστες σε άλλα μέρη και κάτω από τελείως διαφορετικές συνθήκες.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Διλόφου
– Θεόδωρος Κυρκούδης Βιβλιοθηκονόμος

Ε Λ Ι Α

Για να γνωρίσουμε – όσο αυτό είναι δυνατόν – την ιστορία της Ελιάς θα πρέπει να μεταφερθούμε σε κάποια άλλα χωριά, τη Γυαλιά και τη Μπάρα, απ' όπου ήρθαν οι παππούδες μας. Σχεδόν ο συνολικός αριθμός των κατοίκων της Ελιάς προέρχεται από τη Γυαλιά και μόνο λίγες οικογένειες από τη Μπάρα. Γινόταν όμως γάμοι μεταξύ των δύο χωριών, και έτσι υπήρχαν αρκετές γυναίκες από τη Μπάρα παντρεμένες στη Γυαλιά, που αργότερα ήρθαν στην Ελιά.

Η Γυαλιά και η Μπάρα ήταν δυο παλιά χωριά της περιοχής που έσβησαν. Βρισκόταν δυτικά του Πενταλόφου, δίπλα στα σημερινά ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

Πολλές πληροφορίες έχουν διασωθεί και μιλούν για εγκατάσταση Ηπειρω-

τών μαστόρων, κυνηγημένων από την ευρύτερη περιοχή του Σουλίου, σε χωριά του Τριγώνου. Ένας γέρος από την Ελιά ανέφερε πως η γιαγιά του θυμόταν τον τσέλιγκα παππού της με φουστανέλες στη Γυαλιά.

Το 1913 οι Τούρκοι για να κάμψουν το ελεύθερο φρόνημα των Γυαλιωτών, σούβλισαν 13 εξέχοντες νοικοκύρηδες στην πλατεία του χωριού. Μετά τους Ρώσους, στα 1915 έφυγαν και οι Τούρκοι και δεν ξαναγύρισαν. Γύρισαν όμως οι Βούλγαροι κομιτατζήδες που με την επεκτατική πολιτική τους ρήμαξαν κυριολεκτικά την περιοχή.

Σημειώνουμε ότι στο χωριό υπήρχε η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου πριν το 1880. Επίσης, υπήρχε δάσκαλος που τον πλήρωνε το χωριό. Εντύπωση προκαλεί η τοπική αυτοδιοίκηση που παρά την υποδούλωση οι ορεσίβιοι πρόγονοι μας ήταν, στην ουσία ελεύθεροι. Βέβαια τον μουχτάρη (πρόεδρο) τον διόριζαν οι Τούρκοι, όμως τους υπόλοιπους εφτά (7) αζάδες (δημογέροντες), τους επέλεγαν οι ίδιοι. Οι αζάδες έπρεπε να είναι σωματώδεις, από καλές οικογένειες και ευκατάστατοι.

Στη Γυαλιά, είχαμε Βούλγαρο παπά και δάσκαλο μέχρι το 1917. Υπήρχαν Έλληνες που ήξεραν γράμματα και σ' αυτούς πήγαιναν τα παιδιά οι γονείς τους τα βράδια και τα διάβαζαν στα Ελληνικά να μη χάσουν τα Ελληνικά γράμματα. Τα πήγαιναν κρυφά απ' το Βούλγαρο δάσκαλο. Μετά το '17 είχαμε Έλληνα παπά, πήγε στην Ελιά όπου πέθανε. Κωσταντής τ' όνομα. Είχε έρθει απ' το Καρα-Τεπέ της Βουλγαρίας. Τα νεκροταφεία ήταν πάνω στη «γραμμή». Μισά-μισά, πήγαιναν οι μπάμπες να θυμιάσουν και φώναζαν το Βούλγαρο αρχιφύλακα, στο φυλάκιο που ήταν κοντά κι αυτός τους έδινε άδεια να πάνε να θυμιάσουν τα μνήματα που ήταν «μέσα».

Το μαρτύριο αυτό της Βουλγαρικής κατοχής κράτησε ως το 1920, οπότε κατέφθασε ελευθερωτής ο Ελληνικός Στρατός. Στις 21 Μαΐου του 1920 ήρθαν οι Γάλλοι και οι σύμμαχοι μας για να οριοθετήσουν τη μεθόριο. Λέγεται ότι ζήτησαν λίρες για να χαράξουν τα σύνορα προς όφελος της Γυαλιάς, που όμως δεν τους έδωσαν. Τα χωράφια του χωριού με τον καθορισμό των συνόρων έμειναν στη Βουλγαρική πλευρά. Τότε το χωριό που ήταν καθαρά αγροτικό, δεν είχε πια ζωή. Οι παππούδες μας αναγκάστηκαν εκ των πραγμάτων να μεταναστεύσουν, αναζητώντας στον ήλιο μοίρα. Η οριοθέτηση στάθηκε άδικη γι' αυτούς, τους πήραν τα χωράφια και τους άφησαν τα σπίτια.

Έτσι το 1920 ήταν η μοιραία γι' αυτούς χρονιά. Άλλοι τράβηξαν για τη Στέρνα (Τατάρκιοϊ), άλλοι για τη Λεπτή (Ιντζέκιοϊ), άλλοι για το Σπήλαιο μα οι περισσότεροι ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στο τσιφλίκι του Ντελή-Αλή (τρελλού). Το χωριό μπορεί να είχε τούρκικο όνομα, ήταν όμως βουλγάρικο στο μεγαλύτερο μέρος του. Πρέπει να σημειώσουμε, πως η εγκατάσταση αυτή στη σημερινή τοποθεσία δεν έγινε από τη μια μέρα στην άλλη, ούτε τόσο εύκολα όσο εξιστορείται, έγιναν σφαγές Τούρκων από Βουλγάρους.

Έθιμα

Τα έθιμα που παραθέτουμε, όπως είναι φυσικό, με το πέρασμα του χρόνου άλλαζαν μορφή. Υπάρχουν λοιπόν αρκετές διαφορετικές μνήμες για το ίδιο έθιμο. Σας παρουσιάζουμε ενδεικτικά τα γνωστότερα έθιμα κατά ημερολογιακή σειρά.

Στις είκοσι Ιανουαρίου, γιορτή του Αγίου Ευθυμίου, σε όλα τα σπίτια έσφαζαν έναν κόκορα. Από το αίμα του κόκορα έβαζαν μια βούλα στο μέτωπο των αγοριών. Μαγείρευαν τον κόκορα με κουσκούσι ή πλιγούρι και μοίραζαν από το φαγητό σε συγγενείς, παππούδες και κουμπάρους. Στους νονούς πρόσεχαν να προσφέρουν το καλύτερο κομμάτι κρέας.

Οι τρεις πρώτες μέρες του Φλεβάρη, οι γιορτές του Τρύφωνα, της Υπαπαντής και του Συμεών ήταν τα «σμάδια δηλ. σημάδια». Το τριήμερο αυτό δεν επιτρεπόταν να κόψουν, να ράψουν, να πλέξουν και γενικά να κάνουν χειρωνακτικές δουλειές, γιατί πίστευαν ότι κινδύνευαν να γεννηθούν στο σπιτικό τους παιδιά ή ζώα με σημάδια.

Τις Αποκριές γινόταν το έθιμο του Μπέη. Παλιότερα το έθιμο αυτό γινόταν τη Δευτέρα της Απόκρεω, αλλά επειδή ήταν εργάσιμη μέρα αργότερα άρχισαν να το κάνουν την Καθαρή Δευτέρα ή την Κυριακή της Τυρινής .

Το βράδυ της Κυριακής της Τυρινής τα ζευγάρια επισκέπτονταν τους γονείς τους και τους κουμπάρους τους για να συγχωρεθούν, με την έναρξη της Σαρακοστής. Έφερναν μαζί τους κρασί και αυγά βρασμένα. Εκεί τους έβγαζαν κάποιους μεζέδες και τους κερνούσαν.

Το πρωί της πρώτης του Μάρτη άναβαν φωτιές και πηδούσαν τα παιδιά πάνω από τη φωτιά τρεις φορές για να μη τους μαυρίσει ο Μάρτης. Από το προηγούμενο βράδυ με άσπρη και κόκκινη κλωστή έκαναν για τα παιδιά ένα βραχιολάκι ή ένα δαχτυλίδι, τον Μάρτη, που έδεναν στο χέρι τους. Όταν έβλεπαν για πρώτη φορά την άνοιξη πελαργό ή χελιδόνι, έβαζαν το Μάρτη κάτω από μια μεγάλη πέτρα. Μετά από σαράντα μέρες σήκωναν την πέτρα. Αν έβρισκαν σκουλήκια σήμαινε ότι θα παντρευτούν τεμπέλη, αν όμως έβρισκαν μυρμήγκια σήμαινε ότι ο σύντροφός τους θα ήταν εργατικός.

Στις 25 του Μάρτη, απ' το ξημέρωμα τα παιδιά έπαιρναν κουδούνια και τενεκέδες και τα χτυπούσαν ενώ γύριζαν τις αυλές των σπιτιών τους φωνάζοντας: «φύγετε φίδια, φύγετε γουστερίτσες (σαύρες)». Το έθιμο αυτό γινόταν επί Τουρκοκρατίας, αργότερα σταμάτησε. Οι υπόδουλοι γιόρταζαν την κήρυξη της επανάστασης μ' αυτόν τον τρόπο, βρίζοντας τους Τούρκους χωρίς αυτοί, να το καταλαβαίνουν. Εκτός όμως από αυτό, το χτύπημα των κουδουνιών προμήνυε και τον ερχομό της άνοιξης, το ξύπνημα των ερπετών.

Την Κυριακή των Βαΐων τα κορίτσια έφτιαχναν με το αντί του αργαλειού μια κούκλα, τη Βάγια και την έντυναν με παραδοσιακά ρούχα. Από τη δεκαετία του '70 άρχισαν να χρησιμοποιούν κούκλες παιχνίδια μεγάλου μεγέθους.

Κατά ομάδες τα κορίτσια γυρνούσαν σ' όλα τα σπίτια του χωριού, κουνώντας την κούκλα και τραγουδώντας το παρακάτω τραγουδάκι:

Βάγια, βάγια του βαγιώ
ώσπου να 'ρθει η Πασχαλιά, μι τα κόκκινα τ' αυγά
μέσ' του φούρνου του ψουμί
κι στη σούβλα το τσιτσί (= κρέας)
τρώνι γάτες κι γάτοι
κι παπάδες παπαδιές.

Την Πρωτομαγιά οι κοπέλες πρωί πρωί, επιδίωκαν να πάνε απ' τις πρώτες στο ποτάμι για να πάρουν νερό. Στο νερό αυτό καθώς το ζέσταιναν, έριχναν μέσα αρωματικά βότανα με κυρίαρχο το μελισσοβότανο και λουζόταν μ' αυτό.

Στις τέσσερις του Δεκέμβρη σε όλα τα σπίτια έκαναν τη γνωστή μας «Βαρβάρα» και μοίραζαν σε γονείς, νονούς και συγγενείς.

Στις 18 Δεκεμβρίου, γιόρταζαν τον Άγιο Μόδεστο. Οι γυναίκες έφτιαχναν από μια πίτα που αφού τη διάβαζε ο παπάς στην εκκλησία, μοίραζαν σε συγγενείς, φίλους και τάιζαν τα οικόσιτα ζώα τους. Έτσι με την αρτοκλασία τιμούσαν τα ζώα, την ύπαρξή τους, τη συμβίωση και τη σχέση που υπήρχε μεταξύ τους.

Και φτάνουμε στα Χριστούγεννα, μια περίοδο με πολλά έθιμα.

Την παραμονή ή και την προπαραμονή των Χριστουγέννων έσφαζαν το γουρούνι. Κάθε οικογένεια έτρεφε τουλάχιστον ένα, στον «κουτσιρό», όπως λέγανε το σπιτάκι του χοίρου, για το σκοπό αυτό. Μετά το σφάξιμο ακολουθούσε τελετουργικά ο τεμαχισμός του. Άλλο προορίζονταν για μπριζόλες, άλλο για καβουρμά, για λουκάνικα, χώρια ο παστός, το λίπος και η λίγδα. Από το λίπος θα φτιάχνονταν και οι «τσιγαρίδες» για το δύσκολο χειμώνα που ερχόταν. Ψυγεία δεν υπήρχαν μα και τίποτα δεν πετιόταν, όλα τα μέρη του ζώου αξιοποιούνταν για να κατεργαστούν και να διατηρηθούν, μέχρι τις Αποκριές που άρχιζε η Σαρακοστή.

Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων έστρωναν γιορταστικό τραπέζι, με εννιά νηστήσιμα φαγητά. Όλη η οικογένεια καθόταν γύρω από το τραπέζι (τα παλιά χρόνια καθόταν κάτω γύρω από το σοφρά, χαμηλό, στρόγγυλο τραπέζι) και ο αρχηγός της οικογένειας θύμιαζε με ένα κεραμίδι ή ένα υνί. Πρώτα θύμιαζε το εικονοστάσι, μετά το τραπέζι με τα φαγητά, μετά όλους τους παραβρισκόμενους που στεκόταν όρθιοι και τέλος όλους τους χώρους του σπιτιού.

Τα ξημερώματα των Χριστουγέννων τα παλληκάρια του χωριού γυρνώντας στα σπίτια έλεγαν τα κάλαντα:

Χριστός γεννάται, χαρά στον κόσμο
χαρά στον κόσμο στα παλικάρια
Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες

κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε
Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε
τους Αποστόλους, τους Ιεράρχες
Σεις Αποστόλοι και Ιεράρχες
να πά' να φέρτε μύρα και μόσχο
Οι Αποστόλοι για μύρα πάνε
κι οι Ιεράρχες για μόσχο τρέχουν
Κι ώσπου να πάνε κι ώσπου να έρθουν
η Παναγιά μας ελευθερώθκε
Μέσα στους μόσχους, μέσα στα κρίνα
μέσα στις δάφνες και στα λελούδια

Ένα άλλο έθιμο των εορτών ήταν της Καμήλας ή Τζιαμάλας. Γινόταν συνήθως την παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Οι νέοι έφτιαχναν ένα σκελετό με ξύλα και τον έντυναν με κουρέλια και δέρματα, ώστε να πάρει τη μορφή της καμήλας. Ύστερα δυο παλικάρια έμπαιναν από κάτω και αποτελούσαν τα πόδια της καμήλας. Την καμήλα οδηγούσε ο καμηλιέρης σε όλα τα σπίτια του χωριού, με συνοδεία νταουλιού και το τραγούδι «λουκάνικα τρώει, παστό μαζώνει». Οι νοικοκυραίοι έδιναν στην καμήλα λουκάνικα και χρήματα. Τότε η καμήλα γονατίζε και τους φιλούσε το χέρι. Στη διάρκεια της περιφοράς έτρεχε η καμήλα και πολλές φορές ξέφευγε από τον καμηλιέρη. Τότε έτρεχαν όλοι για να την πιάσουν και τη χτυπούσαν.

Αρραβώνας – γάμος

Στους αρραβώνες πήγαιναν στο σπίτι της νύφης η προξενήτρα, οι γονείς του γαμπρού με μια συνοδεία, όχι όμως και ο ίδιος ο γαμπρός. Μέσα σε ένα μαντήλι έβαζαν ρύζι, καλαμπόκια και έδεναν με κόκκινη κλωστή ένα ματσάκι βασιλικό πάνω στο οποίο τοποθετούσαν κάτι χρυσό συνήθως φλουριά. Αυτά ήταν τα σημάδια που πρόσφερε η οικογένεια του γαμπρού στη νύφη. Ανάλογα σημάδια πρόσφερε και η νύφη. Ως κέρασμα συνήθως πρόσφεραν βρασμένο καλαμπόκι με ζάχαρη. Τα αρραβωνιάσματα ανακοινώνονταν στο χωριό το πρωί με τουφεκιές. Την Τρίτη μέρα η νύφη έπρεπε να πάει και να φέρει νερό στην πεθερά από το ποτάμι.

Το κάλεσμα στη χαρά όπως έλεγαν το γάμο γινόταν με το μπουκάλι. Δυο κορίτσια συγγενείς γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι όλο το χωριό με ένα μπουκάλι ούζο και ένα δοχείο με σεκέρια (κουφέτα). Κερνώντας με ένα ποτηράκι που είχαν, καλούσαν τον κόσμο στο γάμο. Σε όσα παιδιά πήγαιναν στα σπίτια που είχαν γάμο, καρφίτσωναν στο στήθος ένα μαντηλάκι, σημάδι ότι συμμετέχει στο γάμο.

Την Κυριακή από το πρωί άρχιζε ο καλλωπισμός. Μέχρι το τέλος της δεκα-

ετίας του ’50 η νύφη φορούσε ένα βελούδινο φόρεμα και ένα πέπλο στο κεφάλι. Απαραίτητο υλικό στο χτένισμα της νύφης ήταν τα τέλια μεταλλικές λεπτές χρυσές κλωστές. Εξ’ ου και στο παιδικό τραγουδάκι, ….νυφούδα μι τα τέλια, γαμπρός μι τα κουρέλια….

Ο γαμπρός με τον μπράτμο (παράγαμπρος, φίλος ή συγγενής, συνομήλικος περίπου του γαμπρού) και τους συγγενείς του, με συνοδεία οργάνων πήγαιναν να πάρουν τον σύντεκνο (κουμπάρο). Μετά από κεράσματα και χορό στην αυλή του κουμπάρου αναχωρούσαν με μουσική και χορεύοντας το πρωτόψωμο, για το σπίτι της νύφης. Η πλευρά της νύφης πρόσφερε και αυτή μεζέδες στην πομπή του γαμπρού που κατέφθανε με τον κουμπάρο, ενώ μέσα στο σπίτι η νύφη χάριζε στους στενούς συγγενείς της αναμνηστικά δώρα (ντάρζει).

Μετά το μυστήριο γινόταν γλέντι στο σπίτι του γαμπρού. Οι νεόνυμφοι έπρεπε να σύρουν με τη σειρά το χορό και τότε πρώτα οι συγγενείς τους καρφίτσωναν χαρτονομίσματα και μετά όλοι οι υπόλοιποι τους έδιναν κέρματα. Παλιά ο καθένας πήγαινε στο γλέντι με το φαΐ του συνήθως μπλιγούρι. Εκεί του δίνανε και λίγο κρέας.

Έθιμα που σχετίζονται με τον ερχομό του παιδιού.

Μέχρι το 1960-64 τα παιδιά γεννιόταν στο σπίτι με τη βοήθεια μιας πρακτικής μαμής. Τη μέρα που γεννιόταν ένα μωρό έκαναν μια πίτα που την έλεγαν η πίτα της Παναγιάς, τη θύμιαζαν, ευχαριστούσαν την Παναγία και την έτρωγαν. Την Τρίτη μέρα η μητέρα πήγαινε με το μωρό στον παπά για να της διαβάσει μια ευχή, τα παλιότερα χρόνια πήγαινε ο παπάς στο σπίτι της. Την ίδια μέρα γινόταν και τα «μπουιανίκια». Καλούσαν τις γυναίκες που ήθελαν, (συγγενείς, γειτόνισσες και φίλες) και τις έκαναν το τραπέζι. Η λεχώνα έχοντας στο κεφάλι μια μπλε χάντρα και ένα σκόρδο (προφανώς για να μην τη ματιάσουν) ήταν ξαπλωμένη μαζί με το μωρό σε μια γωνιά του χώρου της συνάθροισης. Το βασικό έδεσμα ήταν η λειψή μπουγάτσα, δηλαδή μια μπουγάτσα με έλλειμα, χωρίς μαγιά και φύλλα. Έσπαγαν τη μπουγάτσα σε κομμάτια σε ένα ταψί και την έκαναν «μπουλμά». Περιέχυναν το μπουλμά με λάδι και κάθε γυναίκα έπαιρνε απ’ αυτά τα κομμάτια και έτρωγε μαζί με το φαγητό που πρόσφεραν. Μετά το φαγητό κάθε καλεσμένη πλησίαζε τη μητέρα με το μωρό και έδινε τις ευχές της, κάποιο χαρτζιλίκι - κέρμα (το ασήμωναν) και μια κλωστούλα που τραβούσαν από τα ρούχα τους. Η κλωστή έπρεπε να είναι από το πάνω μέρος του σώματος για να γίνει το μωρό ψηλό. Οι γυναίκες που είχαν παραβρεθεί στα μπουιανίκια, αφού περνούσαν 9 μέρες από τη γέννηση του μωρού και συνερχόταν η λεχώνα, έφερναν στη μητέρα την «κονομιά». Κάθε μέρα μια από τις γυναίκες ανταπέδιδαν φέρνοντας μια «νιβατιά» (ψωμί φουρνισμένο μέσα σε ταψί) και ένα πιάτο φαγητό. Έτρωγαν μαζί με τη μητέρα η οποία έσπαγε ένα κομμάτι από το ψωμί και το πρόσφερε στην επισκέπτρια, για να το πάρει μαζί της.

Η μητέρα για σαράντα μέρες δεν έπρεπε να βγει από το σπίτι της και να μη συναντηθεί με άλλη λεχώνα. Στις σαράντα μέρες πήγαινε στην εκκλησία για να πάρει την ευχή του σαραντισμού. Τη μέρα εκείνη η μητέρα επισκεπτόταν τρία συγγενικά της σπίτια. Οι συγγενείς στην πρώτη αυτή επίσκεψη του μωρού το ασήμωναν (του έδιναν κάποιο νόμισμα) για να 'ναι σιδερένιο και το πασπάλιζαν με λίγο αλεύρι για να είναι άσπρο και να ασπρίσει να γεράσει.

Κτίσιμο σπιτιού.

Στο κτίσιμο ενός σπιτιού συνέτρεχαν και βοηθούσαν όλοι οι συγγενείς κάτω από τις οδηγίες κάποιου μάστορα. Όταν τέλειωνε το σπίτι και έκαναν τη στέγη, έκαναν ένα ξύλινο σταυρό πάνω στο μεσαίο κεντρικό δοκάρι της στέγης. Ο μάστορας άρχιζε να «χουγιάζει» δηλαδή να φωνάζει, για να τον ακούσουν όλοι, ευχές για το νοικοκύρη και το σπίτι. Πρώτα η νοικοκυρά του σπιτιού πήγαινε συνήθως ένα πουκάμισο για να το βάλουν πάνω στο σταυρό, ακολουθούσαν οι γειτόνισσες φέρνοντας πετσέτες. Ότι συγκεντρωνόταν τα μοιραζόταν οι εργάτες που πήραν μέρος στο κτίσιμο.

Σε περιόδους ανομβρίας γινόταν το έθιμο της «Πιρπιρούνας». Μια ομάδα παιδιών γύριζε στα σπίτια έχοντας ανάμεσά τους ένα κορίτσι, συνήθως ορφανό ή φτωχό, σκεπασμένο με κλαδιά και φύλλα που ήταν η Πιρπιρούνα. Καθώς γύριζαν η Πιρπιρούνα και τα παιδιά τραγουδούσαν: «Πιρπιρούνα περπατεί, το θεό παρακαλεί, βρέξε θεέ μου μια βροχή, να βραχούν οι τσιομπανοί, τσιομπανοί γελαδαροί και τα πράματα τς μαζί».

Κάθε νοικοκυρά έβγαινε τότε με μια κανάτα νερό και κατάβρεχε την «πιρπιρούνα».

Το σκεπασμένο με φύλλα παιδί συμβόλιζε τη διψασμένη βλάστηση που ζητούσε το νερό για να ζήσει και να καρπίσει. Διάλεγαν, όπως είπαμε, φτωχό παιδί για να το λυπηθεί ο θεός και να βρέξει.

Έκαναν και λιτανείες όπου ο παπάς σταματούσε στους αγρούς και διάβαζε δεήσεις για βροχή. Το πότισμα και η απόδοση των χωραφιών εξαρτιόταν άμεσα από τη βροχή και κατά συνέπεια η σοδειά και η τροφή τους.

Παιχνίδια του παλιού καιρού

Τσιλίκι

Το τσιλίκι είναι ατομικό παιχνίδι και παίζεται με μια βέργα και ένα ξυλάκι μιας πιθαμής, που οι άκρες του είναι κομμένες λοξά. Το τοποθετούσαν σε έναν κύκλο και χτυπώντας το με τη βέργα, το πετούσαν μακριά. Όποιος το 'πιάνε στον αέρα κέρδιζε σειρά. Διαφορετικά κέρδιζε αυτός που το είχε πετάξει μακρύτερα. Κάθε δέκα βέργες και ένας πόντος.

Ο κάθε παίκτης είχε δικαίωμα να χτυπήσει τρεις φορές αν κέρδιζε συνέχιζε αν όχι έχανε τη σειρά του.

Τζιαμί
Συμμετέχουν δύο ομάδες παιδιών. Η μια φυλάει το τζαμί, που είναι δέκα κομμάτια από κεραμίδια, τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο. Η άλλη ομάδα βρίσκεται μακριά και προσπαθεί με μια μπάλα να ρίξει το τζαμί. Όταν καταφέρει κάποιος να το ρίξει σκορπούν τα κεραμίδια και η ομάδα που το γκρέμισε, προσπαθεί και πάλι να το φτιάξει. Οι αντίπαλοι όμως το φυλάνε με τη μπάλα κι όποιος χτυπηθεί αποχωρεί απ' το παιχνίδι. Αν καταφέρει η ομάδα να το φτιάξει, φωνάζουν όλοι μαζί «τζαμί» και κερδίζουν πόντο.

Γκατζιόλα ή μακριά γαϊδούρα
Πάλι παίρνουν μέρος δύο ομάδες. Ο πρώτος που στέκεται όρθιος λέγεται ντερέκι, κολώνα. Οι υπόλοιποι σκύβουν ο ένας πίσω από τον άλλο και κρατούνται πίσω από τις μέσες τους.

Η άλλη ομάδα πηδάει στις ράχες της πρώτης, αφού προηγηθεί συνεννόηση. Συνήθως φροντίζουν να καθίσουν όσοι μπορούν, στη ράχη ενός ατόμου, του πιο αδύνατου. Αφού πηδήξουν όλοι, αρχίζει το μέτρημα ως το δέκα. Αν οι από κάτω αντέξουν γίνεται αλλαγή των ομάδων, αν γονατίσουν αλίμονο τους, γιατί θα στήνονται ώσπου ν' αντέξουν ολόκληρο το μέτρημα. Αν πάλι πέσουν οι από πάνω τότε χάνουν αυτοί.

Παραδοσιακά φαγητά

Λαλαγγίτες, Καρταλάτσια, Μικίκια, Μιλίνες, Ψιρούκι, Σκορδαλιά, Ριτσέλια, Τσιγαρίδες, Καβουρμάς, Πασιουρτή, Τραχανάς, Κουσκούσι, Μπλιγούρι, Μπομπότα, Λαχανιά, Λειψή μπουγάτσια, Σερμπέτι, Κατσιαμάκι, Ταβούδι, Κάσια.

Λίγα ήταν τα παραμύθια που άκουγαν τα παιδιά του χωριού από τις γιαγιάδες τους, που κι εκείνες είχαν μάθει από τις δικές τους γιαγιάδες στη Γυαλιά. Τα πιο δημοφιλή ήταν η Μάρω και η Γκορτσιούδα.

Πηγή:
– Προφορικές πληροφορίες, Σύλλογος Γυναικών Ελαίας, 2018

Θ Ε Ρ Α Π Ε Ι Ο

Είναι ένα απ' τα παλιά χωριά των ντόπιων κατοίκων της περιοχής. Γνωστό ως Σαρήγιαρ, συναντιέται για πρώτη φορά σε ένα βακουφικό έγγραφο του Σουλτάνου Μουράτ Β΄, του πρώτου μισού του 15ου αιώνα.

Επισήμως, το συναντούμε στην απογραφή του 1877, με 250 κατοίκους. Βέβαια, η ύπαρξή του είναι πολύ πρωϊμότερη. Το 1873 περιλαμβάνεται στα οχτώ ελληνικά χωριά της περιοχής Τζιερμενίου.

Το 1905 είχε 18 μαθητές, ενώ το 1910 είχε 29 άρρενες μαθητές και 6 θήλεις, χωρισμένους σε τρεις τάξεις και ο μισθός του δασκάλου ήταν 24 εικοσόφραγκα.

Ο μεταβυζαντινός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου του Θεραπειού χτίστηκε το 1895 και η ημερομηνία 16 Απριλίου είναι χαραγμένη στο υπέρθυρο. Στην κτητορική επιγραφή αναφέρεται ως ημερομηνία των εγκαινίων η 25η Αυγούστου του ίδιου έτους. Στο δάπεδο του Ιερού υπάρχει ο δικέφαλος αετός με την επιγραφή ΜΝΗΣΘΗΤΙ ΚΥΡΙΕ.

Ο ναός διαθέτει δύο εισόδους, μια κεντρική και μια από την πλάγια, βόρεια πλευρά του, που οδηγεί κατευθείαν στον γυναικωνίτη, ώστε να περνούν απαρατήρητες οι γυναίκες. Είναι χτισμένος με πέτρα Θεραπειού, καμπύλο εξώστη και ξύλινη καμαρωτή οροφή. Οι ναοί αυτοί με την αρχιτεκτονική τους διαφοροποίηση αντανακλούν την πολιτισμική εξέλιξη κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

Στο Θεραπειό, ρωμαϊκά λουτρά και ιαματικές πηγές βρίσκονταν δυτικά του χωριού. Κοντά στο Θεραπειό, μέσα στο ποτάμι, υπήρχε μια πηγή, που κάθε χρόνο τον Δεκαπενταύγουστο ανάβλυζε θερμό ιαματικό νερό. Μαζευόταν κόσμος, που γιατρεύονταν. Όμως σκεπάστηκε, γιατί οι Τούρκοι, που προσέρχονταν λεηλατούσαν την περιοχή. Αργότερα οι Χριστιανοί άνοιγαν λάκκους σε μια πλαγιά και έκαιγαν ξύλα. Πάνω στα κάρβουνα άπλωναν χόρτα και ξάπλωναν όσο άντεχαν. Επειδή αρκετοί γιατρεύονταν, ονομάστηκε Θεραπείον.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Θεραπειού
– Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος

ΘΟΥΡΙΟ

Το Θούριο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού Έβρου, ανάμεσα στην Ορεστιάδα και το Διδυμότειχο. Απέχει μόλις μερικά χιλιόμετρα από τα Ελληνοτουρκικά σύνορα, τα οποία προσδιορίζει ο Έβρος ποταμός. Βρίσκεται σε υψόμετρο τριάντα μέτρων πάνω από τη θάλασσα και είναι ένα πεδινό χωριό με εύφορο κάμπο.

Στη σημερινή θέση του Θουρίου επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπήρχε τουρκικό χωριό, το Ουρλί. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922-23 κατοικήθηκε από τους έλληνες χριστιανούς κατοίκους που ήρθαν στο Ουρλί από διάφορα άλλα μέρη, κυρίως της Ανατολικής Θράκης. Στους πρόσφυγες κατοίκους του Θουρίου δόθηκαν οικόπεδα και κλήρος (χωράφια για καλλιέργεια).

Τα πρώτα χρόνια η ανάπτυξη του Θουρίου βασίστηκε στην καλλιέργεια της γης, ωστόσο, αργότερα κάποιοι κάτοικοι ασχολήθηκαν με το εμπόριο, άλλοι έγιναν τεχνίτες, και άλλοι υπάλληλοι. Μερικοί από τους κατοίκους του Θουρίου μεταναστεύσανε σε άλλα μέρη της Ελλάδας, αλλά η μεγάλη φυγή έγινε την δεκαετία του 1960 όταν έφυγε σχεδόν ο μισός πληθυσμός του χωριού σε χώρες όπως, Γερμανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Γαλλία, Βραζιλία, Αυστραλία και αλλού.

Σήμερα υπάρχουν εφτακόσιοι μόνιμοι κάτοικοι στο Θούριο και ασχολούνται με τη γεωργία, το εμπόριο ή είναι υπάλληλοι του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα, καθώς επίσης και αρκετοί συνταξιούχοι.

Στο Θούριο σήμερα υπάρχουν κοινοτικό κατάστημα, δημοτικό σχολείο, νηπιαγωγείο, αγροτικό ιατρείο, καθώς και η εκκλησία της Αναλήψεως του Χριστού.

Πηγή:
– Σύλλογος Γυναικών Θουρίου

ΚΑΒΥΛΗ

Η Καβύλη είναι χωριό του Δήμου Ορεστιάδας και βρίσκεται 8 χιλιόμετρα βόρεια της πόλης της Νέας Ορεστιάδας.

Μέχρι το 1922-1923 το χωριό λεγόταν Εμιρλί και κατοικούνταν από 60-70 τούρκικες οικογένειες ασχολούμενες με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τη μελισσοκομία. Το Εμιρλί ήταν χτισμένο σε μέρος πεδινό και λίγο επικλινές προς τα νοτιοδυτικά, όπου υπάρχει μικρό ποτάμι.

Έλληνες πρόσφυγες προερχόμενοι από το Ζαλουφόπουλο (Αμπαλάρ) της Ανατολικής Θράκης το φθινόπωρο του 1922 και από τη Σιδηρόπετρα (Δεμερδέσι) της περιοχής Ορεστιάδας (Καραγάτς), το καλοκαίρι του 1923, θα αντικαταστήσουν τους Τούρκους κατοίκους του Εμιρλί, που θα πάρουν το δρόμο αντίστροφα, προς την Ανατολική Θράκη.

Την εποχή αυτή η Επιτροπή Μετονομασίας Συνοικισμών της Γενικής Διοίκησης Θράκης, θα μετονομάσει τον οικισμό σε Καβύλη, δίνοντάς του το όνομα της αρχαίας πόλης Καβύλης, που πιθανότατα βρισκόταν βόρεια της Αδριανούπολης, στις νότιες υπώρειες του Αίμου, στην οποία εγκατέστησε Μακεδόνες εποίκους ο Φίλιππος Β΄, ο πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αφού την κατέλαβε το 342-341 π.Χ.

Ο Ηπειρώτης δάσκαλος Κωνσταντίνος Δαβίσκας, που διορίστηκε στην Καβύλη το 1924 έγραψε για αυτήν: «Ένα γραφικό χωριό της Επαρχίας Ορεστιάδας του Νομού Έβρου κτισμένο σε μια μικρή κοιλάδα βορείως της πόλεως Ορεστιάδας και πλησίον της διερχόμενης σιδηροδρομικής γραμμής Αλέξανδρουπόλεως – Σβίλενγκραντ και σε υψόμετρο 75 μέτρων. Οι πρώτες εντυπώσεις του νεο-

διορισθέντος διδασκάλου ήσαν απογοητευτικές. Τα σπίτια του χωριού λόγω της προχειρότητάς των είχαν από μακριά όψη οικίσκων ποιμενικών, πρασίνου στερούνταν τελείως. Για τη διάδοση του πρασίνου συνέβαλλαν και οι νεοϊδρυθέντες λαχανόκηποι των αδελφών Εμμανουήλ και Παναγιώτη Μαυρίδη…»

Οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού κατά το 1923 ήταν περίπου 680, το 1951 ήταν 1.118, το 1981 έφτασαν τους 1.509 και το 1991 ήταν 1.377.

Στην Καβύλη, μέχρι το 1960 περίπου, υπήρχε ο Ενοριακός Ναός του Αγίου Γεωργίου, που βρισκόταν πλησίον της θέσης του σημερινού Ναού του Αγίου Δημητρίου, προς τη βορεινή του πλευρά, εκεί που σήμερα είναι το προαύλιο του σχολείου.

Ο ναός αυτός κτίστηκε από τους πρόσφυγες του Ζαλουφόπουλου και της Σιδηρόπετρας στο καινούριο τους χωριό και ήταν αφιερωμένος στην τιμή του Αγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του Τροπαιοφόρου, αφού και στα δύο προηγούμενα χωριά τους οι ενοριακοί ναοί τους ήταν αφιερωμένοι στον Άγιο Γεώργιο και η ασημοσκέπαστη εικόνα του, που ήταν στο τέμπλο της εκκλησίας της Σιδηρόπετρας, είχε πάρει την θέση της στο τέμπλο της καινούριας εκκλησίας των προσφύγων στην Καβύλη.

Ο καινούριος Ναός, που κτίστηκε γύρω στο 1960 κι εγκαινιάστηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1962, αφιερώθηκε στην τιμή του Αγίου Δημητρίου μεγαλομάρτυρος του Μυροβλήτου.

Πρώτος ιερέας του χωριού ήταν ο πατήρ Αθανάσιος Βασιλειάδης, από την Σιδηρόπετρα, από το 1923 μέχρι το 1957.

Από το αρχείο της Κοινότητας φαίνεται ότι από το 1923 μέχρι το 1931, η Κοινότητα Καβύλης υπαγόταν διοικητικά στην Κοινότητα της Νέας Βύσσας. Οι Κοινότητες Νέας Βύσσας, Καβύλης και Στέρνας αποτελούσαν τότε μια ενιαία Κοινότητα. Το έτος 1931 η Κοινότητα Καβύλης αποσπάστηκε από την Κοινότητα Νέας Βύσσας και αποτέλεσε ξεχωριστή Κοινότητα (ΦΕΚ 24, Τεύχος Α΄, 31-1-1931, Α.Π. 6401/1931).

Από τότε που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Εμιρλί, οι πρώτοι Έλληνες κάτοικοι, άρχισε να λειτουργεί και σχολείο, έστω και με υποτυπώδη μορφή.

Με επιθυμία των κατοίκων αποφασίζεται να γίνει ανέγερση προσωρινού διδακτηρίου από ωμόπλινθους στο κέντρο του χωριού και έτσι αρχίζει η οικοδόμησή του τον Ιούλιο του 1924. Το Σεπτέμβριο του 1925 έγιναν τα εγκαίνια και η έναρξη της λειτουργίας των μαθημάτων. Στις 10 Σεπτεμβρίου 1928 άρχισε η ανοικοδόμηση του νέου διδακτηρίου παραπλεύρως του παλαιού. Τον Ιούλιο του 1929 περατώνεται το νέο τριτάξιο διδακτήριο.

Κατά το έτος 1923-1924, πρώτη χρονιά λειτουργίας του Δημοτικού Σχολείου Καβύλης, στα μαθητολόγια είναι γραμμένοι 116 μαθητές, απ' τους οποίους φοίτησαν κανονικά 97 μαθητές.

Στην Καβύλη λειτούργησαν και λειτουργούν αρκετοί πολιτιστικοί Σύλλογοι

όπως και ένα εξοχικό κέντρο διασκέδασης (σαλάτσι), από τα προπολεμικά ακόμη χρόνια, του Εμμανουήλ Μαυρίδη.

Πηγή:

– «Καβύλη στην ροή του Έβρου και της ιστορίας», Νικόλαος Ι. Κουφός, Έκδοση Κοινότητας Καβύλης, Νέα Ορεστιάδα, 1994

ΚΑΝΑΔΑΣ

Ο Καναδάς είναι το κατεξοχήν προσφυγοχώρι του Τριγώνου. Γκαγκαβούζηδες από τα χωριά της Χάφσας (Νίκης), Αζατλή (Ελευθεροχώρι), Καρακασίμ (Νιόβη) και Ογούλ Πασά ή Όλπασα (Δίδυμον) ήρθαν και εγκαταστάθηκαν και συνυπήρξαν με πρόσφυγες Βορειοθρακιώτες, που ήρθαν από το Ορτάκιοϊ (Ιβαήλοβγκραντ), το Ουρούμκιοϊ ή Εφραίμκιοϊ (Ελληνοχώρι) και το Δημητρήκιοϊ (το χωριό του Δημήτρη), που βρισκόταν απέναντι από τα Δίκαια.

Μάλλον άσχετη είναι η μετονομασία του χωριού Υψηλί σε Καναδά. Η μόνη σχέση που μπορεί να έχει με την βορειοαμερικάνικη χώρα είναι ότι πρόκειται για έναν απέραντο σιτοβολώνα.

Πηγές:

– Σύλλογος Γυναικών Καναδά
– Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος

ΚΕΡΑΜΟΣ

Ο Κέραμος αποτελείται από πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν εκεί από την Ανατολική Θράκη και την Ανατολική Ρωμυλία το 1923. Στην τοποθεσία αυτή υπήρχε παλιό τουρκικό χωριό, το Κιορμούτ. Οι Τούρκοι κάτοικοι έφυγαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών, λόγω της συνθήκης της Λωζάνης, ενώ κάποιες οικογένειες Τούρκων που παρέμειναν, έφυγαν για την Τουρκία την δεκαετία του 1950.

Οι κάτοικοι του χωριού ασχολούνται κυρίως με την αγροτική παραγωγή (σιτηρά, καλαμπόκι, ζαχαρότευτλα, βαμβάκι). Οι περισσότερες καλλιεργούμενες εκτάσεις στο χωριό παίρνουν νερό από τον ποταμό Άρδα, από αρδευτικό κανάλι φυσικής ροής και έτσι τα κτήματά τους έχουν μεγάλη στρεμματική απόδοση. Στην βελτίωση της παραγωγής σημαντικό ρόλο παίζει και ο Αγροτικός Συνεταιρισμός του χωριού, που διαθέτει ξηραντήριο, σιλό αποθήκευσης σιτηρών και αποθήκη γεωργικών εφοδίων.

Το διθέσιο Δημοτικό Σχολείο του χωριού έκλεισε την δεκαετία του 1990 ενώ στο κτήριο του νηπιαγωγείου, που επίσης διέκοψε την λειτουργία του, στεγάζεται σήμερα ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού.

Η εκκλησία του χωριού, ο Άγιος Διονύσιος, εγκαινιάστηκε το 1967 και αντικατέστησε την εκκλησία της Αγίας Τριάδας, στην θέση της οποίας χτίστηκε το 2000 μικρό ξωκλήσι.

Την δεκαετία του 1970 πολλοί κάτοικοι του Κέραμου μετέφεραν τα σπίτια τους στα νότια του χωριού για να αποφύγουν τις πλημμύρες του ποταμού Άρδα, που ήταν συχνό φαινόμενο.

Η τοποθεσία του χωριού ήταν πέρασμα από πολύ παλιά γιατί βρισκόταν πάνω στο δρόμο Φιλιππούπολη – Αδριανούπολη – Κωνσταντινούπολη, που για αιώνες ένωνε τις τρεις κυριότερες πόλεις της Θράκης και ήταν βασικός εμπορικός δρόμος κατά τις περιόδους της Ρωμαϊκής, Βυζαντινής και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Κέραμου
– Σταμάτης Γεωργούλης, Διεθνολόγος

ΚΛΕΙΣΣΩ

Η Κλεισσώ είναι σήμερα προάστιο της Νέας Ορεστιάδας. Οι πρόγονοι των σημερινών κατοίκων της Κλεισσούς ξεριζώθηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες, στην Ανατολική Θράκη, αφού πήραν μαζί τους όλες τις μνήμες, αλλά ελάχιστα από τα περιουσιακά τους στοιχεία, άφησαν καλλιεργημένα τα κτήματά τους, επιπλωμένα τα σπίτια τους, γεμάτα τα μαγαζιά τους και διπλοκλειδωμένα, γιατί πίστευαν πως γρήγορα θα γύριζαν πίσω. Πήραν μαζί τους τα εικονίσματα, οι γυναίκες τα βαπτιστικά και τα στεφανοχάρτια τους, φόρτωσαν τα κάρα τους με ρουχισμό και γεωργικά εργαλεία και ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στον κάμπο, στην παλιά Κλεισσώ, όπου μέχρι τότε κατοικούσαν Τούρκοι και μερικές οικογένειες Εβραίων.

Ήταν από πολλά μέρη, ήταν 46 οικογένειες Γκαγκαβούζηδες, από το Λεοντάρι της Ανατολικής Θράκης, 34 οικογένειες Αρβανίτες από το Μεγάλο Ζαλούφι, 17 οικογένειες από την Αδριανούπολη, 4 οικογένειες από τις Σαράντα Εκκλησιές. Συνολικά ήταν από 17 διαφορετικά μέρη, με διαφορετικές συνήθειες, διαφορετικό τρόπο σκέψης, διαφορετικό επίπεδο πολιτισμού, αλλά τους ένωνε όλους το μαράζι της προσφυγιάς, η ίδια ορθόδοξη πίστη και η ελπίδα πως μια μέρα θα επιστρέψουν στον τόπο τους.

Το παλιό χωριό είχε τρία καφενεία, όπου εκεί συζητούσαν όλα τα προβλήματά τους.

Αρχικά μοιράστηκαν τα χωράφια, όπως αντιστοιχούσαν στον καθένα σύμφωνα με τον αριθμό των μελών κάθε οικογένειας και άρχισαν να τα καλλιεργούν. Για να προμηθευτούνε τα αναγκαία τρόφιμά τους και ό,τι άλλο χρειάζο-

νταν τον πρώτο καιρό, ήταν αναγκασμένοι να πηγαίνουν ως το Διδυμότειχο.

Μετά την εγκατάστασή τους οι πρόσφυγες έχτισαν εκκλησία, όπου συγκεντρώνονταν τις γιορτές και προσεύχονταν με κατάνυξη. Πρώτος ιερέας ήταν ο πατήρ Βασίλειος Παπαμιχαήλ, παππούς του σημερινού πρωτοψάλτη της Ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Σουφλίου, κ. Βασίλη Παπαμιχαήλ.

Ενδιαφέρθηκαν από τον πρώτο καιρό να ιδρύσουν σχολείο, για να μαθαίνουν τα παιδιά ελληνικά γράμματα. Βρήκαν χώρο, χωρίς βέβαια τις απαραίτητες ανέσεις, τα παιδιά δεν είχαν θρανία και κάθονταν σε κορμούς δένδρων, ενώ είχαν μόνο ένα ή δύο βιβλία. Πρώτος δάσκαλος σ' αυτό το σχολείο ήταν ο Βασίλειος Παπαδόπουλος.

Στο παλιό χωριό έμεινε για ένα διάστημα και ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος, ο τελευταίος Μητροπολίτης Αδριανούπολης και αργότερα πρώτος Μητροπολίτης Νέας Ορεστιάδας.

Στο παλιό χωριό οι πρόσφυγες υπέφεραν από τις πλημμύρες, ο κάμπος γέμιζε με νερό, πολλές φορές ακόμη και το καλοκαίρι πλημμύριζε ο ποταμός Έβρος και παρέσυρε απ' τα αλώνια την παραγωγή.

Δέκα χρόνια έζησαν στο παλιό χωριό με στερήσεις αλλά πάντα ενωμένοι, σαν να ήταν μια οικογένεια, βλέποντας όμως να χάνεται η ελπίδα του γυρισμού στις παλιές τους εστίες, πήραν την απόφαση όλοι μαζί το 1932 και με την προτροπή του Σεραφείμ Σεραφειμίδη, Διευθυντή της τοπικής Υπηρεσίας Εποικισμού, να εγκαταλείψουν το παλιό χωριό και να εγκατασταθούν στο σημερινό συνοικισμό, στα βόρεια της Νέας Ορεστιάδας.

Η ζωή ξανάρχισε, κτίζονται καινούρια σπίτια, από τα οποία σήμερα λίγα σώζονται. Τα πρώτα βέβαια που αποφάσισαν να κτίσουν ήταν η εκκλησία και το σχολείο. Το σχολείο στα χρόνια της κατοχής μετατράπηκε σε κλινική όπου νοσηλεύονταν όσοι προσβάλλονταν από ευλογιά. Όσοι πέθαιναν από ευλογιά τους έθαβαν στην αυλή του Σχολείου, αφού τα μνήματα τα απολύμαιναν με ασβέστη. Στην αυλή του σχολείου θάφτηκαν περίπου 40 νεκροί.

Η λειτουργία του σχολείου τα πρώτα χρόνια ήταν προβληματική, η φοίτηση δεν ήταν υποχρεωτική, τα παιδιά των μεγάλων τάξεων τα έπαιρναν οι γονείς τους στις αγροτικές τους εργασίες. Υποχρεωτική η φοίτηση έγινε το 1955.

Οι πρώτοι δάσκαλοι του σχολείου ήταν ο Κωνσταντίνος Βασιλειάδης και η γυναίκα του η Αγγελική, οι οποίοι εκτός από τα ελληνικά γράμματα προσπαθούσαν να εμπνεύσουν στα παιδιά την αγάπη για την πατρίδα και την ορθοδοξία.

Οι πρόγονοι των σημερινών κατοίκων της Κλεισσούς ταλαιπωρήθηκαν ιδιαίτερα, γιατί αναγκάστηκαν όχι μια φορά, όπως οι περισσότεροι πρόσφυγες, αλλά δύο φορές να στήσουν από την αρχή το νοικοκυριό τους,

Οι κάτοικοι της Κλεισσούς από τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στη

νέα πατρίδα ασχολήθηκαν με την γεωργία και την κτηνοτροφία και διακρίνονταν για την εργατικότητά τους.

ΚΟΜΑΡΑ

Κόμαρα, Κουμαρλί ή Κουάρεσι σημαίνει στην Τούρκικη γλώσσα η τοποθεσία που βρίσκεται μεταξύ άμμων. Η περιοχή ήταν τσιφλίκι ενός αγά και η δημιουργία του χρονολογείται μεταξύ του 1780-1790. Στο τσιφλίκι εργάζονταν Έλληνες από την Αδριανούπολη, το Ορτάκιοϊ και τη Βόρειο Θράκη. Το 1885 το χωριό αριθμούσε 45 ως 50 Ελληνικές οικογένειες και τότε χτίζεται το πρώτο σχολείο. Το παλιό χωριό ήταν χτισμένο χαμηλά, κοντά στο ποτάμι. Εκεί ήρθαν και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από το Ορτάκιο, το Μουσταφά πασά, το Σβιλενγκράντ και τις Σαράντα Εκκλησιές.

Το 1931 όμως, μετά τις πλημμύρες του ποταμού Άρδα οι Κουμαρλιώτες, όπως και οι Κυπρινιώτες εγκατέλειψαν τα χωριά τους και εγκαταστάθηκαν στη σημερινή τοποθεσία. Το εκκλησάκι του Αγίου Δημητρίου απέμεινε εκεί για να θυμίζει το παλιό χωριό. Στο νέο χωριό εγκαταστάθηκαν Έλληνες από τις περιοχές Ορτακίου, Αδριανούπολης και τα περίχωρα, όπως το Δεμιρχανλή.

Το 1930 είχε γίνει η ρυμοτόμηση, δηλαδή ο σχεδιασμός του χωριού. Πλεονέκτημά του είναι ότι στην τοποθεσία που βρίσκεται, αδρεύονται όλες οι πεδιάδες και, καθώς τα εδάφη του είναι κατάλληλα, καλλιεργούνται διάφορες παραγωγές.

Εδώ και αρκετά χρόνια καλλιεργείται στην περιοχή μας ο αρακάς και το φασολάκι. Τα είδη αυτά επεξεργάζονται και συσκευάζονται στο εργοστάσιο που λειτουργεί με την επωνυμία «Αγροτικό Κέντρο» στα Κόμαρα. Σε αυτό απασχολούνται μόνιμα και εποχιακά αρκετοί εργάτες και έχει δώσει μια οικονομική ανάσα στο πρόβλημα της ανεργίας που επικρατεί στην περιοχή μας.

Ο τόπος αυτός έχει ανάγκη περισσότερο από άλλες περιοχές για τέτοιου είδους επενδύσεις ώστε να μπορέσει να κρατήσει τους νέους στον τόπο τους.

Σήμερα ζουν στο χωριό 621 κάτοικοι από τους οποίους οι 421 είναι ηλικίας άνω των 50 ετών.

ΚΡΙΟΣ

Κουϊνλί ήταν η προηγούμενη ονομασία του χωριού Κριός, από το τουρκικό kugu, που σημαίνει πηγάδι.

Στον Κριό ήρθαν κάτοικοι από το Ορτακτσί (Μεσοχώριον) της περιοχής Αδριανουπόλεως, τον Οκτώβριο του 1923. Άλλοι συγχωριανοί τους τράβηξαν προς τις Σέρρες και ίδρυσαν την Μεσοκώμη, άλλοι προς την Κομοτηνή και δημιούργησαν το Μεσοχώριον και άλλοι εγκαταστάθηκαν στον Βάλτο.

Το Ορτακτσί ήταν ένα καθαρά ελληνικό χωριό και είχε 2.000 με 2.500 κατοίκους. Στην απογραφή του 1922, στην υποδιοίκηση Δρογγυλίου καταγράφεται με 745 κατοίκους, 348 άρρενες και 397 θήλεις. Το χωριό είχε τέσσερις ιερείς και σχολείο με τετρακόσια παιδιά. Αναφέρεται ότι το 1907 ο μισθός της δασκάλας ήταν 6,66 Οθωμανικές λίρες, ενώ το 1908 δασκάλα ήταν η Πηνελόπη Αϊδίνη με μισθό πεντακόσια χρυσά γρόσια το τρίμηνο.

Το 1907 το χωριό ανήκε στον ναχιγιέ (Δήμο) Τσιόκα, που ήταν βορειοανατολικά της Αδριανούπολης και είχε 845 κατοίκους, όλους Έλληνες.

Οι κάτοικοι ήταν πολύ γλεντζέδες και υπάρχει χορός που χαρακτηρίζεται «ζωναράδικος του Κριού». Οι περισσότεροι γνώριζαν και την ψαλτική τέχνη. Δυστυχώς ένα τόσο ζωντανό χωριό έμεινε για χρόνια απομονωμένο συγκοινωνιακά και άρχισε να σβήνει. Πρόσφατα συνδέθηκε με τον άξονα Νέας Ορεστιάδας-Ορμενίου, αλλά είναι πλέον πολύ αργά.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Κριού
– Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος

ΚΥΠΡΙΝΟΣ

Ο Κυπρίνος βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του Νομού Έβρου, πολύ κοντά στα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα και χρονολογείται από το 1810.

Περί το 1870 και έπειτα από πολλές αλλαγές τοποθεσιών, όπως Φερίγγιο, Γενί Κιοϊ και Κυρ-Μπουνάρ, οι πρώτες οικογένειες εγκαθίστανται στην περιοχή Σαρί-Χαντίρ, δίπλα στο ποτάμι, στο σημείο όπου βρίσκεται σήμερα η παλιά εκκλησία του Αη-Γιώργη, που χτίστηκε το 1881 και λίγο αργότερα δίπλα της θεμελιώνεται το πρώτο υποτυπώδες σχολείο.

Μετά το 1912 πολλοί κάτοικοι από το Ορτάκιοϊ εγκαθίστανται στο Σαρί-Χαντίρ και στα γύρω χωριά. Στον Κυπρίνο μάλιστα η γειτονιά τους ονομάστηκε «ορτακινός μαχαλάς».

Μια δεκαετία αργότερα έρχονται νέοι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, οι περισσότεροι από αυτούς από το χωριό Σκοπό.

Κατά τον εμφύλιο πόλεμο πολλοί κάτοικοι από τα χωριά Θεραπειό και Μηλιά μετακόμισαν στον Κυπρίνο. Τα επόμενα χρόνια ο Κυπρίνος αναπτύσσεται περισσότερο με κατοίκους από τα γύρω χωριά. Μάλιστα ένα από αυτά, η Γαλήνη, εγκαταλείπεται οριστικά, αφού και οι τελευταίοι κάτοικοι μετακομίζουν στον Κυπρίνο. Επίσης, την δεκαετία του 1920 εγκαθίστανται μόνιμα στο χωριό και κάποιες οικογένειες Σαρακατσάνων.

Το γεγονός ότι ο Κυπρίνος είχε ανέκαθεν ως πολιούχο τον Αη-Γιώργη αποτελεί άλλον έναν κρίκο στην εξήγηση της ονομασίας Σαρί-Χιντίρ, η οποία εκ

παραφθοράς ή χάριν ευφωνίας έγινε Σαρί-Χαντίρ. Κίτρινος προφήτης (χιντίρ) σημαίνει η ανεξήγητη μέχρι σήμερα πρώτη ονομασία του χωριού και όχι κίτρινο ψάρι, όπως νόμιζε η Επιτροπή Μετονομασιών του Ελληνικού κράτους. Επίσης, η παλιά εκκλησία του Αη-Γιώργη είναι χτισμένη με κίτρινη πέτρα.

Στην απογραφή των σχολείων της Μητρόπολης Αδριανούπολης (1905) αναφέρεται πάντως ως Σαρή Χηδήρ.

Τον Μάρτιο του 1931, την Καθαρά Δευτέρα έγινε μεγάλη πλημμύρα στον Κυπρίνο. Περίπου εξήντα σπίτια καταστράφηκαν και η γέφυρα παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του ποταμού Άρδα. Αμέσως μετά άρχισε το χτίσιμο του χωριού στην σημερινή του τοποθεσία.

Το 1934 ξεκινά να χτίζεται καινούριο σχολείο, δίπλα στην εκκλησία. Πρώτη δασκάλα ήταν η Ζησίδου Βενετία, την οποία αργότερα αναπληρώνει ο Ηλίας Πούλης από την Χίο. Το 1936 κατασκευάζονται δύο ακόμη αίθουσες και το σχολείο προάγεται σε τριτάξιο με δύο δασκάλους. Το 1940 προστέθηκαν οι αίθουσες του πρώτου ορόφου και από το 1952 και μετά λειτουργεί πλέον συστηματικά, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως νυχτερινό. Εκείνη την εποχή ήταν εγγεγραμμένοι στο σχολείο περίπου τριακόσιοι μαθητές.

Το σχολείο φτιάχτηκε με προσωπική εργασία των κατοίκων, την οικονομική στήριξη της Κοινότητας και την συνδρομή του Ελληνικού κράτους.

Το 2004 το Δημοτικό Σχολείο μεταφέρεται σε νέο κτήριο, που κατασκεύασε ο Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων και στο οποίο φοιτούν εκτός από τα παιδιά του Κυπρίνου και μαθητές από τα χωριά Ζώνη, Χελιδόνα, Αμμόβουνο, Μικρή Δοξιπάρα, Μηλιά, Θεραπειό, Φυλάκιο, Κόμαρα, Πεντάλοφο και Μεγάλη Δοξιπάρα.

Οι δάσκαλοι που υπηρέτησαν στο Δημοτικό Σχολείο Κυπρίνου από το 1950 ως το 1979 είναι οι εξής:

1) Ελισάβετ Βαρβάτσικη
2) Σουλτάνα Ηλιοπούλου
3) Δημήτριος Βαβελίδης
4) Γεώργιος Τερζής
5) Μαρία Καφέ
6) Περικλής Γιαντσελίδης
7) Ελπίδα Γανίδου
8) Αργύρης Ζαφειριάδης

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Κυπρίνου
– Γεώργιος Σιώπης, Πρόεδρος Κοινότητας Κυπρίνου

Λ Ε Π Τ Η

Πληροφορίες αναφέρουν ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Λεπτής ήταν εγκατεστημένοι στην περιοχή Τεπέδες, νότια από τη σημερινή περιοχή που είναι γνωστή ως Αρπαλίκια ή ακόμη πιο γνωστή με την ονομασία Κήποι.

Εγκατέλειψαν την περιοχή αυτή στην διάρκεια μαχών μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγάρων και μετακινήθηκαν στην περιοχή Ρεζέδες δυτικά του Αγίου Γεωργίου. Από εκεί ξεριζώθηκαν και πάλι λόγω συγκρούσεων, μαχών και εγκαταστάθηκαν στην σημερινή περιοχή. Την ίδια χρονική περίοδο αναφέρεται ότι κτίστηκε και το ξωκκλήσι του Αγίου Γεωργίου.

Τα δομικά υλικά που χρησιμοποίησαν για να χτίσουν τα σπίτια τους ήταν άμμος, νερό και άχυρα. Τα υλικά αυτά τα έπλαθαν, τα έκοβαν σε σχήμα πλάκας (*κερπίτσια*), τα άφηναν να ξεραθούν και στη συνέχεια έκτιζαν με αυτά τα σπίτια τους. Η πρώτη ονομασία της Λεπτής είναι γνωστή ως Καβάλι Ιντζέκου - λεπτό όπως το μουσικό όργανο καβάλι. Όπως και ο λόφος που σήμερα είναι τοποθετημένες οι κεραίες της κινητής τηλεφωνίας ονομαζόταν Καβάλι-Τεπές. Με την πάροδο του χρόνου εγκαταλείφθηκε το Καβάλι και παρέμεινε το Ιντζέκου και ο λόφος έμεινε γνωστός ως Καβαρά-Τεπές.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στην Λεπτή υπήρχαν οι ντόπιοι, γηγενείς κάτοικοι Έλληνες και λίγοι Τούρκοι. Οι Τούρκοι ήταν οργανωμένοι σε δύο μεγάλα τσιφλίκια. Το ένα ήταν στην περιοχή που σχηματίζεται ένα τρίγωνο από τα σπίτια των Τσομπανίδη Παναγιώτη, Ουρουμίδου Ολυμπιάδας, Μήτικα Ευαγγέλου, Καδόγλου Ευαγγέλου, του Συλλόγου μας, το καφενείο του Τζανταρμά και του Δημητρίου Ευαγγέλου και το άλλο τσιφλίκι περιελάμβανε τα σημερινά σπίτια των Ασλανίδη Παναγιώτη, Παπαδόπουλου Χρήστου, Αραμπατζή Αθανασίου και Διγγελίδη Δημητρίου.

Στα χωράφια των τσιφλικάδων Τούρκων δούλευαν οι Έλληνες. Οι σχέσεις μεταξύ τους δεν ήταν και τόσο αρμονικές και οφείλονταν κυρίως στη βαριά φορολογία που είχαν επιβάλλει οι Τούρκοι, γνωστή ως δεκάτη. Για το σκοπό αυτό υπήρχε μια αποθήκη μπροστά στα σπίτια του Νένογλου Ηλία και Καδόπουλου Γεωργίου στην πλατεία του χωριού όπου συγκεντρωνόταν η δεκάτη. Αργότερα το κτήριο αυτό χωρίστηκε στην μέση και χρησιμοποιήθηκε ως το πρώτο Ελληνικό Δημοτικό Σχολείο και ως η πρώτη εκκλησία. Αργότερα οι πρώτοι πρόσφυγες έφεραν ιερές εικόνες τις οποίες τοποθέτησαν μέσα στην εκκλησία. Αναφέρουν ότι οι εικόνες αυτές ήταν τεράστιες. Πριν την δημιουργία του 1ου Δημοτικού Σχολείου όσοι είχαν τη δυνατότητα να μορφωθούν πήγαιναν στο Ελληνικό Δημοτικό Σχολείο του Νεοχωρίου. Στο Νεοχώρι επίσης υπήρχε και Τούρκικο Δημοτικό Σχολείο. Γνωστές καλλιέργειες ήταν το σιτάρι, καλαμπόκι, σουσάμι και κεχρί.

Με τις ανταλλαγές πληθυσμού το 1923 αλλά και νωρίτερα με την συνθήκη του Νεϊγύ το 1919 εγκατέλειψαν σταδιακά οι Τούρκοι την Λεπτή. Ήρθαν από το Καρά-Κασίμ της Ανατολικής Θράκης, που με την απελευθέρωση του 1922 είχε ονομασθεί Νιόβη, πρόσφυγες Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι, Γκαγκαβούζηδες που εγκατέλειψαν τον τόπο τους, τα πράγματά τους, τους αγαπημένους τους νεκρούς και εγκαταστάθηκαν στο χωριό μας. Μάλιστα τους αποκαλούσαν

τότε Καρακασιμνήδες. Επίσης οι Γυαλιοτάδες που ήρθαν από τη Γυάλα και την Μπάρα της Ανατολικής Ρωμυλίας. Εγκαταστάθηκαν στις παρυφές της Λεπτής, ανατολικά οι Γκαγκαβούζοι και δυτικά οι Γυαλιοτάδες.

Οι Γκαγκαβούζοι Χριστιανοί Ορθόδοξοι αντιμετώπισαν τα πρώτα χρόνια πολλά προβλήματα γιατί δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν, να συνεννοηθούν με τους άλλους Έλληνες επειδή δεν γνώριζαν την ελληνική γλώσσα και μιλούσαν μόνο Γκαγκαβούζικα (παλιά τουρκική διάλεκτος). Ακόμη και σήμερα σε πολλά σπίτια οι μεγαλύτεροι στην ηλικία επικοινωνούν καλύτερα στα Γκαγκαβούζικα γιατί δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να μάθουν ελληνικά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις λαϊκές τους παραδόσεις οι ίδιοι οι Γκαγκαβούζοι προσπαθούν να εξηγήσουν την ιδιαιτερότητά τους με βάση τη ρήση «dilimizi verdik, denimizi vermedik» δηλ. «τη γλώσσα μας την δώσαμε στους Τούρκους -την εγκαταλείψαμε- αλλά την πίστη μας, την καρδιά μας δεν τους τη δώσαμε, την κρατήσαμε βαθιά μέσα στην ψυχή μας».

Έλληνες ιστορικοί χαρακτηρίζουν τους Γκαγκαβούζους ή Γκαγκαβούζηδες ως Μικρασιάτες Τουρκόφωνους Ορθόδοξους Χριστιανούς Έλληνες με βαλκανικά πολιτισμικά και φυσιογνωστικά χαρακτηριστικά και τους εντάσσουν στους Καραμανλήδες (Τουρκόφωνοι Ορθόδοξοι Χριστιανοί) της Μικράς Ασίας.

Σύμφωνα με τις πιο σοβαρές ιστορικές πηγές με τις οποίες όλοι συμφωνούν, οι Γκαγκαβούζηδες μετακινήθηκαν το 2ο ήμισυ του 12ου αιώνα στα Δυτικά παράλια του Ευξείνου Πόντου από τον Σουλτάνο του Ικονίου προερχόμενοι από τον χώρο της Μ. Ασίας και κυρίως από τις περιοχές του Ικονίου. Η μητέρα του Ιτζεδίν ήταν Χριστιανή Ελληνίδα. Αργότερα εκδιώχθηκαν και κυνηγήθηκαν από τους Οθωμανούς και διασκορπίστηκαν στη Βουλγαρία (Πάζαρτζικ, Γιάμπαλ) όπου εγκαταστάθηκαν σε 15 χωριά. Ο μεγαλύτερος πληθυσμός των Γκαγκαβούζηδων ακολούθησε τον Ρωσικό στρατό για να αποφύγει τα αντίποινα των Οθωμανών και εγκαταστάθηκε στη Βεσσαραβία, στη σημερινή Νότια Μολδαβία.

Κατά την απελευθέρωση της Ανατολικής Θράκης από τον ελληνικό στρατό το 1919 συγκρότησαν το πρώτο σύνταγμα του ελληνικού στρατού με 700 άνδρες και σύμφωνα με τον Γενικό Διοικητή της Θράκης Γεραγά διακρίθηκαν για την ανδρεία τους. Με τη συνθήκη της Λωζάνης θεωρήθηκαν από τους Τούρκους ανταλλάξιμοι ως φανατικοί Έλληνες και υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να εγκατασταθούν στην επαρχία Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου σε 21 χωριά. Ο κύριος όγκος τους είναι εγκατεστημένος στα χωριά Οινόη, Σαγήνη, Κλεισώ, Αμμόβουνο, Θούριο, Λεπτή, Κέραμος, Καναδάς κ.λπ.

Στην διάρκεια της Τουρκοκρατίας το Καρά Κασίμ αναφέρεται ότι ήταν τουρκόφωνο ελληνικό χωριό όπου υπήρχαν 50 οικογένειες, μια εκκλησία ορθόδοξη, ένας ιερέας -ο οποίος ήταν ο πατέρας του παππού μου Παπάζογλου Νικόλαος και επειδή η γενειάδα του ήταν μεγάλη τον φώναζαν «ορμάν παπαζί»- και ότι

υπήρχε σχολή συλλαβισμού. Αργότερα είχε 80 οικογένειες, ένα γραμματοδιδασκαλείο και 15 μαθητές στο σχολείο. Οι ίδιοι φρόντιζαν να βρουν δασκάλους και πλήρωναν τα έξοδα για την λειτουργία του σχολείου.

Στο υπ' αριθμόν 9 έγγραφο του καταλόγου χωριών, κωμοπόλεων της επαρχίας Διδυμοτείχου που συντάχθηκε μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1878 αναφέρεται ότι στη Λεπτή, που λεγόταν παλιά Ιντζέκιοϊ, οι κάτοικοί της υπάγονταν στην Αδριανούπολη και είχε μόνο 7 ελληνικές οικογένειες.

Σήμερα γεωγραφικά στο κέντρο του χωριού είναι οι ντόπιοι, γηγενείς κάτοικοι της Λεπτής (οι οικογένειες Τσομπανίδης, Καραφωτίου, Κερέμης, Χατζόπουλος, Καδόπουλος, Ράδος, Κελεσίδης, Δελής, Ζαρέντος). Οι Γκαγκαβούζοι είναι εγκατεστημένοι προς την πλευρά του Αγίου Γεωργίου και οι Γυαλιοτάδες προς την πλευρά των σημερινών νεκροταφείων.

Πηγή:
– Ιωάννης Παπαδόπουλος, κάτοικος Λεπτής

ΜΑΡΑΣΙΑ

Τα Μαράσια είναι ένα μικρό χωριό στα βορειανατολικά του Νομού Έβρου. Βρίσκεται στη συμβολή των ποταμών Έβρου και Άρδα, απέχει 23 χιλιόμετρα από την Νέα Ορεστιάδα και 140 χιλιόμετρα απ' την Αλεξανδρούπολη. Ακριβώς δίπλα από το χωριό (ανατολικά) περνάει η σιδηροδρομική γραμμή Ορμένιο – Αλεξανδρούπολης και τρία χιλιόμετρα δυτικά ο διεθνής δρόμος Αλεξανδρούπολης – Ορμενίου – Βουλγαρίας.

Το χωριό υπήρχε από το 1400 μ.Χ., όπως αναφέρεται σε έγγραφο του 1528, ως βακούφι του σουλτάνου Μουράτ Β΄ (1421-1451). Το όνομα Μαράσια προέρχεται απ' την τούρκικη λέξη maras, που σημαίνει προάστιο και το τουρκικό όνομα του χωριού ήταν Maraskoy δηλαδή το χωριό προάστιο, υπέφερε δε από τις ατελείωτες συγκρούσεις κυρίως των Τούρκων και των Βουλγάρων για την κατοχή της Αδριανούπολης. Κάηκε τουλάχιστον τρεις φορές.

Μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης, το 1923 εγκαταστάθηκαν στο χωριό πρόσφυγες από την Αδριανούπολη, αλλά και από την υπόλοιπη Ανατολική Θράκη, ενώ πιο πριν είχαν εγκατασταθεί πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία.

Ο Γάλλος περιηγητής Synvet στο βιβλίο του "Tables Ethnographiques de la Turquie d'Europe" αναφέρει με λεπτομέρεια τα χωριά και τις πόλεις της Μητροπόλεως της Αδριανούπολης κατά το έτος 1877, όπου σε αυτόν τον κατάλογο αναφέρεται πως τα Μαράσια είχαν 350 κατοίκους και ένα σχολείο με ένα δάσκαλο. Ο εμφύλιος πόλεμος και τα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια ανάγκασαν τους κατοίκους να αφήσουν το χωριό και να αναζητήσουν την τύχη τους αλλού, στο εξωτερικό και κυρίως στη Γερμανία αλλά και σε μεγάλες πόλεις της πατρί-

δας μας όπως στην Αθήνα, την Θεσσαλονίκη, την Αλεξανδρούπολη, αλλά και στην γειτονική Νέα Ορεστιάδα. Πρόσφατα κάποιοι συνταξιούχοι επιστρέφουν και μένουν μόνιμα στο χωριό.

Η οικονομία του χωριού είναι κυρίως αγροτική, με χωράφια που αρδεύονται από τον ποταμό Άρδα, ενώ παλαιότερα υπήρχε και κτηνοτροφία. Το χωριό ήταν ξακουστό για τα νόστιμα κυδώνια του.

Μεγάλο πανηγύρι γίνεται μέχρι και σήμερα στα Μαράσια στην γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, όπου γιορτάζει και η ομώνυμη εκκλησία του χωριού.

Πηγή:

– «Μαράσια Έβρου, λίγα λόγια για την ιστορία του χωριού», Αθανάσιος και Δημήτριος Μαρίφης, Μαράσια, 2017

ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ

Η Νέα Βύσσα είναι η βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας. Είναι μια πεδινή, εύφορη κωμόπολη που βρίσκεται 12 χιλιόμετρα βόρεια της Ορεστιάδας. Διοικητικά υπάγεται στον Δήμο Ορεστιάδας και αποτελεί έδρα της Δημοτικής Ενότητας Βύσσας, που περιλαμβάνει και τους οικισμούς της Καβύλης, Στέρνας, Ριζίων και Καστανεών. Ο πληθυσμός της κωμόπολης ανέρχεται στους 2805 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Δημιουργήθηκε το 1923, όταν με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης, οι Έλληνες κάτοικοι του Μποσνοχωρίου (Bosnakoy) αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να μετακινηθούν 4 χιλιόμετρα νοτιότερα στο Αχυροχώρι (Ahorkoy), αντίστοιχα οι Τούρκοι κάτοικοι του Ahorkoy κάνανε το αντίθετο δρομολόγιο. Το Αχυροχώρι μετονομάστηκε το 1930 από τον καθηγητή Λαμπουσιάδη σε Νέα Βύσσα. Οι πρώτοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν πλησίον της σημερινής πλατείας Δημοκρατίας. Ωστόσο, οι συνεχείς πλημμύρες του ποταμού τη δεκαετία του 1930 ανάγκασαν πολλούς από τους Βυσσιώτες να μετακινηθούν στο ύψωμα. Έτσι, δημιουργήθηκε η συνοικία της Άνω Βύσσας.

Λαογραφία και παράδοση

Μαζί με τα προσωπικά τους αντικείμενα οι περίπου 5.000 πρόσφυγες του Bosnakoy μετέφεραν τα ήθη και τα έθιμά τους. Πιο συγκεκριμένα, τα κάλαντα της Νέας Βύσσας διαφέρουν από τα κάλαντα της υπόλοιπης Ελλάδας και ονομάζονται *Τεμπελέκια* καθώς δεν χρησιμοποιείται ως συνοδευτικό όργανο το τρίγωνο, αλλά το ντέφι που στην τοπική διάλεκτο είναι γνωστό ως «Νταϊρές» ή «Τεμπελέκι». Τα Τεμπελέκια δεν λαμβάνουν χώρα μόνο την παραμονή (όπως σε όλη τη χώρα), αλλά και ανήμερα της εορτής των Χριστουγέννων. Με την πά-

ροδο των χρόνων και τα παλικάρια που τραγουδούσαν τα Τεμπελέκια ονομάστηκαν και αυτά Τεμπελέκια ή «Τεμπελεκτσήδες». Η ανδρική ενδυμασία είχε κουστούμι, το οποίο περιελάμβανε μαύρο παντελόνι, σακάκι και πουκάμισο. Στο κεφάλι φορούσαν το παραδοσιακό καπέλο -τραγιάσκα-, ενώ γύρω από το λαιμό φορούσαν ένα μαντήλι. Ακόμη, στην δεξιά πλευρά του σακακιού τους είχαν καρφιτσώσει ένα μικρό κλωνάρι από κισσό, το οποίο συμβόλιζε την Ν. Βύσσα. Η γυναικεία φορεσιά περιελάμβανε εσωτερικά ένα κοντό πουκάμισο και μακρύ σουρωτό βρακί (βράκα) που έφτανε ως το γόνατο. Κάτω από την εξωτερική φούστα φορούσαν άλλες τέσσερις φούστες, την άσπρη από ύφασμα του εμπορίου, την υφαντή, την τσουσμαλίδικη και την λευκή με θαλασσιά κεντίδια (χασένια). Επάνω στην πόλκα έβαζαν μια άσπρη σουρωτή δαντέλα και επάνω στερέωναν τα φλουριά (μπουρλιά). Στο λαιμό κρεμούσαν ένα μαργαριτάρι, με έναν ή περισσότερους σταυρούς. Στο στήθος τοποθετούσαν ένα φιόγκο που ήταν φτιαγμένος από άσπρη κορδέλα. Στο κεφάλι τοποθετούσαν καρφίτσες σε εικόνα πεταλούδας, άνθη, 3-4 πιάστρες και ένα κοκαλάκι. Λόγω της ιδιαίτερης μακριάς φούστας η Βυσσιώτικη φορεσιά έχει χαρακτηριστεί ως το Θρακικό Κρινολίνο.

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Βύσσας με τα μεγάλα αετώματα των καφενείων και των λοιπών εμπορικών καταστημάτων, που θυμίζουν ταινίες Western, είναι ευδιάκριτη ακόμα και σήμερα. Η πιθανότερη εξήγηση για την αρχιτεκτονική είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των τεχνιτών της δεκαετίας του 1940.

Μεγάλες Προσωπικότητες

Διατηρώντας διά μέσω των αιώνων την Ελληνική ορθόδοξη φυσιογνωμία του, το Μποσνοχώρι, κατάφερε να επιβιώσει μέσα από ιδιαίτερες αντίξοες συνθήκες της Οθωμανικής περιόδου και να αναδείξει κορυφαίες προσωπικότητες των επιστημών, των τεχνών και των γραμμάτων. Από το Μποσνοχώρι καταγόταν ο Γιώργης Παπάς ή Καραγιώργης ή Κούρτογλου ο οποίος μαζί με το γιο του και τα αδέλφια του συμμετείχαν στη Φιλική Εταιρία. Ο Καραγιώργης ήταν αρχηγός πολεμικού σώματος του Υψηλάντη κατά την Επανάσταση στη Μολδοβλαχία. Διακρίθηκε ιδιαίτερα σε μάχες στο Γαλάτσι και στο Σκουλένι όπου έχασε τα αδέλφια του και τραυματίστηκε και ο ίδιος. Πολέμησε ηρωικά με το Μαυροκορδάτο στο Μεσολόγγι, με τον Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι, στην Αράχωβα, με τον Κολοκοτρώνη στη Δραμπάλα κ.α. Επίσης, το Μποσνοχώρι υπήρξε η γενέτειρα και της εξέχουσας οικογένειας των Καραθεοδωρή, μέλη της οποίας ανήλθαν στα ύπατα αξιώματα της Αυτοκρατορίας και απέσπασαν παγκόσμια αναγνώριση, χωρίς να αλλάξουν την ορθόδοξη πίστη τους ή να αρνηθούν την ελληνική τους συνείδηση. Ο Στέφανος Καραθεοδωρής (1789-1867) γεννήθηκε στο Μποσνοχώρι και σπούδασε ιατρική, μαθηματικά, φιλοσοφία και φι-

λολογία, αποκομίζοντας πολλά επιστημονικά εφόδια και μια απέραντη γλωσσομάθεια, γνωρίζοντας συνολικά δεκαεπτά γλώσσες, αναγορεύθηκε διδάκτορας της ιατρικής και ανέλαβε τη διεύθυνση της Ελληνικής σχολής Αδριανούπολης. Όταν ιδρύθηκε η Ιατρική Σχολή στην Πόλη ορίσθηκε πρώτος διευθυντής και ισόβιος καθηγητής, ασχολούμενος με τα εθνικά εκπαιδευτικά πράγματα του έθνους. Χρημάτισε αυτοκρατορικός ιατρός για 34 χρόνια και το 1930 κατέλαβε τη θέση του συμβούλου στο Υπουργείο Παιδείας. Εκτός αυτών κατόρθωσε να εισέλθει στη διπλωματική υπηρεσία της Υψηλής Πύλης ως γραμματέας και αργότερα ως πρεσβευτής της στις Βρυξέλλες, στην Πετρούπολη και στο Βερολίνο. Διατέλεσε επιπλέον συνιδρυτής και πρώτος πρόεδρος του «Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου» Κωνσταντινουπόλεως και μέλος του εθνικού μικτού συμβουλίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο γιός του, ο Αλέξανδρος Καραθεοδωρής (1833-1906) χρημάτισε υφυπουργός του Σουλτάνου και κατάφερε να αναλάβει το χαρτοφυλάκιο του οθωμανικού Υπουργείου εσωτερικών. Συνέβαλε τα μέγιστα στον περιορισμό των επεκτατικών διαθέσεων της Βουλγαρίας σε βάρος της Ελλάδας, περιορίζοντας κατά 1/3 τα εδάφη που παραχωρούσε στη Βουλγαρία η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Τέλος, ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (1873-1950), υπήρξε ένας από τους κορυφαίους μαθηματικούς παγκοσμίως και ο μεγαλύτερος Έλληνας μαθηματικός του αιώνα μας, έχοντας συνεργαστεί μεταξύ άλλων με τον Albert Einstein. Διατέλεσε καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Ανόβερου, στα Πανεπιστήμια της Γοτίγγης, του Βερολίνου και της Αθήνας, στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Επιπλέον, υπήρξε οργανωτής του Ιωνικού Πανεπιστημίου Σμύρνης και κατά τη Μικρασιατική καταστροφή κατόρθωσε να διασώσει την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη και να την μεταφέρει στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Σήμερα τιμώντας την σημαντική προσφορά τους στο έθνος, στο χώρο του παλαιού 3ου δημοτικού σχολείου Νέας Βύσσας λειτουργεί το μουσείο του γένους Καραθεοδωρή.

Σημερινή εποχή

Σήμερα, η Νέα Βύσσα διαθέτει όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης παιδικό σταθμό, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο γυμνάσιο και λύκειο. Ωστόσο λόγω της μείωσης του πληθυσμού σήμερα λειτουργεί μόλις ένα από τα τρία δημοτικά σχολεία. Επιπλέον, λειτουργεί ο σιδηροδρομικός σταθμός, το Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών, το 503 Μ/Κ Τάγμα Πεζικού, η δανειστική βιβλιοθήκη και ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Στέφανος Καραθεοδωρής». Ακόμη, λειτουργεί η βιοτεχνική ζώνη με επιχειρήσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την εφημερία της κωμόπολης. Στη Νέα Βύσσα παρέχεται το 70% των σκόρδων της Ελλάδας, για αυτό και τα σκόρδα της Νέας Βύσσας έχουν πιστοποιηθεί με Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης και είναι γνωστά σε όλη τη χώρα.

Πολιούχος της Βύσσας είναι ο Άγιος Γεώργιος. Επίσης, λειτουργεί η εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης της Άνω Βύσσας και η Ιερά Μονή Αγίας Σκέπης και Αγίας Παρασκευής. Ενδιαφέρον, παρουσιάζει το παρατηρητήριο – αναψυκτήριο της Νέας Βύσσας με την υπέροχη θέα της παλαιάς πατρίδας, της Αδριανούπολης.

ΝΕΟ ΧΕΙΜΩΝΙΟ

Οι πρώτου κάτοικοι του χωριού ήταν Ελληνορθόδοξοι αρβανίτικης καταγωγής, που μιλούσαν την αρβανίτικη διάλεκτο. Η επικρατέστερη εκδοχή για την εγκατάστασή τους στην Ανατολική Θράκη και κυρίως γύρω από την Αδριανούπολη είναι η εξής:

Στα πιο ορεινά χωριά της Κορυτσάς οι κάτοικοι ήταν ονομαστοί ως χτίστες και για την κατεργασία της πέτρας. Όταν ο Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας Σελίμ ο Β΄, γιός του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, θέλησε να χτίσει ένα τζαμί στην Αδριανούπολη, στο οποίο θα έδινε το όνομα του, έφερε οικογενειακώς τους μάστορες από την Βόρεια Ήπειρο και τους εγκατέστησε στην περιοχή της Αδριανούπολης, με την υπόσχεση πως όταν τελειώσουν το χτίσιμο του τζαμιού θα τους δώσει το δικαίωμα να διαλέξουν περιοχή για να φτιάξουν χωριά. Το έργο κράτησε οκτώ χρόνια, από το 1566 μέχρι το 1574. Στο διάστημα αυτό νόθευσαν κάπως την αρβανίτικη διάλεκτο που μιλούσαν, βάζοντας τούρκικες και ελληνικές λέξεις. Το έργο έγινε εξαιρετικό και ο Σουλτάνος κράτησε το λόγο του, δίνοντάς τους την δυνατότητα να διαλέξουν περιοχή και να χτίσουν τα χωριά τους. Έτσι οι κάτοικοι διάλεξαν την περιοχή που είναι το σημερινό Μεγάλο Ζαλούφι, που λέγεται ότι τους θύμιζε την περιοχή από όπου είχαν έρθει.

Έφτιαξαν ένα χωριό με χίλια σπίτια, με πλατείες, δρόμους και χαράδρες μέσα στο χωριό οι οποίες είχαν έκταση πάνω από 1.400 στρέμματα. Επίσης υπήρχαν δύο νερόμυλοι που βρισκόταν σε ρεματιές μακριά από το χωριό, ενώ η πρώτη εκκλησία του χωριού ήταν μέσα στο νεκροταφείο που βρισκόταν στην άκρη και βορειοδυτικά του χωριού. Ακόμη υπήρχαν δύο δημοτικά σχολεία, όμως λόγω της Τουρκοκρατίας δεν ήταν υποχρεωτική η φοίτηση.

Η κύρια αγροτική παραγωγή του Νέου Χειμωνίου ήταν τα αμπέλια, με απέραντες εκτάσεις με αμπελώνες, ενώ υπήρχαν σε πολλά σπίτια αποθήκες με βαρέλια κρασιού. Επίσης, καλλιεργούσαν σιτηρά, σουσάμι, βαμβάκι, φακές, ρεβίθια και καλαμπόκι. Ωστόσο το χωριό ήταν φτωχό, γιατί το καλοκαίρι πηγαίνανε στα γειτονικά τουρκοχώρια κατά μεγάλες συγγενικές παρέες και παζαρεύανε τα σπαρτά.

Η κτηνοτροφία δεν ήταν πολύ ανεπτυγμένη. Πάρα πολλά κοπάδια προβάτων έμεναν στους βοσκοτόπους χειμώνα – καλοκαίρι. Υπήρχαν επίσης πολλές αγε-

λάδες και βουβάλια, τα οποία τα είχαν μέρα – νύχτα στην βοσκή από τον Απρίλιο έως τα μέσα Οκτωβρίου, ενώ το υπόλοιπο χρονικό διάστημα τα είχαν στα σπίτια τους.

Ένα ακόμα ευχάριστο γεγονός θα δώσει χαρά και αισιοδοξία τους κατοίκους. Στις 6 Οκτωβρίου 1912 φεύγουν οι τουρκικές αρχές από το χωριό Μεγάλο Ζαλούφι από όλα τα γύρω χωριά και την κωμόπολη. Μετά την άτακτη φυγή των Τούρκων οι Ζαλουφιώτες ενθαρρύνονται και άρχισαν να κυνηγούν τους Τούρκους όπου τους βλέπανε. Ακολούθησαν πολλά περιστατικά με βία, αρπαγές και πλιάτσικο. Λίγες μέρες αργότερα στις 12 Οκτωβρίου 1912 καταφθάνει στα αλώνια του χωριού ένα σύνταγμα βουλγαρικού στρατού. Ο κόσμος προϋπαντεί με ιδιαίτερη χαρά τους Βούλγαρους, θεωρώντας τους συμμάχους απελευθερωτές έναντι των Τούρκων, και στηριζόμενοι στο γεγονός ότι αυτοί ήταν χριστιανοί πίστευαν ότι γρήγορα θα έρθει και η Ελλάδα. Έτσι οι Βούλγαροι ήρθαν αντιμέτωποι με τους Τούρκους μέχρι περίπου τα τέλη του Ιουλίου 1913, όπου όμως οι Βούλγαροι, μετά από έντονη επίθεση των Τούρκων, υποχωρούν. Τρέχουν και πάλι οι κάτοικοι, όμως αυτή την φορά με δάκρυα στα μάτια γιατί αντιλήφθηκαν ότι θα επανέρχονταν και πάλι οι Τούρκοι.

Οι Τούρκοι, όμως, τώρα ήταν πιο εξοργισμένοι, επέστρεψαν και ήθελαν να σκοτώσουν και να κάψουν το Μεγάλο Ζαλούφι, από φόβο μήπως κρυβόταν μέσα στο χωριό βουλγαρικός στρατός. Έκαψαν σπίτια, σκότωσαν άντρες, γυναίκες και αθώα παιδιά. Άλλους τους βασάνιζαν προκειμένου να απομυζήσουν τυχόν κρυμμένα χρήματα. Η κατάσταση αυτή έγινε αντιληπτή και από τα γειτονικά χωριά, τα οποία όμως δεν μπορούσαν να αντιδράσουν αλλά περίμεναν υπομονετικά την σειρά τους.

Τέσσερα χρόνια μετά, το Μάϊο του 1917 εγκαταστάθηκε πολύς τουρκικός στρατός μέσα στο χωριό Ζαλούφι. Μετά την μεγάλη σφαγή, από τις 1.000 οικογένειες δεν έχουν μείνει παρά μόνο 200. Οι Τούρκοι όμως παρουσιάζονται συμπονετικοί και αφήνουν τους κατοίκους του χωριού να φύγουν, παίρνοντας μαζί τους την κινητή τους περιουσία. Κάποιοι το αποδέχτηκαν και πήραν τον δρόμο της προσφυγιάς, ωστόσο στα σύνορα, οι Τούρκοι χωροφύλακες τους γδύνανε και τους παίρνανε τα αμάξια.

Τον Απρίλιο του 1918 Γάλλοι και Άγγλοι με λίγο στράτευμα καταλαμβάνουν επίκαιρες θέσεις στην Ανατολική Θράκη κατά μήκος του ποταμού Έβρου και του χωριού Πυθίου. Υποχρεώνουν τους Τούρκους να μην βασανίζουν τους Έλληνες και να αφήσουν τους πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης να επιστρέψουν στα σπίτια και τα χωριά τους και πράγματι, οι Τούρκοι συμμορφώθηκαν στους όρους των Άγγλων και Γάλλων και έτσι οι κάτοικοι στο Ζαλούφι σταμάτησαν να υπομένουν τα πάνδεινα από τον Τουρκικό ζυγό. Έτσι, άρχισε και η επιστροφή των προσφύγων πίσω στα χωριά τους και η προσπάθεια να φτιάξουν την ζωή τους από την αρχή. Ωστόσο 20 περίπου οικογένειες έμειναν στο χωριό

Ομουρμπέη και άλλες 30 διασκορπισμένες σε άλλα χωριά της Δυτικής Θράκης και Μακεδονίας.

Στις 11/07/1920 ο ελληνικός στρατός παραβιάζει τα σύνορα του Έβρου ποταμού. Οι Τούρκοι άρχισαν να απομακρύνονται και από το Μεγάλο Ζαλούφι και οι κάτοικοι αντιμετωπίζουν κατενθουσιασμένοι το γεγονός. Το χωριό γέμισε από ελληνικό στρατό και οι κάτοικοι τους υποδέχονται με χαρά και φιλία, να χτυπάνε τις καμπάνες, οι οποίες προμήνυαν την απελευθέρωσή τους. Μάλιστα πολλοί από αυτούς κατατάχτηκαν ως στρατιώτες προκείμενου να βοηθήσουν την πατρίδα, γιατί δεν είχαν άλλα μέσα μιας και ήταν πολύ φτωχοί και η πείνα τους μάστιζε.

Την μεγάλη τους, όμως, αυτή χαρά έρχεται να ανακόψει η οπισθοχώρηση του ελληνικού στρατού. Μνήμες από την σφαγή του 1913 ξυπνούν στους κατοίκους θεωρώντας ότι θα επιστρέψουν και πάλι οι Τούρκοι και θα προβούν σε γενοκτονία. Όμως ο ελληνικός στρατός καταφέρνει να μπει δαφνοστεφανομένος στο Μεγάλο Ζαλούφι. Οι κάτοικοι όμως δεν θέλουν να εγκαταλείψουν το χωριό τους παρόλο που είχαν ειδοποιηθεί να εγκαταλείψουν τη Θράκη.

Πηγές:

– Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Νέου Χειμωνίου «Τα Ζαλουφιώτικα»
– Γραπτή εργασία Μαρίας Ραφαηλίας Μπιμπισίδου

ΝΕΟΧΩΡΙ

Το Νεοχώρι βρίσκεται επτά χιλιόμετρα δυτικά της Νέας Ορεστιάδας και είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά του Δήμου.

Η περιοχή που βρίσκεται σήμερα το χωριό πιστεύεται ότι κατοικήθηκε από τα μέσα προς τέλη του 18ου αιώνα. Η παράδοση αναφέρει ότι οι λίγοι ντόπιοι κάτοικοι του χωριού ενισχύθηκαν το 1788 από είκοσι περίπου Έλληνες εποίκους από διάφορα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως την Δαμασκό, την Κύπρο και την Πανόρμο της Μικράς Ασίας. Όλοι αυτοί οι Έλληνες κάτοικοι του χωριού, Θράκες και μη, εργάζονταν ως αγρότες στην περιοχή, που αποτελούσε τσιφλίκι ενός τοπικού Μπέη. Μετά τον θάνατο του Μπέη, ο 16χρονος γιός του πούλησε το τσιφλίκι σε κάποιον Έλληνα ονόματι Φράγγο, που το αγόρασε έναντι 800 χρυσών λιρών και το μεταπώλησε στους χριστιανούς που εργάζονταν σε αυτό έναντι 1.300 χρυσών λιρών. Όταν οι κάτοικοι γίνανε κύριοι του τσιφλικιού αποφάσισαν να εγκατασταθούν εκεί μόνιμα. Οι Οθωμανοί των γύρω χωριών όμως εναντιώθηκαν σε αυτήν την απόφαση και τους έδιωξαν με ρόπαλα και πέτρες. Όταν τελικά διαπιστώθηκε η νομιμότητα των αξιώσεων των χριστιανών, οι Τούρκοι υποχώρησαν και έτσι κτίστηκε ο οικισμός, που έλαβε την ονομασία Ντουντουκτσού Γενίκιοϊ (λέγεται ότι στο χωριό υπήρχαν πολλοί γκα-

ϊντατζήδες). Μετά το 1920 πήρε ως όνομα την ελληνική μετάφραση, Νεοχώρι.

Μέχρι το 1920 το Νεοχώρι ήταν έδρα Δήμου, στον οποίο υπάγονταν τα γύρω χωριά (Χανδράς, Λεπτή, Δοξιπάρα, Αμπελάκια) και ανήκε στο βιλαέτι της Αδριανουπόλεως. Μετά την απελευθέρωση και την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας έγινε Κοινότητα μαζί με το χωριό Παταγή. Το έτος 1998 σύμφωνα με το νόμο της συνενώσεως, το Νεοχώρι υπήχθη στο Δήμο Ορεστιάδας. Έκτοτε διαθέτει πενταμελές τοπικό συμβούλιο.

Στο χωριό υπήρχε ως το 1932 τζαμί, που το γκρέμισαν οι κάτοικοι για να φτιάξουν το σχολείο και την εκκλησία του χωριού.

Το 1877 το Νεοχώρι είχε 270 κατοίκους, ενώ αναφέρεται ότι το 1884 είχε 65 πολυμελείς οικογένειες και σχολείο συλλαβισμού με δάσκαλο και δέκα μαθητές. Το 1991 είχε 2.050 κατοίκους, ενώ σήμερα έχει 830.

Στο χωριό βρέθηκε μαρμάρινη πλάκα με ταφικό σταυρό, κάποιου πατήρ Ιωάννη, με χρονολογία θανάτου 1748, απόδειξη ότι το χωριό υπήρχε ενδεχομένως και από τον 17ο αιώνα.

Σήμερα, στο υπόγειο της εκκλησίας λειτουργεί το Λαογραφικό Μουσείο του χωριού, καθώς και βιβλιοθήκη.

Οι κάτοικοι του Νεοχωρίου, της Στέρνας, των Αμπελακίων, της Παταγής και άλλων χωριών του Δήμου Διδυμοτείχου ονομάζονται Μάρηδες. Είναι ένα θρακικό φύλο με διαφορετικές παραδόσεις, ήθη κι έθιμα από τα άλλα θρακικά φύλα.

Οι Μάρηδες έχουν πολύ υψηλό πατριωτισμό, αλλά και ελληνορθόδοξο χριστιανικό συναίσθημα. Χαρακτηρίζονται ως τίμιοι, ευγενικοί, σεμνοί, φιλόξενοι, εργατικοί και σοβαροί.

Η αντρική αλλά κυρίως η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά των Μάρηδων είναι η πλέον σύνθετη, η πλουσιότερη, η ωραιότερη και η πιο εντυπωσιακή από τις παραδοσιακές Θρακικές ενδυμασίες. Ο συνδυασμός δε του μαύρου και του κίτρινου, που κυριαρχούν στην φορεσιά, θεωρείται ότι είναι αναφορά στην αίγλη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Πηγές:

– «Μάρηδες, το γνήσιο Θρακικό φύλλο», Ιωάννης Ασπρογέρακας, Υποστράτηγος ε.α., Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2001
– Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Νεοχωρίου

ΝΕΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Πριν από το 1920 δίπλα στην τοποθεσία του Νέου Πύργου βρισκόταν ένα μικρό τουρκικό χωριό, το Γελή Μπουργκάζ, που ήταν χτισμένο στην πλαγιά του λόφου, που βρίσκεται σήμερα το εκκλησάκι του Αγίου Νεκταρίου.

Όταν με την συνθήκη της Λωζάνης το 1923 αποφασίστηκε η ανταλλαγή των

πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, πολλοί κάτοικοι από διάφορα χωριά της Ανατολικής Θράκης (Νιόβη, Πέτρα, Γιέννα, Τούρλια, Καράντελη) ήρθαν κοντά στο Γελή Μπουργκάζ, αφού προηγουμένως το Ελληνικό κράτος έφτιαξε την κατάλληλη υποδομή.

Σήμερα, αριστερά της πλατείας του χωριού υπάρχουν τα αρχικά οικοδομικά τετράγωνα, όπου χωρίστηκαν τα οικόπεδα και χτίστηκαν ομοιόμορφα τα σπίτια και μπήκαν έτσι τα θεμέλια του χωριού Νέος Πύργος.

Λίγο αργότερα και άλλοι Έλληνες πρόσφυγες έφτασαν στο χωριό και άρχισαν να αγοράζουν χωράφια και οικόπεδα από τους Τούρκους που ζούσαν ακόμη εκεί και ξεκίνησαν να χτίζουν τα σπιτικά τους, στην αρχή βέβαια κοντά στα παλιά σπίτια των Τούρκων, στο Γελή Μπουργκάζ και εν συνεχεία άρχιζαν να χτίζουν και κοντά στον καινούριο οικισμό, στο Νέο Πύργο όπως ονομάστηκε (μπουργκάζ σημαίνει πύργος), στα δεξιά της πλατείας του χωριού, όπου ο καθένας έφτιαχνε το σπίτι του όπως ήθελε, όπως ήξερε και όπως μπορούσε.

Αυτοί οι νέοι πρόσφυγες ήρθαν από τα αμιγώς ελληνικά χωριά Καρυές και Κοζουλτζάι της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρειας Θράκης), καθώς οι Βούλγαροι κομιτατζήδες έκαναν επιδρομές τις νύχτες, έκαιγαν και λεηλατούσαν τις περιουσίες τους και τους απειλούσαν με θάνατο. Έτσι, οι Έλληνες αυτοί αποφάσισαν να πουλήσουν τα σπίτια τους και τα χωράφια τους, φορτώσανε όλα τους τα υπάρχοντα σε βοϊδάμαξες, πήραν και τα κοπάδια με τα ζώα τους (πρόβατα, γίδια, κατσίκια, γελάδια, βόδια) και κατηφόρισαν προς την Ελλάδα.

Οι τελευταίοι από αυτούς φτάσανε στο συνοριακό χωριό Ορμένιο την παραμονή των Χριστουγέννων του 1930, όπου πολλοί είχαν συγγενείς, άφησαν εκεί τα γυναικόπαιδα και τα ζώα και μόνον οι άνδρες κατέβηκαν στο χωριό Νέος Πύργος, όπου αγοράσανε χωράφια και οικόπεδα και άρχισαν όλοι μαζί να χτίζουν τα σπίτια τους. Μέχρι το φθινόπωρο του 1931 είχαν χτίσει αρκετά ώστε να φέρουν και τις οικογένειές τους από το Ορμένιο. Τότε έσπειραν και τα χωράφια τους και κάπως στριμωγμένα άρχισαν να ζουν και να εργάζονται.

Οι κάτοικοι του Νέου Πύργου αυτοί λέγονταν Καρυωτάδες και είναι συγγενείς των κατοίκων του Ορμενίου και της Φτελιάς (Πτελέας).

Πηγές:

– Σύλλογος Γυναικών Πύργου
– Προφορικές πληροφορίες: Γιάννης Μαρκακίδης, παλιός κάτοικος του χωριού, σήμερα μετανάστης πρώτης γενιάς στην Γερμανία

ΟΙΝΟΗ

Η ιστορία του σημερινού οικισμού ξεκινά από το χωριό Κρασοχώρι (Saraplar ή Serbettar) της Ανατολικής Θράκης. Σε απόσταση δώδεκα χιλιομέτρων ανατο-

λικά του ποταμού Έβρου, βρίσκεται το χωριό Serbettar. Είναι η "νέα" ονομασία για το χωριό Saraplar, κατά το ελληνικό "Κρασοχώριον", σε μετάφραση της τούρκικης λέξης sarap [σιαράπ]= κρασί. Από το Κρασοχώρι, ήρθαν πρόσφυγες οι κάτοικοι της σημερινής Οινόης, που στην πλειονότητά τους ήταν Γκαγκαβούζηδες (Τουρκόφωνοι, Χριστιανοί Ορθόδοξοι Έλληνες).

Το Κρασοχώρι εγκαταλείφθηκε πολλές φορές. Από τις 6 Απριλίου του 1914 (Μαύρο Πάσχα) είχε ξεκινήσει μια συστηματική εξόντωση των Ελληνορθόδοξων χωριών της Ανατολικής Θράκης. Το καινούργιο πολίτευμα της Τουρκίας υποχρέωνε όλους τους άντρες να καταταγούν στον τουρκικό στρατό, πράγμα που δεν άρεσε στους Γκαγκαβούζηδες που επέλεξαν τη φυγή προς την Βουλγαρία (Σιμενλί, Χάσκοβο, Γιάμπολη), μία χώρα τουλάχιστον ομόθρησκη. Το 1920 ο ελληνικός στρατός μπαίνει πανηγυρικά στην Αδριανούπολη και ζητά από όλους όσους έχουν εγκαταλείψει τις εστίες τους να επιστρέψουν πίσω. Οι κάτοικοι του Κρασοχωρίου επιστρέφουν. Κατατάσσονται στον Ελληνικό στρατό και εκστρατεύουν όπου αυτό είναι απαραίτητο. Τραγούδια στην τοπική γκαγκαβούζικη διάλεκτο το μαρτυρούν. Δυστυχώς η μοίρα πολύ σύντομα τους οδήγησε ξανά στην προσφυγιά και η δεύτερη φορά ήταν και η οριστική. Έτσι, το φθινόπωρο του 1922, ακολουθώντας την ίδια μοίρα με όλους τους υπόλοιπους Έλληνες της Ανατολικής Θράκης αναγκάζονται να ξαναφύγουν.

Αρχικά πήγαν στο χωριό Simenli, σημερινό Φυλάκιο, όπου είχαν πάει και το 1915, αλλά σύντομα εγκαταστάθηκαν στην τοποθεσία Jenioglu (Γενίογλου- Οινέογλου) όπου και έχτισαν το νέο τους οικισμό.

Μόλις πεντακόσια μέτρα ανατολικότερα από τη σημερινή θέση της Οινόης και σε απόσταση τριών χιλιομέτρων δυτικά του ποταμού Έβρου χτίστηκε από τους Κρασοχωρίτες ο αρχικός οικισμός. Σήμερα υπάρχει στο μέρος το παρεκκλήσι της Αγίας Τριάδας, μία όμορφη πλατεία με πλάτανο στη μέση, μια μαρμάρινη βρύση, μικρά αγροτόσπιτα, μπαχτσέδες, χωράφια και καφενεδάκια του αγρού. Ο δρόμος για την Παλιά Οινόη είναι χωματόδρομος και ξεκινά από την σημερινή Οινόη.

Μετά την φυγή από το Κρασοχώρι, οι πρόσφυγες Γκαγκαβούζηδες, εγκαταστάθηκαν προσωρινά στο χωριό Φυλάκιο (Simenli). Γύρω στα 1924 ξεκίνησαν για να βρούνε έναν καινούργιο τόπο. Βρήκαν το τσιφλίκι του Οινογλού για μόνιμη εγκατάσταση. Το όνομα του Γενιογλού (Οινογλού), και η παλαιά ονομασία του Κρασοχωρίου (Οινοχώριον), έδωσαν την ιδέα για το όνομα Οινόη. Από κει περνούσε ο κεντρικός δρόμος που συνέδεε το Διδυμόχειχο με την Αδριανούπολη και τα γειτονικά χωριά, την Παλαιά Κλεισσώ (Klisseli) και το Αχυροχώρι (Ahorkoy). Το 1932 μια πολύ μεγάλη πλημμύρα έπνιξε μεγάλο μέρος του χωριού.

Γλίτωσαν ο Ναός του Αγίου Αθανασίου, το Δημοτικό Σχολείο και μερικά μόνο σπίτια. Μαζί με την Οινόη πνίγηκαν και η Παλιά Κλεισσώ και η Παλιά

Σαγήνη (Sahanci). Οι κάτοικοί τους αποφάσισαν να φύγουν και να ανεβούν στο λόφο που ήταν χτισμένη η Νέα Ορεστιάδα. Όχι όμως όλοι. Αυτοί που έφυγαν ονόμασαν τους νέους οικισμούς με τον όρο Άνω, αυτοί που παρέμειναν και αποφάσισαν να ξαναχτίσουν στο ίδιο μέρος πήραν τον όρο Κάτω. Η Άνω Οινόη έχτισε νέο Ναό προς τιμή του Αγίου Δημητρίου, αφού στο Κάτω χωριό παρέμεινε ο Ναός του Αγίου Αθανασίου. Το 1954 και 1957 χτυπήθηκε το Κάτω χωριό ξανά από πλημμύρες. Αυτή τη φορά όμως έπνιξε τα πάντα. Οι υπόλοιποι κάτοικοι σήκωσαν και αυτοί ό τι απέμεινε και έχτισαν την Κάτω Οινόη δίπλα στην Ανω Οινόη, μεταφέροντας εκεί και τον Άγιο Αθανάσιο. Ο οικισμός στον κάμπο μετονομάστηκε πλέον σε Παλαιά Οινόη.

Τους δύο οικισμούς (Άνω και Κάτω Οινόη) χώριζε παλαιότερα ένα ρέμα, το οποίο σήμερα έχει μετατραπεί σε πάρκο με γήπεδο μπάσκετ και αναψυκτήριο. Στο ρέμα αυτό χτίστηκε και το νέο Βαλκανικό Κτηνιατρείο.

Στην Κάτω Οινόη θα βρούμε τον Ιερό Ναό Αγίου Αθανασίου, με ό,τι αντικείμενα ή εικόνες κατάφεραν να σώσουν οι Κρασοχωρίτες από την προσφυγιά, αλλά και από τις πλημμύρες. Εκεί δίπλα είναι και το Πέμπτο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας, κλειστό εδώ και αρκετά χρόνια λόγω έλλειψης παιδιών. Στην Κάτω Οινόη χτίστηκε το επιβλητικό Νέο Κλειστό Γυμναστήριο «Νίκος Σαμαράς». Ο Πολιτιστικός Σύλλογος της Κάτω Οινόης ονομάζεται "Τα Αμπέλια". Αμπέλια έλεγαν το λόφο που χτίστηκε ο νέος οικισμός. Εκτός από την πανήγυρη του Αγίου Αθανασίου, έχει και την ευθύνη του παρεκκλησίου της Αγίας Τριάδας στο παλιό χωριό και της εκεί πανηγύρεως.

Στην Άνω Οινόη ο κεντρικός Ιερός Ναός είναι αυτός του Αγίου Δημητρίου ο οποίος χτίστηκε με τη σημερινή του μορφή το 1950 και ανακαινίσθηκε εξωτερικά το 2007 και εσωτερικά το 2012. Δίπλα είναι το Τέταρτο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας, ενώ στον οικισμό υπάρχουν το παρεκκλήσι του Αγίου Φανουρίου και το Πολιτιστικό Κέντρο.

Πηγές:

– Σύλλογος Γυναικών Άνω Οινόης
– Σύλλογος Γυναικών Κάτω Οινόης
– Άγγελος Νικολαΐδης, χοροδιδάσκαλος

ΟΡΜΕΝΙΟ

Το χωριό Ορμένιο βρίσκεται έντεκα χιλιόμετρα βορειοδυτικά του χωριού Δίκαια και 157 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Αλεξανδρούπολης και είναι χτισμένο σε υψόμετρο εξήντα μέτρων.

Κατά την διάνοιξη του δρόμου προς το τελωνείο βρέθηκε τμήμα γνάθου μαστόδοντα, που σύμφωνα με την γνωμάτευση της Παλαιοντολογικής Υπηρεσί-

ας ανήκει σε φυτοφάγο δεινόσαυρο που πνίγηκε σε πλημμύρα, άρα η περιοχή την εποχή εκείνη πιθανότατα ήταν λίμνη. Η ηλικία του ήταν περίπου 3,5 εκατομμύρια χρόνια.

Κατά την βυζαντινή περίοδο στη θέση του σημερινού Ορμενίου βρισκόταν η Τζερνομιάνου Πόλις (Tzernomianu Polis) υπήρχε φρούριο, το οποίο αναφέρεται ήδη από τον 14ο αιώνα, ενώ το 17ο αιώνα μαρτυρείται η ύπαρξη τετράγωνου κάστρου. Βορειοανατολικά του χωριού, στον Πενταλοφιώτικο Μαχαλά υπάρχουν υπολείμματα του Βυζαντινού φρουρίου που υψωνόταν στην άκρη ενός λόφου πάνω από την πεδιάδα του ποταμού Έβρου. Διάφορα πήλινα δοχεία βρέθηκαν κατά την εκσκαφή θεμελίων και βυζαντινά νομίσματα στην βρύση στο Σταϊβαλούκι. Ο Ρόμπερτ Γκρέιβς, στο βιβλίο του με τίτλο «Βελισάριος, το σπαθί του Ιουστινιανού» αναφέρει ως τόπο γέννησής του το Τσερμέν, μια κωμόπολη μερικά μίλια από την Αδριανούπολη.

Η ιστορική Μάχη της Τσιρμενίου έγινε το έτος 1371. Ο ενωμένος χριστιανικός στρατός που αποτελούνταν από 70.000 άνδρες, κυρίως Σέρβους και λιγοστούς Ούγγρους, Κροάτες, Βουλγάρους τοπικούς ηγεμόνες και μερικούς αντιενωτικούς αρχηγούς του Βυζαντίου υπό την ηγεσία των Σέρβων αδελφών Βουκασίν και Ουγκλιέσα Μρνιάβτσεβιτς, επιχειρούν κατάληψη της Αδριανούπολης, της πρώτης Οθωμανικής πρωτεύουσας επί Ευρωπαϊκού εδάφους, αλλά υφίσταται συντριπτική ήττα από τους Οθωμανούς του Σουλτάνου Μουράτ Α΄. Επικεφαλής του Οθωμανικού στρατού ήταν ο γαζής Χατζή Μπέη. Οι δύο Σέρβοι ηγεμόνες σκοτώνονται. Η είσοδος στην Ευρώπη ήταν πλέον ανοικτή για τους Οθωμανούς. Λόγω αυτής της πανωλεθρίας η κωμόπολη αυτή ονομάστηκε Τσέρεντεν στα σέρβικα (μαύρη μέρα) και στα τουρκικά Τσιρμέν Μουχαρέμπεσι.

Επί Οθωμανικής κυριαρχίας ήταν έδρα επαρχίας, που κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας μεταφέρθηκε στο Μουσταφά Πασά (Σβίλεγκραντ). Οι πληροφορίες του Ενετού Τζοβάνι Μαρία Αντζολέλλο για τη Θράκη κατά το έτος 1470: «Στις 24 του μηνός εγκατασταθήκαμε σε ένα κάστρο που ονομάζεται Κιρμέν και βρίσκεται πάνω στον ποταμό Μαρίτσα» (Δ. Δεληολάνης).

Υπήρχαν τρία τεμένη (τζαμιά), το μεγαλύτερο ήταν σε ύψωμα πίσω από το παλιό κοινοτικό κατάστημα στο οικόπεδο του Μέτογλου στην Τούμπα και κατεδαφίστηκε το 1923-24 από τους εγκατασταθέντες πρόσφυγες. Έφερε χρονολογία ανέγερσης έτους Εγίρας 828 (1411-1412 μ.Χ.). Τέμενος υπήρχε στην θέση της παλιάς εκκλησίας, ένα μέρος του μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό και ένα άλλο μέρος σε Δημοτικό Σχολείο. Το τζαμί αυτό κατεδαφίστηκε και ανεγέρθηκε η παλιά εκκλησία του χωριού το 1952. Άλλο τζαμί ήταν στην παλιά πλατεία, στο σημερινό Δημοτικό Σχολείο κοντά στο σπίτι του Τσελεμπή.

Υπήρχαν μεγαλόπρεπα λουτρά στην θέση του παλιού κοινοτικού καταστήματος, που λειτουργούσαν μέχρι την Ρώσικη Κατοχή (1877-1878), τα παραπάνω τα ομολογούσαν και οι Τούρκοι κάτοικοι του Ορμενίου. Υπήρχαν και ρώσι-

κα μνήματα της εποχής 1877-78 (πάνω από τον μπαχτσέ του πρώην κοινοτάρχη Γεωργίου Γκαϊδατζή).

Μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913 υπήρχαν 700 τουρκικές οικογένειες και ελάχιστες βουλγαρικές, που έφυγαν το 1920. Το 1922 εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι Έλληνες πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, κυρίως από τις Σαράντα Εκκλησίες. Εγκαταστάθηκαν και μερικές ποντιακές οικογένειες που έφυγαν στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Το 1925 πραγματοποιείται νέα εγκατάσταση προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία, κυρίως από το χωριό Εφραίμ (Ουρούμκιοϊ) και από το Όρεσιτς (Κοζλουτζιάι). Κατά το 1930 υπήρξε δεύτερο κύμα από τα ανωτέρω χωριά και το χωριό φιλοξενούσε 120 οικογένειες. Οι τελευταίες 20-25 τούρκικες οικογένειες έφυγαν για την Τουρκία το 1941. Στα έτη 1925-1930, 17 οικογένειες από τον γειτονικό Πεντάλοφο εγκαταστάθηκαν στο Ορμένιο. Υπήρχαν και μία ή δυο Εβραϊκές οικογένειες.

Στην διανομή των χωραφιών το 1932 καταγράφηκαν 59 ιδιοκτήτες Τούρκοι χωραφιών, με συνολική έκταση 1.268 στρέμματα. Φυσικά υπήρχαν και άλλοι που δεν είχαν χωράφια αλλά δούλευαν στα χωράφια των πλουσίων. Ο πιο μεγάλος γαιοκτήμονας ήταν ο Καδήρ Ογλού του Αμέτ με 172 στρέμματα. Οι πλουσιότεροι έμεναν στην Τούμπα.

Σύμφωνα με την απόφαση Αρ. 103294/Αυγ.1921 μετονομάστηκαν 1.170 χωριά και πόλεις της Ανατολικής και Δυτικής Θράκης. Το όνομα Ορμένιον δόθηκε το 1934 από την επιτροπή ονοματοδοσίας με πρόεδρο τον Γεώργιο Λαμπουσιάδη και έτσι το Τσιρμέν, το ιστορικό Τζερνομιάνο των Βυζαντινών, πήρε το όνομα μιας άσημης Θεσσαλικής κωμόπολης της αρχαιότητας και έγινε Ορμένιον.

Στο Ορμένιο λειτουργούσε και τελωνείο που ήταν στη αγροτική περιοχή Καρά Ορμάν, εκεί που βρίσκεται σήμερα ο σκουπιδότοπος.

Οι παλαιότεροι θυμούνται το Orient Express που κυκλοφορούσε μέχρι το 1977 και έκανε τη διαδρομή των 2.740 χιλιομέτρων από το Παρίσι έως την Κωνσταντινούπολη σε 72 ώρες.

Κάτω από τον τωρινό σταθμό υπήρχε στρατιωτική διμοιρία, πιθανώς στον ίδιο χώρο που ήταν το Φυλάκιο 29. Στον στρατώνα αυτόν στεγάστηκε έπειτα ο Σταθμός Χωροφυλακής Ορμενίου, επίσης υπήρχε και εστιατόριο του Παναγιώτη Τσελεμπή. Ο ερχομός των βουλγαρικών δυνάμεων κατοχής και οι καταστροφικές πλημμύρες που έγιναν το 1942 ήταν οι αιτίες που σταμάτησαν να λειτουργούν το Τελωνείο, ο Σταθμός Χωροφυλακής και το εστιατόριο.

Από το 1920 μέχρι το 1924 υπαγόταν στην Δημαρχία Πενταλόφου με δήμαρχο τον Αγγέλου Δημήτριο που απεβίωσε το 1952 στο Ορμένιο. Με τον Νόμο 244Α/4-12-1997 η κοινότητα Ορμενίου καταργείται και εντάσσεται στον Καποδιστριακό Δήμο Τριγώνου. Από το 2010 ανήκει στο Δήμο Ορεστιάδας, όπως συστάθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης.

Κατά την διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής (από τον Απρίλιο του 1941 έως

τον Οκτώβριο του 1944) τα χωριά Πεντάλοφος και Ορμένιο υπάγονταν διοικητικά στα Πετρωτά. Οι Βούλγαροι μετονόμασαν τα Πετρωτά σε Karabaasko Selsko Obstinsko Upravlinje (Κοινοτική Διοίκηση των χωριών της περιοχής Καράμπαα). Στο Ορμένιο υπήρχε βουλγάρικος στρατός κατοχής με λοχαγό τον Παγούνη, που η μητέρα του ήταν Ελληνίδα.

ΠΑΛΛΗ

Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν Μπουλντούρκιοϊ. Buldurmak στα Τούρκικα σημαίνει βρίσκω. Ετυμολογικά λοιπόν σήμαινε: «βρήκα το χωριό».

Στο χωριό κατοικούσαν Οθωμανοί και ελάχιστοι Έλληνες. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από το γειτονικό Μιχαλίτσι της Βόρειας Θράκης. Το Μιχαλίτσι ανήκε στον Δήμο Σκουτάρεως και το 1907 αριθμούσε 650 Έλληνες κατοίκους.

Αργότερα στην Πάλλη εγκαταστάθηκαν και αρκετοί Πετρωτιώτες το 1925 για οικονομικούς λόγους.

Πηγές:
- Σύλλογος Γυναικών Πάλλης
- Θεόδωρος Κυρκούδης, Βιβλιοθηκονόμος

ΠΑΤΑΓΗ

Το χωριό βρίσκεται δώδεκα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και είναι κτισμένο στα ριζά ενός υψώματος, που καταλήγει χαμηλά σε ρέμα με συνεχή ροή όλο το χειμώνα. Το έδαφος είναι λοφώδες με περιορισμένη βλάστηση, ενώ στις μικρές χαράδρες πέριξ του χωριού υπάρχουν βελανιδιές.

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, σε τύμβο γύρω από το χωριό βρέθηκε αρχαίο αγαλματίδιο αλόγου ύψους μισού μέτρου, που φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

Μέχρι το 1850 το χωριό βρισκόταν σε τοποθεσία ένα χιλιόμετρο νοτιότερα της σημερινής θέσης, ενώ από το 1850 μέχρι σήμερα βρίσκεται στο ίδιο σημείο.

Στο νεκροταφείο του χωριού υπάρχουν ταφικοί σταυροί με χρονολογία 1803, απόδειξη ότι η Παταγή κατοικούνταν ήδη από τα μέσα του 18ου αιώνα.

Το 1884 το χωριό είχε 275 χριστιανούς κατοίκους και σχολείο συλλαβισμού με δάσκαλο και δέκα μαθητές.

Πηγές:
- «Μάρηδες, το γνήσιο Θρακικό φύλλο», Ιωάννης Ασπρογέρακας, Υποστράτηγος ε.α., Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2001
- Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Παταγής

Π Ε Ν Τ Α Λ Ο Φ Ο Σ

Το χωριό Πεντάλοφος είναι χτισμένο σε πέντε λόφους στο βορειοδυτικό άκρο του Νομού Έβρου, στις ΒΑ παρυφές του ορεινού όγκου της Ροδόπης και σε υψόμετρο 280 μέτρα. Απέχει 42 χιλιόμετρα από την Ορεστιάδα και 150 χιλιόμετρα από την Αλεξανδρούπολη, πρωτεύουσα του Νομού Έβρου.

Οι γραπτές μαρτυρίες για την ύπαρξη του χωριού εντοπίζονται από το 1850 μέχρι το 1920 και προέρχονται κυρίως από τους κώδικες της Μητρόπολης Αδριανούπολης, από τα αρχεία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, από τα Προξενεία της Ελλάδας και φυσικά από τα αρχεία του τουρκικού κράτους. Από το 1920 και εντεύθεν προέρχονται από τα αρχεία του Ελληνικού κράτους, της εκκλησίας, από διάφορα διοικητικά έγγραφα, από νομικές πράξεις (διαθήκες, αγοραπωλησίες, ιδιωτικά συμφωνητικά κτλ.) και από φωτογραφικό υλικό.

Είναι πάρα πολύ δύσκολο να καθοριστεί η προέλευση, αλλά και ο χρόνος εγκατάστασης των κατοίκων στον Πεντάλοφο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η ταφόπετρα του Τσορμπατζή Δημήτρη, που είναι θαμμένος στην αυλή της εκκλησίας γράφει ότι γεννήθηκε το 1821 στο Μπες-Τεπέ και απεβίωσε το 1900.

Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας και πριν από το 1915, οι κάτοικοι του Πενταλόφου ήταν ως επί το πλείστον υλοτόμοι, καρβουνιάρηδες και μερικοί αναχωρούσαν την άνοιξη για τα βουνά της Ανατολικής Θράκης και δούλευαν εκεί για μήνες, κάνοντας ξυλοκάρβουνα. Άφθονη διαθέσιμη ξυλεία υπήρχε στην οροσειρά της Στράντζας (Μικρός Αίμος), κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας, που ξεκινάει από τα τουρκοβουλγαρικά σύνορα και καταλήγει στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης, που λογικά θα μπορούσαν να είναι τόπος καταγωγής των πρώτων κατοίκων, που μετοίκησαν στο παλιό Μπες-Τεπέ (Πεντάλοφο).

Τα πρώτα οικήματα ήταν καλύβες από πέτρες και ξύλα, χτισμένες γύρω από την εκκλησία. Με την πάροδο του χρόνου και κυρίως μετά τα μέσα του 19ου αιώνα, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν και άλλες οικογένειες από τα γύρω μέρη και έτσι ενισχύθηκε πληθυσμιακά το χωριό.

Η προφορική παράδοση λέει ότι η εγκατάσταση στον Πεντάλοφο έγινε λίγο πριν ή λίγο μετά την άλωση της Πόλης, χωρίς να γνωρίζουμε πότε ακριβώς, διότι μετακινήσεις γινόταν σε όλη την διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Σήμερα οι κύριες απασχολήσεις των κατοίκων του Πενταλόφου είναι οι γεωργοκτηνοτροφικές και όχι όπως στο παρελθόν η παρασκευή των ξυλανθράκων.

Από την ίδρυση του Πενταλόφου μέχρι και την έναρξη του Πρώτου Βαλκανικού Πολέμου, ο Πεντάλοφος βρισκόταν κάτω από Οθωμανική κυριαρχία, εκτός από ορισμένα χρονικά διαστήματα στον 19ο αιώνα, όπου η περιοχή ανήκε στην Ρωσία.

Με την ενσωμάτωση του Πενταλόφου στην Ελλάδα στις 21 Μαϊου 1920

εγκαταστάθηκαν στο χωριό η Δημαρχία, αστυνομικό τμήμα και στρατιωτικός λόχος. Μέχρι το 1924 ήταν έδρα Δημαρχίας, με την υπαγωγή σε αυτήν των γύρω χωριών, που ήταν η Παλαίστρα, το Δρέπανο, η Μπάρα, η Γιαλιά, τα Πετρωτά, το Ορμένιο, η Πάλη, τα Δίκαια και το Σπήλαιο.

Όταν κτίστηκε η εκκλησία το 1858 το χωριό είχε 30 οικογένειες και σύμφωνα με προφορική παράδοση υπήρχε πιο μικρή εκκλησία στον ίδιο μάλλον χώρο για τις λειτουργικές ανάγκες των πιστών. Η εκκλησία είναι ρυθμού τρίκλιτης βασιλικής. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μια επιτροπή αποτελούμενη από τον ιερέα, τον Δεσπότη και έναν πολιτικό μηχανικό της Νομαρχίας, πήρε την απόφαση για την επέκταση του κυρίως ναού, με την κατάργηση του νάρθηκα.

Η ανέγερση έγινε στα τέλη της δεκαετίας του 1920 (1925-1927) και αποπερατώθηκε το 1936 με το ψήλωμα του καμπαναριού. Η πρώτη καμπάνα ήταν από μπακίρι και πολύ μεγάλη.

Προς τιμήν των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης γιορτάζονται στον Πεντάλοφο κάθε χρόνο τα Κωνσταντίνεια.

Κατά τα έτη 1915-1919 και 1941-1945 ο Πεντάλοφος υπαγόταν διοικητικά και εκκλησιαστικά στην Βουλγαρία, στην επαρχία Σβίλενγκραντ και στη νομαρχία Στάρα Ζαγόρα. Η λειτουργία και τα άλλα εκκλησιαστικά μυστήρια τελούνταν στην Βουλγαρική γλώσσα από Βούλγαρους παπάδες.

Σε έγγραφο μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1878 αναφέρεται: *Μπες Τεπέ. Έλληνες: 400. Εκκλησία: 1 με γλώσσα ελληνική. Σχολείο 1, εις ναρθηκοδιδάσκαλος και ψάλτης, εκ του παγκαρίου. Οι κάτοικοι είναι γεωργοί και ανθρακείς, κατά μάλλον ήττον εύποροι. Δύναται να διατηρήσουν καλόν διδάσκαλον διά 400 περίπου λιρών.*

Από τον Ιούλιο του 1913 έως το 1915 ηγέτες της περιοχής ήταν οι Τούρκοι και το σχολείο ήταν κλειστό. Το έτος 1916 επανήλθαν οι Βούλγαροι μέχρι το φθινόπωρο του 1919, οπότε ήρθαν οι Γάλλοι και άνοιξε το σχολείο και άρχισε να λειτουργεί με έλληνες δασκάλους έως το 1942. Το 1942, οι Βούλγαροι κατέστρεψαν τον δεύτερο όροφο και έκαψαν το αρχείο και το σχολείο έκλεισε και ξαναλειτούργησε το 1945 με δάσκαλο και διευθυντή τον Βαμβακόπουλο Νικόλαο.

Κατά το έτος 1951 με δαπάνες εράνου του Βασιλιά Παύλου, κτίστηκε το υπάρχον κτίριο από Σουφλιώτες μαστόρους, οπότε μεταφέρθηκαν οι μαθητές στο καινούριο σχολείο το 1952, το δε καινούριο σχολείο διέθετε τρεις αίθουσες διδασκαλίας.

Το 1996 έγινε συγχώνευση των δημοτικών σχολείων Κομάρων και Πενταλόφου. Η μεταφορά στα Κόμαρα έγινε διότι οι μαθητές ήταν λίγοι, μόλις 15 και το σχολείο είχε υποβαθμιστεί. Υπήρχαν δύο μόνο δάσκαλοι, χωρίς γυμναστή και καθηγητή ξένων γλωσσών.

Τοπικά ήθη κι έθιμα

Χοιροσφαγία:
Την παραμονή και την προπαραμονή των Χριστουγέννων γινόταν το σφάξιμο των γουρουνιών. Μετά το σφάξιμο ακολουθούσε το γδάρσιμο ή το καψάλισμα των γουρουνιών. Το δέρμα το χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή των τσαρουχιών. Τα μικρά παιδιά την κύστη των γουρουνιών, αφού την καθάριζαν την φούσκωναν και έπαιζαν.
Κάλαντα Δυτικής Θράκης: Τα παιδιά και ιδιαίτερα οι νέοι του χωριού τραγουδούσαν διάφορα χριστουγεννιάτικα κάλαντα, όπως:

Π' αρχοντικό κι αν βγήκαμε, σ' αρχοντικό θα πάμε
θα πάμε στον αφέντη μας τουν πολυχρονισμένο,
που' χει τα σπίτια τα ψηλά τα μαρμαρουστρουμένα,
που' χει κι κόρη όμορφη, λιγνή και μαυρομάτα

Έθιμα Πρωτοχρονιάς:
Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, όπως και τον Χριστουγέννων, γινόταν το θύμιασμα του σπιτιού και των βοηθητικών χώρων, καθώς και το βράσιμο των ποδιών, των αυτιών και της ουράς του γουρουνιού.

Σούρβισμα:
Κόβοντας ένα κλαδί κρανιάς, που λεγόταν *σούρβα*, τα παιδιά χτυπούσαν με αυτήν την πίσω πλευρά του σώματος του νοικοκύρη και των άλλων μελών της οικογένειας, προκειμένου να μεταβιβαστεί η ζωτικότητα που κρύβεται στα κλαδιά της κρανιάς. Εύχονταν χρόνια πολλά, καλή χρονιά και γεροσύνη, λέγοντας την εξής φράση: «Σούρβα, από του χρόνου καλύτερα». Με το σούρβισμα εύχονταν ευτυχία και μακροζωία.

Κυριακή των Βαϊων:
Στον Πεντάλοφο την Κυριακή των Βαϊων γύριζαν «Βάγια το αντί». Ήταν μια κούκλα, που γινόταν από το αντί, το κυλινδρικό ξύλο του αργαλειού, στο οποίο τυλίγανε το υφασμένο πανί. Από την προηγούμενη μέρα οι κοπέλες του χωριού στόλιζαν την κούκλα με την παραδοσιακή φορεσιά και την άλλη μέρα, μετά την εκκλησία τη γύριζαν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν σχεδόν τα ίδια τραγούδια με αυτό του Λαζάρου, διαφορετικά για κάθε σπίτι, ανάλογα με την σύνθεση της οικογένειας. Αν στο σπίτι υπήρχε μικρό παιδί: «Ένα μικρό μικρούτσικο…». Αν είχαν υπάλληλο: «Γραμματικός εκάθονταν…». Αν είχαν κορίτσι: «Η μάνα που χει θυγατέρα…». Αν είχαν αγόρι: «Η μάνα που χει τον γιό…» κτλ.

Έπειτα οι μεγάλες γυναίκες χαλούσαν την βάγια και όλες μαζί τραγουδούσαν και χόρευαν το τραγούδι: «Την Πασχαλιά ανήμερα.»

Βάγια Βάγια του Βαγιού
Ως την άλλη Κυριακή
Με τα κόκκινα τ' αβγά
Μι του φούρνου του ψουμί
Μαρή λιγνή, μαρή ψηλή
Μαρή μαυροματούσα.
Καβάλα πάει στην εκκλησιά
Ιννιά στολίδια βάζει,
Βάζει τουν ήλιου πρόσωπο
Βάζει και τα πουδήματα
Τ' αργυροφτερνισμένα

Στο χωριό υπήρχαν κι άλλα πολλά έθιμα

Αρραβώνας:
Όταν ένα παλικάρι ήθελε να ζητήσει κάποιο κορίτσι σε αρραβώνα, έστελνε στο σπίτι της τρεις ή πέντε προξενητάδες για τον σκοπό αυτόν. Ιδανική ηλικία αρραβώνα ήταν 15 έως 16 χρονών, αν ήταν πάνω από 18 θεωρούνταν γεροντοκόρη. Εάν η απάντηση ήταν θετική, τότε ο ένας προξενητής παρέμενε στο σπίτι του κοριτσιού και οι άλλοι επέστρεφαν στο σπίτι του γαμπρού κι έφερναν τα σημάδια (σ'μάδια). Έστρωναν μια μεσάλα και έβαζαν επάνω την πίτα κι ένα μαντήλι, μέσα στο οποίο έβαζαν τα σημάδια, που ήταν: βασιλικός με φλουρί, ρύζι, καραμέλες, παλιά νομίσματα, ενώ στη νύφη βαμβακούδι και μαλλί. Οι άντρες από το σόι του γαμπρού στόλιζαν το καπέλο τους με λουλούδια, τα οποία λέγονταν φούντες και οι γυναίκες φορούσαν λουλούδια στο πέτο. Τρεις ή τέσσερις μέρες μετά ο γαμπρός μαζί με έναν φίλο του πήγαινε στο σπίτι της νύφης, φέρνοντας δώρα και από τότε μπορούσε να μπαινοβγαίνει ελεύθερα στο σπίτι των πεθερικών του.

Πηγές:
– «Περί Πενταλόφου ο λόγος», Βασίλης Βασιλειάδης, Χρήστος Χρηστούδης, Εκδόσεις SB SportBook, Αθήνα, 2017
– Προφορικές πληροφορίες: Σύλλογος Γυναικών Πενταλόφου, 2018

Π Ε Τ Ρ Ω Τ Α

Οι αρχαιότερες ενδείξεις για οίκηση της περιοχής ανάγονται στην εποχή του σιδήρου (800 π.Χ.).

Το 1530 ο Μέγας Βεζύρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Μουσταφά Πασάς θέλησε να κατασκευάσει μια γέφυρα στον ποταμό Έβρο, κοντά στην Αδριανούπολη, ώστε να μπορούν τα τουρκικά στρατεύματα από την Κωνσταντινού-

πολη να προωθούνται ασφαλέστερα και γρηγορότερα στις βορειότερες περιοχές της Αυτοκρατορίας, στα παράλια του Δούναβη. Η διέλευση των στρατευμάτων μέσα από τον ποταμό Έβρο ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, ειδικά τους χειμερινούς μήνες. Την κατασκευή της γέφυρας ανέλαβε ο περίφημος αρχιτέκτονας Κοτζά Μιμάρ Σινάν, ο οποίος εκείνη την εποχή είχε αναλάβει πολλά μεγαλόπνοα έργα στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το σημείο που επιλέχθηκε για την κατασκευή της γέφυρας ήταν κοντά στην περιοχή Karabag (Μαύρο Αμπέλι) για τρεις λόγους:

1) από εκεί περνούσε ήδη από την αρχαιότητα ο εμπορικός και στρατιωτικός άξονας που συνέδεε την Κωνσταντινούπολη με την Ευρώπη.

2) κοντά στο σημείο υπήρχε σε αφθονία η πρώτη ύλη για την κατασκευή της γέφυρας, πέτρα από την τοποθεσία Καρακόπετρα.

3) υπήρχε κοντά ένα μεταβυζαντινό κάστρο στη θέση Παλαιόκαστρο, που αποτελούσε παράγοντα ασφαλείας.

Στο μέρος που έγινε η γέφυρα δημιουργήθηκε με τον καιρό μια νέα πόλη, που ονομάστηκε Mustafa Pasa Koprusu (Γέφυρα του Μουσταφά Πασά), που σήμερα ανήκει στην Βουλγαρία και λέγεται Svilengrad.

Τα Πετρωτά υπήρξαν ένα από τα λίγα χωριά του Τριγώνου, στα οποία εγκαταστάθηκε βουλγαρικός στρατός (και όχι γερμανικός) από τον Απρίλιο του 1941 μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 και αποτέλεσαν τα χρόνια αυτά το διοικητικό κέντρο ενός Δήμου, μαζί με τα χωριά Ορμένιο και Πεντάλοφος. Οι Βούλγαροι εγκατέστησαν στο χωριό Βούλγαρο πρόεδρο, γραμματέα, ιερέα, δάσκαλο και έναν Βούλγαρο αστυνομικό, μετονομάσανε δε το χωριό σε Karabaa.

Αρχικά, Πρόεδρος του χωριού ήταν ένας απόστρατος συνταγματάρχης του βουλγαρικού στρατού, η γυναίκα του οποίου γνώριζε άριστα την ελληνική γλώσσα. Τον διαδέχτηκε το 1943 κάποιος με καταγωγή από το Svilengrad. Η συμβίωση των δυνάμεων κατοχής με τους ντόπιους ήταν αρμονική, ιδιαίτερα τον καιρό που προήδρευε ο απόστρατος συνταγματάρχης, ο οποίος είχε δώσει εντολή να μην βιαιοπραγούν οι βούλγαροι στρατιώτες κατά των κατοίκων του χωριού. Εξαίρεση στην αρμονική συμβίωση αποτέλεσε ο απαγχονισμός του Αδάμ Μερικίδη στην Φιλιππούπολη, γιατί κατηγορήθηκε για αντιστασιακή δράση και ο ξυλοδαρμός ορισμένων κατοίκων του χωριού από Βούλγαρους στρατιώτες το 1944, λίγο πριν αποχωρήσουν από το χωριό.

Τα τρία χρόνια της βουλγαρικής κατοχής η μη ύπαρξη συνόρων είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθούν οικονομικές και εμπορικές σχέσεις με το Svilengrad, το γειτονικό Mezek και με άλλα βουλγαρικά χωριά βόρεια των Πετρωτών.

Πηγές:

– Κυρκούδης Θεόδωρος, βιβλιοθηκονόμος
– Σύλλογος Γυναικών Πετρωτών

Π Λ Α Τ Η

Η Πλάτη δημιουργήθηκε από κατοίκους της Μπάρας και λίγους της Γυαλιάς, μετά την οριοθέτηση της μεθορίου από τους συμμάχους μας τον Μάιο του 1920.

Τα χωράφια των δύο προαναφερθέντων χωριών βρέθηκαν στην βουλγαρική πλευρά, καθώς και η περίφημη Μονή Λαμπούς.

Λέγεται ακόμα και σήμερα ότι ένας Βούλγαρος μεγαλοτσιφλικάς δωροδόκησε την επιτροπή χάραξης των συνόρων και έτσι μια αμιγώς Ελληνική περιοχή βρέθηκε στην απέναντι πλευρά. Αυτά αναφέρουν Βούλγαροι κάτοικοι του χωριού Λαμπούχ.

Έτσι λοιπόν οι Μπαριώτες μάζεψαν τα λιγοστά υπάρχοντα τους και ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στον οικισμό Σαντερλί. Μέσα στον κάμπο, κοντά στον ποταμό Άρδα ήρθαν στην αρχή τριακόσια άτομα και στην συνέχεια και όλοι οι υπόλοιποι, κάποιοι στην Πλάτη και κάποιοι στο Σπήλαιο.

Το 1954 κατασκευάστηκε γέφυρα που ένωνε την Πλάτη με τον Κέραμο, αλλά τα Θεοφάνεια του 1955 πλημμύρισε ο Άρδας και την παρέσυρε. Μαζί με το γεφύρι, χάθηκαν και τα όνειρα των κατοίκων της περιοχής για ανετότερη διέλευση και καλύτερη οδική σύνδεση. Σαράντα χρόνια μετά χτίζεται νέα γέφυρα με μήκος πεντακόσια μέτρα και πλάτος επτά. Η απόσταση για την Νέα Ορεστιάδα μειώνεται στα μισά χιλιόμετρα.

Ένας τύμβος είναι το φυσικό σύνορο Πλάτης-Ελιάς, η «τουμπούδα», όπως είναι γνωστή στους ντόπιους, σκάφτηκε περιμετρικά, αλλά επίσημη ανασκαφή δεν έχει γίνει. Ένας θρύλος θέλει θαμμένο εδώ έναν χρυσό αργαλειό, άλλος μιλάει για ένα χρυσό κάρο.

Δίπλα στην τούμπα, υπάρχει ένας τσεσμές (μια βρύση) για να ξεδιψούν τα εναπομείναντα ζώα των δύο χωριών. Απέναντι ακριβώς στέκει το όμρφο ξωκλήσσι του Αγίου Παντελεήμονα του Ιαματικού, μεγάλη η χάρη του.

Δύο χιλιόμετρα είναι η απόσταση Πλάτης-Ελιάς, κατά μήκος της οποίας είναι σπαρμένες ακακίες Κωνσταντινουπόλεως.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Πλάτης
– Θεόδωρος Κυρκούδης, βιβλιοθηκονόμος

Π Τ Ε Λ Ε Α

Στην Πτελέα εντοπίστηκαν με επιφανειακή έρευνα σε υψώματα γύρω από το χωριό σφοντύλια και άλλα κεραμικά αντικείμενα με διάφορα σχέδια σαν πλεξούδες και άλλα σχήματα, τα οποία χρονολογήθηκαν την εποχή του σιδήρου ή του χαλκού.

Οι πρώτες πληροφορίες για το χωριό προέρχονται από βακουφικά έγγραφα της εποχής του Μωάμεθ του Πορθητή (μέσα 15ου αιώνα). Στο χωριό βρέθηκαν και ταφόπλακες με χρονολογία 1865-1867.

Οι κάτοικοι ήρθαν την δεκαετία του 1920 από το Ουρούμκιοϊ και το Κοζούλτζια της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρειας Θράκης). Στο χωριό ως τότε ζούσαν Τούρκοι, που έφυγαν όλοι κατά τον Εμφύλιο. Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν Καραγατσούδι και ως το 1949 ονομαζόταν επισήμως Φτελιά.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Πτελέας
– Κυρκούδης Θεόδωρος, βιβλιοθηκονόμος

Ρ Ι Ζ Ι Α

Η κοινότητα Ριζίων είναι ένα παλιό χωριό στις όχθες του ποταμού Άρδα, έξι μόλις χιλιόμετρα από τα Ελληνοτουρκικά σύνορα.

Σύμφωνα με τις ανασκαφές, που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή, ανακαλύφθηκε οικισμός που συνδέεται χρονικά με την πρώιμη εποχή του σιδήρου, αλλά δεν φαίνεται να κατοικήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς λόγω των πλημμυρών του ποταμού Άρδα οι κάτοικοι κατέφυγαν στα ορεινά χωριά των Πετρωτών και της Ρούσσας.

Επί Οθωμανικής περιόδου ονομαζόταν Νταουτζιάρα. Οι παλιότεροι κάτοικοι θυμούνται ότι το χωριό δημιουργήθηκε τον 18ο αιώνα. Σχετικά με το όνομα του χωριού, μέχρι την δεκαετία του ’80 γραφόταν με «ύψιλον», κάτι που δήλωνε την πεποίθηση των ντόπιων πως παλιότερα υπήρχαν καλλιέργειες ρυζιού στο χωριό, αλλά πλέον γράφεται με «γιώτα», καθώς πιστεύεται ότι το όνομα αναφέρεται στα ριζώματα του ποταμού Άρδα, είτε ότι προέρχεται από το όνομα του Ιταλού Ρίτσι, που ήταν μεγαλοκτηματίας στην περιοχή.

Σήμερα στο χωριό λειτουργεί Γυμνάσιο, εξαθέσιο Δημοτικό Σχολείο, Νηπιαγωγείο και Παιδικός Σταθμός, η πλειοψηφία των κατοίκων όμως έχει μεταναστεύσει σε άλλες πόλεις της Ελλάδας ή στο εξωτερικό.

Λειτουργούν ακόμα Μορφωτικός Σύλλογος, Σύλλογος Γυναικών και Αθλητικός Σύλλογος με την υποστήριξη των εκατό περίπου νέων του χωριού, συμβάλλοντας δυναμικά στην αναβίωση των πατροπαράδοτων εθίμων.

Στα Ρίζια υπάρχει επίσης μια βιοτεχνία επεξεργασίας ζωοτροφών, μια βιοτεχνία αλλαντικών και ένα εργαστήριο κατασκευής σαρώθρων.

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Ριζίων
– Σταμάτης Γεωργούλης, Διεθνολόγος

Σ Α Κ Κ Ο Σ

Ο Σάκκος κατοικείται από Αρβανίτες Έλληνες από την περιοχή της Βορείου Ηπείρου.

Στη Θράκη ο εποικισμός των Τούρκων είχε αρχίσει αμέσως μετά την απόβασή τους στην Καλλίπολη (1354) με πρωτοβουλία του Σουλεϊμάν πασά. Στη συνέχεια επεκτάθηκαν προς την εύφορη πεδιάδα του μέσου και κάτω ρου του ποταμού Έβρου, όπου Τούρκοι πολέμαρχοι είχαν αποκτήσει μεγάλα τιμάρια. Ανάμεσά τους εγκαταστάθηκαν και πλήθος στρατιωτικοί, στους οποίους παραχωρήθηκαν μεγάλα αγροκτήματα.

Οι Τούρκοι τιμαριούχοι χρειάζονταν εργατικά χέρια, για να αξιοποιήσουν τα κτήματα που απέκτησαν. Για την αντιμετώπιση αυτών των αναγκών και εξαιτίας της ερήμωσης του τόπου από τους συνεχείς πολέμους, ο σουλτάνος Σελήμ Β΄ (1566-1574) συνέχισε το εποικιστικό πρόγραμμα των προκατόχων του. Κατά την περίοδο αυτή μετακινήθηκαν Βορειοηπειρώτες και Δυτικομακεδόνες που ασκούσαν το επάγγελμα του χτίστη. Αυτοί ήρθαν αρχικά στα χωριά της Μακράς Γέφυρας και της Κεσσάνης κι από εκεί προωθήθηκαν στην Καλλίπολη, στη Μάδυτο και στο Τσανάκ-Καλέ.

Μια δεύτερη άποψη σχετίζεται με την προσπάθεια των Τούρκων να εξισλαμίσουν τους Αρβανιτόφωνες Έλληνες της Ηπείρου, οι οποίοι κάτω από την καθοδήγηση του Γεωργίου Καστριώτη ή Σκεντέρμπεη είχαν συγκροτήσει στρατό, για να πολεμήσουν τον Τούρκο κατακτητή.

Μετά το θάνατο του Γεωργίου Καστριώτη (17 Ιανουαρίου 1468), οι Τούρκοι άρχισαν μετά μανίας να επιδιώκουν τον εξισλαμισμό ή τον αφανισμό τόσο των Ελληνόφωνων όσο και των Αρβανιτόφωνων Ηπειρωτών. Κατά χιλιάδες τότε οι Αρβανιτόφωνοι Έλληνες της Ηπείρου κατέφυγαν στο νότο και ενώθηκαν με άλλους Έλληνες, για να πολεμήσουν και πάλι τους Τούρκους.

Άλλοι από αυτούς κατέφυγαν σε δασώδη και δυσπρόσιτα μέρη, όπου η πίεση των Τούρκων δεν ήταν τόσο αισθητή. Κλάδος των Αρβανιτοφώνων εκείνων Ηπειρωτών, οι οποίοι δεν δέχτηκαν τον εξισλαμισμό, κατέφυγε τότε στην Δυτική Θράκη και δημιούργησε τα χωριά Μανδρίτσα, Πρωτοκκλήσι και Μαυροκκλήσι, ενώ στην Ανατολική Θράκη τα χωριά Ιμπρίκ-Τεπέ, Ζαλούφι, Οροζούν, Μπουλακτάρ και Καισάρ.

Η παράδοση αναφέρει πως οι Ζαλουφλιώτες ήρθαν από την περιοχή της Καστοριάς, ύστερα από έκκληση του Σουλτάνου Σελήμ Β΄, για να κτίσουν ο μεγάλο τζαμί της Αδριανούπολης, το Σελιμιγιέ τζαμί. Μάλιστα ο σουλτάνος είχε υποσχεθεί στους τεχνίτες, κτίστες και εργάτες, ότι αν μείνει ευχαριστημένος από τη μαστοριά τους στο κτίσιμο του τζαμιού, θα τους έδινε έκταση γης για να εγκατασταθούν μόνιμα και για να την καλλιεργήσουν.

Ευχαριστημένος ο σουλτάνος από το χτίσιμο του τζαμιού, έφερε και τις οι-

κογένειες των μαστόρων από την περιοχή της Καστοριάς και τους έδωσε την άδεια να διαλέξουν όποια περιοχή ακατοίκητη ήθελαν στα όρια του καζά της Αδριανούπολης και να χτίσουν εκεί το χωριό τους.

Το χωριό Μεγάλο Ζαλούφι

Το χωριό αρχικά χτίστηκε πάνω σε έναν μεγάλο λόφο περιτριγυρισμένο από χαράδρες. Η λέξη Ζαλούφι είναι σύνθετη από το επιτακτικό πρόθεμα της αρχαίας ελληνικής «ζα» και την λέξη «λόφος», η οποία υπέστη παραφθορά και έγινε «λούφος». Το πρόθεμα «ζα» όταν είναι στην αρχή μιας λέξης, σημαίνει κάτι πολύ ή μεγάλο, έτσι λοιπόν Ζαλούφι σημαίνει ο μεγάλος λόφος, όπως αποδεικνύει και η επιλογή της θέσης του χωριού. Διοικητικά το Μεγάλο Ζαλούφι, το οποίο είχε πληθυσμό περίπου 7.000 κατοίκους, υπάγονταν στην επαρχία Μακράς Γέφυρας και εκκλησιαστικά στην Μητρόπολη Διδυμοτείχου.

Μητρική γλώσσα των κατοίκων ήταν η αρβανίτικη, πίστη η ορθόδοξη ελληνική, φρόνημα ελληνικό και συνείδηση ελληνική. Αυτή ακριβώς η μέχρι φανατισμού ελληνική συνείδηση και ο πατριωτισμός συνετέλεσαν ώστε παρά τις καταπιέσεις των Τούρκων για αλλαξοπιστία, να διατηρηθεί αλώβητη η πίστη και το φρόνημα των Ζαλουφιωτών κατά την διάρκεια των αιώνων. Αυτό αποδεικνύει και η ύπαρξη μέχρι και σήμερα πολλών αρχαιοελληνικών ονομάτων: Οδυσσεύς, Τηλέμαχος, Ευκλείδης, Ξενοφών, Αριστοτέλης, Ξανθίππη, Ευθαλία, Ευτέρπη, Δάφνη. Ακόμη διαδεδομένο είναι το γυναικείο βαπτιστικό Σύρμω, καθαρά αρβανίτικο, προερχόμενο από την ονομασία της Παναγίας Συρμερί. Οι Ζαλουφιώτες αφού στην περιοχή δεν υπήρχε πέτρα για να ασκήσουν την τέχνη του μάστορα, στράφηκαν στην καλλιέργεια της γης. Καλλιεργούσαν σιτηρά, όσπρια και βαμβάκι. Ήταν επίσης φημισμένοι αμπελουργοί και κρασοπαραγωγοί. Μεγάλες εκτάσεις ήταν καλλιεργημένες με αμπέλια και στο χωριό υπήρχαν πολλές αποθήκες με βαρέλια κρασιού.

Ίδρυση του σημερινού χωριού Σάκκος

Καθώς το Ζαλούφι μεγάλωνε γινόταν εμφανής η έλλειψη καλλιεργήσιμης γης, έτσι γύρω στο 1888, εβδομήντα περίπου οικογένειες από το Ζαλούφι αποφάσισαν να δημιουργήσουν ένα νέο συνοικισμό, το Αμπαλάρ, δεκαπέντε χιλιόμετρα βόρεια από το Μεγάλο Ζαλούφι.

Το έτος 1892 άλλη μια ομάδα, 300 περίπου κατοίκων αποφάσισε να εγκαταλείψει το Μεγάλο Ζαλούφι και περνώντας τον Έβρο ποταμό αποφάσισαν να αγοράσουν ένα τσιφλίκι, το Καρά-Ισακλί και να κτίσουν εκεί το σημερινό χωριό, τον Σάκκο. Το τσιφλίκι είχε έκταση 7.500 στρέμματα. Τότε εδώ δεν υπήρ-

χε χωριό, ολόκληρη η σημερινή έκταση ανήκε σε ένα πλούσιο Τούρκο και με δικά τους χρήματα αγόρασαν οι κάτοικοι το τσιφλίκι και έκτισαν το χωριό τους.

Κατά τους βαλκανικούς πολέμους αυτά τα εδάφη κατελήφθησαν από τον βουλγαρικό στρατό και οι κάτοικοι του Σάκκου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό τους, να πάρουν όσα πράγματα μπορούσαν να μεταφέρουν με τα κάρα τους και εγκαταστάθηκαν στο Καλοχώρι της Θεσσαλονίκης, ενώ υπήρχαν και λίγες οικογένειες που πήγαν στην Αδριανούπολη, στην Κωνσταντινούπολη και στο χωριό Νέα Πέτρα Σερρών. Το 1918 όταν και πάλι ο Σάκκος περιήλθε στην κατοχή των Τούρκων, οι Σακκιώτες ξαναγύρισαν στο χωριό τους.

Το 1920 όταν ο Σάκκος ελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό, αφού είχε καεί δύο φορές από τους κατακτητές, ενώ το 1923 με την ανταλλαγή των πληθυσμών, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης, ήρθαν άλλες 30 οικογένειες από το Μεγάλο Ζαλούφι.

Ο Ιερός Ναός στο Μεγάλο Ζαλούφι ήταν αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, οι κάτοικοι όμως του Σάκκου αφιέρωσαν την δικιά τους εκκλησία στην Κοίμηση της Θεοτόκου, γιατί σύμφωνα με ομολογίες των γεροντότερων κατοίκων ήταν θέλημα της ίδιας της Παναγίας.

Ιστορία του σχολείου του Σάκκου

Επί Τουρκοκρατίας δεν υπήρχε δημόσιο σχολείο, ο δάσκαλος ήταν κοινοτικός, τον αποζημίωνε το χωριό, που κάλυπτε και όλα τα έξοδα της λειτουργίας του σχολείου. Τα μαθήματα γινόταν στον νάρθηκα της εκκλησίας. Αργότερα το χωριό νοίκιασε ένα σπίτι που χρησιμοποιούνταν ως διδακτήριο. Το 1923 το σχολείο έγινε δημόσιο και ο δάσκαλος πληρωνόταν από το Κράτος, διδακτήριο όμως δεν υπήρχε ακόμη.

Το 1927-1928 κτίστηκε μονοθέσιο σχολείο, το 1939 έγινε διθέσιο και αφού δεν υπήρχε δεύτερη αίθουσα διδασκαλίας το δεύτερο τμήμα των μαθητών άλλοτε στεγάζονταν στον νάρθηκα της Εκκλησίας και άλλοτε στον μικρό διάδρομο του διδακτηρίου. Σήμερα το διδακτήριο έχει δύο αίθουσες διδασκαλίας και άλλους δύο χώρους που χρησίμευαν ως κατοικία του δασκάλου.

Κατά το 1966-1968 κτίστηκε από τοπικούς πόρους και αίθουσα τελετών με μόνιμη σκηνή και δύο αίθουσες που χρησιμοποιούνταν ως κοινοτικό ιατρείο. Η περίφραξη της αυλής του σχολείου έγινε με σιδερένιο κιγκλίδωμα με τοπικούς πόρους το 1971. Αναφέρονται παρακάτω ορισμένα ονόματα δασκάλων, όπως τα θυμούνται οι γεροντότεροι κάτοικοι του χωριού, που δίδαξαν στο Σχολείο: 1) Ελένη, 2) Λαγός, 3) Δημητριάδου Μαριάνθη, 4) Προβατάκης Δημήτριος, 5) Σιμοπούλου Αναστασία, 6) Κυριακίδης, 7) Παπαδάκης Αριστείδης, 8) Σκοτινιώτης Ελευθέριος 9) Φάκωνα Ζηνοβία, 10) Μαρτίνη Ελευθερία, 11) Καμπασακάλη Έλλη, 12) Εφραιμίδης Ιωάννης, 13) Τσαλίκη Δέσποινα, 14) Τσιβίδης Σω-

κράτης, 15) Καρακούση Μαρία, 16) Μαυρομάτης Κωνσταντίνος, 17) Μαυρίδης Πασχάλης.

ΣΤΕΡΝΑ

Η Στέρνα είναι ένα όμορφο, γραφικό χωριό, που απέχει από τη νέα Ορεστιάδα μόλις δώδεκα χιλιόμετρα, τη διασχίζει ένα ρέμα που στα περασμένα χρόνια, όταν κατέβαζε νερό χώριζε το χωριό στα δύο και προκαλούσε προβλήματα στην κυκλοφορία και στην επικοινωνία των κατοίκων.

Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν Τατάρκιοϊ, από τις λέξεις Τάταροι και koy, που στα Τούρκικα σημαίνει χωριό. Αυτό φανερώνει ότι στην θέση του σημερινού χωριού είχαν εγκατασταθεί κάποτε Τάταροι. Οι Τάταροι και οι Γιουρούκοι ήταν οι κυριότερες τουρκομανικές, νομαδικές φυλές, που εγκαταστάθηκαν στη Θράκη αμέσως μετά την κατάκτησή της από τους Οθωμανούς. Οι Τούρκοι για να διαφοροποιήσουν τη σύνθεση του πληθυσμού μετέφεραν αυτές τις φυλές από την Μικρά Ασία στη Θράκη και στη συνέχεια εκτόπιζαν Έλληνες γαιοκτήμονες από την Θράκη προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας.

Γύρω από τον προϋπάρχοντα τεκέ στα ριζά του υψώματος Κρι σχηματίστηκε Τούρκικος οικισμός, που είχε το τζαμί του στη δυτική άκρη, πλάι από το σωζόμενο μέχρι σήμερα παλαιό γεφυράκι. Ο τεκές, που ανήκε σε δερβίσηδες έπεσε σε παρακμή και έπαψε κάποτε να λειτουργεί.

Κατά τις αρχές του 19ου αιώνα στη Στέρνα κατοικούσαν λίγες οικογένειες Ελλήνων γεωργών. Οι άνθρωποι εκείνοι, πρόγονοι των σημερινών Στερνιωτών, καλλιεργούσαν τα δικά τους χωράφια ή εργάζονταν με αμοιβή στα τσιφλίκια των Τούρκων, που όπως φαίνεται είχαν εγκατασταθεί πρωτύτερα από αυτούς στον ίδιο τόπο. Πότε ακριβώς έγινε η εγκατάστασή τους στο μέρος αυτό παραμένει άγνωστο, εξαιτίας της έλλειψης γραπτών και προφορικών μαρτυριών. Μοναδική γραπτή μαρτυρία, της ύπαρξης Ελλήνων στη Στέρνα, κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αποτελούν οι επιγραφές στις σωζόμενες ταφόπλακες του κοιμητηρίου του χωριού.

Από τα λεγόμενα γερόντων του χωριού συμπεραίνουμε ότι οι Έλληνες που κατοικούσαν πριν από το 1850 στη Στέρνα ήταν λίγοι και αποτελούνταν από λίγες οικογένειες, που ήταν πολυμελείς, αφού καθεμιά είχε τουλάχιστον πέντε με έξι παιδιά και ότι σε έναν οντά έπεφταν τρία και πέντε στέφανα μαζί. Οι περισσότερες από τις οικογένειες των Ελλήνων, που κατοικούσαν πριν από το 1850 στη Στέρνα προέρχονταν από τη Νότια Ελλάδα και κυρίως από την Πελοπόννησο. Οι Έλληνες αυτοί, ή καλύτερα οι πρόγονοί τους ήταν από τους πληθυσμούς εκείνους, που είχαν έρθει κατά την Τουρκοκρατία, εκούσια ή ακούσια, από τις περιοχές της Νότιας Ελλάδας στη Θράκη.

Ένας Στερνιώτης, ο Βασίλης Ραϊκούδης, γεννημένος στη Στέρνα το 1907 έλεγε: «Εμείς είμαστε Μάρουδες, δηλαδή από το Μωριά. Κάποτε σηκώθηκαν από εκεί 13 χωριά και ήρθαν προς αυτά τα μέρη».

Ένας άλλος γέρος Στερνιώτης, ο Κωνσταντίνος Σαραγλίδης έλεγε: «Οι παππούδες μας έλεγαν ότι η ρίζα μας κρατάει από το Μωριά. Για αυτό μας λένε Μάρηδες. Μάρηδες είναι και στα Αμπελάκια, στην Παταγή, στο Νεοχώρι και αλλού. Εμείς δεν ταιριάζουμε με τους άλλους Θρακιώτες, ούτε στη φορεσιά, ούτε στη γλώσσα, ούτε στα έθιμα».

Στην ομιλία των υπερήλικων Στερνιωτών, ακούς και σήμερα λέξεις και εκφράσεις, που συνηθίζονται από τους Έλληνες της Νότιας Ελλάδας.

Αναφέρεται στην έκθεση που δημοσιεύτηκε σε σειρά φύλων της «Ανατολικής Επιθεωρήσεως Αθηνών», στις 25 Δεκεμβρίου 1884, πώς η Στέρνα, με την παλιά της ονομασία Τατάρκιοϊ είχε τότε 65 ελληνικές οικογένειες, ένα σχολείο με είκοσι μαθητές, ένα δάσκαλο και η δαπάνη για την μισθοδοσία του ανέρχονταν σε δώδεκα λίρες Τουρκίας.

Στη Στέρνα υπήρχαν τότε τρεις βρύσες: α) Αυτή που λεγόταν τσεσμές και ήταν μέσα στον οικισμό, νότια της πλατείας και πέρα από το ποτάμι. Η ίδια βρύση υπάρχει και σήμερα. β) Η βρύση, που λεγόταν κουρού-τσεσμές και ήταν στη νοτιοανατολική άκρη του οικισμού, εκεί που βρίσκεται και σήμερα με μια μικρή τσιμεντένια δεξαμενή. Είχε την ονομασία αυτή, επειδή είχε το λιγότερο νερό από τις άλλες δύο και το καλοκαίρι στέρευε. γ) Η τρίτη βρύση βρισκόταν έξω από τον οικισμό προς τα νοτιοανατολικά και είχε το περισσότερο νερό από τις δύο προηγούμενες βρύσες του χωριού.

Από τις τρεις αυτές βρύσες έπαιρναν οι Στερνιώτες νερό με τις λαΐνες (στάμνες) για να πιούν. Οι νοικοκυρές επίσης, που τα σπίτια τους ήταν κοντά στις βρύσες, πήγαιναν σε αυτές και έπλεναν τα ρούχα τους. Έβαζαν εκεί τα καζάνια, άναβαν φωτιά και ζέσταιναν το νερό, που χρειάζονταν για το πλύσιμο. Οι χωρικοί πήγαιναν τακτικά στην Αδριανούπολη για να πουλήσουν τα προϊόντα τους και να ψωνίσουν.

Η Στέρνα κατά το διάστημα της πολιορκίας της Αδριανούπολης από τον βουλγαρικό στρατό από τον Οκτώβριο του 1912 μέχρι το Μάρτιο του 1913, φιλοξενούσε μεγάλο τμήμα του βουλγαρικού στρατού. Οι Στερνιώτες έμεναν στα σπίτια τους μαζί με τους Βούλγαρους και μοιράζονταν το φτωχικό φαγητό τους, δεινοπαθούσαν δε από τον πόλεμο και από το φοβερό κρύο που έκανε εκείνον τον χειμώνα. Πριν ακόμα φτάσει ο βουλγαρικός στρατός στη Στέρνα, οι Τούρκοι που κατοικούσαν στα βορειοδυτικά του χωριού, αναχώρησαν πανικόβλητοι προς την Αδριανούπολη. Φεύγοντας, πήραν μόνο τις λίρες τους και άφησαν στα σπίτια όλα τα υπάρχοντά τους.

Όταν άρχισε ο Δεύτερος Βαλκανικός πόλεμος, οι Βούλγαροι απέσυραν τα στρατεύματά τους από την Ανατολική Θράκη, για να ενισχύσουν με αυτά τον

υπόλοιπο στρατό τους, που μάχονταν εναντίον των πρώην συμμάχων τους Ελλήνων και Σέρβων. Έτσι οι Τούρκοι, ανενόχλητοι, ανακατέλαβαν την Ανατολική Θράκη και κατά την προέλαση του στρατού τους προς την Αδριανούπολη ανακατέλαβαν επίσης 48 ελληνικά χωριά, τα οποία παραδόθηκαν στο μένος τους. Οι Τούρκοι έκαιγαν, λεηλατούσαν και έσφαζαν ανελέητα όσους από τους Έλληνες κατοίκους των χωριών αυτών δεν πρόφταιναν να διαφύγουν.

Η επάνοδος του τουρκικού στρατού στην Αδριανούπολη σημαδεύτηκε από επιδρομές Τούρκων ατάκτων στα γύρω ελληνικά χωριά, με σκοπό την σφαγή, την λεηλασία και την βίαιη εκδίωξη των Ελλήνων από τα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Οι Στερνιώτες άρχισαν να επιστρέφουν λίγοι – λίγοι στο χωριό τον χειμώνα του 1913-14, από τα χωριά όπου είχαν καταφύγει μετά την τούρκικη επιδρομή. Τα πράγματα όμως δεν ήταν καθόλου ευχάριστα για αυτούς, αφού οι Τούρκοι, που κατοικούσαν στην γύρω περιοχή, είχαν αποθρασυνθεί τελείως και φαίνονταν αποφασισμένοι να διώξουν με κάθε τρόπο τους Έλληνες από το χωριό.

Από την άνοιξη του 1914, οι Στερνιώτες, άρχισαν κατά οικογένειες να εγκαταλείπουν το χωριό, αφού η τουρκική καταπίεση είχε ενταθεί και κινδύνευαν πια όχι μόνον οι περιουσίες τους, αλλά και αυτοί οι ίδιοι. Το ίδιο βέβαια συνέβαινε και στα άλλα ελληνικά χωριά, που ήταν προς την Αδριανούπολη και ο διωγμός των Ελλήνων ήταν από τους Τούρκους καλά σχεδιασμένος και συστηματικός.

Οι Στερνιώτες έφυγαν από την Στέρνα για την Μακεδονία και δεν μπορούσαν να πάρουν μαζί τους σχεδόν τίποτα, παρά μόνον τα χρήματα και τα κοσμήματα των γυναικών. Όλα τα πράγματα που είχαν στα σπίτια τους έμειναν μέσα σε αυτά. Έσκαψαν το χώμα μέσα στους οντάδες των σπιτιών και έχωσαν τα μπαούλα με τα ρούχα τους, ελπίζοντας ότι αν ξαναρθούν θα τα βρουν εκεί που τα έκρυψαν. Δεν έγινε όμως αυτό, γιατί ύστερα από ένα περίπου χρόνο, στο χωριό ήρθαν βούλγαροι έποικοι, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στα σπίτια και όπως ήταν φυσικό ανακάλυψαν τα κρυμμένα μπαούλα. Ξέχωσαν τα μπαούλα, πήραν τα ρούχα, τα φόραγαν ή τα έκοβαν και τύλιγαν με αυτά τα πόδια τους, γιατί υπόφεραν από κρύο και από υποδήματα, αφού φόραγαν μόνο τσαρούχια.

Οι Βούλγαροι ήρθαν στη Στέρνα επειδή τον Σεπτέμβριο του 1915 η περιοχή του τριγώνου Καραγάτς-Ορτάκιοϊ-Διδυμότειχο, με την συνθήκη της Σόφιας και την επέμβαση της Γερμανίας, παραχωρήθηκε από την Τουρκία στην Βουλγαρία, ως αντάλλαγμα για την συμμετοχή της στον Ευρωπαϊκό πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Με τον ερχομό των Βουλγάρων έφυγαν και οι Τούρκοι που είχαν μείνει στο χωριό και έτσι δεν μπόρεσαν να χαρούν το «κατόρθωμά» τους, την εκδίωξη των Ελλήνων και την αρπαγή των περιουσιών τους.

Από την Στέρνα έφυγαν πρώτα αυτοί που πήγαν στην Μακεδονία και ύστερα από έναν περίπου χρόνο έφυγαν οι υπόλοιποι, που κατέβηκαν στη Νότια Ελ-

λάδα. Εκείνοι πήγαν με καράβι στον Πειραιά και από εκεί με κρατική φροντίδα πήγαν και εγκαταστάθηκαν στην Υπάτη του Νομού Φθιώτιδας.

Οι Στερνιώτες το 1914 μετανάστευσαν ομαδικά στη Μακεδονία και στη Ν. Ελλάδα. Είχε προηγηθεί η ανακατάληψη της Αν. Θράκης από τον τουρκικό στρατό (καλοκαίρι του 1913) και το σχέδιο του Τουρκικού Κομιτάτου για την έξωση του ελληνισμού από την Αν. Θράκη είχε τεθεί σε πλήρη εφαρμογή. Η Στέρνα αν και βρισκόταν δυτικά του ποταμού Έβρου, δεν απέφυγε το μένος των Τούρκων και οι κάτοικοί της, έκαναν ό,τι και οι άλλοι Έλληνες έφυγαν αναγκαστικά για τη Μακεδονία και την Ν. Ελλάδα.

Οι περισσότεροι Στερνιώτες, έφτασαν πρόσφυγες στη Θεσσαλονίκη διαδοχικά και από διαφορετικούς δρόμους, παίρνοντας μαζί τους και μερικά αγροτικά ζώα, για να φτάσουν ύστερα από μερικές εβδομάδες πεζοπορίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Εκεί αρχικά έμειναν σε πρόχειρους προσφυγικούς καταυλισμούς και επιβίωσαν χάρη στη μικρή βοήθεια που τους έδωσε το ελληνικό κράτος.

Οι Στερνιώτες, δεν έμειναν για πολύ στη Θεσσαλονίκη, άνθρωποι της υπαίθρου, δουλευτάδες της γης, έφυγαν προς τα ΒΑ πέρασαν την περιοχή του Λαγκαδά και έφτασαν κοντά στη Νιγρίτα, εκεί εγκαταστάθηκαν σε χωριά που ήταν εγκαταλειμμένα από τους μουσουλμάνους κατοίκους τους.

Επί των ημερών της Διασυμμαχικής Διοίκησης της Θράκης πραγματοποιήθηκε επαναπατρισμός ενός μεγάλου μέρους των Ελλήνων κατοίκων που είχαν εκτοπισθεί από τη Θράκη κατά του Βαλκανικούς Πολέμους ή κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Στερνιώτες που ζούσαν στη Μακεδονία άρχισαν να ετοιμάζονται το φθινόπωρο του 1919 για το ταξίδι της επιστροφής στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Άρχισαν να αναχωρούν από τη Μακεδονία διαδοχικά και με διάφορα μέσα, μερικοί πήγαν στη Θεσσαλονίκη και επιβιβάστηκαν σε πλοία τα οποία του μετέφεραν στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, και έπειτα με το τρένο ήρθαν στο Καραγάτς, άλλοι που είχαν ζώα, ξεκίνησαν με κάρα ή με τα πόδια και έκαναν ένα μήνα περίπου για να φτάσουν στο χωριό. Το Δεκέμβριο του 1919 και τον Ιανουάριο του 1920 ήρθαν όλοι οι χωριανοί από τη Μακεδονία ενώ οι άλλοι από την Ν. Ελλάδα ήρθαν αργότερα κατά το φθινόπωρο του 1920, όταν η Θράκη θα απελευθερωθεί από την Ελληνικό Στρατό.

Κατά την περίοδο 1920-1922 η Επιτροπή Μετονομασίας Συνοικισμών Γενικής Διοίκησης Θράκης αντικατέστησε το τουρκικό όνομα του οικισμού «Τατάρ» με το ελληνικό «Στέρνα». Στο δυτικό μέρος του χωριού είναι ο οικισμός των Γυαλιτών που ήρθαν στη Στέρνα από το ελληνικό χωριό Γυαλιά που βρισκόταν στα ΒΔ του Ν. Έβρου, λίγα χιλιόμετρα δυτικά του χωριού Πεντάλοφος και πάνω από την σημερινή Ελληνοβουλγαρική Μεθόριο. Τον Μάιο του 1920 η μεθοριακή γραμμή που χαράχτηκε, περνούσε πλάι από τον οικισμό και άφηνε στη Βουλγαρία την περιοχή που ήταν τα χωράφια των Γυαλιτών, μέχρι και τα μισά μνήματα από το κοιμητήριο του χωριού τους, γι' αυτό οι Γυαλιώτες άρχι-

σαν να εγκαταλείπουν το χωριό τους και διαδοχικά κατέβηκαν προς τα πεδινά, όπου ήταν πια Ελλάδα και οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν κατά το 1920 στο «Ντελή- Ελές» και ίδρυσαν το χωριό Ελιά και μερικοί εγκαταστάθηκαν στη Λεπτή Ορεστιάδας και στη Στέρνα.

Σήμερα η έκταση που καταλαμβάνει ολόκληρο το συγκρότημα Στέρνας ανέρχεται σε 41.500 στρέμματα, πολλά από τα παραπάνω στρέμματα είναι ποτιστικά.

Ο Ιερός Ναός του Αγ. Γεωργίου που υπήρχε τη Στέρνα κάηκε από τους Τούρκους το 1913, κι έτσι όταν επέστρεψαν οι Στερνιώτες από τη Μακεδονία και τη Ν. Ελλάδα η Θεία Λειτουργία τελούνταν σε διάφορα σπίτια του χωριού και αργότερα έφτιαξαν ένα ναό με σανίδια για να τους εξυπηρετήσει προσωρινά έως το 1926 οπότε άρχισε να κτίζεται ένας νέος Ιερός Ναός και ώσπου να αποπερατωθεί η ανέγερσή του η Θ. Λειτουργία τελούνταν μέσα στο διδακτήριο του δημοτικού σχολείου, αυτός ο Ιερός Ναός εξυπηρέτησε τους Στερνιώτες έως το 2002 οπότε άρχισε να κτίζεται ο σημερινός μεγαλοπρεπής Ιερός Ναός του Αγ. Γεωργίου.

Από το προηγούμενο αιώνα στη Στέρνα λειτουργούσε δημοτικό σχολείο. Κατά το έτος 1884 το σχολείο είχε 20 μαθητές και 1 δάσκαλο. Πριν από τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο το σχολείο ήταν κτισμένο με ομόπλινθους στη θέση που είναι και το σημερινό και λειτουργούσε ως 1/θεσιο. Το διδακτήριο εκείνο κάηκε από τους Τούρκους το Σεπτέμβριο του 1913. Μετά την επιστροφή των Στερνιωτών από τη Μακεδονία και τη Ν. Ελλάδα άρχισε να λειτουργεί σχολείο που στεγάζονταν σε δίπατο σπίτι. Υπήρχαν ξύλινοι πάγκοι για να κάθονται οι μαθητές το σχολείο είχε τότε γύρω στους 40 μαθητές. Κατά το σχολικό έτος 1935-36, το δημοτικό σχολείο Στέρνας είχε 92 μαθητές και λειτουργούσε ως 2/θεσιο. Το παλιό διδακτήριο εξυπηρέτησε τις ανάγκες του σχολείου με δύο αίθουσες και μία προσθήκη έως το έτος 1964, οπότε κρίθηκε ετοιμόρροπο και κατεδαφίστηκε. Το 1964 άρχισε να κτίζεται το σημερινό διδακτήριο με 4 αίθουσες διδασκαλίας 2 γραφεία και 1 χωλ και η ανέγερση αποπερατώθηκε το 1969.

Από το 1920 και ύστερα οι Στερνιώτες έφτιαχναν λαϊκά γλέντια στην πλατεία του χωριού κατά τις γιορτές του Πάσχα, του Αγίου Γεωργίου, της Παναγίας, του Αγίου Δημητρίου και των Χριστουγέννων. Στα γλέντια αυτά γινόταν στην πλατεία χορός με τα τραγούδια που έλεγαν οι γυναίκες ή με την συνοδεία λαϊκών μουσικών οργάνων, που έπαιζαν ντόπιοι οργανοπαίχτες. Ξακουστοί σε όλη την περιοχή ήταν οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Στέρνας.

Τα λαογραφικά της Στέρνας

Πολλά ήταν τα τραγούδια που έλεγαν τα παλιά χρόνια οι Στερνιώτες στο γάμο, στον αρραβώνα, τραγούδια λυρικά που τραγουδούν συνήθως την αγάπη, τους

καημούς, βγαλμένα απ' την ζωή που εκφράζουν λύπες και χαρές.

Ξεχωριστή θέση είχαν οι παροιμίες, όπως: «*μαζί χωρατεύουμε και χώρια ακούμε*», «*λύκος το μαλλί τ' αλλάζ, το χούι τ' δεν τ' αλλάζ'*», «*τ' αμάξ άμα γυρίσ καβάκ, στράτες πολλές*!», «*σκυλί από μάντρα και άντρα από σόι*» κλπ. Στα νυχτέρια συνήθιζαν να λεν πολλά μασάλια (παραμύθια).

Ξεχωριστά ήθη κι έθιμα είχαν οι Στερνιώτες στους τρεις σταθμούς της ανθρώπινης ζωής, γέννηση, γάμος, θάνατος.

Ενδυμασία – κοσμήματα

Οι άνδρες της Στέρνας το καλοκαίρι που έκανε συνήθως πολύ ζέστη φορούσαν το άσπρο βαμβακερό πουκάμισο, κεντημένο στα μανίκια και στον γιακά και το γαλάζιο βαμβακερό βρακί. Στην μέση φορούσαν το ζουνάρι από μαύρο μάλλινο ύφασμα, μήκους 3,5 μέτρα και πάνω από αυτά φορούσαν το γιλέκι από μαύρη τσόχα χωρίς μανίκια. Το φθινόπωρο και το χειμώνα αυτά τα ρούχα ήταν μάλλινα.

Οι γυναίκες φορούσαν το πουκάμισο από χοντρό άσπρο βαμβακερό ύφασμα, που το ύφαιναν στον αργαλειό και έφτανε κάτω απ' τα γόνατα και ήταν κεντημένο στο κάτω μέρος και στις άκρες των μανικιών. Πάνω απ' το πουκάμισο φορούσαν το φουστάνι, που ήταν σάκος χωρίς μανίκια και γινόταν από υφαντό ύφασμα βαμβακερό γαλάζιο. Στο στήθος έκαναν τις κορφουλήθρες, δύο σχισμές, που χρησίμευαν στον θηλασμό του μωρού. Στη μέση φορούσαν ποδιά υφαντή κεντημένη με μάλλινες χρωματιστές κλωστές. Τις Κυριακές και τις γιορτές φορούσαν ποδιά από λεπτό κίτρινο ύφασμα αγοραστό, στολισμένη με δαντέλες. Πάνω απ' το φουστάνι φορούσαν το γιλέκι διακοσμημένο ολόγυρα με γαϊτάνια. Τον χειμώνα όλα αυτά τα σκέπαζε το τσιπούνι (παλτό) από χοντρό μάλλινο ύφασμα, από μέσα έραβαν προβιά. Στα πόδια φορούσαν τα τσουράπια, κάλτσες μάλλινες πλεκτές με χρωματιστά σχέδια. Στο κεφάλι φορούσαν το τσεμπέρι, που ήταν από λεπτό μαύρο ύφασμα και πάνω από αυτό έβαζαν την μαμούκα (μαντήλα) από κίτρινο ή άσπρο χασέ.

Οι Στερνιώτισσες φορούσαν τα κοσμήματα τους στις γιορτές, στους γάμους και σε πανηγύρια, τα κοσμήματα προέρχονταν κυρίως απ' τα δώρα του αρραβώνα και του γάμου. Χαρακτηριστικό ήταν και το ασημοζούναρο. Στα χέρια φορούσαν βραχιόλια ασημένια και δαχτυλίδια.

Πηγές:

– «Μάρηδες, το γνήσιο Θρακικό φύλλο», Ιωάννης Ασπρογέρακας, Υποστράτηγος ε.α., Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2001
– Σύλλογος Γυναικών Στέρνας

Φ Υ Λ Α Κ Ι Ο

Οι περισσότεροι πρώτοι κάτοικοι του Φυλακίου ήταν πρόσφυγες Γκαγκαβουζήδες, που καταγόταν από τα χωριά της Ανατολικής Θράκης Δίδυμο (Ολ Πασιά), Νίκη (Χάφσα), Νιόβη (Καρακασήμ), Κρασοχώρι (Σαραπλάρ), Άγιος Γεώργιος και Σοφίδες. Οι Γκαγκαβουζήδες εγκαταστάθηκαν το 1923 κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών. Πρόσφυγες ήρθαν στο Φυλάκιο και από τα χωριά Ορτάκιοϊ, Γαϊδουροχώρι και Κοζούλτζια της Βόρειας Θράκης (Ανατολικής Ρωμυλίας).

Η παλαιά ονομασία του χωριού ήταν Σιμενλί που σημαίνει Φυλάκιο. Ονομάστηκε έτσι από την Ελληνική διοίκηση, καθότι εδώ υπήρχε παλαιότερα ένα στρατιωτικό φυλάκιο, που όριζε την Ελληνοβουλγαρική μεθόριο.

Σύμφωνα με την παράδοση, εδώ σε αυτόν τον έφορο τόπο, στα μέσα του 17ου αιώνα εγκαταστάθηκε ο Τούρκος φρούραρχος Νεβρίς Μιουχδεντήν, μαζί με την οικογένειά του, προερχόμενος από την Αδριανούπολη.

Η θέση του χωριού είναι καίριας σημασίας, διότι βρίσκεται ακριβώς στα μισά του δρόμου Ορτάκιοϊ και Αδριανουπόλεως. Αυτό επιβεβαιώνεται από το ότι σε αρκετούς χάρτες, όπου δεν αναφέρονται τα υπόλοιπα γειτονικά χωριά σημειώνεται το Σιμενλί αλλά και από το ότι από το 1914, λειτούργησε ταχυδρομικό γραφείο στο Φυλάκιο, σφραγίδα του οποίου σώζεται μέχρι και στις μέρες μας με την ημερομηνία 4/7/1914.

Στο Φυλάκιο εντοπίστηκαν προϊστορικές τοποθεσίες και χρονολογούνται στο 3000 – 1000 π.Χ.

Στο Φυλάκιο υπάρχει στρατιωτικό αεροδρόμιο με αεροδιάδρομο μήκους ενάμιση χιλιομέτρου και χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο από την εταιρία «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ» την δεκαετία του 1970, όταν αυτή κατασκεύαζε τα αρδευτικά έργα που άλλαξαν την όψη της περιοχής (οι περισσότεροι κάτοικοι του Φυλακίου τότε εργάζονταν σε αυτήν την εταιρεία).

Η οικονομία του χωριού κατά κύριο λόγο βασίζεται μέχρι και σήμερα στον αγροτικό τομέα. Την δεκαετία του 1960 όμως η ανεργία και η ανέχεια έπληξε το χωριό, με αποτέλεσμα την μαζική μετανάστευση σχεδόν του 50 % των κατοίκων του είτε στα μεγάλα αστικά κέντρα είτε στην Γερμανία.

Στο χωριό λειτουργούσε ένα τριθέσιο Δημοτικό Σχολείο καθώς και νηπιαγωγείο, τα οποία σήμερα έχουν κλείσει. Οι κάτοικοι βέβαια με πρωτοβουλίες των συλλόγων του χωριού διατηρούν τα πατροπαράδοτα έθιμά τους, όπως τον Μπέη, τα Συγχωρεμένα, την Σούρβα, την Τζαμάλα, ακόμα και τα παραδοσιακά Κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, ενώ πλέον στα τέλη του Αυγούστου, με αφορμή τον εορτασμό της εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, πραγματοποιείται διήμερο πολιτιστικών εκδηλώσεων, τα «Θεοτόκεια», με μουσικά σχήματα από όλη την Ελλάδα και διάσημους Έλληνες καλλιτέχνες.

Νοτιοανατολικά του χωριού υπάρχει κέντρο κράτησης παράνομων μετανα-

στών – προσφύγων, οι οποίοι συλλαμβάνονται όταν εισέρχονται στην Ελλάδα από τα Ελληνοτουρκικά σύνορα και τον ποταμό Έβρο. Το κέντρο στεγάζεται σε κτίριο που κατασκευάστηκε από ιδιώτη επιχειρηματία κάτοικο του χωριού σαν βιοτεχνία ενδυμάτων την δεκαετία του 1980, αλλά μετά την χρεοκοπία της επιχείρησης παρέμενε επί χρόνια άδειο. Βρίσκεται στον επαρχιακό δρόμο Ορεστιάδας – Κυπρίνου, στο σημείο που ο δρόμος περνάει πάνω από το αρδευτικό κανάλι της περιοχής (που ονομάζεται «διώρυγα» από τους ντόπιους).

Πηγές:
– Σύλλογος Γυναικών Φυλακίου
– Σταμάτης Γεωργούλης, Διεθνολόγος

ΧΑΝΔΡΑΣ

Η κοινότητα Χανδρά βρίσκεται σε απόσταση είκοσι χιλιομέτρων δυτικά της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και μόλις οκτώ χιλιόμετρα από την Ελληνοβουλγαρική μεθόριο. Το χωριό είναι χτισμένο στην πλαγιά ενός λόφου, που παλαιότερα καλυπτόταν από πυκνό δάσος.

Το παλαιότερο χωριό βρισκόταν τέσσερα χιλιόμετρα νοτιότερα, στην τοποθεσία Καμηλόβρυση (Ντεβέ Τσεσμές), κοντά στο χωριό Βάλτος, αλλά εγκαταλείφθηκε πιθανότατα λόγω μαζικής σφαγής κατά την Τουρκοκρατία, όπως μαρτυρεί ομαδικός τάφος που ανακαλύφθηκε κατά την διάρκεια εργασιών κατασκευής υδραγωγείου την δεκαετία του ’60. Οι διασωθείσες επτά οικογένειες κατέφυγαν στο γειτονικό δάσος και δημιούργησαν το σημερινό χωριό, που αρχικά ονόμασαν Καμπαΐκ, καθώς είχε πολύ εύφορα χώματα. Λέγεται πως ορισμένες από τις οικογένειες του χωριού προέρχονταν από το εγκαταλελειμένο σήμερα γειτονικό χωριό Φερύγγιο, άλλες από την Ήπειρο και λίγες από την Πελοπόννησο (Μοριά), εξ’ ου και το επίθετο Μόραλης, που είναι πολύ συνηθισμένο στο χωριό.

Το όνομα Χανδράς προέκυψε από την ονομασία που του έδωσε η Ελληνική Διοίκηση, όταν εγκαταστάθηκε στην Θράκη το 1920, επειδή οι κοπέλες του χωριού φορούσαν χάντρες με έντονα χρώματα γύρω από τον λαιμό.

Το χωριό δοκιμάστηκε έντονα από τουρκικές και βουλγαρικές επιδρομές κατά την διάρκεια των δύο Βαλκανικών Πολέμων, ενώ μεγάλες απώλειες σημειώθηκαν στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στον συνακόλουθο Εμφύλιο.

Εμφανή είναι σήμερα στον Χανδρά τα σημάδια της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα την πληθυσμιακή συρρίκνωση. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος του χωριού συμβάλει δημιουργικά στην διατήρηση των λαϊκών παραδόσεων, εθίμων και ενδυμασιών (από τις πλέον χαρακτηριστικές της περιοχής) και την ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου των κατοίκων. Πολιτιστικός Σύλλογος λειτουργεί και στην Στουτγκάρδη από τους εξακόσιους Χανδριώτες που ζουν εκεί.

Το μεγάλο υψόμετρο του χωριού και η στρατηγική του τοποθεσία, ευνόησε στο να τοποθετηθούν εκεί πολλοί τηλεοπτικοί υποσταθμοί και κεραίες εταιρειών κινητής τηλεφωνίας, με αποτέλεσμα την καλή τηλεοπτική και τηλεφωνική κάλυψη της ευρύτερης περιοχής.

Πηγές:
– Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Χανδρά
– Κυρκούδης Θεόδωρος, βιβλιοθηκονόμος

ΧΕΛΙΔΟΝΑ

Το χωριό Χελιδόνα δημιουργήθηκε από πρόσφυγες που προήλθαν από το Ορτάκιοϊ της Βουλγαρίας και την Ανατολική Θράκη. Πριν το 1923 κατοικούνταν αποκλειστικά από Τούρκους. Σήμερα στο χωριό έχουν απομείνει ελάχιστοι κάτοικοι και το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Σχολείο έχουν διακόψει την λειτουργία τους.

Παλιότερα στο χωριό υπήρχε μεγάλο στρατόπεδο και σημαντικός αριθμός στρατιωτών, υπαξιωματικών και αξιωματικών. Σήμερα, το τάγμα που έδρευε στο στρατόπεδο της Χελιδόνας έχει μετασταθμεύσει σε άλλο χωριό της περιοχής, δεν υπάρχουν αξιωματικοί ή στρατιώτες και το στρατόπεδο στέκει ερημωμένο.

Πηγές:
– Σταμάτης Γεωργούλης, Διεθνολόγος

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Αμμόβουνο

Η πλατεία και το Ηρώον του Αμμόβουνου.

Το εγκαταλελειμμένο πλέον Δημοτικό Σχολείο του Αμμόβουνου.

Αμπελάκια

Σπίτι στα Αμπελάκια 1920.

Τρεις αδερφές, Αμπελάκια 1932.

Ζευγάρι, Αμπελάκια 1933.

Άρζος

Ηρώον του Άρζου.

Βάλτος

Εθνική γιορτή στον Βάλτο.

Παραδοσιακό αλογόκαρο (νταλίκα-σούστα) στον Βάλτο.

Γαλήνη

Παλιό σπίτι στην Γαλήνη.

Νεότερο εξωκκλήσι στην Γαλήνη.

Παλιό σπίτι στην Γαλήνη.

Εγκαταλελειμμένο σπίτι στην Γαλήνη.

Δίκαια

Σιδηροδρομικός
Σταθμός Δικαίων.

Καβακλιώτες στους
Ολυμπιακούς Αγώνες
της Αθήνας το 1896.

Το έθιμο
του Τρύφωνα
στα Δίκαια.

Δίλοφος

Όργωμα στον Δίλοφο.

Σιδηροδρομικός Σταθμός Διλόφου.

Ελιά

Χορεύοντας σε γάμο, Ελιά 1958.

Αναμνηστική φωτογραφία
κατοίκων Ελιάς 1928.

Γάμος με παραδοσιακό
νυφικό, Ελιά 1952.

Έθιμο της καμήλας,
Ελιά 1975.

Ζώνη

Αγροτικές εργασίες με βοϊδάμαξα
στο χωριό Ζώνη, 1959.

Έρανος του Ερυθρού Σταυρού
στην Ζώνη, 1961.

Το Νηπιαγωγείο του χωριού
Ζώνη, 1957.

Χορός στην πλατεία του χωριού
Ζώνη, 1960.

Θεραπειό

Πηγάδι στο Θεραπειό.

Η σημερινή εκκλησία του χωριού.

Ο μεταβυζαντινός ναός.

Θούριο

Δημοτικό Σχολείο Θουρίου.

Το έθιμο της Καμήλας στο Θούριο.

Καβύλη

Αριστερά:
Δεμερδεσιώτες,
Καβύλη πριν
το 1920.

Δεξιά:
Καβύλη 1923.

Στην Καβύλη 1923.

Διευθυντής Δημοτικού
Σχολείου Καβύλης,
Νικόλαος Κωνσταντάς 1929.

Καβύλη

Τα πρώτα σπίτια στην Καβύλη.

Ελληνικά σπίτια και κάποια πέτρινα χαλάσματα στο Αμπαλάρ.

Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου στην Καβύλη, χτίστηκε το 1962.

Καναδάς

Γλέντι στην εξοχή με γραμμόφωνο, Καναδάς 1932.

Αλώνισμα στον Καναδά, 1932.

Καστανιές

Εκκλησία στις Καστανιές.

Χτίσιμο σπιτιού στις Καστανιές.

Μουσική κομπανία
στις Καστανιές.

Πέρασμα του ποταμού Άρδα
με βάρκα, Καστανιές.

Κλεισσώ

Παρέα Γκαγκαβούζηδων, 1934.

Παρέα παλιών Γκαγκαβούζηδων
στην Κλεισσώ, 1946.

Πέρασμα του ποταμού με βάρκα, 1948.

Πλημμύρες στον ποταμό Έβρο, 1950.

Ξύλινη γέφυρα στον Έβρο, δεκαετία του ’60.

Παρέα νέων Γκαγκαβούζηδων.

Κόμαρα

Περνώντας το ποτάμι
κοντά στα Κόμαρα 1964.

Παρέα αντρών έξω
από καφενείο
στα Κόμαρα 1966.

Περιφορά εικόνων
στα Κόμαρα 1965.

Κριός

Δημοτικό Σχολείο Κριού.

Η σπορά στον Κριό.

Κυπρίνος

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΟΝ

Ο ΒΑΠΤΙΣΑΣ ΙΕΡΕΥΣ | Ο ΑΝΑΔΟΧΟΣ | Ο ΜΑΡΤΥΡΟΣ

Βαπτιστικό από τον Κυπρίνο, 1926.

Η παλιά εκκλησία του Κυπρίνου.

Γυναίκες με την παραδοσιακή φορεσιά Κυπρίνου μπροστά από παλιό σπίτι.

Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Κυπρίνου με τους δασκάλους τους, 1969.

Λεπτή

Ζευγάρι νιόπαντρων
από την Λεπτή 1952.

Γυναίκες σε υφαντικές εργασίες στην Λεπτή 1959.

Ζευγάρι από
την Λεπτή 1953.

Η ετοιμασία της νύφης στην Λεπτή
αναβίωση εθίμου 1991.

Παρέα γυναικών
από την Λεπτή
με χαρακτηριστικές
ενδυμασίες 1968.

Μαράσια

Στην γέφυρα του Άρδα με Τούρκους 1949.

Χορός στο έθιμο του Μπέη 1958.

Κέντρο ραπτικής και κεντημάτων SINGER 1950.

Παίρνοντας νερό από το ποτάμι 1950.

Κάλαντα 1953.

Μεγάλη Δοξιπάρα

Οικογένεια στη Μεγ. Δοξιπάρα, 1958.

Ζευγάρι στη Μεγ. Δοξιπάρα, 1950.

Τρακτέρ στη Μεγ. Δοξιπάρα, 1971.

Μηλιά

Παλιό σπίτι στην Μηλιά κτασκευής 1928.

Το πέρασμα του ποταμού με βάρκα στην Μηλιά.

Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Μηλιάς, 1954.

Μικρή Δοξιπάρα

Ζευγάρι με παραδοσιακή ενδυμασία.

Παρέλαση σε εθνική εορτή στην Μικρή Δοξιπάρα, 1955.

Το Δημοτικό Σχολείο της Μικρής Δοξιπάρας, 1952.

Νέα Βύσσα

Παραδοσιακό σπίτι.

Η προτομή του Στ. Καραθεοδωρή.

Τεμπελέκια στην Νέα Βύσσα, το χθες και το σήμερα.

Τεμπελέκι Νέας Βύσσας.

Επίσκεψη
του Πατριάρχη
Βαρθολομαίου
στη Νέα Βύσσα,
2017.

Νέο Χειμώνιο

Το κάρο έτοιμο για την πανήγυρη στο Ρήγιο, 1959.

Το καλαμπόκι αφού ξεραθεί στο αλώνι, μπαίνει σε σακιά, 1960.

Με γκάιντα και ρετσίνα, το γλέντι μένει αξέχαστο.

Νέος Πύργος

Οικογένεια έξω από παραδοσιακό σπίτι
στον Πύργο, 1937.

Φωτογραφία αρραβώνα ζευγαριού
από τον Πύργο, 1949.

Μαθητές του Δημοτικού
Σχολείου Πύργου
συμμετέχουν εθελοντικά
στο χτίσιμο κτηρίου, 1962.

Σχολικές γυμναστικές
επιδείξεις στον Πύργο, 1962.

Νεοχώρι

Δύο φίλες, 1911.

Δύο ζευγάρια, 1935.

Σπίτι στο Νεοχώρι
χτισμένο το 1910.

Θρακιώτικη παλαίστρα 1956.

Οινόη

Παρέα Γκαγκαβούζηδων στην Οινόη, 1934.

Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου Οινόης.

Άποψη της Οινόης.

Σπίτια στο Σαραπλάρ.

Ορμένιο

Οικογένεια στο Ορμένιο, 1929.

Μητέρα με παιδί, Ορμένιο 1949.

Γάμος στο Ορμένιο, 1945.

Παιδάκι από το Ορμένιο, 1958.

Αγροτικές εργασίες στο Ορμένιο.

Ορμένιο

Βάπτιση στην εκκλησία Αγίου Γεωργίου στο Ορμένιο, 1960.

Παιδιά του Δημοτικού Σχολείου Ορμενίου με τον δασκαλό τους και τα απολυτήρια.

Οικογενειακές φωτογραφίες, Ορμένιο, 1961 και 1963.

Πάλλη

Πλατεία και Ηρώων Πάλλης.

Παταγή

Σπίτι στην Παταγή κτισμένο το 1930.

Όργωμα με αλέτρι και βόδια, 1962.

Νέοι του χωριού 1945.

Ζευγάρι με παραδοσιακές ενδυμασίες, 1925.

Παραδοσιακός γάμος, η νύφη με πέπλο που καλύπτει το πρόσωπο.

Νέες του χωριού με παραδοσιακές φορεσιές, 1950.

Αλώνισμα με μπατόζα, 1961.

Πεντάλοφος

Βοϊδάμαξα.

Κοινωνική εργασία για
το Σπίτι του Παιδιού 1959.

Θερισμός στον Πεντάλοφο.

Πετρωτά

Ακρόπολη Πετρωτών.

Παραδοσιακό σπίτι.

Άποψη του χωριού.

Απελευθέρωση των Πετρωτών, Μάιος 1920.

Το άγαλμα του λιθοξόου.

Πλάτη

Βενζινοκίνητο τρακτέρ στην Πλάτη, 1946.

Γυναίκες με παραδοσιακές φορεσιές, στην Πλάτη.

Εργοστάσιο στην Πλάτη.

Γάμος στην Πλάτη, 1956.

Πτελέα

Η πλατεία και το κοινοτικό κατάστημα.

Ρίζια

Χορευτικό συγκρότημα στα Ρίζια.

Παραδοσιακό σπίτι στα Ρίζια.

Άποψη του ποταμού Άρδα.

Σαγήνη

Ανδρόγυνο Γκαγκαβούζηδων στην Σαγήνη με παραδοσιακές ενδυμασίες, 1960.

Οικογένεια στην Σαγήνη, 1956.

Μαθητική παραστάση σε σχολείο στην Σαγήνη, 1962.

Σάκκος

Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Σάκκου
με την δασκάλα τους Τασούλα Σιμοπούλου, 1931.

Κορίτσια στον τρύγο
στον Σάκκο, 1967.

Το έθιμο του Μπομποσάρη
στον Σάκκο,
Χριστούγεννα 1956.

Γάμος στην παλιά εκκλησία
της Κοιμήσεως της Θεοτόκου
στον Σάκκο, 1962.

Σπήλαιο

Έθιμο του Κιοπέκ Μπέη
στο Σπήλαιο, 1968.

Κορίτσια με παραδοσιακές
φορεσιές, 1969.

Στην πλατεία του Σπηλαίου, 1967.

Στέρνα

Αραμπάτσα με συνοδεία για την παραλαβή της προίκας της νύφης.

Στερνιώτισσα με το μωρό της, 1902.

Στερνιώτες στον παραδοσιακό θερισμό.

Φυλάκιο

Εθνική Εορτή στο Φυλάκιο.

Μαθητές του Δημοτικού
Σχολείου Φυλακίου
με τις δασκάλες τους.

Παρέα στο Φυλάκιο.

Χανδράς

Βόιλα, ενετικό κάστρο
στο χωριό Χανδράς.

Αγροτικές εργασίες
στον Χανδρά, 1957.

Χορεύοντας σε γλέντι
στον Χανδρά.

Χελιδόνα

Άποψη του χωριού Χελιδόνα.

Εγκαταλελειμμένη Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Χελιδόνας.

Εγκαταλελειμμένο Δημοτικό Σχολείο Χελιδόνας.

Μερος Δευτερον

Δημώδης Ιατρική εις τα χωρία Ορεστιάδος

Συλλογή

Μαριάνθης Σβήνου, Δημοδιδασκαλίσσης
(εκ χωρίου Μεγάλη Δοξιπάρα, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΤΑ ΔΙΑΟΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ. ΩΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Εισαγωγή

Διά της προόδου της Υγιεινής επετεύχθη η σωτηρία από του θανάτου και από της φθοράς των φυσικών δυνάμεων του ανθρώπου και κατορθώθη ου μόνον η σημαντική ελάττωσις της θνησιμότητος και η μεγάλη αύξησις των ετών επιβιώσεως δι έκαστον άτομον, αλλά και η βελτίωσις και η προαγωγή της υγείας ενός εκάστου.

Ότε όμως η υγιεινή και η προφυλακτική ιατρική ευρίσκοντο εις τα σπάργανα και ο άνθρωπος εμαστίζετο υπό πλήθους νόσων, απέδιδε ταύτας πολλάς φοράς εις υπερφυσικάς δυνάμεις.

Η ολέθριος αύτη, δυστυχώς, νοοτροπία έφθασε και μέχρι των ημερών μας. Εντελομένη υπό της Δ/θύνσεως του Σχολείου εις ο υπηρετώ, να καταγράψω τας πρακτικάς θεραπευτικάς μεθόδους κατά διαφόρων νόσων, ως και τρόπον κατασκευής διαφόρων φαρμάκων διαπίστωσα πολλά παράξενα, τα οποία θα αναπτύξω κατωτέρω.

Η πανούκλα

Η πανούκλα ήτις συχνά πρσέβαλεν άλλοτε τους κατοίκους καταπολεμείτο ως εξής: Μόλις επαρουσιάζοντο έν ή δύο κρούσματα, άπαντες οι κάτοικοι εγκατέλειπον τας οικίας των και ανεχώρουν καθ’ ομάδας εις το ύπαιθρον. Κατεσκή-

νωνον και άναβαν πυράς, διά να μην προσβληθούν υπό των κακών δαιμόνων, διότι επίστευον ότι τα κακά δαιμόνια εφοβούντο τας φλόγας και τον καπνόν.

Πληγαί

Πληγαί προσώπου: Διά τας διαφόρους πληγάς του προσώπου παρασκευάζεται το εξής φάρμακον. Αφού αφαιρεθή φλούδα ροϊδίου ξηραίνεται και τρίβεται ώστε να γίνη μια λεπτή σκόνη. Η σκόνη αυτή τοποθετείται επί της πληγής.

Πληγαί διάφοροι: Διά πληγάς επίσης χρησιμοποιούν ασβεστόνερον, το οποίον αναμειγνύουν με έλαιον. Το παρασκευαζόμενον μείγμα τοποθετείται επί της πληγής. Εις περίπτωσιν κατά την οποίαν η πληγή φέρει πύον, διά να καθαριστή τοποθετούν επ' αυτής φύλλον βοτάνου το ονομαζόμενον πεντάνευρον ή φύλλον άλλου βοτάνου, του θρεφοφύλλου. Αν από μίαν πληγή ρέει συνεχώς πύον παρασκευάζεται το εξής φάρμακον. Λαμβάνουν ψύχαν νεροκολοκύνθου την αναμειγνύουν με βραστό γάλα και πριν κρυώσει, ο παρασκευαζόμενος πολτός τοποθετείται χλιαρός όπως είναι επί της πληγής.

Πληγαί εκ κτυπημάτων: Εις περίπτωσιν κατά την οποίαν δημιουργείται εις οποιονδήποτε μέρος του σώματος, πληγή εκ κτυπήματος, τοποθετούν επ' αυτής πολτόν παρασκευαζόμενον από τριμμένα κρεμμύδια και αλάτι. Διά την αυτήν αιτίαν μεταχειρίζονται και τα καταπλάσματα με βρασμένο ρύζι. Εις περίπτωσιν καθ' ήν ήθελεν δημιουργηθή επί του δέρματος μέλαν σημείον εκ κτυπήματος, τοποθετείται επ' αυτού τεμάχιον δέρματος ζώου. Εις πληγάς προερχόμενας από κόψιμο παρασκευάζεται το εξής φάρμακο: μαζεύουν ένα άνθος του αγρού το ονομαζόμενον βάλσαμον, το βάζουν μέσα σε μία φιάλη, προσθέτουν και βραστό λάδι και παρασκευάζεται ούτω μία αλοιφή, η ονομαζόμενη κοψόλαδο.

Διάφοροι πόνοι

1) Πόνοι εις τα αυτιά: Όταν άτομο υποφέρει από πόνους των αυτιών γίνονται τα εξής πρακτικά φάρμακα: α) ποντικόλαδον: Αν βρουν μικρά ποντικάκια γυμνά, τα βάζουν σε φιάλη εντός της οποίας προσθέτουν βραστό λάδι και το αφήνουν μέχρις ότου σαπίσουν. Το λάδι τούτο το βάζουν κατά σταγόνας μέσα στα αυτιά. β) κερόπανο: Διά τον ίδιον πόνον μεταχειρίζονται και το εξής: παίρνουν ένα πανί λευκό και το βάζουν μέσα σε κερί λυωμένο. Όταν το κερομένο πανί κρυώση το κάνουν χουνάκι το βάζουν στο αυτί και το δίδουν από πάνω φωτιά. Το πανί καιόμενον σιγά-σιγά, δημιουργεί ατμό, ο οποίος καθαρίζει το αυτί.

2) Πόνοι λαιμού: Διά τους πόνους του λαιμού ψήνουν κρεμμύδια και τα δένουν στο λαιμό για ζέστη.

Βάσκαμα

Διά το βάσκαμα ή διά τον διαρκή πονοκέφαλο μεταχειρίζονται ένα είδος μαγείας το λεγόμενον (γίτημα). Τούτο γίνεται ως εξής: παίρνουν ένα μανδήλι της κεφαλής και αφού το δέσουν στην μία άκρη το σταυρώνουν τρείς φορές. Μετά το τοποθετούν επί του δαπέδου και μουρμουρίζουν ακατανόητα λόγια τα οποία κρατούν μυστικά. Εις το τέλος παίρνουν το μανδήλι και το τοποθετούν επί της κεφαλής του ασθενούς. Το γίτημα δεν γίνεται καθ' όλας τας ημέρας της εβδομάδος αλλά μόνον την Τετάρτην, Παρασκευήν και Κυριακήν και υπό ειδικών προσώπων.

Εν Μεγάλη Δοξιπάρα τη 30-4-58

Η Δημ/σσα
Μ. Σβήνου

Συλλογή

Π. Ανδρεαδάκης, Μ. Φραντζής, δημοδιδασκάλων
(εκ του χωρίου Μαρασίων, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ ΜΑΡΑΣΙΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη κατά Νοέμβριον 1963.

Μαστιχοαλοιφή

Βάζουμε μέσα σ' ένα τηγάνι λάδι, κερί και μαστίχα και τα αφήνομε στη φωτιά μέχρις ότου λιώσουν έπειτα τα κατεβάζουμε από τη φωτιά ρίχνομε μέσα κρύο νερό και τα ανακατώνομε καλά και γρήγορα. Μετά τ' αφήνομε να παγώσουν. Κατόπιν τα πλένομε 9 φορές με κρύο νερό και η αλοιφή είναι έτοιμη.

Την μαστιχοαλοιφή αυτή την χρησιμοποιούμε για διάφορα πρηξίματα και κτυπήματα.

Ασβεστοαλοιφή

Βάζομε μέσα σ' ένα δοχείο ασβέστη και νερό και τα ανακατώνομε όσπου να λιώση ο ασβέστης μετά αφήνομε επί αρκετή ώρα να στραγγίσουν. Κατόπιν πέρ-

νομε το νερό που έχει μείνει στην επιφάνεια και με αυτό φτιάχνομεν την αλοιφή, ως εξής:

Μέσα σ' ένα πιάτο ρίχνομε μία σταγόνα ασβεστόνερο και μ' ένα κουτάλι ανακατώνομε λίγο λάδι, λίγο ασβετόνερο και κάνομε όση αλοιφή θέλομε.

Την ασβετοαλοιφή την μεταχειριζόμαστε για τα εγκαύματα.

Θεραπεία του «Γιαλαμά»

Όταν βγάλεις σπυριά στο στόμα το πρωί θα βγης έξω θα γλύψης τρείς φορές το σίδερο της πόρτας και θα πής «Σε μένα σίδερο, σε σένα γιαλαμάς».

Θεραπεία του κοιλοπόνου

Προκειμένου να θεραπεύσουν τον κοιλόπονο θέτουν επί της κοιλίας ένα τεμάχιον υφάσματος το οποίον το βρέχουν με οινόπνευμα και βάζουν και κοπανισμένο μαύρο πιπέρι και πάνω αυτού ένα μάλλινο πανί για να μην εξατμίζεται και το δένουν γύρω στο κορμό.

2ος τρόπος

Παίρνουν έν τεμάχιον πλίνθου το ζεσταίνουν και κατόπιν χύνουν επί αυτού ξύδι βρασμένο και κάθονται επάνω σ' αυτό επί αρκετήν ώρα έως ότου κρυώσει και δεν ζεσταίνει πια. Έτσι ο κοιλόπονος περνάει.

Θεραπεία πόνου του αυτιού

Σε περίπτωση που παρουσιάζεται πόνος στο αυτί χρησιμοποιούν το «ποντικόλαδο» το οποίον παρασκευάζουν, ως εξής:

Συγκεντρώνουν νεογέννητα ποντικάκια τα τοποθετούν εντός δοχείου με λάδι τα αφήνουν επί αρκετόν χρόνον μέχρις ότου επέλθη η αποσύνθεσις. Κατόπιν τα αφαιρούν και κρατούν μόνο το λάδι. Με το λάδι αυτό βρέχουν ένα τεμάχιον βάμβακος το οποίον και τοποθετούν εντός του αυτού, και ο πόνος περνάει.

2ος τρόπος

Ψήνουν τεμάχιον σκόρδου το κουπανίζουν να γίνη πολτός. Τον πολτό αυτόν τον αναμειγνύουν με λάδι και ζάχαρη και το θέτουν μέσα στο αυτί, και επάνω στο αυτί τοποθετούν έν τεμάχιον δέρματος λαγού.

3ος τρόπος

Ψήνουν ένα πράσσο και στραγγίζουν το ζουμί του μέσα στο αυτί.

Φάρμακα από μολόχιες

Προκειμένου να θεραπεύσουν τον πόνο των αμυγδαλών βράζουν μολόχιες και με το ζουμί των κάνουν γαργάρες και έτσι οι αμυγδαλές μαλακώνουν ανοίγουν βγαίνει με τις γαργάρες το πύον και ο πόνος πάει. Επίσης τις μολόχιες τις χρησι-

μοποιούν και για τα βουζούνια. Βράζουν τις μολόχιες βάζουν και λίγο λάδι και ζάχαρη και τις επιθέτουν στο βουζούνι. Αυτό μαλακώνει και ανοίγει.

Θεραπεία για το κτύπημα

Όταν πέσουν και κτυπήσουν και μελανιάση το μέρος αυτό κουπανίζουν κρεμμύδι με αλάτι και λάδι και το επιθέτουν στο κτυπημένο μέρος και το δένουν καλά. Έτσι το μελάνιασμα χάνεται και ο πόνος περνάει.

Θεραπεία πληγών υπό σιδερών αντικειμένων

Σε περίπτωση που θα πατήσουν σκουριασμένο αντικείμενο βρέχουν έν τεμάχιον υφάσματος με λάδι και το ανάβουν αφού και επί κάμποσην ώρα το σβύνουν και το θέτουν επί της πληγής και το δένουν. Έτσι γίνεται χρήσις προληπτική εναντίον του τετάνου.

Εν Μαρασίοις τη 20-6-58

Οι διδάσκαλοι
Π. Ανδρεαδάκης, Μ. Φραντζή

Συλλογή

Δημ/λου του χωρίου
(εκ του χωρίου Πετρωτών Ορεστιάδος, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Άνθραξ: Όταν μας παρουσιασθή άνθραξ <κοινώς νταλάκι>, πρέπει άνευ ουδεμίας χρονοτριβής να τον καυτηριάσωμεν.

Αυτόπονος: Όταν πονή το αυτί μας, παίρνομεν μίαν ρίζαν από κρίνον, την βράζομεν με λάδι και τον ζωμόν εναποθέτομεν κατά σταγόνας εντός του ωτός μας.

Ασβεστόκαμα: Όταν κάψωμεν τα χέρια μας, ή οιονδήποτε μέρος του σώματός

μας με ασβέστη, θεραπεύεται ευκολότατα, όταν επαλείψωμεν το μέρος τούτο διά μελάνης.

Δηλητηρίασις: Όταν δηλητηριασθώμεν διά χαλκώματος (εκ χαλκού δοχεία) ή διά παλαιού κρέατος ή ψαριού, πρέπει αμέσως να πιώμεν αρκετήν ποσότητα ξυνού ξυδιού (προκαλεί εμετούς).

Δάγκωμα σκυλιού: Όταν μας δαγκώση σκυλί, πρέπει επί της πληγής να εναποθέσωμεν βραστά φασόλια συν παστώ (χοιρινόν λίπος).

Εξανθήματα: Όταν έχωμεν εξανθήματα διαφόρων ειδών πρέπει να αποφεύγομεν παντελώς τα αλμυρά και ξυνά φαγητά και να τα κάνωμεν επαλείψεις διά μαστιχαλοιφής.

Ιλαρά: Τα εξανθήματα της Ιλαράς θεραπεύονται διά συχνών επαλείψεων του σώματός μας, διά μίγματος "ύδατος-ούζου".

Κάψιμον: Όταν κάψωμεν μέρος του σώματός μας διά θερμού ύδατος ή διά ζωμού εκ φαγητού, τότε πρέπει επί του καέντος μέρους να προβώμεν εις επαλείψεις δι'αλμύρας ήτοι αρκετής ποσότητος άλατος διαλελυμένης εντός μικράς ποσότητας ύδατος, ή και πάλιν διά μελάνης.

Λαρυγγόπονος: Όταν πονή ο λάρυγξ μας, ή ρουφώμεν ζεστόν αυγό, ή επιδένομεν τον λαιμόν μας με ένα πανί επί του οποίου θέτομεν ζεστήν στάκτην.

Ματόπονος: Όταν πονή το μάτι μας, δένομεν τούτο με ένα μαντήλι αφού πρώτα επάνω στο μάτι μας επιθέσωμεν μισό ασπράδι αυγού βρασμένον κλείνοντάς το με αυτό.

Μαγουλάδες: <Πρήξιμο του λαιμού>. Όταν υποφέρομεν από πρήξιμο λαιμού, πρέπει να βρούμε καρπούς πικραγγουριάς τους οποίους θα σπάσωμεν και θα βάλωμεν μέσα σε ένα μαντήλι απλωμένον, με το οποίον κατόπιν θα δέσωμεν τον λαιμόν μας, ούτως ώστε τα σπασμένα πικραγγουράκια να πιέζουν το πρίξιμον του λαιμού.

Πυρεττός: όταν υποφέρωμεν από υψηλόν πυρεττόν και δεν υπάρχει ιατρός ή νοσοκόμος, δι' ένεσιν πενικιλίνης, τότε παίρνομεν ένα πιάτο βάζομεν μέσα νερό και μέσα στον νερό ρίπτομεν ξύδι <το ήμισυ της ποσότητος του νερού>. Κατόπιν παίρνομεν μάλλινα υφάσματα (2) και μικρά τεμάχια, τα βρέχομεν μέσα στο μίγμα και θέτομεν αυτά επί του μετώπου εναλλάξ. Εντός ολίγων λεπτών η θερμοκρασία πίπτει.

Πίεσις: Όταν υποφέρη τις από πίεσιν, πρέπει να κάμη μεγάλην χρήσιν σκόρδου <ωμού>.

Πληγαί διάφοραι: Όταν κτυπήσωμεν το κεφάλι μας και ανοίξη πληγή, ή κόψωμεν το χέρι μας, ή το πόδι μας ή άλλο μέρος του σώματός μας διά την ταχείαν και τελείαν θεραπείαν και θρέψιν ως και διά την αποφυγήν μολύνσεως συνιστάται παρά των πρακτικών η εναπόθεσις αρκετής ποσότητος κομμένου καπνού.

Τσίμπημα φαρμακερού φιδιού: Εάν μας τσιμπήση φαρμακερό φίδι, εάν μεν είμεθα πλησίον κατωκημένον τόπου πρέπει να προστρέξωμεν το ταχύτερον εις ιατρόν. Εάν όμως ευρισκόμεθα εις μακρινόν αγρόν, τότε θα πρέπη από την πληγήν να ρουφήξουμε το αίμα μας και να το πτύσωμεν. <με την προϋπόθεσιν όμως ότι δεν θα έχωμεν αμιχάς εντός του στόματός μας και επί των χειλέων μας>. Εν εναντία περιπτώσει εναπομένει να αντλήσωμεν τοιούτον θάρρος <εκ του φόβου του θανάτου>, ώστε να κόψωμεν δι' οτιδήποτε μέσον το δηχθέν κρέας μας.

Χτύπημα δυνατό: Όταν κτυπήσωμεν πολύ εις τι μέρος του σώματός μας ή πιεσθή τούτο διά μεγάλου βάρους, θέτομεν επί του σημείου τούτου του σώματός μας κρεμμύδια σπασμένα με αλάτι και το επιδένομεν.

Εν Πετρωτοίς τη 27η Απριλίου 1958

ΤΕΛΟΣ

Συλλογή

Δημ/λων του χωρίου

(εκ του χωρίου Σιτοχωρίου Ορεστιάδος, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΙΤΟΧΩΡΙΟΥ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά τον Νοέμβριον 1963.

Ψαθί

Φυτρώνει στις ακροποταμιές. Είναι θάμνος. Το άνθος του ανωτέρω φυτού (μαλλούδι) αναμειγμένον με λάδι είναι αποτελασματικώτατον επί τραυμάτων. Το

άνθος χρησιμοποιούμενον ακέραιον σταματά αιμορραγίας και ενεργεί τρόπου τινά ως απολυμαντικόν επί των τραυμάτων.

Κοψοβότανο
Φυτόν θαμνώδες. Φυτρώνει στους αγρούς και τα λουλούδια του κίτρινα μικρά φυτρώνουν πολλά-πολλά μαζί. Όταν ξηραθούν μαζεύονται, τρίβονται και αναμειγνύονται με λάδι βρασμένο. Το μείγμα τούτο χρησιμοποιούμενον διά τραύματα δρα ως άριστον θεραπευτικόν, επουλώνον εξ ολοκλήρου τα τραύματα.

Ζάρκουλα
Φυτρώνει στους αγρούς. Τα φύλλα και τα άνθη του ανωτέρου φυτού χρησιμοποιούνται ως θεραπευτικά διά τις λειχήνες. Αφού ξηραθούν καλώς τρίβονται επιμελώς και τίθενται επί του πάσχοντος σημείου.

Γλυκομανιά
Το φυτόν είναι θάμνος φυτρώνει στις ακροποταμιές και γενικώς σε υγρά μέρη. Τα φύλλα του τα οποία και έχουν τις θεραπευτικές ιδιότητες, είναι μεγάλα σαν της μουριάς. Τιθέμενα δε επί πληγών ακαθάρτων δρουν αποτελεσματικώς.

Μολόχα
Ο χυμός των φύλλων της χρησιμοποιούται διά πόνους αυτιών. Αφού τα ζεστάνουν αρκετά στύβουν το χυμό εντός του ανοίγματος του αυτιού, ο οποίος εντός ελαχίστου χρονικού διαστήματος επιφέρει τα αποτελέσματά του.

Πεντάνευρον
Φυτρώνει στους αγρούς (άγριον) και στους κήπους. Το φύλλον του μεγάλον πλατύ με πέντε νεύρα (εξ ου και πεντάνευρον) τιθέμενον επί ακαθάρτων πληγών δρα θεραπευτικώς.

Καυγάζι
Είναι φυτόν θάμνος. Φυτρώνει στους αγρούς. Ο χυμός των ριζών του χρησιμοποιείται αποτελεσματικώς εις σκασίματα προσώπου, χειλιών, χειρών κ.λπ.

Πικραγγουριά
Φυτρώνει στους αγρούς και γενικώς σε σημεία που έχουν αρκετή υγρασία. Ο χυμός των καρπών επαλείφεται σε τσιρίτσες οι οποίες και θεραπεύονται ταχέως.

Τρίμερο
Η ρίζα του βολβού χρησιμοποιείται διά την θεραπείαν της τσιρίτσας. Αφού ξεραθή τελείως τρίβεται και εναποτίθεται επί του πάσχοντος σημείου.

Κισσός
Τα φύλλα του ξηρά και αφού τρίβονται κατ' αρχάς χρησιμοποιούνται διά τας «ξηρολειχήνας».

Λεμονούδα
Φυτόν του αγρού. Τα φύλλα του βρασμένα χρησιμοποιούνται διά τα μαλλιά ως δυναμωτικά. Επίσης σε πονόλαιμους τίθενται εξωτερικώς εν είδει εμπλάστρου όπου και δρουν θεραπευτικώς.

Πηλός
Ο άσπρος πηλός χρησιμοποιείται διά διάφορα εγκαύματα. Επίσης δρα θεραπευτικώς τιθέμενος επί διαφόρων σημείων του δέρματος τα οποία είναι ερεθισμένα λόγω ιδρώτος. Επίσης χρησιμοποιούμενος στα μαλλιά δρα ως άριστον απορριματικόν.

Πατάτα
Η πατάτα ως σκόνη χρησιμοποιείται ως θεραπευτικόν άριστον δι' ελαφρά εγκαύματα, ως και διά διαφόρους ερεθισμούς του δέρματος.

Αγγούρι
Ο χυμός του καρπού χρησιμοποιείται ως αλοιφή δι' επαλήψεις της επιδερμίδος, την οποίαν θεραπεύει αφ' ενός από σκασίματα, αφ' ετέρου δε τους προσδίδει φρεσκάδα.

Βασιλικός
Ο βρασμένος βασιλικός δρα ευνοϊκώς επί πονοκεφάλων και καταρροής.

Καλαμπόκι
Τα μουστάκια του καλαμποκιού βρασμένα (ο ζωμός) συστήνονται εις τους πάσχοντας από νεφρά διότι είναι άριστα ως διουρητικά.

Θεραπεία άνθρακος (νταλάκι)
Παίρνομε ένα κομμάτι καλάμι και το ξύνομε έως ότου γίνει λείο και κοφτερό. Μ' αυτό ξύνομε τον άνθρακα μέχρις ότου ξύνοντας συναντήσωμε υγειές σημείον του δέρματος. Αφού το καθαρίσομεν καλά ρίπτομεν εντός των πληγών γαλαζόπετρα (γιαλαμόπετρα) διά να την καφτηριάσωμεν. Επί χρονικόν διάστημα προσέχομεν να μην υγρανθή η πληγή και εντός 7/ημέρου επουλώνεται τελείως.

Ρυζάρι
Φυτρώνει στους φράχτες. Τα φύλλα του μακρόστενα σαν της αμυγδαλιάς είναι πριονοτά, στα δύο άκρα των. Με τις προεξοχές αυτές ξύνουν την εσωτερικήν επιφάνεια του ματιού (βλεφάρων) η οποία είναι ερεθισμένη, και με τον τρόπο αυτό διαλύουν την ποσότητα του αίματος που είναι εις το σημείον εκείνο.

Βούζι
Φυτρώνει στους αγρούς και στους φράχτες των σπιτιών. Το φύλλο του λείο και

μακρόστενο ομοιάζει με της αμυγδαλιάς. Είναι άριστο θεραπευτικό (το φύλλο) για κοψίματα.

Χρυσή (σαρλίκι)
Η θεραπεία της ως άνω ασθενείας γίνεται ως εξής:
Στο κέντρο του εσωτερικού του επάνω χείλους περνούν ένα βελόνι με κλωστή και χωρίζουν με τον τρόπο αυτό ένα τμήμα της σάρκας, το οποίον και χαράζουν με ξυράφι για να απομακρινθή από το σημείο τούτο το ακάθαρτο αίμα. Εν συνεχεία εναποθέτουν εις το αιμορραγούν σημείον άλας και ξύδι.

Εν Σιτοχωρίω τη 14-5-58 Ο Διευθυντής του Σχολείου

Συλλογή

Μόσχας Κουρμπάνη, δημ/σης
(χωρίου Βάλτου Ορεστιάδος, 1958)

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΒΑΛΤΟΥ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Συγκέντρωσις

Πρακτικών θεραπευτικών μεθόδων κατά διαφόρων νόσων ως και τρόπος κατασκευής φαρμάκων, χρησιμοποιουμένων υπό των κατοίκων του χωρίου Βάλτου. Κατόπιν συνομιλιών μου με τας γυναίκας του χωρίου γύρω από τας πρακτικάς μεθόδους θεραπευτικής και του τρόπου κατασκευής φαρμάκων, παρά την μεγάλην επιφυλακτικότητά των κατώρθωσα να συγκεντρώσω τα κάτωθι:

Α) Μέθοδοι και φάρμακα χρησιμοποιούμενα κατά των κρυωμάτων

1. Όταν κανείς κρυώση παίρνουν ένα χόρτο (φλησκούνι) το τρίβουν και το κοσκινίζουν. Αλείφουν την πλάτη με ελαιόλαδο και πασπαλίζουν επάνω το φλησκούνι.
2. Τα μικρά παιδιά τα αλείφουν με ελαιόλαδον και κάμφορα.
3. Άλλος τρόπος θεραπείας του κρυώματος. Ζεσταίνουν πίττυρα ή ψιλή άμμο. Τα βάζουν σε ένα σακκουλάκι και το τοποθετούν εις την πλάτην, εις τα πλευρά ή εις το στήθος.
4. Αλείφουν την σπονδυλικήν στήλην με μέλι. Κατόπιν παίρνουν (νισαντίρ), το κοπανίζουν και πασπαλίζουν και με αυτό την σπονδυλικήν στήλην.
5. Ανακατεύουν εις ένα φλιντζάνι χοιρινό λίπος και πετρέλαιο και με το μείγμα αυτό κάνουν εντριβή.

Β) Φάρμακα χρησιμοποιούμενα κατά του βήχα

1. Βράζουν κρασί κόκκινο με μαύρο πιπέρι και το πίνουν.
2. Βράζουν χαμομήλι και πίνουν.

Γ) Φάρμακα χρησιμοποιούμενα κατά του πόνου της κοιλιάς

1. Βράζουν δυόσμο με λεμόνι και το πίνουν τον ζωμόν.
2. Πίνουν ούζο με καφέ. Βάζουν εις ένα ποτηράκι ούζο. Κατόπιν ρίχνουν μέσα και άβραστο καφέ. Το ανακατεύουν καλά και πίνουν το μείγμα αυτό.
3. Όταν πονά η κοιλιά μικρού παιδιού. Ξύνουν μοσχοκάρυδο μέσα σε ελαιόλαδο και αφού το ανακατεύσουν δίνουν στο μικρό μια κουταλιά του γλυκού.

Δ) Μέθοδοι θεραπείας και φάρμακα χρησιμοποιούμενα κατά του πόνου του στομάχου

1. Παίρνουν ένα μάλλινο ύφασμα, το βρέχουν με ούζο, πασπαλίζουν επάνω ψιλό αλάτι και το τοποθετούν επάνω στο στομάχι.
2. Όταν πονά το στομάχι και κάνουν εμετό, βράζουν δυόσμο και πίνουν.

Ε) Κατά του πόνου της κεφαλής

Κόβουν μια πατάτα ωμή εις τρία κομμάτια, την τοποθετούν επάνω εις ένα ύφασμα και από επάνω πασπαλίζουν και άβραστο καφέ. Δένουν με αυτά το μέτωπον. Το ένα κομμάτι της πατάτας θα ακουμπά εις το μέτωπον και τα άλλα δύο από ένα εις κάθε κρόταφον.

ΣΤ) Κατά του πόνου των αυτιών

1. Παίρνουν ένα κομμάτι πράσο και το ψήνουν λίγο. Κατόπιν το σφίγγουν και το ζωμόν τον βάζουν στα αυτιά.
2. Παίρνουν τον υπόγειο βλαστό του κρίνου, τον κοπανίζουν στο γουδί. Κατόπιν τον σφίγγουν και ρίχνουν από τον ζωμό μέσα στα αυτιά.
3. Ρίχνουν μέσα γάλα μητρικό.

4. Ρίχνουν μέσα στα αυτιά που πονούν λίγες σταγόνες ποντικόλαδο.
   Τρόπος παρασκευής του ποντικόλαδου. Παίρνουν μικρά ποντικάκια μόλις γεννηθούν τα ρίχνουν μέσα σε λάδι και τα διατηρούν.
   Από το λάδι αυτό όταν πονούν τα αυτιά στάζουν μέσα μερικές σταγόνες.

α. Τηγανίζουν με λάδι ξηρό σκόρδο. Το τηγανίζουν έως ότου το σκόρδο κοκκινίσει. Από εκείνο το λάδι παίρνουν και στάζουν μερικές σταγόνες μέσα στα αυτιά που πονούν.

Ζ) Κατά του πόνου των ματιών

1. Όταν πονούν τα μάτια ή όταν έχουν μπη μέσα ξένα σώματα σκουπιδάκια κ.λπ και πονούν, βάζουν μητρικό γάλα δύο έως τρείς φορές και περνά ο πόνος.
2. Επίσης όταν ο βολβός του ματιού έχει αίμα βάζουν μέλι μέσα και το μάτι ξεκοκκινίζει.

Η) Κατά του πόνου του στόματος

1. Όταν πονά το στόμα (νευραλγία) βράζουν κριθάρι και παίρνουν τον ζωμόν. Μέσα εις τον ζωμόν ρίχνουν και στίψι και κάνουν γαργάρες.
2. Όταν πονούν τα δόντια πίνουν ούζο και όταν το δόντι έχει χαλάσει, μέσα εις το χάλασμα βάζουν ένα γαρύφαλλο (μπαχαρικό) ή αλάτι.

Θ) Μέθοδοι θεραπείας (κατά) του κρυώματος και πόνου των κοκκάλων

Βράζουν βρώμη και κατόπιν ζεστή την απλώνουν επάνω εις ένα ύφασμα. Ο ασθενής γυμνός ξαπλώνεται επάνω. Από την ζέστη της βρώμης ο ασθενής ιδρώνει. Τότε σηκώνεται και αφού σκουπίση καλά τον ιδρώτα φορεί στεγνά ρούχα. Με αυτόν τον τρόπον ο ασθενής γίνεται καλά από το κρύωμα και ο πόνος των κοκκάλων του περνά.

Ι) Μέθοδοι θεραπείας και φάρμακα χρησιμοποιούμενα διά τα κτυπήματα

1. Όταν κτυπήσει κάποιος και εις το μέρος εκείνο ανοίξη πληγή, φτειάχνουν την εξής αλοιφή και βάζουν επάνω εις την πληγήν. <u>Υλικά:</u> μαστίχα, ελαιόλαδο, ένα κομμάτι κουφοξυλιάς. <u>Παρασκευή:</u> καθαρίζουν το κομμάτι της κουφοξυλιάς και αφού το ξύσουν εις μικρά κομματάκια τα βράζουν με νερό. Αφού βράσουν καλά παίρνουν τον ζωμόν και αφού ρίξουν μέσα μαστίχα και λάδι, τα ξαναβράζουν. Ενώ το μείγμα αυτό βράζει το ανακατεύουν και το κατεβάζουν από την φωτιά όταν πήξη. Την αλοιφήν αυτήν την απλώνουν επάνω εις ένα πανάκι και το βάζουν επάνω εις την πληγήν.
2. Όταν κτυπήση κανείς και το μέρος εκείνο μελανιάσει, βάζουν επάνω φρέσκο ανάλατο τυρί ή το ασπράδι του αυγού αφού το ψήσουν. Το αφήνουν επάνω μία νύκτα.
3. Όταν κτυπήσουν και τρέχει αίμα, καίουν άπλυτο μαλλί και το βάζουν ζεστό επάνω εις το κτύπημα. Με τον τρόπον αυτόν σταματά να τρέχη το αίμα.

ΙΑ) Μέθοδοι θεραπείας και φάρμακα χρησιμοποιούμενα διά τας εξαρθρώσεις (στραμπουλήγματα)

1. Όταν κανείς στραμπουλήση το πόδι ή το χέρι, φέρνουν έναν ειδικό και το τρίβει με λάδι. Κατόπιν το τυλίγουν με άπλυτο (σμιλιάρικο) μαλλί για να είναι ζεστό το μέρος εκείνο.
2. Βράζουν τα φύλλα του ξηρού σκόρδου μαζί με λίγα πίττυρα. Αφού βράσουν χύνουν το νερό και το μείγμα αφού το απλώσουν επάνω εις ένα κομμάτι πανί το βάζουν επάνω στο πρήξιμο που έχει το μέρος που στραμπουλήχθηκε.
3. Βράζουν ρύζι και το κάνουν λαπά. Κατόπιν ζεστό το βάζουν επάνω στο πρήξιμο.

ΙΒ) Μέθοδοι θεραπείας και φάρμακα διά αποστήματα

1. Όταν κανείς έχει απόστημα και δεν έχει ανοίξει, φτιάχνουν το εξής κατάπλασμα και βάζουν επάνω. Κοπανίζουν λιναρόσπορο και το βράζουν με γάλα. Το μείγμα αυτό το απλώνουν εις ένα πανί και το βάζουν επάνω στο απόστημα. Με τον τρόπο αυτόν το απόστημα μαλακώνει και ανοίγει.
2. Όταν εις ένα σημείον του σώματος συγκεντρωθή πύον από κάποια αιτία, φτιάχνουν την εξής αλοιφήν διά να μαλακώση το μέρος εκείνο και να ανοίξη. Παίρνουν σαπούνι αμεταχείριστο, ασπράδι αυγού, λίγο λάδι και λίγο ούζο. Όλα αυτά τα κτυπάς έως ότου γίνουν ένα πηκτό μείγμα. Το μείγμα αυτό το απλώνουν επάνω εις ένα πανί και το δένουν επάνω εις το πάσχον μέρος.

ΙΓ) Φάρμακα χρησιμοποιούμενα διά τα καψίματα

1. Όταν καεί κανείς βάζει επάνω στο καμμένο μέρος αλμύρα ή χοιρινό λίπος.
2. Διά τις πληγές από κάψιμο φτάχνουν την εξής αλοιφήν. Παίρνουν ασβεστόνερο και ρίχνουν μέσα λάδι. Τα ανακατεύουν και με το μείγμα αυτό αλείφουν τα καμμένα μέρη.

ΙΔ) Μέθοδοι θεραπείας και φάρμακα χρησιμοποιούμενα διά διαφόρους ασθενείας μικρών παιδιών

1. Όταν ιδούν ότι το παιδί παρουσιάζει συμπτώματα ιλαράς, του δίνουν να πιή ούζο με λίγο νερό για να βγάλη γρηγορότερα τα σπυράκια. Το διατηρούν καθαρό, ζεστό και το βράδυ το θυμιάζουν με μαστίχα. Δεν το πηγαίνουν εις τον ιατρόν γιατί όπως λέγουν η αρρώστια θυμώνει. Στο σπίτι που υπάρχει άρρωστο παιδί από ιλαρά, δεν μαγειρεύουν και δεν πλένουν τα ρούχα του παιδιού με ζεστά νερά (και δεν τα βράζουν) έως ότου γίνει το παδί καλά.
2. Όταν το παιδί είναι μικρό και δεν μπορεί να ειπή πού πονά, αλλά κλαίει, τότε παίρνουν ελαιόλαδον και αλείφουν όλο το σώμα του. Κατόπιν σπάζουν ένα αυγό και τον κρόκο τον κυλούν επάνω εις το σώμα του παιδιού. Εις το μέρος που πονά ή είναι πρησμένο σπάζει ο κρόκος και καταλαβαίνουν ότι

εκεί πονά το παιδί. Τότε με τον κρόκο αλείφουν το μέρος εκείνο και από επάνω πασπαλίζουν κοσκινισμένα πίττυρα.

3. Χρησιμοποιούν επίσης και το μητρικό γάλα διά να αλείψουν το σώμα του παιδιού.

Διάφορα

1) Διά τους ρευματισμούς

Παίρνουν φρέσκα μικρά καρυδάκια και τα βάζουν επί 40 ημέρας μέσα εις το λάδι. Με το λάδι αυτό κάνουν κατόπιν εντριβή τα μέρη του σώματος που πάσχουν από ρευματισμούς.

2) Διά τον πόνον (σφάχτη)

Παίρνουν άπλυτο μαλλί (σμιλιάρικο), το βρέχουν με οινόπνευμα, (και) πασπασλίζουν επάνω κόκκινο πιπέρι και το βάζουν εις το μέρος που πονά.

3) Διά τις μυρμιγκιές

Βάζουν επάνω στις μυρμιγκιές το αίμα της νεροχελώνας. Έτσι σιγά-σιγά οι μυρμιγκιές χάνονται.

4) Διά το τσίμπημα σφήκας

Τρίβουν το μέρος εκείνο με βασιλικό, σκόρδο ή λάσπη.

5) Για τις λειχήνες

Παίρνουν τη ρίζα του γαϊδουράγκαθου, την σπάζουν και την ζυμώνουν με λίγο σίελο. Με αυτό αλείφουν τις λειχήνες.

6) Διά τσιμπήματα τσουκνίδας

Όταν κανείς τσιμπηθή από τσουκνίδες, το μέρος εκείνο έχει φαγούρα και γεμίζει κόκκινα σπυριά. Τρίβουν τότε το μέρος εκείνο με σκόρδο και η φαγούρα περνά καθώς και τα σπυράκια χάνονται.

Το ίδιο γίνεται και διά τα τσιμπήματα της κάμπιας.

Εν Βάλτω τη 23-4-1958

Η διδασκάλισσα
Κουρμπάνη Μόσχα

Συλλογή

Μαρίας Σχοινά, δημ/σης
(εκ του χωρίου Αμμόβουνου Ορεστιάδος, 1958)

ΤΕΤΡΑΔΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΘΕΡΑΠΕΙΑΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

1) Έκζεμα
Υλικά
50 δράμ. Κατράμη (από εκείνη που βάζουνε εις τα πλοία)
50 δράμ. πάχος καρδιάς προβάτου και
2 ψημένα αυγά στο φούρνο (όχι βρασμένα με νερό)
Εκτέλεσις
Πλύνομε με είκοσι νερά την κατράμη και παίρνει χρώμα καφέ. Μετά λειώνομε το πάχος της καρδιάς στο τηγάνι και όταν γίνη χλιαρό βάζομε μέσα την κατράμη. Από τα ψημένα αυγά παίρνομε τους κρόκους μόνον και τους τρίβομε να γίνουν σκόνη, μετά ανακατεύομε όλα μαζί και η αλοιφή είναι έτοιμη. Το πληγωμένο μέρος δεν θα πλήνεται όταν πρόκειται να βάλωμε αλοιφή αλλά ούτε και κατά την διάρκειαν της θεραπείας. Η (αλοιφή) επάλειψις γίνεται μία φορά εις το έν 24ωρον. Και γίνεται τέσσερα 24ωρα κατά σειράν. **Δίαιτα.** Απαγορεύεται το τσάι, ο καφές, το κακάο, τα σταφύλια, οι μπάμιες, οι μελιτζάνες, η φράουλα. Η αλοιφή είναι αποτελεσματική όταν το έκζεμα βγάζη υγρό (νερό) εάν το ψήσωμε, όταν βγάλει λέπια δεν θεραπεύεται.

2) Πίεσις
Υλικά
3 λεμόνια, 3 πορτοκάλια και μία κουταλιά (κουτάλι σούπας) μέλι.
Εκτέλεσις
Κόβομε τα λεμόνια και τα πορτοκάλια φέτες πολύ λεπτές και τα βράζομε σε 300 δραμ. νερό. Αφού βράσουν καλά τα στραγγίζομε καλά και εις το ζωμό προσθέτομε μία κουταλιά το μέλι. Παίρνεται το φάρμακο κάθε πρωί από ½ ποτήρι του κρασιού πριν φάμε.

3) Άλατα (πέτρα)
Πέρνομε μια κουταλιά του γλυκού μαγιά μπύρας (σκουληκάκι) μέσα σε λίγο νερό στο ποτήρι το λειώνομε και το παίρνομε μία φορά την ημέρα όποια ώρα θέλομε.

4) Διά κάψιμο
Την στιγμήν που καίγεται ένα μέρος του σώματος παίρνομε το άσπρο ενός αυγού χωρίζοντάς το από τον κρόκο και αλείφομε το μέρος εκείνο με το ασπράδι του αυγού το οποίον είναι πολύ αποτελεσματικόν.

5) Αλοιφή διά κάψιμο ή ζεμάτισμα
Υλικά
50 δράμ. λάδι καλό
4 δράμ. τριμεντίνα
1 δραχμή ρετσίνι
1 δραχμή κερί καθαρό
Εκτέλεσις
Βράζομε το λάδι σε ένα τηγάνι μετά ρίχνομε μέσα το ρετσίνι και το κερί και ανακατεύομε έως να λειώσουνε καλά μετά ρίχνομε την τριμεντίνα αφού λειώσει βγάζομε το τηγάνι και το αφήνομε να κρυώση. Τότε γίνεται πικτή αλοιφή. Με την αλοιφή αυτή αλείφομε το καμένο μέρος και από επάνω βάζομε ένα γυαλόχαρτο. Αλοιφή βάζομε κάθε ημέρα χωρίς να πλύνωμε το μέρος. Θα παύσωμε να βάζομε όταν δούμε ότι η πληγή έκλεισε τελείως. Εάν δεν κλείση τελείως και παύσωμε να βάζομε αλοιφή την επόμενη ημέρα πάλι η πληγή γίνεται όπως ήτο στην αρχή.

Εν Αμμοβούνω τη 28-4-58

Η Διευθύντρια του Σχολείου
Μ. Σχοινά

Συλλογή

Γ. Σ. Κολοβού, δημ/λου
(εκ του χωρίου Ρυζίων Ορεστιάδος, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΑΤΙΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΥΖΙΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Νοέμβριον 1963.

Γαρυφαλόλαδο

Το γαρυφαλόλαδο παρασκευάζεται ως εξής: Επάνω εις ένα φλιτζάνι του καφέ τοποθετείται ένα χαρτόνι. Τούτο με ένα βελόνι το τρυπούν και γίνεται ένα σωστό κόσκινο. Κατόπιν επάνω στο χαρτόνι-κόσκινο, τοποθετούνται τα γαρύφαλα σπασμένα και επάνω από τα γαρύφαλα τοποθετείται ένα τενεκεδάκι με αναμμένα κάρβουνα. Ύστερα από λίγη ώρα τα γαρύφαλα καίγονται, γίνονται κάρβουνα και με την θερμότητα γίνεται η απόσταξίς των. Ούτω εις το φλυτζάνι έχει σχηματισθή το έλαιον το οποίο παρήχθη από τα γαρύφαλα και διά τούτο οι κάτοικοι πολύ ορθώς το ονομάζουν γαρυφαλόλαδο. Τούτο με ένα βαμβάκι τοποθετείται προσεκτικά εις το κούφιο μέρος του δοντιού και ο υποφέρων ανακουφίζεται από τους πόνους. Ομοίως διά τους οδοντόπονους χρησιμοποιείται ο κάμφορας, το άλας, σπασμένη ύαλος, ψημένο σκόρδο, αρώματα, ούζο και νικοτίνη.

Μαστιχαλοιφή

Η πρακτική αυτή αλοιφή, η οποία χρησιμεύει διά την επούλωσιν των διαφόρων πληγών παρασκευάζεται κατά τον εξής τρόπο: Λαμβάνεται ολίγη μαστίχη, η οποία σπάζεται μέχρις ότου γίνει σκόνη. Σε ένα κουτάκι καθαρό τοποθετείται ολίγη ποσότις καθαρού ελαίου. Όταν καή το έλαιον ρίπτουν μέσα τη μαστίχη και ένα κομμάτι κερί. Αφού βράσουν καλά όλα μαζί κατεβάζονται από τη φωτιά. Το μείγμα αυτό πλένεται πολλές φορές μέχρις ότου γίνει άσπρο και μαλακό σαν λάσπη. Μετά ταύτα η αλοιφή είναι έτοιμη. Αντί της μαστίχης δύναται να χρησιμοποιηθή και θυμίαμα.

Πλατανοαλοιφή

Διά την επούλωσιν επίσης των πληγών χρησιμοποιείται και η ανωτέρω αλοιφή, διά την παρασκευήν της οποίας απαραίτητα υλικά είναι οι καρποί του πλατάνου (κουκουξέλες) και αγνό βούτυρο. Ο τρόπος παρασκευής της πλατανοαλοι-

φής έχει ως εξής. Οι καρποί του πλατάνου ρίπτονται στη φωτιά να γίνουν κάρβουνο. Μετά ταύτα σπάζονται να γίνουν σκόνη. Η σκόνη αυτή ανακατεύεται με βούτυρο και η αλοιφή είναι έτοιμη. Πιστεύεται ότι η αλοιφή αυτή έχει μεγαλύτερα θεραπευτική δύναμη όταν το βούτυρο είναι από γάλα αγελάδος.

Αλοιφή από ψαθόχορτον
Η ανωτέρω αλοιφή προορίζεται διά την θεραπείαν των εγκαυμάτων. Απαραίτητα υλικά είναι άνθη ψαθοχόρτου και καμένο έλαιον. Η κατασκευή της γίνεται ως ακολούθως: Τοποθετούνται τα άνθη του ψαθοχόρτου στο καμένο έλαιον και αφού κρατηθούν επ' αρκετόν αποσύρονται. Τα άνθη αυτά είναι η αλοιφή.

Αλοιφή διά τους ψευδάνθρακες (βουζούνια)
Η αλοιφή αυτή παρασκευάζεται ως εξής: Τριμμένος σάπων αναμειγνύεται με σιέλο και η αλοιφή είναι έτοιμη. Αυτή χρησιμεύει διά την απορρόφησιν του πόνου που έχει ο ψευδάνθρακας (βουζούνι). Πριν γίνει χρήσις της ανωτέρω αλοιφής τοποθετείται εις το βουζούνι λιναρόσπουρος σπασμένος και βρασμένος. Τούτο γίνεται διά να μαλακώση το βουζούνι και εν συνεχεία να σπάση. Ως προληπτικό φάρμακο κατά του βουζουνιού θεωρείται το πετρέλαιο και το κόκκινο πιπέρι.

Διά τα χτυπήματα χωρίς αίμα
Πολλές φορές συμβαίνει να κτυπήσωμε κατά τέτοιον τρόπο χωρίς να προκληθή πληγή αλλά το χτυπημένο μέρος να πρισθή και να μαυρίση από το χτυπημένο αίμα. Φυσικά οι πόνοι στο σημείο αυτό που κτυπήσαμε είναι αφόρητοι. Οι χωρικοί όμως δεν πολυσκοτίζονται, διότι έχουν πρόχειρο το φάρμακο που θα ανακουφίση τον πάσχοντα και θα εξαλείψη το μαυρισμένο μέρος. Υλικά διά την παρασκευήν του φαρμάκου αυτού είναι το κρεμμύδι και το αλάτι. Ταύτα αναμειγνύονται και το φάρμακο είναι έτοιμο. Δέον να σημειωθή ότι το κρεμμύδι πρέπει πρώτα να σπασθή. Εξίσου αποτελεσματικό φάρμακο, διά τον ίδιο σκοπό θεωρείται και το μασημένο ψωμί, καθώς επίσης και το προζύμι.

Διά την θεραπείαν του βηχός
Διά την θεραπείαν του βηχός χρησιμοποιούνται υπό των κατοίκων του χωρίου πολλά φάρμακα, από τα οποία καλύτερον θεωρείται εκείνο που θα φέρη καλύτερα αποτελέσματα το ταχύτερον. Ούτω ως φάρμακα διά τον βήχα είναι το κρασί με μαύρο πιπέρι, ζωμός από χαρούπια και λίπος γουρουνιού. Το τελευταίο, δηλαδή το λίπος του γουρουνιού πρέπει να έχει ληφθή από τα νεφρά του γουρουνιού και να ζεσταθή προηγουμένως με θυμίαμα. Αλοίφεται δε εις το στήθος του ασθενούς.

Διά την ευκοιλιότητα
Πολλά είναι τα πρακτικά φάρμακα που χρησιμοποιούνται διά την θεραπείαν της ανωτέρω ασθενείας. Κατωτέρω παραθέτω εκείνα τα φάρμακα τα οποία θε-

ωρούνται από τους κατοίκους ως τα πλέον αποτελεσματικά.

Μπλόκανα: λέγονται οι καρποί της αγρίας.[114] Ούτοι βράζονται και ο ζωμός των είναι το φάρμακον. Άλλο φάρμακον διά την ιδίαν ασθένειαν είναι το Μοσχοκάρυδο. Τούτο τρίβεται και πίνεται από τον ασθενή, αφού προηγουμένως διαλυθή στο νερό. Ομοίως ο ζωμός των χαρουπιών είναι και αυτός ένα φάρμακο κατά της ευκοιλιότητος. Καμμένος φελός. Ένα κομμάτι φελού τοποθετείται εις την φωτιά μέχρις ότου γίνει κάρβουνο. Έπειτα τρίβεται και αφού διαλυθή στο νερό πίνεται από τον ασθενή. Ο φλοιός του μυδιού, αφού βρασθή με λεμόνι αποτελεί επίσης ένα άλλο φάρμακο κατά της ευκοιλιότητος. Εξ άλλου επίσης αποτελεσματικόν φάρμακον θεωρείται η βρασμένη ρίγανη.

Δυσκοιλιότης

Διά την ανωτέρω ασθένειαν ως αποτελεσματικόν φάρμακον θεωρείται το γλυκό που γίνεται από άνθη τριανταφυλλέας. Τούτο δίδεται εις τον ασθενή εις δόσεις. Ήτοι ένα κουταλάκι εκάστην πρωΐαν.

Κοιλόπονοι

Διά τους κοιλόπονους το ιδανικότερο φάρμακο είναι το ούζο ανακατεμένο με στάκτη. Ομοίως διά την ανακούφιση των πόνων τοποθετούνται βρεμένα πανιά με νερό στην κοιλιά.

Πονοκέφαλοι

Με τα πολλά αντιβιοτικά που κυκλοφορούν τα πρακτικά έχουν παραχωρήσει την θέσιν των. Εν τούτοις πολλοί καταφεύγουν ακόμη και στα πρακτικά φάρμακα όταν βλέπουν ότι σε μερικές περιπτώσεις δεν υποχωρούν οι πόνοι. Τέτοια φάρμακα είναι τα εξής: κομμένες πατάτες. Αυταί τοποθετούνται εις το μέτωπον ομοίως βρεγμένο πανί με ούζο ή οινόπνευμα αναμεμειγμένο με μαύρο σπασμένο πιπέρι είναι το άλλο φάρμακο που χρησιμοποιείται διά την ανακούφισην των πονοκεφάλων.

Έμπλαστρα

Συνήθως διά τους παρουσιαζομένους πόνους στη μέση οι κάτοικοι του χωρίου κατασκευάζουν έμπλαστρα τα οποία τοποθετούνται εις την μέσην του πάσχοντος. Η κατασκευή των εμπλάστρων γίνεται ως εξής: Παίρνουν ένα χαρτί χρώματος μπλε. Τούτο το τρυπούν με ένα βελόνι σαν κόσκινο. Έπειτα το χαρτί αυτό τοποθετείται σε ούζο ή οινόπνευμα. Μετά ταύτα αλείφεται με σπασμένο θυμίαμα και το έμπλαστρον είναι έτοιμο.

Αϋπνίες

Ως φάρμακον διά την καταπολέμησιν της αϋπνίας χρησιμοποιείται το γάλα και

114. Στο πρωτότυπο χειρόγραφο είναι κενό. Ίσως πρόκειται για την άγρια συκιά.

το σκόρδο. Ταύτα παίρνονται από τον υποφέροντα από αϋπνίες ολίγη ώρα προ του ύπνου.

Πονόματοι
Διά τους πόνους των οφθαλμών χρησιμοποιείται το χαμόμηλο, γυναικείο γάλα, ασπράδι ψημένου αυγού και πετροζάχαρη.

Δυσεντερία
Διά την ανωτέρω ασθένειαν χρησιμοποιούνται όλα τα φάρμακα που ανέφερα πιο πάνω διά την ευκοιλιότητα. Επιπλέον παρασκευάζεται και το εξής φάρμακον. Αναμειγνύεται καφές με ζωμό λεμονιού. Το μείγμα τούτο είναι το φάρμακο κατά της δυσεντερίας. Διά την πλήρη θεραπείαν αρκούν δύο κουταλάκια του γλυκού.

Κρυολογήματα
Διά τα κρυολογήματα γενικώς χρησιμοποιούνται έμπλαστρα πετρελαίου. Ταύτα κατασκευάζονται κατά παρόμοιον τρόπον ως και τα έμπλαστρα διά την θεραπείαν του πόνου της μέσης. Η διαφορά είναι ότι το ούζο ή το οινόπνευμα αντικαθίσταται διά του πετρελαίου.

Γιαχαντί
Το γιαχαντί είναι ένα φυτόν των αγρών. Η ονομασία του είναι Τουρκική λέξις. Πιθανώς ελληνικά να ονομάζεται αγανόχαρτον, διότι αυτή είναι η εξήγησις. Πάντως η αλοιφή που παρασκευάζεται από τα άνθη του φυτού ονομάζεται από τους κατοίκους του χωρίου γιαχαντί. Τα άνθη του φυτού αυτού τοποθετούνται μέσα στο λάδι και εκεί αφήνονται μέχρις ότου σαπίσουν. Τα σάπια αυτά άνθη είναι η αλοιφή που χρησιμεύει για να σταματά το αίμα που τρέχει από τις πληγές που προξενούνται από κοφτερά αντικείμενα.

Προφυλακτικά μέσα από δάγκωμα σκυλιών
Στα χωριά αφθονούν τα σκυλιά, άφθονα είναι και τα ατυχήματα. Συχνάκις γέροι, νέοι και παιδιά γίνονται θύματα των αδεσπότων σκυλιών. Ούτω οι χωρικοί έχουν εύρει και το φάρμακο που νομίζουν ότι τους προφυλάσσει από τους κινδύνους της λύσσης. Το φάρμακο είναι το εξής: Βράζουν φασόλια με προζύμι. Το μείγμα τούτο τοποθετείται εις το μέρος του δαγκώματος.

Δαγκώματα φιδιών
Διά τα δαγκώματα των φιδιών οι άνθρωποι των χωρίων προβαίνουν εις τας εξής ενεργείας. Δένουν το σημείον του δαγκωμένου μέρους με σχοινί ή εν ανάγκη με σύρμα, το χαράσσουν με μαχαίρι και ροφούν το αίμα, το οποίον εν συνεχεία φτύνουν και τέλος εκαυτηριάζουν με καμμένο σίδηρο.

Τσιμπήματα μελισσών
Διά να εξαφανισθή το πρισμένο μέρος που προξενήθηκε από τσίμπημα μελίσσης χρησιμοποιείται μια αλοιφή η οποία είναι μείγμα δυόσμου, σκόρδου και λάσπης.

Εγκαύματα
Διά τα εγκαύματα χρησιμοποιούνται τα εξής πρακτικά φάρμακα. Α) Ο Καλόφυτος: είναι μια αλοιφή η οποία γίνεται από τα άνθη του καλοφύτου, αναμειγνυόμενα στο λάδι. Ο καλόφυτος είναι ένα φυτό των αγρών. Ιδίως φυτρώνει σε αγρούς που έχουν κόκκινο χώμα. Β) Ασβεστοαλοιφή: είναι μια αλοιφή της οποίας απαραίτητα υλικά είναι το ασβεστόνερο εξ' ου και η ονομασία της και από το λάδι. Ώστε η ανωτέρω αλοιφή είναι μείγμα ελαίου και ασβεστόνερου.

Διάφορες αλοιφές

Εκτός των αλοιφών που αναφέρω πιο πάνω, υπάρχουν και πολλές άλλες, η χρήσις των οποίων είναι σχεδόν γενική ήτοι χρησιμοποιούνται διά περισσοτέρας ασθενείας. Εκ τούτων σπουδαιότεραι είναι αι εξής:

Ένα κρεμμύδι σπασμένο όταν αναμειχθή με αλάτι αποτελεί μια αλοιφή η οποία χρησιμεύει τόσον διά τα χτυπήματα χωρίς αίμα όσον και διά τας πληγάς που προέρχονται από κόψιμο.

Επίσης ασπράδι αυγού και τριμμένο σαπούνι αφού αναμειχθή και προστεθή εις το μείγμα τούτο και ολίγη ποσότης ούζου γίνεται μια αλοιφή η οποία χρησιμεύει διά τα εγκαύματα, τις πληγές και αλλού. Επίσης διά την ανακούφησιν των πόνων των αυτιών, χρησιμοποιούνται πολλά φάρμακα σπουδαιότερα των οποίων είναι τα εξής:

Έλαιον από κανδήλι, ο ζωμός του ψημένου πράσου, ποντικόλαδο και το κηρόπανο. Το τελευταίο γίνεται ως είδος χωνιού και η μια άκρη τοποθετείται εις το ούς ενώ η άλλη άκρη καίγεται. Τούτο γίνεται διά να τραβηχθούν αι ακαθαρσίαι και να καθαρισθή ούτω το ούς και να ανακουφισθή ο υποφέρων από οδυνηρούς πόνους.

Εν Ρυζίοις τη 29-4-1958

Ο Δημ/λος
Γ. Σ. Κολοβός

Συλλογή

Δημ/λου του Δημ. Σχολείου
(εκ του χωρίου Πάλλης Ορεστιάδος, 1958)

ΤΕΤΡΑΔΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΠΑΛΛΗΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

Προς διασάφησιν των εν τω τετραδίω αναγραφομένων πρέπει να τονισθή ότι αι μέθοδοι αναφέρονται εις παλαιότερα έτη νυν δε εφαρμόζονται υπό πάντων αι της ιατρικής επιστήμης αντιλήψεις. Εισέτι, ότι αι μέθοδοι αυταί είναι γενικαί μη περιλαμβανομένων των ατομικών. Αι μη αναφερόμεναι ασθένειαι ή δεν ήταν γνωσταί ή δεν έκαναν τίποτε προς θεραπείαν.

Αιμορραγία ρινός
Ο αιμορραγών τοποθετείται υπτίως, ανασηκώνονται αι χείραι εις ανάτασιν και καταβρέχεται η κεφαλή. Ταυτόχρονα γίνεται πλύσις ρινός.

Αιμορραγίαι παντός είδους
Επίθεσις καπνού ή πιπέρι κόκκινο.

Βήχας (Καρκαλόβηχας)
Πόσις γάλακτος όνου ή πόσις μικρής ποσότητος πετρελαίου.

Γρίππη
Κατ' αυτήν γίνονται εντριβαί με πετρέλαιον ως και χρήσις (σικυών) (βεντούζαι). Οσαύτως γίνεται χρήσις φαρμάκου χαρντάλ ήτοι μίγματος σιναπιού λαδιού και λίπους. Ο ασθενής λαμβάνει αφέψημα από φλαμούρι.

Δηλητηρίασις
Δίδεται εις τον ασθενήν ζάχαρη και γενικώς γλυκά. Επίσης δίδεται το άσπρον του αυγού προς έμετον.

Διάστρεμμα
Γίνεται χρήσις «σκορδόπλεκτρας» (ήτοι των φύλλων του σκόρδου που πλέκονται) με λάδι και πίτυρα ως επίθεμα. Επίσης γίνονται και εντριβαί.

Ελονοσία (Θερμασιά)
Γίνεται χρήσις «καρτάνας» (είδος χόρτου), το οποίον βράζεται και πίνεται ο ζωμός. Επίσης τοποθετούν τον ασθενή εντός φούρνου πυρακτώντος. Ακόμη εσκεπάζετο ο ασθενής υπό φύλλων καρυδιάς (βρασμένα). Και τέλος γίνεται επάλειψις του ασθενούς υπό ούρων γερόντισσας.

Ίκτερος (Σαραλίκι)
Κατ' αυτόν εγένετο χρήσις μαζικών μεθόδων «γυτιές» με αίμα από το αυτί και την γλώσσαν.

Ιλαρά
Ο πάσχον εκ ιλαράς ελάμβανε μόνο γλυκά και ουδέν άλλο. Επίσης επρόσεχαν εις το δωμάτιον που ευρίσκετο ο ασθενής να μην μαγειρεύουν. Ετίθετο εις το προσκέφαλον και επί της κεφαλής του νοσούντος πίττα ψημένη εις την ανθρακιάν.

Κάταγμα
Γίνεται χρήσις του «γιακί» ήτοι μείγματος αυγού, στύψεως, μαλλιού και οινοπνεύματος. Αυτό ετοποθετείτο επί του κατάγματος και εδένετο με ξυλάκια ή καλάμια (νάρθηκας).

Κοιλόπονος
Εντριβές με ένα χόρτο και επωλείτο από τους πρακτικούς γιατρούς και το έλεγαν «τσιμπουράκουτο». Κατόπιν εγένετο χρήσις «λαυδάνου».

Κεφαλόπονος
Όταν τις έπασχε εκ κεφαλόπονου έπαιρνε κρεμμύδι έβαζε αλάτι και πιπέρι (κόκκινο) και ζεσταίνοντάς το στην φωτιά ετοποθέτη εις τους κροτάφους.

Παρωτίτις (Μαγουλήθρες)
Επιθέματα από προζύμι που έβαζαν και λάδι και πιπέρι (κόκκινο).

Παθήσεις

α) αυτιών: μέσα σε μουσαμά ή χονδρό πανί έβαζαν λάδι και αλάτι και μ' αυτό περιετύλιγαν τον πάσχοντα.

β) οδόντων: εις τον πάσχοντα έδιδον να επιθέση αλάτι ή να το πλύνουν με ούζο.

γ) ματιών: όταν το μάτι ήταν κόκκινο έβαζαν αυγό ψημένο. Επίσης έβαζαν γάλα λεχώνας. Για το κριθαράκι έκαναν γυτιές με αλάτι.

Πονόλαιμος
Στον πονόλαιμο έθεταν κρεμμύδι σπασμένο με λάδι. Επίσης έθεταν τον ιστό

της αράχνης. Ακόμη έκαναν χρήση των «χασάτγιβα». Ήτοι έπαιρναν φύλλα από δένδρα και λάδι τα έβραζαν και με τον ζωμό έβρεχαν πανί και το έθεταν εις τον λαιμόν.

Σκωληκοειδίτις
Την σκωληκοειδίτιδα την έλεγαν κοιλόπονο και εχρησιμοποίουν τα εν τω «κοιλοπόνω» αναγραφέντα.

Τραύματα
Επί των τραυμάτων ετοποθέτουν την «μαστιχαλοιφή» ήτοι μαστίχης, λαδιού, κηρού και φύλλων δένδρου «κουφοξυλιάς». Όλα αυτά εβράζοντο.

Δύσπνοια
Επί του στήθους των πασχόντων εκ δυσπνοίας έθετον άπλυτα μαλλιά (ήτοι ακάθαρτο μαλλί) με κόκκινο πιπέρι και οινόπνευμα. Επίσης έθεταν επί του στήθους κεραμίδα ζεστή.

Συλλογή

Δημ/λου του Δημ. Σχολείου
(εκ του χωρίου Κυπρίνου Ορεστιάδος, 1958)

ΤΕΤΡΑΔΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΑΤΙΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΥΠΡΙΝΟΥ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

Κρυολόγημα
Διά τα διάφορα κρυολογήματα, χρησιμοποιείται το πύρεθρον (σινάπι) κατά τους εξής τρόπους:

1. Ως κατάπλασμα: τούτο παρασκευάζεται ως εξής. Βράζομε το πύρεθρον. Το στραγγίζομεν και το θέτομεν επί ενός υφάσματος αναλόγου μεγέθους, και το τοποθετούμεν επί του κρυολογημένου μέρους του σώματος.
2. Κοπανίζομεν το πύρεθρον και αφού προηγουμένως αλείψομεν το αλγούν μέ-

ρος με έλαιον πασπαλίζομεν την όλην επιφάνειαν με την σκόνιν. Ούτω επέρχεται η θεραπεία.

Διά τα κρυολογήματα χρησιμοποείται ως κατά το πλείστον το πετρέλαιον. Γίνεται εντριβή του σώματος. Όταν πάσχη τις εκ ρευματισμών διαλύει εντός του πετρελαίου άλας και γίνεται ανάλογος εντριβή. Όταν παρουσιασθεί πόνος επί της πλάτης ή του στέρνου, παίρνομεν μαλλί προβάτου άπλυτον, εμποτισμένον μετ' οινοπνεύματος και πασπαλίζομεν κόκκινο πιπέρι που χρησιμοποείται στο φαγητό, και το τοποθετούμεν στο μέρος που έχει προσβληθεί από κρύωμα και πονεί.

Αμυγδαλίτις

Όταν πάσχει τις εξ αμυγδαλίτιδος χρησιμοποιεί τα εξής:

1. Θερμαίνομεν πίτουρα κι εντός υφάσματος τοποθετούμενα τα επιδένομε στον λαιμό.
2. Κοπανίζομεν ελαίας και τοποθετούμενα επί τεμαχίου υφάσματος τα επιδένομεν πέριξ του λαιμού.
3. Επιδένομεν κατά τον ίδιον τρόπο τεμάχιον ανάλογον εκ του λίπους του χοίρου το οποίον διατηρείται εις τον αέρα κρεμάμενον κάπου, χρησιμοποιούμενον ως φάρμακον.
4. Επιδένομεν τον λαιμό με έν τεμάχιον βάμβακον ή υφάσματος εμποτισμένου δι' οινοπνεύματος και μαυροπιπέρου ή κοκκινοπιπέρου.

Ωτίτις

Διά την ωτίτιδα χρησιμοποιούν τα εξής φάρμακα:

1. Ποντικόλαδο: εντός φιάλης ρίπτομεν έλαιον κι έναν ποντικόν (προτιμάται νεογέννητος). Το εκθέτομεν στον ήλιο και είναι έτοιμο μετά από μερικάς ημέρας προς χρήσιν ρίπτοντας ολίγας σταγόνας εντός του ωτός όταν πονεί.
2. Ζεσταίνομεν έν φύλλον πράσου το πιέζομεν και το χυμό τον ρίπτομεν εντός του ωτός.
3. Εντός καθαρού κηρού λιωμένου εμβαπτίζομεν τεμάχιον κολαρισμένου υφάσματος. Γίνεται (μουσαμάς) ούτω λέγεται το ύφασμα τούτο και το τυλίγομεν δίνοντας το σχήμα του χωνίου. Το χωνίον τούτο το θέτομεν εντός του ωτός και την άλλην άκρη του χωνίου που ευρίσκεται έξω του ωτός την ανάπτομεν. Τοιουτοτρόπως καίγεται ο μουσαμάς έως όταν θερμανθεί το ούς και δεν δίναται ν' αντέξη άλλο. Τον μουσαμά το χρησιμοποιούν και για το καθάρισμα του ωτός.
4. Γάλα θηλαζούσης γυνής ρίπτομεν σταγόνας τινάς εντός του ωτός.

Επιπεφυκίτις (πονόματος)

Διά την επιπεφυκίτιδα χρησιμοποιούνται ως φάρμακα τα εξής:

1. Βρασμένον ωόν. Παίρνομεν το λεύκωμα αυτού και το θέτομεν επί του πά-

σχοντος οφθαλμού. Το λεύκωμα διαλύει το ερέθισμα και απεκαθίσταται η υγεία του οφθαλμού.
2. Ρίπτομεν μερικάς σταγόνας θηλαζούσης γυνής.

Μώλοπες (χτυπήματα)
Διά τους μώλοπες χρησιμοποιούν τα εξής ως φάρμακα:
1. Κρόμμυον κοπανισμένον μετ' άλατος. Το κοπανίζομεν καλώς και το τοποθετούμεν επί των μωλόπων, τ' αφήνομεν έν 24ωρον και διαλύεται το χτύπημα τούτο.
2. Δέρμα νωπό προβάτου. Εάν ο μώλοψ είναι σε θέση που δύναται να τυλιχθή, περιτυλίγομεν τούτον διά δέρματος προβάτου νωπού.
3. Εάν παρουσιασθή οίδισμα (φούσκωμα) βάζομεν μασιμένον άρτον μετά ζακχάρεως.

Ερισύπελας (ανεμοπύρωμα)
Σκεπάζομεν το μέρος όπου παρουσιασθή ερυσίπελας (ανεμοπύρωμα) υφ' ενός υφάσματος χρώματος ερυθρού. Περιφέρομεν πλησίον του υφάσματος φωτιά εις την οποίαν ρίπτομεν θείον (θειάφι) ή περιφέρομεν πλησίον κηρίον αναμμένον διά να θερμανθεί καλώς. Τούτο επαναλαμβάνεται έως ότου διαλυθεί ο ερυσίπελας. Το ως άνω συνοδεύεται και υπό ορισμένων φράσεων που γνωρίζουν όσαι ασχολούνται με το είδος αυτό της θεραπείας του ανεμοπυρώματος.

Διάρροια
Διά την διάρροιαν χρησιμοποιούν τα εξής φάρμακα:
1. Τεμάχιον βαμβάκου εμποτισμένου δι' οινοπνεύματος και το τοποθετούμεν εντός του πρωκτού.
2. Βράζομεν φλοιούς του καρπού ρόϊδου (ρόδων) της ροδιάς και πίνομεν τον ζωμόν αυτού άνευ ζακχάρεως.
3. Πίνομεν έν μικρόν τεμάχιον πίσσας (κατράνι).
4. Λεμόντοζο κοπανισμένον πίνομεν, ή σκόνη, ή λιωμένον εντός ύδατος.

Δυσκοιλιότης
1. Πίνομεν έλαιον ή ρετσινόλαδον.
2. Κοπανίζομεν φύλλα σινεμικής (φυτόν που ούτως ονομάζεται υπό των γραιών) μετά ζακχάρεως αρκετής. Καθ' εκάστην πρωΐαν παίρνομεν από έν κοχλιάριον γλυκού συνοδευόμενον υπό ύδατος.

Εγκαύματα
Διά τα εγκαύματα χρησιμοποιούμεν την εξής αλοιφή. Εντός δοχείου σβήνομεν άσβεστον. Το αφήνωμεν να καθήση αρκετά και παίρνομεν το ύδωρ της ασβέστου. Ρίπτομεν εντός του ύδατος τούτου ανακατεύοντας συνεχώς έλαιον καθαρόν (προτιμάται όμως το συσσαμέλαιον) έως ότου πυκτώση αρκετά και γίνη

αλοιφή λευκή (είδος κρέμας). Την αλοιφήν αυτήν με (ασβεστόνερο έτσι λέγεται) την χρησιμοποιούν στα εγκαύματα πρώτου βαθμού. Γίνονται συχναί αλλαγαί και το έγκαυμα θεραπεύεται. Επί εγκαυμάτων δευτέρου και τρίτου βαθμού γίνεται:

1. Επάλειψις ελαίου ή μετ' άλατος εντριβή ελαφρώς.
2. Επάλειψις αρκετή μετά μελάνης γραφής.
3. Επάλειψις μετά κοπράνων ανθρώπου. Επί εγκαύματος προερχομένου εξ ασβέστου πλήνομεν το έγκαυμα με ούρα ανθρώπου.

Αιμοραγίαι

Διά τας αιμορραγίας χρησιμοποιούν τα εξής ως φάρμακα διά να σταματήσουν ταύτας:

1. Στάκτη τοποθετούν επί του τραύματος.
2. Καπνό κομμένο ή ανοίγουν το σιγαρέτον και χρησιμοποιούν τον καπνό.
3. Καμένον τεμάχιον βάμβακος το τοποθετούν επί του τραύματος.

Δοθιήνες (Βουζούνια)

Διά τους δοθιήνες χρησιμοποιούν τον λιναρόσπορον ως το μεγαλύτερον και σπουδαιότερον φάρμακον. Το παρασκευάζουν δε ως εξής.

1. Βράζουν αρκετά καλά τον λιναρόσπορον. Το αφήνουν λίγο να κρυώση και το κάνουν λαπά. Το βάζουν εντός υφάσματος και το δένουν επί των δοθιήνων μέχρις ότου ανοίξη οπή ο δοθιήν και εξέλθη το πύον.
2. Τεμάχιον ντομάτας μετά ζακχάρεως τυλίγομεν τον δοθιήνα διά να ανοίξη αφού προηγουμένως μαλακώση.
3. Όταν ανοίξη ο δοθιήν διά να καθαρίση και να εξέλθουν τα εντός αυτού, θέτομεν φύλλα εκ χρυσανθέμων (φύλλα από αϊ Δημητρίου λουλούδια) ή φύλλα εκ πεντανεύρου.

Τήλος (κάλος)

Διά τους τήλους χρησιμοποιούν ντομάτα. Κάνομεν ποδόλουτρο και επιδένομεν επί του τήλου ντομάτα διά να μαλακώση. Επαναλαμβάνεται πολλάκις έως ότου ο τήλος εξέλθει μόνος του.

Παναρίτσιουμ (τριγυρίστρα)

Όταν παρουσιασθεί τριγυρίστρα:

1. Βυθίζομεν τον φάλαγγα του δακτύλου εντός ζέοντος καφέ.
2. Ψήνομεν έν μικρόν κρόμμυον, το ανοίγομεν εις το μέσον ώστε να σχηματισθή ανάλογος οπή, και ρίπτομεν εντός έλαιον και σάπωνα. Θέτον το κρόμμυον με τα περιεχόμενα επί πυρός ώστε να λιώσουν όλα και το δένομεν στον πάσχοντα φάλαγγα του δακτύλου.

Συλλογή

Βενετίας Ταμπάκη, δημ/σης
(χωρίου Δόξης Ορεστιάδος, 1958)

ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ

Α) Νόσοι στομάχου και θεραπεία τούτων

1. Εις τους αγρούς φύεται έν χόρτον κυρίως σε πετρώδη μέρη πλάϊ στους βράχους του οποίου τα άνθη είναι χρώματος κυανού και ονομάζεται μέντα. Τούτο συλλέγεται όταν είναι ανθισμένο, ξηραίνεται και φυλάσσεται εντός κιβωτίων. Μπορεί κατόπιν να χρησιμοποιηθή διά την θεραπείαν του πάσχοντος στομάχου, αφού προηγουμένως βρασθή με ούζο και στραγγισθή καλώς και αφού τεθή εντός ποτηρίου και προστεθή ολίγη ζάκχαρις.
2. Παίρνουμε ένα λίθο πλατύ και τον βουτάμε εντός ύδατος ψυχρού ο οποίος αφού κρυώση καλώς τίθεται κατόπιν επάνω στο στομάχι. Επίσης μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σίδηρον αντί λίθου το οποίον θέτομεν επάνω στον στόμαχον έξωθεν των ρούχων.

Β) Νόσοι των ώτων και θεραπεία τούτων

1. Ο πόνος των εσωτερικών των ώτων θεραπεύεται ως εξής: θέτομεν εντός καθαρού φυαλιδίου μικρά νεογέννητα ποντικάκια και ολίγον έλαιον, το σφραγίζωμν καλώς και το αφίνουμε έτσι αρκετόν χρονικόν διάστημα. Κατόπιν στάζομεν εντός του ωτός με ολίγον αποστειρωμένον βαμβάκι.
2. Σε ωρισμένην εποχήν όπως λ.χ. κατά τους μήνας Δεκέμβριον και Ιανουάριον ο λαγός παχαίνει πολύ. Όταν τον καθαρίσωμε αφαιρούμε την λιπαράν σάρκαν, την οποίαν κρεμάμε κάπου και ξηραίνεται. Όταν μας πονέση το εσωτερικόν του ωτός μας κόβομεν εν τεμάχιον λίπους το αναλύωμεν στην φωτιά και με αποστειρωμένον βάμβακα στάζομεν εντός τούτου.
3. Παίρνουμε ένα τεμάχιον πράσου το ζεσταίνουμε καλώς εις την φωτιάν και το πιέζομεν κατόπιν πλάϊ στο πονεμένο ούς μέχρις ότου στάξη ύδωρ εντός τούτου.

4. Θέτομεν εντός του στόματός μας ολίγη ποσότητα ούζου και το κρατάμε 1΄ ή 2΄ λεπτά της ώρας. Κατόπιν το βράζουμε και το θέτομεν αμέσως εντός του ωτός. Ο πόνος σταματά αυτομάτως.
5. Κατά τους μήνας Φεβρουάριον με Μάρτιον φυτρώνουν στους αγρούς άσπρα και κίτρινα άνθη που ονομάζονται «κάζες». Τα άνθη αυτά τα μαζεύουμε και τα ξηραίνουμε μία ημέρα στον ήλιο· κατόπιν τα βράζουμε με ολίγον ύδωρ, τα στραγγίζομεν και το υγρόν το θέτομεν εντός του ωτός όπου σε λίγο θεραπεύεται.
6. Η ίδια θεραπεία μπορεί να γίνη και με ένα είδος από μαργαρίτες ονομαζόμενες κοινώς (παπαδίτσες). Κατά τον ίδιον τρόπον που ανέφερα και ανωτέρω τις βράζουμε και χρησιμοποιούμε το υγρόν διά την θεραπείαν τούτων.
7. Παίρνουμε με ολίγον βάμβακα έλαιον από την κανδήλα ιδίως όταν είναι αναμμένη και το στραγγίζομεν εντός του ωτός.
8. Γυναίκα η οποία θηλάσσεται στάζει μερικές σταγόνες γάλακτος εντός τούτου όπου θέτομεν κατόπιν ολίγον αποστειρωμένον βαμβάκι διά να παραμείνη το γάλα επ' ολίγον. Ο τρόπος τούτος είναι ο πλέον αποτελεσματικός διά την θεραπείαν των εσωτερικών των ώτων.

Νόσοι κοιλίας και πρακτικαί μέθοδοι θεραπείας τούτων

1. Διάρροια. Διά την θεραπείαν ταύτης θέτομεν εντός οκτώ (8) δραμιών ούζου ¼ του λεμονιού. Το ανακατεύουμεν καλώς και το πίνομεν.
2. Διά την ίδιαν ασθένειαν παρασκευάζομεν μικρά χαπάκια από κόκκινο πιπέρι και κονιάκ. Τα αναμιγνύομεν καλώς και τα αφίνουμε ολίγην ώραν να ξηραθούν. Κατόπιν τα καταπίνουμε με ολίγον ύδωρ. Η διάρροια σταματά αυτομάτως.
3. Άλλος τρόπος θεραπείας διά κοιλόπονον είναι ο εξής:
   Υπάρχει ένα φυτόν το οποίον φυτεύεται σε γλάστρες και ονομάζεται μαντζουράνα. Κόβουμε τα φύλλα ή και τα κλωναράκια το βράζομεν με ύδωρ και κατόπιν το στραγγίζομεν. Στον ζωμό της μαντζουράνας προσθέτομεν ζάχαρη και ολίγην ποσότητα ούζου ή κονιάκ και το πίνομεν.
4. Ζεσταίνουμε στην φωτιά ένα κεραμίδι και αφού το τυλίξωμεν με ένα τεμάχιον υφάσματος το θέτομεν επάνω στην κοιλιά, στο μέρος ακριβώς που μας πονάει.

Βρογχίτις

1. Συλλέγουμε το καλοκαίρι μαργαρίτες οι οποίες φυτρώνουν εις τους αγρούς οι οποίες ονομάζονται κοινώς «χαμομήλια» τις απλώνουμε στον ήλιο και όταν ξεραθούν τις μαζεύουμε και τις κρατάμε διά τον χειμώνα. Όταν μας πονά το στήθος ή πάσχουμε εκ βρογχίτιδος τις βράζουμε και πίνουμε το ζωμό αφού προσθέσωμεν ολίγην ποσότητα ζακχάρεως.

2. Παίρνουμε ένα τεμάχιον χάρτου κατά προτίμησιν εξ εφημερίδος το τρυπάμε με μία βελόνη και το ραντίζομε με πετρέλαιον. Κατόπιν το θέτομεν εις το στήθος μας και το αφίνουμε ολόκληρη την νύκτα.

Κρυολογήματα

Όταν αισθανθούμε στο σώμα μας πόνον εκ κρυολογήματος και κυρίως γύρω από τον θώρακα και εις τον χώρον της καρδιάς ο οποίος ονομάζεται και (σφάκτης) μπορούμε να τον θεραπεύσωμεν ως εξής:

Παίρνουμε ένα κεραμίδι το ζεσταίνουμε καλώς στην φωτιά, το περιτυλύσσομε με ύφασμα και το θέτομεν επάνω εις το μέρος του πόνου μέχρις ότου ανέχεται την ζέστη. Μετά παρέλευσιν ελαχίστου χρονικού διαστήματος, ο πόνος σταματά.

Χολικό «βουζούνια και πρηξίματα»

Διά την θεραπείαν τούτων παρασκευάζουμε αλοιφή η οποία γίνεται ως εξής: Παίρνουμε την (σαριά) τα ακάθαρτα νερά που μένουν από το πλύσιμο των μαλλιών των προβάτων, την μαζεύουμε εντός δοχείου και την βράζουμε μέχρι να πήξη. Προσθέτομεν κατόπιν δέκα (10) κρόμμυα και ανακατεύουμε το μίγμα ώσπου να πυχτώση πολύ. Ύστερα το βάζουμε στο φούρνο και ξηραίνεται· γίνεται αλοιφή μαύρη κατάλληλη διά την θεραπείαν των κολικών, πρηξιμάτων κ.λπ.

Νταλάκι

Είναι μία ασθένεια που εκδηλώνεται με πρήξιμο στο σώμα, στα άκρα κ.λπ. Είναι πολύ επικίνδυνη και μετά παρέλευσιν 24ώρου μπορεί να επιφέρη εις τον πάσχοντα τον θάνατον. Μόλις παρουσιασθή το νταλάκι το καθαρίζουμε με ένα ξυραφάκι, το ξύνουμε καλά και αφού κατόπιν καθαρισθή και κοπούν οι ρίζες, θέτομεν επάνω μπαρούτι με στίψη την οποίαν έχουμε κάψει προηγουμένως και έγινε σκόνη. Είναι ο μόνος τρόπος που θεραπεύεται η ασθένεια ταύτη.

Κόψιμο ποδός ή χειρός

1. Όταν κόψωμε τον πόδα ή την χείρα μας με μαχαίρι ή οτιδήποτε άλλο αντεικείμενο, θέτομεν επάνω ολίγον πετρέλαιον και το δένομεν.
2. Άλλος τρόπος διά την θεραπείαν τούτου και διά το σταμάτημα της αιμορραγίας είναι ο εξής:

   Μόλις αρχίση να τρέχη αίμα από το κόψιμο ή το τυχόν τραύμα μας θέτομεν επάνω ολίγον καπνό από τσιγάρο και το δένομεν. Η αιμορραγία σταματά αμέσως.
3. Εις τους αγρούς φύεται ένας θάμνος ονομαζόμενος «κοψοβότανο». Ο κορμός του είναι κενός σαν καλάμι και περιέχει μικρές τριχίτσες σαν μαλλί. Χαράσσομε τον κορμόν τούτον με ένα μαχαίρι, βγάζουμε το χνούδι το οποίον

είναι χρώματος καφέ και το χρησιμοποιούμεν ως θεραπευτικόν μέσον διά το σταμάτημα της αιμορραγίας του κομμένου μέλους του σώματος.

Όταν πατήσωμε αγκάθι

Όταν πατήσωμε αγκάθι και το βγάλουμε διά να μην προέλθη μόλυνσις, θέτομεν άνωθεν της οπής ακαθαρσίες από τα ώτα. Κατόπιν τούτου δεν διατρέχουμε κίνδυνον μολύνσεως.

Οδοντόπονος

1. Διά το σταμάτημα του πόνου του χαλασμένου όδοντος και διά την τελικήν θεραπείαν τούτου, θέτομεν προσεκτικώς έν φάρμακον που λέγεται «Τούστρουβο» το οποίον χρησιμοποιούμεν και διά το επίχρισμα των μαγειρικών σκευών (γάνωμα) όπου σε λίγη ώρα εξαφανίζεται ο πόνος και θρυμματίζεται ο άχρηστος οδούς.
2. Πίνουμε ούζο το οποίον κρατάμε ολίγον χρονικόν διάστημα εις τον πονεμένο οδόντα και κατόπιν το χύνομεν. Τα ούλα μουδιάζουν και ο πόνος ελαττούται.

Νόσοι των οφθαλμών και μέθοδοι θεραπείας τούτων

1. Όταν οι οφθαλμοί δακρύζουν, θέτομεν εντός αυτών διά σταγονομέτρου υγρόν το οποίον έχουμε συλλέξει εντός φυαλιδίου εκ κλήματος το οποίον ρέει κατόπιν του κλαδέματος τούτου.
2. Όταν μας πονάη το εσωτερικόν του οφθαλμού, το κλείνομε και θέτομεν άνωθεν τούτου έν τεμάχιον σιδήρου. Σιγά-σιγά ο πόνος αρχίζει να ελαττούται.
3. Όταν πρισθή ο οφθαλμός μας και κλείσει παίρνουμε ένα βάθρακα και τον ακουμβάμε επάνω από τον κλειστό οφθαλμό όπως είναι ζωντανός. Μετ' ολίγον ανοίγει και θεραπεύεται.
4. Σπάζουμε ένα αυγό, το θέτομεν εντός κοχλιαρίου και το ψήνουμε στην φωτιά. Όταν ψηθή καλά το θέτομεν επάνω στον οφθαλμό και το επιδένουμε με έν τεμάχιον υφάσματος.
5. Όταν βγάλουμε στο μάτι κριθαράκι και αρχίζει να πρήζεται παίρνουμε ένα πρωτότοκο παιδί και με τον μεσαίο δάκτυλο κτυπά τρείς φορές το βλέφαρον του οφθαλμού. Μετ' ολίγον αρχίζει να χάνεται.

Διάφορες πληγές

1. Όταν μία πληγή ρέει πύον, θέτομεν άνωθεν φύλλα ενός χόρτου που ονομάζεται (βαρδακίτσα). Τούτο έχει την ιδιότητα να καθαρίζη την πληγή.

Κάλοι ποδών

Όταν ο κάλος μάς πονάει και μας εμποδίζει, θέτομεν επάνω ένα τεμάχιον φρέσκης ντομάτας, το επιδένουμε και σιγά-σιγά μαλακώνει ο κάλος και βγαίνει.

Ρευματισμοί

Σφάζουμε ένα νεογέννητο σκυλάκι (κουταβάκι) μόλις γεννηθή πριν ανοίξη τους οφθαλμούς του, μαύρου χρώματος, το ανοίγουμε λίγο στην κοιλιά και το βάζουμε επάνω στο πονεμένο μέλος του σώματος. Το επιδένουμε και το αφίνουμε 24 ώρες. Βαθμηδόν επέρχεται η θεραπεία των ρευματισμών των άκρων ή άλλων μελών του σώματος.

Αμυγδαλές

1. Όταν ερεθιστούν οι αμυγδαλές και μας πονούν κάνουμε γαργάρες με ύδωρ της θαλάσσης (θαλασσόνερο).
2. Δυνάμεθα να κάνωμεν και άλλες γαργάρες με ούζο εντός του οποίου διαλύομεν ολίγην ποσότητα ιωδίου.
3. Διά την ιδίαν πάθησιν κάνουμε εξωτερικές κομπρέσες με κουκούτσια από ελιές κοπανισμένα.

Εν Δόξη τη 28η Απριλίου 1958
ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΔΟΞΗΣ
Εκπαιδευτικής Περιφερείας Ορεστιάδος

Της δημοδιδασκαλίσσης
του 2/τάξιου Δημοτικού Σχολείου Δόξης
Βενετίας Ταμπάκη

Συλλογή

Δημοδιδασκάλισσαι: Φερδινάλη και Δελίμπαλτα
Δημ/λων του Γ΄ 4/ξίου Δημοτ. Σχολείου
(χωρίον Ν. Βύσσης Ορεστιάδος, 1958)

ΣΥΛΛΟΓΗ
ΜΕΘΟΔΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΟΥ Γ΄ 4/ΞΙΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ Ν. ΒΥΣΣΗΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά τον Δεκέμβριον 1963.

Πόνοι στομάχου

Θεραπεία: 1ος τρόπος: Παίρνουμε λίγη στάχτη την οποίαν ρίχνουμε μέσα σ' ένα φλυτζάνι που έχει ούζο· τ' ανακατεύουμε καλά και τ' αφήνουμε λίγη ώρα να κατακαθίση η στάχτη ή αν θέλουμε να το χρησιμοποιήσουμε αμέσως το σουρώνουμε μ' ένα λεπτό πανί και το πίνουμε.

2ος τρόπος: Λυώνουμε αλάτι μέσα σε οινόπνευμα και κάνουμε κομπρέσσες (αυτό γίνεται όταν υπάρχει τάσις προς έμετον).

Πόνοι αυτιών

Θεραπεία: 1ος τρόπος: Ψήνουμε ένα κομμάτι πράσο και όπως είναι ζεστό το στίβουμε πάνω από το αυτί ώσπου να στάξη 2-3 σταγόνες.

2ος τρόπος: Βάζουμε μια σκελίδα σκόρδο μέσα σε λίγο λάδι, το κρατούμε πάνω από τη φωτιά ώσπου να κάψη καλά το λάδι και ύστερα (αφού βέβαια κρυώση το λάδι) στάζουμε με τη σκελίδα του σκόρδου μερικές σταγόνες λάδι μέσα στ' αυτί.

3ος τρόπος: Βράζουμε νερό και πάνω στον ατμό κρατούμε αρκετή ώρα το αυτί μας.

4ος τρόπος: Παίρνουμε νεογέννητο ποντικάκι και το βάζουμε σ' ένα μπουκάλι με λάδι, το κλείνουμε καλά και αφήνουμε εκεί το ποντικάκι ώσπου να σαπίση. Ύστερα από το λάδι αυτό στάζουμε 2-3 σταγόνες στ' αυτιά που πονούν.

Χτυπήματα

Θεραπεία: 1ος τρόπος: Παίρνουμε αρκετά κρεμμύδια τα κοπανίζουμε καλά με αλάτι τ' απλώνουμε σ' ένα πανί και τα δένουμε στο χτυπημένο μέρος.

2ος τρόπος: Μασάμε ψωμί και το δένουμε στο χτυπημένο μέρος.

Βήχας
Θεραπεία: Παίρνουμε λουλούδια από μιλβέρι (άνθος αγρού) τα βράζουμε και πίνουμε το ζουμί. Όταν ο βήχας είναι δυνατός σπάζουμε λιναρόσπορο τον δένουμε σ' ένα πανί τον βράζουμε και πίνουμε το ζουμί. Επίσης βράζουμε χαρούπια και πίνουμε το ζουμί.

Πόνοι ματιών
Θεραπεία: 1ος τρόπος: Παίρνουμε φρέσκο τυρί και το δένουμε επάνω στο πονεμένο μάτι.

2ος τρόπος: Βράζουμε ένα αυγό και παίρνουμε μόνον το ασπράδι, το αφήνουμε να κρυώση και κατόπιν το δένουμε στο πονεμένο μάτι.

Δηλητηριάσεις
Θεραπεία: Διά παντός είδους δηλητηριάσεις δίνουμε στον ασθενή να πιή αρκετό ξύδι.

Παρωτίτις
Θεραπεία: Απλώνουμε λίγο προζύμη σ' ένα πανί το αλείφομε με λάδι και το δένουμε στο λαιμό.

Στραμπούλιγμα
Θεραπεία: Βράζουμε μια πλεξίδα χωρίς σκόρδα ώσπου να μαλακώση. Κατόπιν την στραγγίζουμε ώσπου να φύγη το νερό, την πασπαλίζουμε με πίτουρα και την δένουμε επάνω στο στραμπουλιγμένο μέρος. Την αφήνουμε εκεί αρκετές ώρες.

Εγκαύματα (ελαφρά)
Θεραπεία: 1ος τρόπος: Αλείφομε το καμένο μέρος με αρκετή λάσπη και την αφήνουμε ώσπου να στεγνώση. Εάν χρειασθή μπορούμε να ξαναβάλουμε και άλλη λάσπη.

2ος τρόπος: Παρασκευάζουμε αλοιφή ως εξής: Παίρνουμε ένα φλυτζάνι ασβεστόνερο κι ένα φλυτζάνι λάδι, τα κτυπούμε πολύ καλά ώσπου να γίνη σαν κρέμα και μ' αυτό αλείφομε πολλές φορές το έγκαυμα.

3ος τρόπος: Παίρνουμε λάχανο ή ντομάτα τουρσί και τα τοποθετούμε στο έγκαυμα αλλάζοντάς τα 3-4 φορές.

Εγκαύματα (σοβαρά)
Θεραπεία: Αλείφομε την πληγή με λάδι και από πάνω βάζουμε αρκετή σκόνη καφέ.

Αμυγδαλές
Θεραπεία: 1ος τρόπος: Σπάζουμε γαρύφαλλα, στύψι κι έναν κρόκο αυγού τον οποίον προηγουμένως χτυπούμε καλά, ανακατεύουμε όλα αυτά μαζί και

κάνουμε μια αλοιφή. Ύστερα την απλώνουμε σ' ένα πανί και την δένουμε στην κορυφή του κεφαλιού. Πριν βάλουμε την αλοιφή τρίβουμε καλά το μέρος εκείνο με οινόπνευμα.

2ος τρόπος: Σπάζουμε ελιές μαζί με τα κουκούτσια, τις τοποθετούμε σ' ένα πανί και δένουμε μ' αυτό το λαιμό. Εκεί τις αφήνουμε αρκετές ώρες.

3ος τρόπος: Παίρνουμε ένα ζωντανό βάτραχο τον σκίζουμε στη μέση τον πασπαλίζουμε με ζάχαρη και τον δένουμε στην κορυφή του κεφαλιού. Ή μπορούμε να μεταχειρισθούμε κατ' αυτόν τον τρόπον εντόσθια φρεσκοσφαγμένου κοτόπουλου.

Αιμοραγίες ρινός

Θεραπεία: Παίρνουμε στύψι την κοπανίζουμε καλά και την βάζουμε επάνω στην κορυφή του κεφαλιού βρέχοντάς την με κρύο νερό. Συγχρόνως δένουμε σφικτά με μαντήλι το αντίστοιχο πράτσο του αιμορραγούντος ρώθωνος.

Κρυολογήματα

Θεραπεία: 1ος τρόπος: Κάνουμε εντριβές στο κρυολογημένο μέρος με πετρέλαιο ή οινόπνευμα. Κάνουμε κουφές βεντούζες και στο μέρος που μελανιάζει κοφτές βεντούζες.

2ος τρόπος: Παίρνουμε σινάπι το κοπανίζουμε καλά, το απλώνουμε σ' ένα πανί και το βρέχουμε με λίγες σταγόνες νερό. Το τυλίγουμε καλά στο πανί και το βάζουμε στο κρυολογημένο μέρος. Επειδή όμως δίνει μεγάλη ζέστη το μετακινούμε συνεχώς.

Εν Ν. Βύσση τη 11 Ιουνίου 1958

Αι αναλαβούσαι την συλλογήν και καταγραφήν
δημ/σσαι Φερδινάλη, Δελήμπαλτα

Συλλογή

Ραυτοπούλου, διευθυντή Δημ. Σχολείου Σπηλαίου
(χωρίον Σπήλαιον Ορεστιάδος, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

1. *Εγκαύματα πυρός:* Λαμβάνομεν ασβεστόνερον, σπασμένην μαστίχαν, κηρόν και έλαιον. Αναμειγνύονται όλα έως ότου γίνη άσπρος πολτός. Κατόπιν επαλείφεται επί λαχανοφύλλου και τοποθετείται επί του εγκαύματος.
2. *Κρυολογήματα λαιμού και στέρνου:* Λαμβάνομεν χασαπόχαρτον και διανοίγομεν επ' αυτού πόρους διά μιας καρφίτσας. Κατόπιν το εμποτίζομεν διά πετρελαίου και κοκκινοπιπέρου και το εναποθέτομεν επ' αμφοτέρων των σημείων του πόνου μετά προσοχής προς αποφυγήν εγκαυμάτων.
3. *Πληγαί και μώλωπες:* Αλείφεται η πληγή δι' ελαίου και κάπνας πυρίτιδος εξ εκπυρσοκροτημένου τιφεκίου.
4. *Πυώδεις ερεθισμοί:* Επί χονδρής φλούδας κρομίου θέτομεν έλαιον, σάπωνα, και κηρόν. Κατόπιν θερμαίνομεν αρκετά την φλούδαν εκ του κάτω μέρους έως ότου τα υλικά αποτελέσουν ένα μείγμα και εν συνεχεία το τοποθετούμεν επί της πληγής δι' επιδέσεως.
5. *Δήγμα κυνός:* Λαμβάνομεν φασίολας, τους σχίζομεν εις δύο τεμάχια (κοτυληδόνας), τους τοποθετούμεν επί του σημείου του δείγματος και επιδένομεν τούτο.
6. *Κεφαλγία:* Κόπτομεν φέτας λεμονιού και επ' αυτών θέτομεν καφέ κόνιν και επιδένομεν το σημείον του πόνου.

Εν Σπηλαίω τη 20-2-58

Ο Δ/ντής
Ραυτόπουλος

Συλλογή

Υπό του διευθυντού του Δημ. Σχολείου
(χωρίον Χανδρά Ορεστιάδος, 1958)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΧΑΝΔΡΑ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

1. *Διά τον εχινόκοκκο:* Βάζουν σκόρδο και καρύδι τα κοπανίζουν και τα δύο και κάνουν ένα είδος σκορδαλιάς. Αυτήν την σκορδαλιά με ψωμί την τρώγει ο ασθενής.
2. *Διά τας πληγάς γενικά:* Υπάρχει ένα χόρτο καλούμενον σιδηρόχορτο ή σπαθόχορτο. Αυτό αφού ξηρανθή το κοπανίζουν και την σκόνη του την ανακατεύουν με λάδι και κάνουν αλοιφή. Την αλειφή αυτή την επιθέτουν εις τας πληγάς.
3. *Διά την ευκοιλιότητα:* Υπάρχει ένα χόρτο καλούμενον Ιριβόλιον. Ο καρπός του είναι τριγωνικός με φοβερά αγκάθια. Αυτόν τον καρπό τον βράζουν και πίνει τον ζωμό του ο ασθενής που πάσχει από ευκοιλιότητα.
4. *Επίσης διά την ευκοιλιότητα* με τον ίδιον τρόπο βράζουν σπόρο από άγριο σισάμι και τον ζωμό τον πίνει ο ασθενής.
5. *Διά το κρυολόγημα:* Κοπανίζουν σπόρο από σινάπι. Μέσα στο κοπανισμένο σινάπι βάζουν και κόκκινο πιπέρι. Με το μίγμα αυτό και με λάδι κάνουν αλοιφή, την οποίαν αποθέτουν εις το κρυολογημένον μέλος του σώματος.
6. *Διά το έγκαυμα:* Κάνουν μείγμα από ασβεστόνερο και ελαιόλαδο και επαλείφουν τα εγκαύματα.
7. *Κατά πόνου ωτός:* Τηγανίζουν αυγό με ελαιόλαδον. Κατόπιν το στίβουν και τον ζωμόν τον σταλάζουν με σταγονόμετρον, εις το πονεμένον αυτί.
8. *Επίσης κατά του πόνου του ωτός:* Παρασκευάζουν το ποντικόλαδον (Μέσα σε ένα φυαλίδιον ρίπτουν ελαιόλαδον και μικρά ποντικάκια και το σφραγίζουν. Μετά από ολίγας ημέρας το ποντικόλαδο είναι έτοιμο προς χρήσιν).

9. *Επίσης κατά του πόνου του ωτός:* Σταλάζουν εις το αυτί ζωμόν ψημένου πράσου και μήλου.

10. *Διά το βουζούνι:* Επιθέτουν επάνω το φύλλο ενός χόρτου καλούμενου Τάζλα ή ενός άλλου γλυκομάνης.

11. *Διά τον οδοντόπονον:* Καίγουν τον σπόρον ενός χόρτου καλούμενου λεμοναριά. Ο καπνός του χόρτου αυτού ερχόμενος σ' επαφή μετά του πονεμένου οδόντος τον ανακουφίζει από τους πόνους.

12. *Κατά της λειχήνας:* Με τον ζωμόν ενός χόρτου καλούμενου Γαυγαλάζι ο οποίος ομοιάζει με γάλα επαλείφουν το δέρμα.

13. *Κατά της ουροαιμορραγίας:* Βράζουν αγριάδα και τον ζωμόν τον πίνει ο πάσχων εκ της ασθενείας αυτής. Εξ άλλου τα φαγητά του θα είναι άνευ άλατος.

14. *Κατά των μαγουλάδων:* Επαλείφουν το πρόσωπον με λίπος χοιρινόν.

Εν Χανδρά τη 16-4-58 Ο Διευθυντής του Σχολείου

Συλλογή

Α. Παπαναστασίου δημ/σης
(χωρίον Ποιμενικόν Ορεστιάδος, 1958)

Προς
τον κ. Επιθεωρητήν Δημοτικών
Σχολείων Ορεστιάδος

Εις Ορεστιάδα
Λαμβάνω την τιμήν ν' αποστείλω υμίν τα αιτηθέντα.

Εν Ποιμενικώ τη 16η Μαΐου 1958

Ευπειθεστάτη
Η
Διευθύντρια του Σχολείου
Α. Παπαναστασίου

ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΠΟΙΜΕΝΙΚΟΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΚΑΤΩΘΙ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

1. *Διά έκζεμα:*
   Βράζουμε λιναρόσπορο και πίνομε.
2. *Διά χρυσή (σαραλίκι):*
   Υπάρχει ειδικό χόρτο, το οποίον βγάζει κόκκινο χυμό. Το χυμό τούτο βάζομε εις τους οφθαλμούς του ασθενούς.
3. *Σπυράκια σ' όλο το σώμα, προερχόμενα κυρίως εκ στενοχώριας (κοινώς ανεμόδοϊδο):*
   Πέρνομε χόρτα αμάραντα, ελαφοκέρατο, φλούδα από ρόϊδο, λίγο λάδι, αυγό και ούζο.
   Τα βράζομε και κάνομε αλοιφή.
4. *Διά κεφαλόπονο και κοιλόπονο:*
   Βράζομε φύλλα καρυδιάς.

5. *Διά πληγή (κόψιμο):*
Χρησιμοποιούμε μία αλοιφή, η οποία γίνεται από σπαθόλαδο (χόρτο με κίτρινα άνθη) και λάδι.

6. *Διά κάψιμο:*
Χρησιμοποιούμε αμέσως ασβεστόνερο ή μελάνι.

7. *Διά απόστημα:*
Χρησιμοποιούμε φύλλα πεντανεύρου (χόρτου).

Εν Ποιμενικώ τη 12-5-58

Η Διευθύντρια του Σχολείου
Α. Παπαναστασίου

Συλλογή

Οδ. Χατζίδου δημ/λου
(χωρίον Καστανέαι Ορεστιάδος)

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΣΤΑΝΕΩΝ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

Α. Ασθένειαι

1. *Κοκκίτης (Μπουϊματζέ)*
Θεραπεία: Τα προσβληθέντα εκ κοκκίτου παιδιά, μεμονωμένα ή και 4-5 μαζί τα βάζουν μέσα σε ένα φούρνο ως κάτωθι. Πριν βγη ο ήλιος βάζουν λίγα κλαριά ξερά και καλάμια, τα ανάβουν στην πορτούλα του φούρνου και γεμίζει ο φούρνος καπνό και πριν καή βάζουν τα παιδιά μέσα, τα κρατούν 30″ περίπου και μετά τα βγάζουν έξω, τότε με το σχοινάκι από μια κοιλότα πνίγουν εικονικώς τον κοκκίτη στο λαιμό τους επάνω.

2. *Έλκος στομάχου*
Θεραπεία: Δίδουν εις τον πάσχοντα να φάη πολλούς σαλιγκούς. Μετά ο πάσχων κάμνει εμετόν και θεραπεύεται.

3. *Αμοιβάδωσις*
Θεραπεία: Αφού ο ασθενής νηστεύση τελείως επί μίαν ημέραν του δίδεται μείγμα αποτελούμενον εκ 50 δραμίων σπόρων κολοκυθιάς (ξερών) καθαρισμένων και 100 δραμίων μέλιτος. Τούτο μόνον θα φάγη την ημέραν εκείνην και ουδέν έτερον. Την δευτέραν ημέραν θα λάβη καθαρτικό. Την τρίτην ημέραν αφού θα έχη ενεργηθή πολλάκις θα φάη σκορδαλιά με 2-3 βουκίτσες ψωμάκι και θα θεραπευθή.

4. *Οίκτερος ή χρυσή (σαραλίκι)*
Θεραπεία: Κόβουν το άνω χείλος από την εσωτερικήν πλευράν με μίαν βελόνην και επί τρείς ημέρας τρώνε λεμόνια ή πορτοκάλια και θεραπεύονται.

5. *Σινάχι*
Θεραπεία: Καπνίζουν τον ασθενή με άνθη πικροδάφνης και θεραπεύεται.

6. *Διάρροια*
Θεραπεία: Βράζουν καλά ξυλοκέρατα και ροδόπετρα γεμίζουν μ' αυτό μίαν φλυτζάναν και το πίνουν.

7. *Μαστίτις*
Θεραπεία: Η προσβληθείσα διέρχεται τρείς φορές από σκυλότρυπα, δηλαδή μίαν οπήν την οποίαν ήνοιξε σκύλος εις κάποιον φράκτην και διέρχεται εκείθεν συχνά ο σκύλος.

Β. Ψυχικαί ασθένεια

1. *Φόβος*
Θεραπεία: Η θεραπεία ονομάζεται «Γύρισμα του φόβου» και έγκειται εις ταύτα: Αγοράζουν χαραζά (ένα κίτρινο λιπαρόν που βγάζουν οι κρεοπώλαι απ' τα βόδια τα οποία υποφέρουν από μίαν ασθένειαν άγνωστον) και αφού βάλουν λίγο απ' αυτό στο νερό βάζουν μέσα και σπαντζαχίρι (ένα σαν ρίζα σαν χώμα που πωλείται στα αχτάρικα) και τη νύχτα τα αφήνουν να τα δη το άστρο. Την επομένην δίδουν στον καταληφθέντα εκ φόβου να πιή και αμέσως μετά νερό με ένα κόχυλα θαλάσσης. Το υπόλοιπον κατασκεύασμα κρατείται 3 ημέρες. Την τρίτην ημέραν το πετούν σε σταυροδρόμι ή στα νεκροταφεία και θα αναφωνήση «Απ' έξω ήρθε το κακό έξω να πάη».

Γ. Διάφοτοι πόνοι

1. *Κοιλόπονος*
Θεραπεία: Βράζουν μαντζουράνα, πιλίνου, λεμόνι και πορτοκάλι και πίνουν το παρσκευασθέν.

2. *Πόνος αυτιών*
Θεραπεία: Στάζουν μέσα στο αυτί ζωμόν που προέρχεται διά της συνθλήψεως πράσσου ψημένου.

3. *Πόνος της μέσης («Κόμα μας κόπηκε» έτσι ονομάζεται)*
Θεραπεία: Τοποθετείται ο πονών εις το κατώφλιον της εξόθυρας και μια γυναίκα η οποία έχει γεννήση κατά το παρελθόν δίδυμα τέκνα, κρατούσα έναν πέλεκυ και κάνοντας να τον κτυπήση του λέει: «Τη λιμάρω δέχεσαι ή το κόμα». Αυτός απαντά «Το κόμα δεν το δέχομαι, τη λιμάρω ναι» και θεραπεύεται.

4. *Έγκαυμα*
Θεραπεία: Πλένουν με 10 νερά τα μπεμπερέγκια και αφού τα τοποθετήσουν επάνω σε ένα πανί, το τοποθετούν στο έγκαυμα. Άλλη θεραπεία, βάζουν μελάνη ή λάδι και θεραπεύονται.

5. *Κριθαράκι του ματιού*
Θεραπεία: Το πονεμένο μέρος του ματιού τρίβουν με σκόρδο προσέχοντας να μην εγγίση στο μάτι.

6. *Πόνος από μάζευμα*
Θεραπεία: Βάζουν μαστιχαλοιφή, η οποία κατασκευάζεται ούτω:
Καίνε 5 δράμ. λάδι και μέσα βάζουν 1 δράμ. μαστίχα προσθέτουν και 2 δράμ. κερί και αφού βράσουν όλα μαζί την πλύνουν αυτήν την αλοιφή με νερό και ασπρίζει.

7. *Στράβωμα του στόματος από πόνο ή απ' άλλην αιτίαν (τσαλαπάτ)*
Θεραπεία: Λαμβάνουν χώμα απ' την εξώπορτα ξύνοντάς το με το κουτάλι και ο πάσχων προσθέτει λίγη ζάχαρη πιάνοντάς την με τα τρία δάκτυλα. Τούτο κάμνει φυλακτόν και θα το κρατήση τρεις ημέρες.

8. *Κτύπημα με μελανάδα*
Θεραπεία: Βάζουν στο πονεμένο μέρος μια κοφτή βεντούζα.

Δ. Διάφοροι ασθένειαι και περιπτώσεις

1. *Βασκανία*
Θεραπεία: Παίρνουν ένα μοσχοκάρφι το περνούν σε ένα βελόνι και το βάζουν στη φωτιά, εάν σκάση είναι βάσκαμα και θα περάση. Εάν δεν σκάση δεν είναι βάσκαμα.

2. *Σπυριά εις το εσωτερικόν μέρος του στόματος βρέφους 40 ημερών (Μουκρομουχλιά)*
Θεραπεία: Παίρνουν σιδηροχόρταρο, το βουτούν τρείς φορές στο βρώμικο

νερό της γούρνας που πίνουν οι κότες νερό και αλείφουν εσωτερικώς το στόμα του βρέφους.

3. *Σπυριά πέριξ του στόματος (Γιαλαμά)*
   Θεραπεία: Με κολιτσίδα ξύνουν τα σπειριά να ματώσουν και κατόπιν βάζουν χαλαζόπετρα και περνά.

4. *Κοκκίνισμα των ματιών*
   Θεραπεία: Με αγριάδα ξύνουν το μάτι και τρέχει αίμα. Μετά βάζουν μέσα στο μάτι ζάχαρι κοσκινισμένο με την μαντήλα του κεφαλιού της γιατρέσας.

5. *Έκζημα*
   Θεραπεία: Εις το σημείον όπου έχει κανείς το έκζημα τοποθετούν μία αβδέλλα, η οποία ρουφά το ακάθαρτο αίμα και θεραπεύεται.

6. *Ζάλη*
   Θεραπεία: Ο έχων την ζάλην τοποθετείται κάτω. Ένας δεύτερος με βαμβακερό σχοινί σφίγγει το κεφάλι του ασθενούς στους κροτάφους, συγχρόνως όμως τρίτος περιφέρει βραδέως άνωθεν της κεφαλής του πάσχοντος χύτραν με ½ οκά νερό βραστό και ο ασθενής θεραπεύεται.

7. *Πτώσις της μήτρας*
   Θεραπεία: Βράζουν ένα αυγό όρνιθος, του κάμνουν 40 τρύπες και το εισαγάγουν εις τον κόλπον της γυναικός και αυτή θεραπεύεται.

1η Μαΐου 1958

Συγκέντρωσις και καταγραφή
υπό Οδ. Χατζίδου δημ/λου
Καστανεών

Συλλογή

Αθανασίου Μανουσίδου, δημ/λου
(χωρίον Καβύλη Ορεστιάδος, 1958)

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΩ ΧΩΡΙΩ ΚΑΒΥΛΗ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

Α) Ωταλγία

1. Προς θεραπείαν της ανωτέρω παθήσεως λαμβάνουν μερικά νεογέννητα ποντικάκια τα οποία ρίχνουν μέσα σ' ένα μπουκάλι με λάδι· κρεμούν το μπουκάλι αυτό στον ήλιο 40 ημέρες και κατόπιν στο τζάκι. Όταν πονέση το αυτί, χύνουν 3-4 στάλες ποντικόλαδο και θεραπεύεται ο πάσχων.
2. Έτερον πρακτικόν φάρμακον κατά της ωταλγίας είναι το εξής: παίρνουν μαλακό χαρτί το οποίον τυλίγουν εν είδη χωνιού. Βουτάνε το χωνίον αυτό στο λάδι, και βάζουν τη λεπτή άκρη του χωνιού στο αυτί που πονεί και την άλλη άκρη την ανάβουν. Καθώς λοιπόν καίγεται το λαδωμένο χαρτί απορροφά συγχρόνως τις ακαθαρσίες που υπάρχουν εντός αυτού και παύει ο πόνος.
3. Ψήνουν ελαφρώς στη φωτιά ένα πράσο. Παίρνουν τρείς σταγόνες από το ζωμό του πράσου τις οποίες στάζουν μέσα και το αυτί θεραπεύεται.

Β) Πονόματος

Όταν πάσχει κανείς από πονόματο και κοκκινίζουν τα μάτια του, προς θεραπείαν της νόσου ταύτης παίρνουν λίγα γαρύφαλα ξερά και τα σπάνε. Ρίχνουν επί της κεφαλής του ασθενούς ολίγον οινόπνευμα και αμέσως τοποθετούν επί της κεφαλής τα σπασμένα γαρύφαλα, άνωθεν δε αυτών προζύμι. Κατόπιν δι' ενός τεμαχίου υφάσματος δένουν το κεφάλι και κρατά το παρασκεύασμα αυτό ο πάσχων 24 ώρες. Το μίγμα αυτό τραβά το αίμα των οφθαλμών και παύει ο πόνος. Η επάληψις αυτή επαναλαμβάνεται τρείς φορές ή και περισσότερες αναλόγως με την έκβασιν της ασθενείας.

Γ) Πονόλαιμος

1. Παίρνουν ένα βάτραχο, τον κόβουν στη μέση ρίχνουν επάνω στο βάτραχο λίγη ζάχαρι όπως είναι έτσι ανοικτός στα δύο και τον τοποθετούν στο λαιμό.
2. Άλλο παρασκεύασμα το οποίον χρησιμοποιούν όταν πονούν τα λαιμά είναι

το εξής: κοπανίζουν σ' ένα γουδί ελιές όπως είναι με τα κουκούτσια. Γίνεται μία μάζα την οποίαν αποθέτουν επί ενός τεμαχίου υφάσματος και την τοποθετούν πέριξ του λαιμού.

3. Παίρνουν ένα κομμάτι ύφασμα. Το βουτάνε στο λάδι και εν συνεχεία σε ζεστή στάχτι και όπως είναι έτσι με λάδι και ζεστή στάχτι το τυλίγουν με ύφασμα στο λαιμό.
4. Ζεσταίνουν πίτυρα τα τοποθετούν επί ενός τεμαχίου υφάσματος και περιτυλίγουν μ' αυτό το λαιμό.
5. Ψήνουν κρεμμύδια, τα κοπανίζουν ελαφρώς, ρίχνουν επ' αυτών και λίγο λάδι και δ' ενός υφάσματος τα τοποθετούν στο λαιμό.
6. Σπάνε αμμωνιακόν άλας και με ένα καλάμι (μασουράκι) το φυσάνε στο λαιμό.

Δ) Κρυολόγημα

1. Όταν κρυολογήση κανείς και αισθάνεται πόνο εις την κοιλίαν λαμβάνουν έν τεμάχιον κεράμου το οποίον θερμαίνουν και διαβρέχουν δι' ύδατος και εν συνεχεία το τοποθετούν κάτω στα πόδια ή επί της κοιλίας.
2. Βεντούζες: (κούφιες ή κοφτές) όταν έχη κανείς συνεχή πονοκέφαλο ή είναι κρυωμένος του παίρνουν κοφτές βεντούζες. Χαράσουν μ' ένα ξυραφάκι, το οποίον έχουν απολυμάνει δι' οινοπνεύματος, ένα σημείον της ράχεως ίσαμε να βγάλη αίμα και κολλούν τη βεντούζα. Απορροφά τότε η βεντούζα αρκετό αίμα και ο ασθενής ξαλαφρώνει, γίνεται καλά.
3. Άλλο κατασκεύασμα κατά του κρυολογήματος είναι το εξής: Κοπανίζουν λιναρόσπορο και τον βράζουν με λάδι. Το μίγμα αυτό το τοποθετούν στο στήθος ή επί της ράχεως και απορροφάται το κρυολόγημα.
4. Παίρνουν αμμωνιακόν άλας το σπάνε στο γουδί, αλείφουν κατόπιν το σημείον του σώματος που πονεί με χοίρονο λίπος και αποθέτουν επάνω το αμμων. άλας. Τυλίγουν το μέρος δι' ενός υφάσματος και παύει ο πόνος.

ΣΤ) Ρευματισμοί

Επί ρευματισμών σπάνε στο γουδί σιναπόσπορο και τον ρίχνουν σε θερμό νερό τόσο θερμό όσο ν' αντέχη το πόδι του ανθρώπου. Κατόπιν βάζει ο πάσχων τα πόδια του στο νερό αυτό, η θερμότης του οποίου ανανεούται δι' ετέρου ύδατος συνεχώς θερμαινομένου. Αυτό επαναλαμβάνεται και άλλας φοράς.

Ζ) Καταρροή

Το βράδυ προ του ύπνου κάνουν εντριβή δι' οινοπνεύματος και εν συνεχεία πίνουν ζεστά από φύλλα ή άνθη φλαμουριάς διά να ιδρώσουν κατά την διάρκειαν του ύπνου.

Η) Ισχυαλγία (άμα πονεί η μέση)

Λαμβάνουν λευκό θυμίαμα, ένα φλυτζάνι ούζο, λίγο άβρεχο σαπούνι, τα αναμιγνύουν όλα αυτά τα επιστρώνουν σ' ένα τεμάχιο υφάσματος και το τοποθετούν στη μέση σφίγγοντάς την καλά, αφού προηγουμένως όμως βάλουν βεντούζες στη μέση.

Θ) Κατά της ευκοιλιότητος

Μέσα σε 100 δράμια νερό ρίχνουν φλούδες από λεμόνι, ρόδι και κυδωνόφυλλα. Τα βράζουν όλα αυτά και από το ζωμό αυτόν πίνει ο πάσχων τρείς φορές την ημέρα από ένα κουτάλι.

Ι) Δυσουρία

Εντός 100 δραμιών ύδατος βάζουν 20 δράμια ξηράς αγριάδας, την οποίαν βράζουν επί 20 λεπτά και από τον ζωμόν αυτόν πίνει ο πάσχων συνεχώς έως ότου θεραπευθή.

ΙΑ) Μητρικά

Καθαρίζουν 100 δράμια κρεμμύδια, τα τεμαχίζουν και τα τσιγαρίζουν με λάδι. Αφού κρυώσουν ρίχνουν μέσα στα κρεμμύδια αυτά και λίγο σπασμένο πιπέρι μαύρο. Το μίγμα αυτό το βάζουν σ' ένα πανάκι και το τοποθετούν κάτωθεν της κοιλίας. Το ανωτέρω παρασκεύασμα συντελεί όχι μόνον εις την ίασιν των μητρικών αλλά και του κοιλοπόνου.

ΙΒ) Καλαγκάθι

Βάζουν σ' ένα μικρό δοχείο λάδι και το θέτουν στη φωτιά. Αφού ζεσταθή αρκετά το λάδι ρίχνουν μέσα ολίγη ρητίνη και ένα κομμάτι καθαρό κερί. Διαλύονται όλα αυτά και γίνοναι μία αλοιφή. Από την αλοιφή βάζουν στο καλαγκάθι και θεραπεύεται.

ΙΓ) Πληγή

Προς θεραπείαν των διαφόρων πληγών κάνουν το εξής φάρμακον. Λαμβάνουν καμένο λάδι (πολύ βρασμένο) ρίχνουν μέσα κοπανισμένη μαστίχα και κηρό μελίσσης. Ανακατεύουν καλά το μίγμα αυτό και γίνεται η αλοιφή. Πλύνουν κατόπιν 9 νερά την πληγή και βάζουν επάνω σ' αυτήν από την προαναφερθείσαν αλοιφή.

ΙΔ) Επί δήγματος κυνός

1. Κατά την περίπτωσιν του δήγματος, παίρνουν προζύμι, ρίχνουν λάδι στο προζύμι και τοποθετούν στο μέσον μια δεκάρα. Αποθέτουν το προζύμι αυτό με λάδι και τη δεκάρα επί της πληγής του δήγματος και τη δένουν δι' ενός τεμαχίου υφάσματος.
2. Επίσης επί δήγματος ψήνουν φασόλια ξερά τα οποία ανοίγουν στο μέσον και τα τοποθετούν εις το σημείον του δήγματος.

3. Έτερον πρακτικόν παρασκεύασμα προς θεραπείαν του δήγματος κυνός ή άλλου ζώου είναι το εξής: μαλλί άπλυτο το καίνε λίγο και όπως είναι ζεστό το τοποθετούν επί της πληγής.

ΙΕ) Μώλωψ

1. Όταν κτυπήση κανείς σ' ένα σημείο του σώματός του, σπάνε ένα κρεμμύδι, ρίχνουν λίγο αλάτι επάνω και το τοποθετούν στο σημείον που κτύπησε.
2. Αν κτυπήση τις στο κεφάλι του τότε παίρνουν άπλυτο μαλλί το βάζουν στη φωτιά να μισοκαή και έτσι όπως είναι ζεστό και με λίγη στάχτη το τοποθετούν επί του αλγούντος σημείου.

ΙΣΤ) Έγκαυμα

1. Προκειμένου περί εγκαύματος αναμιγνύουν λάδι με ασπράδι αυγού, το χτυπάνε και γίνεται μια λευκή αλοιφή την οποίαν τοποθετούν επί του εγκαύματος.
2. Βάζουν επί του εγκαύματος μελάνη ή φύλλα από λάχανο τουρσί.
3. Ασβεστοαλοιφή: Σ' ένα φλιτζάνι βάζουν λίγο ασβεστόνερο, ρίχνουν κατόπιν και λίγο καθαρό λάδι· αναμιγνύουν τα δύο συστατικά καλά και γίνεται η λεγόμενη ασβεστοαλοιφή. Απ' αυτήν αλείφουν το μέρος του σώματος που υπέστη έγκαυμα.

ΙΖ) Λειχήνα

Ημέρα Σάββατο και προ της ανατολής του ηλίου παίρνουν μία μαύρη κόττα, ίσταται η γιάτρισσα μετά του ασθενούς (έχοντος λειχήνες) προ της πυράς τοποθετεί τον πισινό της κόττας επάνω στη λείχηνα και λέγει τρείς φορές «όπως σβύνει αυτή η φωτιά έτσι να σβύση κι αυτή η λειχήνα» και «οπόταν ασπρίση αυτή η κόττα τότε κι εγώ να ξαναδώ λειχήνα». Αυτό επαναλαμβάνεται τρία συνεχή Σάββατα.

ΙΗ) Δοθιήν

Προς θεραπείαν του δοθιήνος βάζουν επάνω προζύμι με ζάχαρη και λάδι. Αυτό μαλακώνει το βουζούνι, το σπάει και απορροφά τις ακαθαρσίες.

ΙΘ) Έκζεμα (μαγιασίλι)

Η γιάτρισσα που θα γιατρέψη το μαγιασίλι στέλνει μια γυναίκα να πάρη λίγο χώμα με τρία δάκτυλα από ένα σημείο της γης που έχει πατήσει προ ολίγου μια βουβάλα, χωρίς όμως να δη κανείς αυτό. Αφού φέρουν το χώμα αυτό στη γιάτρισσα, αλείφει αυτή το μέρος του σώματος που έχει έκζεμα με βαζελίνι ή γάλα γυναικός και σκορπά επάνω το χώμα που τις φέρανε λέγοντας το εξής: «όπως δεν ξέρω από ποιό ζώο είναι αυτό το χώμα έτσι να μη ξαναδή κι αυτός αυτό το μαγιασίλι». Διά του τρόπου αυτού πιστεύεται ότι θεραπεύεται το έκζεμα.

Κ) Ανεμοπύρωμα

Προς ίασιν της ασθενείας του ανεμοπυρώματος, λαμβάνουν ουτρές από νύμφη πρωτοστέφανη και την κόβουν μικρά κομματάκια. Κατόπιν παίρνουν καθαρό μέλι, αλείφουν το αλγούν σημείον, ρίχνουν τα κομματάκια της ουτράς και λένε τα εξής «σε δίνω το γλυκό σου σε δίνω την ουτρά σου δώσ' και μας τη γηροσύν' μας». Αυτό το παρασκεύασμα γίνεται προκειμένου περί θηλυκού ανεμοπυρώματος. Όταν πρόκειται όμως περί αρσενικού ανεμοπυρώματος τότε το καίνε ως εξής: Παίρνουν ένα μαύρο ύφασμα το τοποθετούν επί του αλγούντος σημείου και επί του υφάσματος τοποθετούν τρείς πίττες από λινάρι φτιαγμένες τις οποίες και ανάβουν. Ούτω θερμαίνεται το μέρος που έχει ανεμοπύρωμα. Ενώ δε καίγεται το λινάρι λέγει η γιάτρισσα τα εξής: «όπως καίγεται και χάνεται αυτή η φωτιά έτσι να καή κι αυτό το ανεμοπύρωμα».

Εν Καβύλη τη 30-4-1958

Ο διδάσκαλος
Αθαν. Μανουσίδης

Συλλογή

Υπό του διευθυντού του Δημ. Σχολείου
(χωρίον Στέρνας Ορεστιάδος, 1958)

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΣΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Ασθένειαι	Ονομ. βοτάνου	Τρόπος κατασκευής	Τρόπος χρήσεως	Παρατηρήσεις
1) Διάρροια Βρέφους	Μαγγούλια	Βράζομε μερικά κλωναράκια απ' το εν λόγω φυτό, με λίγο νερό παίρνουμε το υγρό εις το οποίον ρίχνουμε και ολίγη ζάχαρι.	Δίνουμε στο βρέφος να πιή δύο τρία κουτάλια της σούπας τρείς φορές ημερησίως.	
2) Κοιλόπονοι	»	»	Για μεγάλους ένα φυλτζάνι Ινδ. Τσαγιού για μικρούς σε μικρότερη δόσι.	
3) Οποιοδήποτε κάψιμο ή χτύπημα που δημιουργεί αιμοραγία	Καλούτσιτο (μικρά κίτρινα ανθάκια που βγαίνουν την άνοιξη).	Παίρνουμε τα ανθάκια, τα ξηραίνουμε καλά στον ήλιο και μετά αφού τα κοπανίσουμε, τα κάνουμε αλοιφή με λίγο λάδι.	Βάζομε λίγη αλοιφή στο χτυπημένο μέρος και το δένουμε καλά.	

Ασθένειαι	Ονομ. βοτάνου	Τρόπος κατασκευής	Τρόπος χρήσεως	Παρατηρήσεις
4) Παραμαγούλες	Πυκραγγουριές	Τις κοπανίζουμε μέχρις ότου λυώσουν καλά.	Τις βάζομε στο πρισμένο μέρος, τις δένομε και τις αφήνουμε να σταθούν 1 έως 2 ώρες.	
5) Οποιαδήποτε πληγή	Πεντάνευρον	Παίρνουμε το φύλλον του πεντανεύρου.	Το βάζομε επάνω στην πληγή και το δένουμε.	
6) Αιμορραΐδες	Τσουκνίδες	Κάνουμε τις τσουκνίδες σαλάτα αφού τις βράσουμε, όπως και τ' άλλα χόρτα με λάδι και λεμόνι.	Πρέπει να φάμε όσο μπορούμε περισσότερες.	
7) Άλατα νεφρών	Αγριάδα	Την βράζουμε και παίρνουμε το υγρόν	Πίνουμε ένα νεροπότηρο το πρωί και το βράδυ.	
8) Πίεσις	Δενδρολίβανον	Το βράζομε και παίρνουμε το υγρόν.	Πίνουμε από μια φυλτζάνα Ινδ. Τσαγιού τρείς φορές ημερησίως.	

Εν Στέρνα τη 30η Απριλίου 1958 Ο Διευθυντής του Σχολείου

Συλλογή

Αναστασίας Μαυρίδου, δημ/σης
(χωρίον Κόμαρα Ορεστιάδος, 1958)

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ ΕΝ ΤΩ ΧΩΡΙΩ ΚΟΜΑΡΑ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

Κοκκίτης

Απ' αυτήν την ασθένειαν συνήθως αρρωσταίνουν τα μικρά παιδιά. Παίρνουν λοιπόν αυτά τα παιδιά που πάσχουν από κοκκίτη και προτού βγη ο ήλιος τα περνούν από κάτω μία πέτρα και ύστερα τα πηγαίνουν σ' ένα φούρνο τα κλείνουν μέσα σφραγίζουν τον φούρνο και ανάβουν φωτιά μπροστά στο φούρνο ούτως ώστε όλος ο καπνός της φωτιάς να πηγαίνει μέσα. Τα παιδιά βήχουν πολύ μέσα και ταυτοτρόπως θεραπεύονται. Κατόπιν τα δίνουν και πίνουν γάλα από όνους. Την ως άνω ασθένεια ονομάζουν (Μπουϊματζέ).

Ευκοιλιότης

Όταν αρρωστήση κανείς απ' αυτήν μεταχειρίζονται το βοτάνι, τα ρόδια και το τσάϊ ως επίσης και τις αγουρίδες.

Το βοτάνι είναι χόρτο που φθάνει εις ύψος περίπου ενός μέτρου με πασαλώδη ρίζα και ευρίσκεται εις το βουνό. Τα φύλλα του μοιάζουν με τα φύλλα της συκής. Ως φάρμακον μεταχειρίζονται την ρίζαν την οποίαν πριονίζουν σε μικρά κομματάκια βάζουν και λίγο μοσχοκάρυδο και λίγο λάδι ή γάλα μητρικό, καθώς επίσης και λίγη ζάχαρη διότι είναι πικρό και το δίνουν στον πάσχοντα.

Απ' τα ρόδια πάλι παίρνουν τις φλούδες τις βράζουν παίρνουν το ζωμό, βάζουν και λίγη ζάχαρη και το δίνουν να το πιή.

Το τσάϊ το βράζουν, βάζουν λίγο λεμόνι και το δίνουν πάλι να το πιή.

Και τέλος βράζουν αγουρίδες, παίρνουν το ξυνό εκείνο νερό προσθέτουν και ρύζι το βράζουν πάλι και το δίνουν στον πάσχοντα.

Κιτρίνισμα (Σαραλίκ)

Είναι και αυτό μια ασθένεια που την παθαίνει κανείς ή από μεγάλη αδυναμία ή από μεγάλη στενοχώρια. Όλο το σώμα κιτρινίζει πιο πολύ όμως το πρόσωπο που γίνεται σαν λεμόνι. Τα μάτια μαυρίζουν ζαλίζονται δε οι άνθρωποι που το παθαίνουν και δεν μπορούν καλά να γνωρίσουν τα αντικείμενα. Τότε πηγαίνουν

τον πάσχοντα σε κανένα ειδικό γέρο ή γριά ο οποίος χαράσει ένα σταυρό με το μαχαίρι στο μέτωπο χαράσει λίγο και τ' αυτιά και τρέχει ένα μαύρο αίμα και περνά. Επίσης μπορεί να του σηκώσει τη γλώσσα και να κόψη ένα σπιράκι που βγαίνει κάτω απ' αυτήν. Πάλι τρέχει αίμα και ούτως θεραπεύεται ο ασθενής.

Βλογιά

Είναι τα σπυριά εκείνα που ενοχλούν αφάνταστα τον άνθρωπο όταν ασθενήση απ' τέτοιου είδους ασθένεια. Τότε η μάννα συνήθως (εάν είναι το παιδί της) ή κάποιο άλλο πρόσωπο του σπιτιού δεν κάνει δουλειά εννέα ημέρες συνεχώς. Ταΐζει το παιδί όλο γλυκά, συνήθως ζάχαρη, μέλι, γάλα. Κάθε βράδυ δε κοντά στο παιδί, στο παράθυρο, και στην πόρτα βάζει η μάννα ζάχαρη και αφήνει τις πόρτες ακλείδωτες για ν' άρθη η αρρώστεια (την οποίαν παρομοιάζουν με γυναίκα που εύκολα θυμώνει και πρέπει να μιλάς πάντοτε γλυκά, χωρίς να την κατηγορής) να φάη.

Τσαλαπατήματα

Είναι ασθένεια κατά την οποίαν το στόμα ενός ανθρώπου ή μπορεί να πάη λοξά (να στραβώση) ή τα μάτια ν' αλοιθωρίσουν ή να ακινητοποιηθή το χέρι ή το πόδι. Τυχαίνει κακιά ώρα όπως λένε. Και συνήθως τέτοια ώρα είναι η ώρα 12 τα μεσάνυκτα. Πηγαίνουν λοιπόν εις τους ιερείς τούς διαβάζουν, κάνουν χάρες, ελεημοσύνες, τάζουν λάδι ή κεριά στις εκκλησίες, πηγαίνουν σ' ωρισμένους ανθρώπους που γητεύουν (γιατρεύουν) τέτοιου είδους παθήματα. Παίρνουν επίσης ζάχαρη και ρίχνουν στον τόπο που το 'παθε κάποιος. Αλλά έως ότου πάνε και γυρίσουν στο σπίτι δεν μιλούν κανένα ούτε καλημερίζουν δηλ. σαν να 'χασαν τη λαλιά τους. Και αφού κλειστούν στο σπίτι αν είναι ημέρα ησυχάζουν καμιά ώρα χωρίς ν' ανοίξουν την πόρτα, αν είναι νύκτα δεν ανοίγουν μέχρι το πρωΐ. Επίσης κάνουν και το εξής: Παίρνουν λίγα σκοπουδάκια απ' τον τόπο εκείνο και μ' αυτά καπνίζουν τον πάσχοντα.

Μαστραβίτσες

Είναι κάτι απαίσια σπυριά πολύ δυνατά χωρίς βεβαίως να προκαλούν πόνο αλλά είναι άσχημα να τάχει κανείς. Δεν πρέπει άλλος να τα μετρήση πόσα είναι σ' αυτόν που τάχει γιατί θα βγάλη κι αυτός. Κάνουν τις εξής θεραπείες: Όταν γεμίζει το φεγγάρι τότε πηγαίνουν παίρνουν μία βέργα από μουριά και την κόβουν σε τόσα κομμάτια όσα είναι και τα σπιράκια. Αυτό το κάνουν για να κοπούν και οι μαστραβίτσες. Παίρνουν μετά τρία κομμάτια αλάτι και σταυρώνουν τρείς φορές τα χέρια ή πόδια που έχουν αυτά τα σπιράκια. Αυτή τη θεραπεία την κάνουν κάτι γριές που λένε ότι αυτές γητεύουν. Με το σταύρωμα συγχρόνως λένε και κάτι λόγια. Το αλάτι μετά από αυτό το πετούν στα κεραμίδια. Άλλη θεραπεία είναι να πάρης κρυφά από κανένα παντοπωλείο ένα καρφί και να το μπήξης σ' ένα δέντρο χωρίς να ξέρης τίνος είναι. Επίσης κλέβουν από

τρία σπίτια τρία κομμάτια άλας και το ρίχνουν στο φαγητό που βράζει σε τρία άλλα σπίτια πάλι κρυφά. Κατά την διάρκεια του μηνός Μαΐου γίνεται επίσης η θεραπεία όταν ο πάσχων πλύνει τα χέρια του ή τα πόδια με νερό το οποίον είναι ανακατεμένο με κόπρανα ζώου συνήθως βοών.

Κριθαράκια
Τα κριθαρίτσια όπως τα λένε τα γητεύουν πάλι σε ειδικές γριές ή γέροντας. Θεραπεύονται επίσης όταν το πιο μικρό αδερφάκι κτυπήση απότομα το κριθαράκι χωρίς να ξέρη ο πάσχων, και τότε περνά. Το τσιμπούν επίσης μ' ένα κριθάρι ή ένα στάχυ.

Βασκάνια
Όταν κανείς πάσχη από κασκανία (δηλαδή το πιάση απότομα το κεφάλι του ή χάνει την όρεξή του κ.λπ) τότε παίρνει εάν ξέρει ποιός τον εβάσκανε μια κλωστή απ' τα φορέματά του και καπνίζεται. Κατόπιν πλύνεται ανάποδα με το αριστερό χέρι τρείς φορές. Μπορεί ακόμη να πάρη απ' το εικόνισμα λίγα φύλλα (χόρτα) και να τ' ανάψη βάζοντας και ένα γαρύφαλο, και να καπνιστή για του περάση.

Φόβος
Όταν κανείς φοβηθή από κάτι πολύ χάνει το κέφι του, τη ζωηράδα του, την όρεξή του. Τότε τον πηγαίνουν σε γριές πάλι που γητεύουν και τον γυρίζουν (όπως λένε) από φόβο. Τον τρίβουν στην καρδιά ανάποδα και διαβάζουν κάτι. Τον δίνουν να πιή τρείς γουλιές αλατόνερο, ή γλυκό νερό, τον βάζουν να ουρήση σε μια άσπρη πέτρα, τον κρεμούν ανάποδα με τα χέρια προς τα κάτω και τα πόδια προς τα πάνω και τον τραντάζουν τρείς φορές κατά σειράν. Σχίζουν εκείνη την στιγμή το στήθος ζωντανού περιστεριού και καθώς η καρδιά ακόμη του περιστεριού είναι ζωντανή και χοροπηδά τη βουτάνε σε ζάχαρη και τη δίνουν στον πάσχοντα να την καταπιή.

Δηλητηρίαση
Όταν δηλητηριασθή κανείς από κάτι γλυκό τον δίνουν να πιή ένα υγρό πικρό. Εάν πάλι δηλητηριασθή από πικρό ή αλμυρό τον δίνουν και πίνει γλυκό. Επίσης τον δίνουν να πιή γλυκό γάλα και λίγη ασβέστη απ' τον τοίχο. Σφάζουν επίσης μια πάπια και δίνουν στον πάσχοντα το αίμα αυτής που είναι ακόμη ζεστό, να το πιή. Κτυπούν μετά το ασπράδι του αυγού με πολύ ζάχαρη και το δίνουν να το φάη ο πάσχων.

Κρυολογήματα
Όταν κρυολογήση κανείς στο μέρος εκείνο βάζουν ζεστά πίτουρα. Συνήθως όμως βάζουν ζεστά στα πόδια. Βάζουν τα πόδια μέσα σε ζεστό αλμυρό νερό, ή τα τυλίγουν με ζεστά πίτουρα ή ζεστά κεραμμύδια. Τοποθετούν επίσης σινάπι

σπασμένο και ανακατευμένο με νερό ή λάδι, ή προζύμι τα οποία έχουν προηγουμένως ζεστάνει πολύ.

Εξαρθρώσεις (Στραμπούλισμα)
Όταν πάθη το χέρι ή το πόδι κανενός τον πηγαίνουν σ' έναν που γνωρίζη απ' αυτά και τον λένε (Τσικριξή) και αφού το τρίψει πολύ το αλείφει με ένα μείγμα που έχει κατασκευάση. Είναι κρόκος αυγού με πολύ αλάτι. Αφού το αλείψει το δένει γερά και σφικτά. Σε τρείς ημέρες το λύνει και πάλι το ξαναβάζει απ' το ίδιο μείγμα. Επίσης βρέχουν ένα πλίνθο με ξύδι και το δένουν επάνω στο μέρος εκείνο σφικτά. Όταν κανείς κτυπήση και μελανιάση το μέρος εκείνο αμέσως τοποθετούν επάνω κρεμμύδι σπασμένο με πολύ αλάτι, και το δένουν.

Νεφρά-Λεύκωμα
Παίρνουν αγριάδα και τη βράζουν. Τον στιφό εκείνο ζωμό τον δίνουν να τον πιή ο πάσχων. Επίσης βράζουν μαλλιά καλαμποκιών και πίνουν πάλι τον ζωμόν.

Πυρετός
Κόβουν πατάτες και τις βάζουν στο μέτωπο, δίνουν στον άρρωστο καλαμπουκόνερο. Επίσης βάζουν ξυδόπανα δηλ. πανιά βουτηγμένα στο ξύδι. Επίσης αγουρίδα σπασμένη, ως επίσης και κρύα πανιά.

Πόνοι:

Πόνος αυτιού
Τότε ψήνουν πράσο και στάζουν ωρισμένες σταγόνες μέσα στο αυτί. Ή βουτάνε ένα μπαμπάκι στο ζεστό λάδι της κανδήλας και το βάζουν πάλι στο αυτί. Βάζουν επίσης ζεστό κεραμίδι.

Πόνος ματιού
Όταν κανείς υποφέρη απ' το μάτι του ημπορεί να πάη σε γυναίκα που θηλάζει μωρό και της ζητήση να στάξη λίγο μητρικό γάλα. Τότε ο πόνος περνά.

Πόνος δοντιού
Ένα φάρμακο το οποίο μεταχειρίζονται είναι το εξής: παίρνουν ρίγανη, αλάτι, ξύδι ρίχνουν μέσα και λίγα γαρύφαλα και όλα μαζί τα βράζουν. Γίνεται τοιουτοτρόπως ένα υγρό με σκούρο χρώμα και πολύ αλμυρό και κάνουν γαργάρες μ' αυτό. Επίσης καίνε λάδι ρίχνουν μέσα στο καυτό λάδι και ρίγανη. Γίνεται ένα υγρό πολύ καυτερό. Βουτούνε ένα μπαμπάκι και τοποθετούν το μπαμπάκι αυτό στο κούφιο δόντι. Βουτούνε ένα μπαμπάκι και τοποθετούν το μπαμπάκι σε θειϊκό οξύ (κεζάπι) ή (βιτριόλι) και το τοποθετούν στο δόντι. Επίσης καίνε μιά βελόνη έως ότου κοκκινήση και τη βάζουν στο πονεμένο δόντι. Άλλο που κάνουν είναι που παίρνουν με ένα σπίρτο λίγη ακαθαρσία απ' το αυτί και τη βάζουν στο δόντι. Βράζουν ξύδι με σκουριασμένα καρφιά. Μ' αυτό το ζωμό το κάνουν

γαργάρες. Μεταχειρίζονται επίσης μαστίχα, θυμίαμα, αλάτι που το τοποθετούν ακριβώς στο δόντι.

Τσιμπίματα:
Όταν τσιμπήση κάποιον η σαρανταποδαρούσα του τρίβουν το μέρος εκείνο με σκόρδο, τον δίνουν να φάη σκόρδο με γιαούρτι, ξυνό. Όταν κανείς τσιμπηθή από μέλισσα τότε τρίβουν το μέρος εκείνο με σκόρδο ή βασιλικό. Ή τοποθετούν επάνω λάσπη. Όταν πάλι κανείς τσιμπηθή από κάτι που δεν ξεύρει τί είναι τότε παίρνει από παλαιά σπίτια χωματάκια τρυπημένα από σκουληκάκια τα μουσκεύει και βάζει τον πηλό αυτό στο πονεμένο μέρος και περνά.

Εν Κομάροις τη 26η Απριλίου 1958 Η Δημ/σσα Αναστασία Μαυρίδου

Συλλογή

Υπό του διευθυντού του Δημ. Σχολείου
(του χωρίου Φυλακίου Ορεστιάδος, 1958)

ΤΡΟΠΟΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΦΥΛΑΚΙΟΝ – ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Σημ. Απεδελτιώθη άπασα η λαογραφική ύλη του παρόντος κατά Δεκέμβριον 1963.

1. *Εξωτερικές πληγές:*
   Προερχόμεναι από κόψιμο ή κτυπήματα. Θεραπεύονται με αλοιφήν που κατασκευάζεται από τριμμένο σπαθόχορτον και λάδι.
2. *Κρυολογήματα:*
   Χρησιμοποιούν λαπάδες από χαμέμηλον.
3. *Λειχήνες:*
   Θεραπεύονται με αλοιφήν από ξύδι, στάκτη, και θειάφι. Χρησιμοποιούν και ετέραν αλοιφήν από κοπανισμένο πράσινο καρύδι με κινά.

4. *Διάρροια:*
   Χρησιμοποιούν τρυμμένο συκόφυλλον με νερό πίνουν ή βράζουν το συκόφυλλον και πίνουν τον ζωμόν.

5. *Διουριτικόν:*
   Χρησιμοποιούν ζωμόν από βρασμένο πεντάνευρο, μαϊνδανόν, αγριάδα και μουστάκια κουκουνάρας.

6. *Πόνοι κοιλιάς:*
   Χρησιμοποιούν έμπλαστρον από βρασμένον μαϊνδανόν με λάδι.

7. *Βουζούνια γενικά:*
   Χρησιμοποιούν το πεντάνευρον.

8. *Ίκτερος (κιτρινάδι):*
   Ελαφρό μάτωμα του μετώπου και κάτωθεν της γλώσσης.

9. *Πόνοι στομάχου:*
   Διά τους πόνους του στομάχου χρησιμοποιούν την ρίζαν πικραγκουριάς αφού βράσει καλώς πίνουν τον ζωμόν.

10. *Έκζεμα:*
    Διά τα εκζέματα χρησιμοποιούν τον ζωμόν καρπού της πικραγκουριάς με αλεύρι αφού κατασκευασθή ως χάπια, πίνονται επί αρκετές ημέρες.

Εν Φυλακίω τη 4η Μαΐου 1958 Ο Διευθυντής του Σχολείου

ISBN 978-960-404-371-2